

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 1-2 (5), 2008

*Institutul Național al Justiției aduce sincere mulțumiri
Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului European
privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova
pentru sprijinul acordat în editarea Revistei INJ pe parcursul anului 2008.*

*Aceeași considerațiune Programului Comun pentru faptul că,
întru asigurarea realizării funcțiilor statutare ale Institutului,
a adus un aport substanțial și contribuie în continuare la echiparea instituției
cu mobilier și tehnică de calcul performantă,
la elaborarea și implementarea programelor de instruire inițială și continuă
a judecătorilor, procurorilor și altor categorii profesionale
implicate în actul de înfăptuire a justiției.*

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr. 5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, INJ,
judecător detașat, Judecătoria Centru, Chișinău

Responsabil de ediție:

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ

Colegiul de redacție:

Elena ARAMĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Teoria și Istoria Dreptului, USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept,
profesor universitar, decan al Facultății de Drept a USM,
membru al Consiliului INJ

Sergiu BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Valeria ȘTERBEȚ, doctor în drept,
judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Vasile CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, USM,
membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Elena BELEI, doctor în drept,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Iulia SÎRCU, judecător la Curtea Supremă de Justiție,
membru al Consiliului INJ

Eduard HARUNJEN, șef secție la Procuratura Generală,
membru al Consiliului INJ

Nina VASCAN, judecător la Curtea de Apel Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria Botanică, Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Lidia MARIN, șef Secție abilități non-juridice,
relații cu publicul și editări, INJ

Olga PISARENCO, magistrat în drept,
consilier al Directorului executiv al INJ

Redactare:

Ariadna STRUNGARU

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 23-27-00; fax: 23-27-55

e-mail: inj-rm@mail.md

*Redacția nu-și asumă responsabilitatea
pentru opiniile exprimate de
autorii materialelor cuprinse în Doctrină*

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

SUMAR

ADMITEREA – 2008	2
FORMAREA INIȚIALĂ	12
FORMAREA CONTINUĂ	21
FORMAREA FORMATORILOR, COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ	37
AGENDĂ NORMATIVĂ	40
Regulament cu privire la organizarea concursului de admitere.....	40
Regulament de ordine interioară	47
Avizul Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni în atenția Comitetului de Miniștri privind formarea inițială și continuă specifice judecătorilor la nivel național și european, Nr.4, 2003.....	50
Recomandarea Comitetului de Miniștri către Statele membre privind rolul Procuraturii în sistemul de justiție penală, Rec(2000)19	55
DOCTRINĂ	60
Sergiu Brînză Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005	60
Василий Крецу Предпосылки и условия реализации права на возбуждение дел о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным	69
Artur Reșetnicov Obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvîrșire a infracțiunii în teoria și practica penală: criterii de delimitare ..	77
Vitalie Stati Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art. 264 CP RM): conotații practice și teoretice	81
Elena Belei Exigențe față de hotărîrea judecătorească	91
Sergiu Furdui Cu privire la concepția Codului contravențional al Republicii Moldova	96
Liubovi Brînză Repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești cu prilejul desfășurării procesului penal	100
Igor Hadîrcă Obiectul juridic al infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri și precursori: controverse și soluții	110
Claudia Crăciun Comunicarea persuasivă	128
SEDIUL INJ	122
Maxime și expresii juridice latine.....	126
Cărți noi de specialitate	128

ADMITEREA – 2008

Admiterea în Institut se face exclusiv pe bază de concurs, cu respectarea principiilor transparenței și egalității în drepturi.

La concursul de admitere în Institut au dreptul să participe numai persoanele care întrunesc condițiile prevăzute de lege pentru ocuparea funcției de judecător, respectiv de procuror.

(Din art.13 alin.(1), (2) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XII din 08.06.2006)

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.1

din 27 iunie 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de dna Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, Ținând cont de Hotărîrea Consiliului Superior al Magistraturii nr.181/9 din 22.05.2008 și demersul Procurorului General nr.33-4d/08-150 din 29.05.2008, privind numărul de locuri vacante preconizate pentru funcțiile de procurori și judecători pentru următoarea promoție a Institutului Național al Justiției,

În temeiul dispozițiilor art.7 alin.(1) lit.h) și m) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, prevederilor pct.1.3 al Regulamentului cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției din 06.06.2007 și pct.7.10. lit.i) din Statutul Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

Se aprobă Anunțul despre organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției (*Anexa nr.2*). Până la 30 iunie 2008, acesta urmează să fie dat publicității prin intermediul mass-media și Internetului (pe paginile WEB ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale, Ministerului Justiției și a Institutului Național al Justiției).

Președintele Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Secretarul Consiliului

Iuliana OPREA

Anexa nr.2
la Hotărârea Consiliului INJ
nr.1 din 27.06.2008

ANUNȚ

Consiliul Institutului Național al Justiției organizează, în mun. Chișinău, în condițiile prevăzute de Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institut, aprobat la ședința Consiliului Institutului din 06.06.2007 (cu modificările și completările din 27.06.2008), concursul de admitere în Institutul Național al Justiției.

Concursul se organizează pentru ocuparea unui număr de 10 locuri de candidați la funcția de judecător și 30 locuri de candidați la funcția de procuror, a căror formare inițială, în grupe separate, se va realiza în cadrul cursurilor de instruire cu o durată de 18 luni.

La concursul de admitere se poate înscrie persoana care îndeplinește următoarele cerințe:

- are capacitate de exercițiu deplină;
- este licențiată în drept;
- are media generală în diploma de licență nu mai mică de 8 (opt);
- nu are antecedente penale și se bucură de o bună reputație;
- cunoaște limba de stat;
- este aptă din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției, conform certificatului medical de sănătate.

Cererile pentru înscrierea la concurs se depun de candidat **personal**, în termen de 30 de zile (de la 6 iulie pînă la 6 august) la Institutul Național al Justiției (mun. Chișinău, str. Serghei Lazo, 1).

La cererea-tip de înscriere la concurs se anexează următoarele documente:

- actul de identitate, în copie;
- diploma de licență cu anexă și/sau suplimentul la diplomă în copie autenticată notarial;
- certificatul de cazier judiciar;
- declarația de venituri și proprietate;
- certificatul medical-tip de sănătate, eliberat în anul 2008*;
- 2 fotografii color 3x4.

Concursul de admitere constă din două probe:

- Proba eliminatorie scrisă** ce cuprinde un test tip-grilă de evaluare a cunoștințelor la următoarele discipline:
  - drept civil;
  - drept procesual civil;
  - drept penal;
  - drept procesual penal.

Examenul eliminatoriu în scris va conține 100 de întrebări-grilă care urmează a fi rezolvate de candidați în 3 ore astronomice. Fiecare răspuns corect va fi apreciat cu un punct.

În funcție de numărul candidaților înscriși la concurs, Comisia pentru examenele de admitere stabilește baremul minim pentru trecerea la proba orală. Candidații care nu au întrunit numărul necesar de puncte nu vor putea concura la proba orală.

- Proba orală** de verificare a aptitudinilor de interpretare și aplicare a legislației, a capacităților de inteligență, gândire logică și a celor profesionale, care include rezolvarea a două spețe în domeniile *drept civil – drept procesual civil* și *drept penal – drept procesual penal*. Răspunsurile vor fi apreciate cu note de la „1” la „10”.

După finalizarea probelor, Comisia pentru examenele de admitere întocmește liste separate pentru candidații la funcția de judecător și la funcția de procuror în ordinea descrescătoare a rezultatelor prin sumarea punctelor obținute la proba scrisă cu nota obținută la proba orală. Schimbarea ordinii nu se admite.

Candidații care au întrunit același număr de puncte se vor departaja în primul rînd, în funcție de notele obținute la proba orală. Dacă acestea sînt egale, prioritate va avea candidatul cu media generală mai mare din diploma de licență. Alte criterii de departajare: vechimea în muncă, titlul de magistrat în drept.

Admiterea la concurs și concursul propriu-zis se vor desfășura conform următorului calendar:

- 27 iunie – anunțarea concursului;
- 6 iulie – 6 august – depunerea cererilor de înscriere la concurs;
- 14 august – afișarea și publicarea listei candidaților care îndeplinesc condițiile de participare la concurs;
- 28-30 august – desfășurarea probei scrise eliminatorii tip-grilă, de verificare a cunoștințelor juridice la următoarele discipline: drept civil, drept procesual civil, drept penal, drept procesual penal;
- 1 septembrie – afișarea rezultatelor la proba eliminatorie;
- 2 septembrie – contestarea punctajului obținut la proba eliminatorie;
- 3-5 septembrie – soluționarea contestațiilor împotriva punctajului obținut la proba eliminatorie;
- 8-12 septembrie – desfășurarea probei orale (rezolvarea spețelor);
- 13 septembrie – contestarea rezultatelor probei orale și soluționarea contestațiilor;
- 14-16 septembrie – soluționarea contestațiilor împotriva rezultatelor probei orale;
- 17 septembrie – afișarea și publicarea rezultatelor concursului.

* A se vedea: Anexa nr.6 la Regulamentul cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției, p. 46 din Revistă.

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVAСОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**HOTĂRÎREA nr.2**
din 27 iunie 2008

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției,
În temeiul dispozițiilor art.7 lit.m) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006 și
prevederilor pct.1.4. lit.d) și e) al Regulamentului cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul
Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă tematica concursului de admitere în Institutul Național al Justiției pentru anul 2008, comună pentru
proba scrisă eliminatorie tip-grilă și pentru proba orală ce constă în rezolvarea a două spețe, cuprinsă în anexele
care fac parte integrantă din prezenta hotărâre:

Anexa 1. Drept penal

Anexa 2. Drept procesual penal

Anexa 3. Drept civil

Anexa 4. Drept procesual civil

2. Se aprobă mostrele a două spețe rezolvate, cuprinse în anexele care fac parte integrantă din prezenta hotărâre:

Anexa 5. Drept penal – Drept procesual penal

Anexa 6. Drept civil – Drept procesual civil

3. Tematica concursului și mostrele a două spețe se comunică prin intermediul mass-media (ziarul Dreptul etc.)
și Internetului (pe paginile WEB ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale, Ministerului
Justiției și a Institutului Național al Justiției).

4. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Președintele Consiliului**Natalia MOLDOVANU****Secretarul Consiliului****Iuliana OPREA**

TEMATICA
concursului de admitere în Institutul Național al Justiției, 2008

Tematica comună pentru proba scrisă eliminatorie tip-grilă și pentru proba orală constă în rezolvarea unor spețe.

DREPT PENAL

I. Partea Generală

1. Instituțiile fundamentale ale dreptului penal

- 1.1. Infrațiunea.
- 1.2. Noțiunea, trăsăturile esențiale ale infracțiunii. Clasificarea infracțiunilor.
- 1.3. Elementele și semnele componenței infracțiunii. Modalitățile componenței infracțiunii.
- 1.4. Formele infracțiunii.
- 1.5. Infrațiunea unică.
- 1.6. Pluralitatea de infracțiuni.
- 1.7. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei.
- 1.8. Calificarea infracțiunii.

2. Participația

- 2.1. Formele participației.
- 2.2. Participanții.

3. Răspunderea penală

- 3.1. Răspunderea penală ca instituție de drept.
- 3.2. Principiile răspunderii penale.
- 3.3. Cauzele care înlătură răspunderea penală.
- 3.4. Liberarea de răspunderea penală.

4. Pedepsa penală

- 4.1. Categoriile și limitele generale ale pedepselor aplicate persoanelor fizice și persoanelor juridice care desfășoară activitate de întreprinzător.
- 4.2. Individualizarea pedepselor.
- 4.3. Circumstanțele atenuante și agravante.
- 4.4. Liberarea de pedeapsa penală.
- 4.5. Măsurile de siguranță.
- 4.6. Cauzele care înlătură consecințele condamnării.

II. Partea Specială

1. Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei.
2. Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei.
3. Infracțiunile privind viața sexuală.
4. Infracțiuni contra patrimoniului: art.186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 197 Cod penal.
5. Infracțiuni contra familiei și minorilor: art. 202, 203, 206, 207, 208, 209 Cod penal.
6. Infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale: art. 217, 217/1 - 217/6, 219, 220 Cod penal.
7. Infracțiuni economice: art.236, 243 244, 248, 256 Cod penal.
8. Infracțiuni în domeniul transporturilor: art.264, 266, 273 Cod penal.
9. Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice: art. 278, 280, 283, 287, 290 Cod penal.
10. Infracțiuni contra justiției: art.306, 308, 309, 309/1, 311, 312, 317, 318, 323 Cod penal.
11. Infracțiuni săvârșite de persoane cu funcție de răspundere: art.324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 332 Cod penal.

DREPT PROCESUAL PENAL**I. Partea Generală**

- 1. Dispoziții generale privind procesul penal și dreptul procesual penal**
  - 1.1. Considerații generale privind procesul penal și dreptul procesual penal.
  - 1.2. Principiile procesului penal.
- 2. Instanțele judecătorești și competența lor**
  - 2.1. Instanțele judecătorești.
  - 2.2. Competența. Felurile competenței.
  - 2.3. Incompatibilitatea și strămutarea.
- 3. Părțile și alte persoane participante la procesul penal**
  - 3.1. Partea acuzării.
  - 3.2. Partea apărării.
  - 3.3. Reprezentanții și succesorii în procesul penal.
  - 3.4. Alte persoane participante la procesul penal.
- 4. Probele și mijloacele de probă**
  - 4.1. Dispoziții generale privitoare la probatoriu și obiectul probațiunii.
  - 4.2. Mijloacele de probă și procedeele probatorii.
- 5. Măsurile procesuale de constrângere**
  - 5.1. Reținerea.
  - 5.2. Măsurile preventive.
  - 5.3. Alte măsuri procesuale de constrângere.
- 6. Chestiuni patrimoniale în procesul penal**
  - 6.1. Acțiunea civilă în procesul penal.
  - 6.2. Cheltuielile judiciare.
- 7. Termene procedurale și acte procedurale comune**
  - 7.1. Termenele procedurale.
  - 7.2. Citarea și comunicarea altor acte procedurale. Cererile și demersurile.
  - 7.3. Modificarea în actele procedurale, corectarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite. Nulitatea actelor procedurale.

II. Partea Specială

- 1. Urmărirea penală**
  - 1.1. Noțiunea și trăsăturile definitorii ale urmăririi penale ca fază a procesului penal.
  - 1.2. Sesizarea organului de urmărire penală.
  - 1.3. Competența organelor de urmărire penală.
  - 1.4. Pornirea și desfășurarea urmăririi penale.
  - 1.5. Atribuțiile procurorului. Controlul de către procuror al legalității acțiunilor și inacțiunilor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate operativă de investigații.
  - 1.6. Terminarea urmăririi penale și trimiterea cauzei în judecată.
  - 1.7. Controlul judiciar și controlul procurorului ierarhic superior asupra procedurii prejudiciare.
  - 1.8. Procedura plîngerii prealabile.
- 2. Judecata**
  - 2.1. Condițiile generale ale judecării cauzei.
  - 2.2. Punerea pe rol a cauzei penale.
  - 2.3. Judecata în prima instanță.
  - 2.4. Căile ordinare de atac.
  - 2.5. Căile extraordinare de atac.
- 3. Punerea în executare a hotărîrilor judecătorești**
- 4. Proceduri speciale**
  - 4.1. Procedura în cauzele privind minorii.
  - 4.2. Procedura aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical.

- 4.3. Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției.
- 4.4. Procedura de suspendare condiționată a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală.
- 4.5. Procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante.
- 4.6. Procedura privind urmărirea și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice.
- 4.7. Procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești.
- 4.8. Procedura de restabilire a documentelor judiciare dispărute.
- 4.9. Asistența juridică internațională în materie penală.

DREPT CIVIL

1. Raportul juridic civil:

- Noțiuni generale privind părțile raportului juridic civil;
- Conținutul raportului juridic civil;
- Obiectul raportului juridic civil.

2. Actul juridic și reprezentarea:

- Dispoziții generale cu privire la actul juridic;
- Condițiile de valabilitate a actului juridic;
- Actele juridice încheiate sub condiție;
- Nulitatea actului juridic;
- Reprezentarea și procura.

3. Termenele:

- Calcularea termenului;
- Prescripția extinctivă.

4. Drepturile reale:

- Patrimoniul;
- Posesiunea;
- Proprietatea (dispoziții generale, dobândirea dreptului de proprietate, încetarea dreptului de proprietate, proprietatea comună, apărarea dreptului de proprietate, dreptul de vecinătate).

5. Alte drepturi reale:

- Uzfructul;
- Dreptul de uz și dreptul de abitație;
- Servitutea;
- Superficia;
- Gajul (dispoziții generale, temeiul apariției gajului. Registrul gajului, drepturile și obligațiile părților contractului de gaj, participarea unor terți la raportul de gaj, exercitarea dreptului de gaj și încetarea gajului).

6. Registrul bunurilor imobile

7. Obligațiile:

- Dispoziții comune privind obligațiile;
- Pluralitatea de subiecte și obiecte în cadrul unei obligații;
- Cesiunea de creanțe și preluarea datoriei;
- Executarea obligațiilor;
- Efectele neexecutării obligației;
- Mijloacele de garantare a executării obligațiilor;
- Stingerea obligațiilor.

8. Contractul:

- Dispoziții generale cu privire la contract și la conținutul contractului;
- Încheierea contractului;
- Contractul sinalagmatic;
- Clauzele contractului standard;
- Contractul în folosul unui terț;
- Interpretarea contractului;
- Rezoluțiunea, rezilierea și revocarea contractului.

9. Categoriile de obligații:

- Vânzarea-cumpărarea;
- Schimbul;
- Donația;
- Înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață;
- Renta;
- Comodatul;
- Împrumutul;
- Locațiunea;
- Arenda;
- Leasingul;
- Antrepriza și prestațiile de servicii;
- Transportul;
- Mandatul;
- Administrarea fiduciară;
- Comisionul;
- Expediția;
- Depozitul;
- Magazinajul;
- Contractul de servicii turistice;
- Fidejusiunea;
- Franchisingul;
- Intermedierea;
- Agentul comercial. Comisionarul profesionist;
- Contractele și operațiunile bancare;
- Factoringul;
- Asigurarea;
- Tranzacția;
- Societatea civilă;
- Drepturile comune;
- Promisiunea publică de recompensă;
- Jocuri și pariuri;
- Gestiunea de afaceri;
- Îmbogățirea fără justă cauză;
- Obligațiile care nasc din cauzarea de daune.

10. Dreptul succesoral:

- Dispoziții generale cu privire la moștenire;
- Moștenirea testamentară (dispoziții generale cu privire la moștenirea testamentară; forma testamentului, modificarea, revocarea sau anularea testamentului, legatul);
- Moștenirea legală (dispoziții generale cu privire la moștenirea legală, rezerva succesorală);
- Succesiunea vacantă;
- Regimul juridic al moștenitorului (opțiunea succesorală, responsabilitatea moștenitorilor de pasivul succesoral, paza averii succesoriale);
- Confirmarea dreptului la moștenire;
- Partajul averii succesoriale.

DREPT PROCESUAL CIVIL**I. Partea Generală****1. Viziuni generale despre procesul civil:**

- Noțiunea de izvor al dreptului procesual civil și felurile izvoarelor.
- Fazele (stadiile) procesului civil și sarcinile fiecărei faze.
- Felurile de procedură în procesul civil.
- Principiile dreptului procesual civil.
- Raporturile procesual civile și particularitățile lor.
- Compunerea completului de judecată și incidente procesuale la compunerea acestuia (incompatibilitatea, obținerea și recuzarea).

2. Competența generală și jurisdicțională:

- Noțiunea de competență generală și clasificarea ei.
- Competența jurisdicțional-materială a judecătorilor de drept comun.
- Competența jurisdicțională materială a curților de apel de drept comun.
- Competența jurisdicțională materială a Judecătorei Economice de Circumscripție. Competența jurisdicțională materială a Curții de Apel Economice. Criteriile de delimitare dintre competența materială (generală) a instanțelor judecătorești de drept comun și competența judecătorilor economice.
- Competența jurisdicțională teritorială generală și alternativă.
- Competența jurisdicțională teritorială excepțională și după legătura pretențiilor înaintate.
- Temeiurile și procedura strămutării pricinii de la instanța sesizată la o altă instanță.

3. Participanții la procesul civil:

- Părțile în procesul civil.
- Intervenienții principali și accesorii în cadrul procesului civil.
- Procurorul în cadrul procesului civil.
- Participarea în procesul civil a autorităților publice, organizațiilor și cetățenilor pentru apărarea drepturilor altor persoane.

4. Reprezentarea judiciară:

- Noțiunea de reprezentare judiciară. Temeiurile și felurile reprezentării. Persoanele care pot fi și care nu pot fi reprezentanți în judecată.
- Împuternicirile reprezentantului în judecată. Legalizarea calității de reprezentant și a volumului de împuterniciri.

5. Termene și sancțiuni procesuale:

- Noțiunea termenelor de procedură și clasificarea lor. Durata și modul de calcul al termenelor de procedură. Suspendarea curgerii termenului de procedură. Prelungirea termenului de procedură și repunerea în termen.
- Felurile sancțiunilor procesuale și procedura aplicării lor.
- Temeiurile pentru aplicarea amenzii sau despăgubirile și procedura aplicării (anulării) lor.

6. Cheltuieli de judecată:

- Noțiunea și felurile cheltuielilor de judecată în procesul civil. Scutirile de taxa de stat. Amânarea sau eșalonarea taxei de stat. Restituirea taxei de stat.
- Repartizarea cheltuielilor de judecată între părți și compensarea lor.

7. Acțiunea civilă:

- Elementele acțiunii civile.
- Clasificarea acțiunilor civile după scopul material juridic urmărit și după scopul procesual.
- Premisele de exercitare a acțiunii civile.
- Condițiile de exercitare a acțiunii civile.
- Acțiunea reconvențională.
- Asigurarea acțiunii.

8. Probațiunea și probele:

- Noțiunea de obiect al probațiunii și determinarea lui în pricinile concrete.
- Temeiurile degrevării de probațiune (fapte notorii, prejudicial stabilite, recunoscute de partea în proces).
- Repartizarea sarcinii de probațiune între părți (regula generală de probațiune). Rolul prezumțiilor în repartizarea sarcinii de probațiune.

- Mijloacele de probație.
- Noțiunea și temeiurile pentru asigurarea probelor. Modul de asigurare a probelor pînă la pornirea procesului și după intentarea procesului.

II. Partea Specială

1. Examinarea în fond a pricinilor civile:

- Intentarea procesului civil.
- Pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare.
- Citațiile (înștiințările) judiciare.
- Dezbaterile judiciare ale pricinii în prima instanță.

2. Dispozițiile primei instanțe:

- Cuprinsul hotărîrii primei instanțe (părțile ei componente). Cerințele care se înaintează față de hotărîre prin instanță.
- Temeiurile și procedura emiterii hotărîrii suplimentare în prima instanță.
- Încheierile privind corectarea greșelilor din hotărîre și privind explicarea hotărîrii.
- Executarea imediată a hotărîrii. Felurile și temeiurile executării imediate a hotărîrii.
- Efectele juridice ale hotărîrii rămase definitive (irevocabile).
- Încheierile primei instanțe de judecată. Felurile încheierii.

3. Procedura contenciosului administrativ:

- Particularitățile procedurii de examinare și soluționare a pricinilor ce rezultă din raporturi juridico-publice.
- Procedura în pricinile privitor la apărarea drepturilor electorale și a dreptului de a participa la referendum al cetățenilor Republicii Moldova.

4. Proceduri necontencioase:

- Procedura specială.
- Procedura în ordonanță.

5. Căile de atac:

- Apelul împotriva hotărîrilor pronunțate în prima instanță.
- Recursul împotriva hotărîrilor împotriva cărora nu poate fi declarat apel.
- Recursul împotriva deciziilor date în apel.
- Revizuirea hotărîrilor, încheierilor, deciziilor irevocabile.

6. Procedura civilă cu elemente de extraneitate:

- Procedura executării delegațiilor judecătorești străine.
- Procedura recunoașterii hotărîrilor judecătorești străine. Refuzul de a recunoaște și a executa hotărîrea judecătorească străină.
- Executarea silită a hotărîrilor judecătorești străine.

7. Contestarea hotărîrilor arbitrale.

8. Executarea hotărîrilor judecătorești.

Anexele nr.5-6
la Hotărîrea Consiliului INJ
nr.2 din 27.06.2008

MODEL DE SPEȚĂ la Dreptul penal și la Dreptul procesual penal

Dragovozov, în vîrstă de 19 ani, a apelat la Culai, în vîrstă de 13 ani, și la Bufneac, în vîrstă de 15 ani, ca aceștia să-i aducă cît mai multe contoare din scările blocurilor de locuit. Pentru fiecare contor le-a promis cîte 50 de lei. După ce Culai și Bufneac i-au adus 19 contoare, Dragovozov le-a luat, însă în privința recompensei bănești le-a spus că „a glumit”. Pentru a se răzbuna, Culai și Bufneac au venit noaptea în ograda lui Dragovozov și i-au dat foc casei. În incendiu, din cauza inhalării fumului, a decedat soția lui Dragovozov.

Urmărirea penală în cauza dată a fost efectuată de către procuror care a remis dosarul spre judecare judecătorei de sector. Ședința de judecare a cauzei a fost publică.

Inculpatul minor a fost audiat cu participarea apărătorului și a pedagogului.

La momentul examinării cauzei reprezentantul legal – mama – nu a participat, deoarece era plecată la lucru în Italia.

Inculpatul minor Bufneac s-a aflat în sala de ședințe pe tot parcursul examinării cauzei.

1. Calificați faptele persoanelor pe care le considerați vinovate.
2. Argumentați răspunsul.
3. Identificați omisiunile procedurale.
4. Argumentați răspunsul.

MODEL DE SPEȚĂ la Dreptul civil și la Dreptul procesual civil

Muzeul de Arte Plastice (cumpărător) și persoana fizică Stati (vînzător) au încheiat contractul de vînzare-cumpărare a unui tablou, semnat de un vestit pictor român.

Potrivit condițiilor contractului, cumpărătorul s-a obligat să achite, în decurs de 6 zile bancare, o arvună în mărime de 25% din valoarea totală a contractului și să recepționeze tabloul, în baza actului de recepționare, în cel mult 30 zile din momentul achitării arvunei. Restul sumei urma să fie achitată în cel mult o lună din momentul predării tabloului.

Arvuna a fost achitată în a 3-a zi de la semnarea contractului. Peste 2 luni de la predarea arvunei, cumpărătorul a fost contactat telefonic de reprezentantul vînzătorului, pentru a conveni asupra datei transmiterii tabloului. Stati a comunicat reprezentantului Muzeului că nu poate transmite tabloul, deoarece a ars, alături de toate celelalte bunuri care se găseau în casa sa, într-un incendiu. Incendiu, potrivit raportului de expertiză al serviciului de pompieri, s-a declanșat în rezultatul unui scurtcircuit.

Muzeul a depus cerere de eliberare a ordonanței judecătorești, solicitînd încasarea de la Stati a dublei arvune pentru neexecutarea obligației, garantate prin arvună. Peste 15 zile de la primirea copieii ordonanței, Stati a depus obiecții, invocînd că dacă Muzeul recepționa tabloul în termenul contractual, obligația era să fie executată în mod corespunzător. Concomitent, Stati a depus cerere reconvențională către Muzeu privind încasarea a 75% din prețul tabloului.

1. Care sînt drepturile și obligațiile vînzătorului în cazul nerecepționării bunului de către cumpărător?
2. Era în drept judecătorul să emită ordonanța la cererea Muzeului? Caracterizați actele judecătorului la primirea obiecțiilor de la Stati. Sînt întrunite condițiile pentru depunerea unei acțiuni reconvenționale?
3. Soluționați litigiul în fond.

Notă: *Lucrările de specialitate sau orice altă documentație, consultate în vederea pregătirii pentru examen, vor fi aduse la zi, în raport cu modificările legislative intrate în vigoare pînă la data susținerii probelor.*

FORMAREA INIȚIALĂ**SESIUNEA DE IARNĂ**

În perioada **28 ianuarie – 16 februarie 2008** în cadrul Institutului Național al Justiției s-a desfășurat prima sesiune a candidaților la funcția de judecător și de procuror. Sesiunea a avut loc în baza ordinului Directorului executiv al INJ.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

ORDIN

Nr.117/A
(Extras)

21 ianuarie 2008

mun. Chișinău

**Privind modul de organizare
și desfășurare a sesiunii Semestrului I**

În temeiul prevederilor Regulamentului cu privire la instruirea inițială și absolvire din 21.06.2007 și ale Planului de învățământ pentru cursurile de instruire inițială (1 octombrie 2007 – 28 februarie 2009), aprobat prin Hotărârea Consiliului INJ nr.1 din 24.09.2007,

ORDON:

1. Sesiunea Semestrului I se stabilește în perioada 28 ianuarie – 16 februarie 2008.
2. Responsabili de disciplină se desemnează formatorii antrenați în procesul de instruire, conform *Anexei nr.1*.
3. Se aprobă orarul examenelor, conform *Anexei nr. 2*.
4. Se aprobă modul de organizare și desfășurare a examenelor din cadrul sesiunii Semestrului I, conform *Anexei nr. 3*.
5. Se aprobă criteriile de evaluare a rezultatelor academice, conform *Anexei nr. 4*.
6. Se aprobă forma borderoului utilizat în cadrul sesiunii Semestrului I, conform *Anexei nr. 5*.
7. În calitate de supraveghetori pentru probele scrise se desemnează Serghei Didăc și Veaceslav Martînenco, consultanți în Secția instruire inițială din cadrul Direcției instruire și cercetare.
8. Supravegherea organizării și desfășurării examenelor din sesiunea Semestrului I se pune în seama dnei Liubovi Brînză, șef Direcție instruire și cercetare și a dlui Valentin Coval, șef Secție instruire inițială.

Director executiv

Eugenia FISTICAN

Anexa nr.1
la ordinul Directorului executiv
Nr.117/A din 21.01.2008

Lista responsabililor de disciplină

Nr. crt.	Disciplina	Responsabili
1.	Retorica și arta comunicării	Crăciun Claudia
2.	Drept penal	Brînză Sergiu Șterbeț Valeria Stati Vitalie Holban Vladimir
3.	Drept procesual civil	Belei Elena Macinskaia Vera Visternicean Dumitru

Nr. crt.	Disciplina	Responsabili
4.	Procedura și practica CEDO și alte tratate internaționale obligatorii pentru Republica Moldova	Iabangi Luciana Morari Viorel
5.	Drept procesual penal	Roman Dumitru Șterbeț Valeria
6.	Drept civil	Băieșu Sergiu Climova Ala

Anexa nr.4
la ordinul Directorului executiv
Nr.117/A din 21.01.2008

Criterii de evaluare a rezultatelor academice

I. Testele pentru examenele în scris vor conține 3 subiecte.

Obiectivele fiecărui subiect vor fi axate pe trei niveluri:

- 1) cunoaștere și înțelegere;
- 2) aplicare;
- 3) integrare.

Evaluarea (în puncte) a fiecărui subiect pe niveluri este următoarea:

Subiectele I, II, III

Sarcină de nivelul I: Definiți, enumerați, caracterizați, clasificați etc. – 3 puncte;

Sarcină de nivelul II: Analizați, demonstrați, comparați, argumentați etc. – 5 puncte;

Sarcină de nivelul III: Estimați, apreciați, proiectați etc. – 7 puncte.

Notă: Subiectul III poate fi o speță – 15 puncte.

II. Evaluarea la disciplina „Retorica și arta comunicării” va fi axată pe trei niveluri, conform următoarelor criterii:

1. Comunicarea cu auditoriul:
  - Contactul vizual – 3 puncte
  - Diferențierea ascultătorilor – 5 puncte
  - Legătura inversă – 7 puncte
2. Structurarea mesajului:
  - Coerența expunerii – 3 puncte
  - Structura logică – 5 puncte
  - Argumentarea propriu-zisă – 7 puncte
3. Personalizarea mesajului:
  - Prezența repertoriului propriu – 3 puncte
  - Sonoritatea vocii și dicțiunea – 5 puncte
  - Gesturile și mimica adecvate mesajului – 7 puncte

III. Scala de notare:

Punctajul	45	44-38	37-30	29-22	21-15	14-9	8-5	4-2	2-0
Nota	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Valentin COVAL,**șef Secție instruire inițială, procuror detașat, Procuratura Generală:****ÎN GENERAL, SÎNTEM MULȚUMIȚI DE REZULTATELE SESIUNII**

La Institutul Național al Justiției au fost înmatriculați și admiși la studii 30 de audienți: 20 – la funcția de procuror și 10 – la funcția de judecător.

Sesiunea de iarnă pentru Semestrul I de studii s-a desfășurat între 28 ianuarie și 16 februarie curent și a avut ca scop stabilirea nivelului de pregătire teoretică a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror prin determinarea anumitor criterii: nivelul de cunoștințe juridice de drept național și internațional, precum și de procedură, fără a repeta cele studiate deja la facultate și punându-se accentul pe activitatea practică în cadrul instanțelor judecătorești și al organelor Procuraturii; dispunerea de o gândire logică și structurată; conștientizarea apartenenței la profesie etc.

Evaluarea audienților s-a desfășurat în conformitate cu prevederile Planului de învățământ pentru cursurile de instruire inițială și în baza orarului examenelor pentru Semestrul I (sesiunea de iarnă 2008) la următoarele discipline: retorica și arta comunicării; drept penal; procedura și practica CEDO și alte tratate internaționale obligatorii pentru Republica Moldova; drept procesual civil; drept procesual penal; drept civil.

Examenele au fost susținute în scris, cu excepția disciplinei „Retorica și arta comunicării”. Lucrările au fost verificate și semnate de responsabilii de disciplină, iar notele – introduse într-un borderou pentru examen. La fel, au fost elaborate și criteriile de evaluare a rezultatelor academice. Testele pentru examenele în scris au cuprins 3 subiecte, ale căror obiective au fost axate pe următoarele niveluri: 1) cunoaștere și înțelegere; 2) aplicare; 3) integrare.

În urma verificării cunoștințelor teoretice ale candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, rezultatele s-au dovedit a fi pozitive, adecvate procesului de instruire desfășurat. Media aritmetică a notelor acumulate de audienți va fi luată în considerație în vederea promovării lor în următorul semestru.

Rezultatele evaluării cunoștințelor teoretice obținute de fiecare candidat la funcțiile de judecător și de procuror vor fi incluse în fișele individuale de evaluare care se păstrează în Institut, în mod obligatoriu, pe toată durata studiilor și timp de 3 ani după absolvire.

În cadrul evaluării rezultatelor sesiunii de iarnă au fost stabilite și unele criterii, a căror promovare ar contribui la desfășurarea benefică a procesului de instruire și de evaluare a nivelului de pregătire teoretică a audienților. Astfel, urmează să fie găsite modalități de stimulare a activității științifice a formatorilor cu implicarea cât mai activă a audienților; stagiile de practică în afara orelor de studii ale audienților să fie organizate în alte instituții care desfășoară activități jurisdicționale sau care tangențiază, într-un fel sau altul, cu sistemul judecătoresc și organele Procuraturii. În acest context se înscriu: organizarea întâlnirilor cu practicieni din domenii non-juridice (psihologie, medicină, jurnalistică etc.), în scopul familiarizării audienților cu specificul activității acestora; elaborarea unei baze de date electronice care să conțină actele normative departamentale ale Curții Supreme de Justiție, Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale, Ministerului Justiției, organelor de urmărire penală, la fel și legislația altor state care reglementează activitatea instituțiilor similare etc., toate acestea urmînd a fi puse la dispoziția audienților.

Deși realizarea sarcinilor propuse necesită timp, ea urmează a fi urgentată, întrucît constituie o prioritate în activitatea de instruire inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror.

* * *

- Institutul Național al Justiției, Misiunea OSCE în Moldova și Biroul Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității au organizat pe 29-30 mai **seminarul *Traficul de ființe umane ca infracțiune și drepturile victimei***. Este prima activitate de acest gen adresată audienților INJ care candidează la funcția de procuror sau de judecător. Seminarul a avut în obiectiv înzestrarea lor cu cunoștințe aprofundate juridice și non-juridice în domeniul combaterii traficului de ființe umane, inclusiv despre standardele europene și internaționale de profil, astfel încît acest fenomen să fie perceput ca încălcare a drepturilor omului și ca infracțiune.

La lucrările seminarului au participat savanți, psihologi și specialiști din cadrul Curții Constituționale, Procuraturii Generale, Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului, precum și reprezentanți ai Institutului de Reforme Penale, ai organizațiilor neguvernamentale.

Participanții la seminar au supus dezbaterii subiecte ca: legislația în domeniul traficului de ființe umane, elementele infracțiunii de trafic, tehnici speciale de investigare aplicate în cazurile de trafic, drepturile victimei acestei infracțiuni ș.a.

SESIUNEA DE VARĂ

În scopul executării prevederilor art.17 alin.(1) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 8 iunie 2006 și pct.4.4. al Regulamentului privind formarea inițială și absolvirea, aprobat prin Hotărârea Consiliului INJ din 21 iunie 2007, precum și a Planului de învățământ pentru cursurile de formare inițială (1 octombrie 2007 – 31 martie 2009), pentru Semestrul II de studii de specializare a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, în conformitate cu ordinul Directorului executiv al Institutului Național al Justiției nr.162-A, în perioada 4 iunie – 27 iunie a fost organizată sesiunea de vară. Ea a avut ca obiectiv stabilirea nivelului de pregătire teoretică a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror.

Pentru obținerea unor rezultate mai înalte în realizarea obiectivelor de cunoaștere și aplicare a disciplinelor de studiu prevăzute în Planul de învățământ și pentru facilitarea evaluării adecvate de către formatori a bazei conceptuale a audiențelor sub aspect teoretic și practic, în conformitate cu ordinul nr.153-A din 2 aprilie 2008 s-a decis desfășurarea unei sesiuni intermediare din Semestrul II de studii care a avut loc în perioada 7 aprilie – 12 mai.

Astfel, în cadrul sesiunii intermediare audienții care candidează la funcția de judecător au fost evaluați la următoarele discipline:

- Organizarea activității instanțelor de judecată;
- Administrarea cauzelor contravenționale;
- Proceduri necontencioase în procesul civil;
- Procesul penal pentru judecătorul de instrucție.

La rândul lor, audienții care candidează la funcția de procuror au fost evaluați la următoarele discipline:

- Investigații financiar-economice;
- Organizarea activității organelor Procuraturii;
- Particularitățile cercetării penale a anumitor categorii de infracțiuni;
- Conducerea și efectuarea urmăririi penale de către procuror.

În cadrul sesiunii de vară, în vederea stabilirii nivelului de pregătire teoretică, în scop practic-aplicativ, audienții candidați la funcția de judecător au fost evaluați la disciplinele:

- Metodologia întocmirii actelor procesual penale;
- Proceduri speciale în procesul penal;
- Calificarea infracțiunilor;
- Particularitățile soluționării diferitelor categorii de cauze;
- Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile;
- Dreptul comunitar.

Candidații la funcția de procuror au susținut examene la următoarele discipline:

- Proceduri speciale în procesul penal;
- Participarea procurorului în instanța de judecată;
- Calificarea infracțiunilor;
- Tactica criminalistică;
- Metodologia întocmirii actelor procesuale;
- Drept comunitar.

Pe parcursul sesiunii de vară, audienții au demonstrat o pregătire teoretico-practică adecvată, fapt menționat de către examinatori și conducerea INJ. Cunoștințele acumulate urmează a fi consolidate în cadrul Semestrului III – stagiului de practică.

STAGIUL DE PRACTICĂ

Planul de învățământ pentru cursurile de instruire inițială (1 octombrie 2007 – 31 martie 2009) prevede pentru candidații la funcțiile de judecător și de procuror un stagiul de practică de cinci luni cu începere de la 15 iulie curent.

Audienții vor fi repartizați la practică conform ordinului Directorului executiv al INJ.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

ORDIN**Nr.177/A****26 iunie 2008****mun. Chișinău****Privind vacanța și stagiul de practică
al candidaților la funcțiile de judecător și de procuror**

În vederea executării prevederilor art.15 din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, pct.3.1. lit. c) din Statutul Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, pct.2.1.3. al Regulamentului privind formarea inițială și absolvire din 21.06.2007 și a Planului de învățământ pentru cursurile de instruire inițială (1 octombrie 2007 – 31 martie 2009) din 24.09.2007,

În temeiul art.9 alin.(4) lit.c) și art.14 alin.(2) din Legea privind Institutul Național al Justiției,

ORDON:

1. Se acordă vacanța de vară audienților, candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, cu o durată de 14 zile calendaristice, începînd cu 1 iulie 2008.
2. Stagiul de practică pentru persoanele nominalizate se va desfășura în perioada 15 iulie – 31 decembrie 2008, inclusiv 2 săptămîni pentru evaluare, în instanțele de judecată și în organele Procuraturii din mun. Chișinău, conform programelor de practică, sub îndrumarea unui conducător de la locul desfășurării practicii (*Anexele 1 și 2*).
3. Programele stagiilor de practică ale candidaților la funcțiile de judecător și de procuror vor fi aduse la cunoștință audienților contra semnătură.
4. Monitorizarea stagiilor de practică ale candidaților la funcțiile de judecător se pune în sarcina dnei Liubovi Brînză, șef Direcție instruire și cercetare și a dlui Valentin Coval, șef Secție instruire inițială.
5. Controlul asupra executării prezentului ordin se pune în sarcina dlui Veaceslav Didâc, director executiv adjunct al Institutului Național al Justiției.

Director executiv**Eugenia FISTICAN**

Anexa nr.1
la ordinul nr.177/A
din 26.06.2008

LISTA
audienților candidați la funcția de procuror
și a procuraturilor din mun. Chișinău
unde urmează să se desfășoare stagiul de practică

Procuratura sectorului Centru

1. Severin Vladimir
2. Bajurean Olga
3. Prutean Tatiana
4. Moraru Sergiu

Procuratura sectorului Rîșcani

1. Brînza Ion
2. Visterniceanu Olesea
3. Corciu Cristina
4. Alexuța Victoria

Procuratura sectorului Buiucani

1. Ivanov Mihail
2. Zmeu Sergiu
3. Pogolșa Olesea
4. Negurița Ion

Procuratura sectorului Ciocana

1. Patraman Taras
2. Staviță Mihai
3. Lungu Alexei
4. Busuioc Vitalie

Procuratura sectorului Botanica

1. Lungu Vitalie
2. Purici Dumitru
3. Cazacu Snejana
4. Lanovenco Victoria

În calitate de conducători ai practicii se desemnează procurorii sectoarelor mun. Chișinău, care vor asigura procesul de familiarizare a audienților cu toate direcțiile de activitate ale Procuraturii.

Baza: ordinul Procurorului General nr.514-p din 30 mai 2008.

Anexa nr.2
la ordinul nr.177/A
din 26.06.2008

LISTA
audienților candidați la funcția de judecător
și a instanțelor de judecată din mun. Chișinău
unde urmează să se desfășoare stagiul de practică

Sectorul Centru

1. Mițu Gheorghe
2. Cerbu Adrian

Sectorul Buiucani

1. Clevadi Natalia
2. Spoială Alexandru

Sectorul Ciocana

1. Munteanu Vasilisa
2. Caisin Valentin

Sectorul Rîșcani

1. Malanciuc Ion
2. Ciocoi Lilia

Sectorul Botanica

1. Pulbere Ruxanda
2. Sirbu Victoria

În calitate de conducători ai practicii se desemnează președinții instanțelor judecătorești din sectoarele mun. Chișinău.

Baza: Hotărîrea Consiliului Superior al Magistraturii nr.29/1 din 17 ianuarie 2008.

ELABORAREA CURICULEI DE PRACTICĂ PENTRU AUDIENȚII INJ

În cadrul Proiectului implementat în parteneriat cu PNUD Moldova „Consolidarea capacității instituționale a Institutului Național al Justiției” a fost inițiată elaborarea curiculei pentru candidații la funcțiile de judecător și de procuror.

Pentru elaborarea curiculei au fost selectați 5 consultanți naționali, inclusiv un consultant responsabil de metodologie, după cum urmează:

- Ion Druță, președintele judecătorei sectorului Botanica;
- Viorica Puică, judecător la judecătoria sectorului Botanica;
- Valeriu Castraveț, procuror, șef Direcție la Procuratura Generală;
- Iurie Ghervas, procurorul sectorului Buiucani;
- Elena Muraru, prorector pentru activitate didactică la Universitatea de Stat din Moldova, responsabilă pentru metodologia curiculei de practică.

Curicula de practică cuprinde obiectivele generale și specifice ale stagiului de practică, prevăzut de Planul de învățământ al INJ pentru 20 de săptămâni, incluzând dezvoltarea abilităților profesionale ale candidaților la funcțiile de judecător și de procuror. Sînt incluse și explicate detaliat acțiunile și sarcinile candidaților și ale tutorilor acestora pentru întreaga durată a stagiului, fiind individualizate pentru judecători și procurori aparte. În afară de practica de bază în instanțele de judecată și în procuraturile de sector, curicula detaliază modul de efectuare a practicii în cadrul avocaturii și al organelor de urmărire penală (poliție), modul de întocmire a agendei de practică, în ea fiind descris procesul de evaluare a rezultatelor practicii.

Curicula a fost aprobată la ședința Consiliului INJ din 27.06.2008 și va fi prezentată audienților și tutorilor de practică în cadrul unei întruniri comune planificate pentru 15 iulie 2008.

Notă: *Proiectul „Consolidarea capacității instituționale a Institutului Național al Justiției” a fost lansat în ianuarie 2008 și are o durată de implementare de 3 ani, cu un buget planificat de 571.224 USD oferiți de către PNUD. El este promovat în scopul de a i se oferi sprijin Institutului Național al Justiției în consolidarea capacității sale instituționale pentru a asigura îndeplinirea într-o manieră mai transparentă și eficientă a funcțiilor sale stabilite prin lege, sporind pe această cale nivelul de pregătire și competență a judecătorilor, procurorilor și a altor reprezentanți ai justiției. Astfel, sprijinul acordat prin lansarea Proiectului va avea ca rezultat consolidarea capacității acestora de a emite decizii echitabile și de a asigura cetățenilor accesul la justiție.*

Domeniile prioritare de activitate ale Proiectului:

- Consolidarea managementului administrativ și financiar al Institutului Național al Justiției;
- Dezvoltarea unei elaborări sistematice a curiculei, a unor module de instruire eficiente și a publicațiilor;
- Dezvoltarea capacităților de comunicare pentru a asigura eficiența comunicării interne și externe în cadrul Institutului Național al Justiției.

Prima ședință a grupului de lucru în componența persoanelor nominalizate *supra* a avut loc la **25 iunie**.

INSTRUIREA INIȚIALĂ A EXECUTORILOR JUDECĂTOREȘTI

La 3 decembrie 2007 au demarat cursurile de formare inițială după numirea în funcție pentru 20 de executori judecătorești, desfășurate în conformitate cu prevederile art.20 din Legea privind Institutul Național al Justiției și art.21 din Legea cu privire la sistemul de executare silită.

Această activitate a fost susținută financiar de Programul SUA „Provocările Mileniului” în vederea organizării instruirii inițiale și continue a personalului instanțelor judecătorești.

În scopul bunei desfășurări a cursurilor de formare inițială, Institutul Național al Justiției, de comun acord cu Ministerul Justiției și Departamentul de executare, a elaborat Curriculumul și Planul de învățământ pentru instruirea inițială a executorilor judecătorești, care conțin tematica generală a celor 3 module și stabilesc durata cursurilor de 3 luni: teorie – 120 ore, practică – 320 ore.

După absolvirea cursurilor de instruire inițială, executorii judecătorești au susținut un examen de capacitate la disciplinele stabilite, constituit din probe teoretice și practice în vederea verificării însușirii cunoștințelor necesare exercitării funcției de executor judecătoresc, care, potrivit ordinului Directorului executiv, a avut loc la 03.06.2008 în fața Comisiei pentru examenele de capacitate a executorilor judecătorești aprobată prin hotărârea Consiliului INJ nr.3 din 31.03.2008.

Susținând examenul, absolvenții cursurilor de instruire inițială pentru executorii judecătorești au dat dovadă de cunoștințe temeinice, ceea ce le va permite să-și exercite atribuțiile de serviciu ce le revin în conformitate cu cerințele specifice funcției ocupate.

Acesta a fost primul examen de capacitate susținut de către executorii judecătorești în cadrul instruirii inițiale la INJ.

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.3

din 31 martie 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției,

În temeiul prevederilor art.7 din Legea nr.152-XVI din 08.06.2006 privind Institutul Național al Justiției și al prevederilor Capitolului VII din Regulamentul cu privire la formarea inițială și absolvire din 21.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Comisia pentru examenele de capacitate a executorilor judecătorești, în următoarea componență:

Președinte:

Dumitru Visternicean — judecător la Curtea Supremă de Justiție;
președinte al Colegiului de calificare de pe lângă Consiliul Superior al Magistraturii

Membri:

Liubovi Brînză — șef Direcție instruire și cercetare, Institutul Național al Justiției,
judecător detașat la Judecătoria Centru, mun. Chișinău

Roman Talmaci — vicedirector al Departamentului de executare, Ministerul Justiției

Secretar:

Veaceslav Martinenco — consultant în Secția instruire inițială, Institutul Național al Justiției

Președintele Consiliului

Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Iuliana OPREA

- Pe **12 mai** a fost lansată instruirea inițială de 3 luni a executorilor judecătorești specializați în domeniul justiției juvenile din cadrul Serviciului de probațiune, numiți de curînd în această funcție. Ea se desfășoară în conformitate cu Legea privind Institutul Național al Justiției (art.20), Legea cu privire la sistemul de executare silită (art.21), precum și cu Planul de Acțiuni Republica Moldova-UE, Planul de activitate a Guvernului pentru anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”.

Evenimentul a fost organizat cu suportul financiar oferit de Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) avînd ca scop asigurarea procesului de formare inițială și promovarea în profesie a consilierilor de probațiune. La inaugurarea cursurilor au participat Nicolae EȘANU, viceministru al Justiției, Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare, specialiști-practicieni, formatori INJ.

Planul și curricula de studii a consilierilor de probațiune au fost axate pe patru niveluri comportamentale cu un grad divers de complexitate: cunoaștere, aplicare și integrare, generalizare.

Structurată în trei module, curricula reprezintă un document reglator ce determină competențele profesionale necesare integrării și buneii manifestări în cîmpul muncii a executorilor judecătorești.

Modulul I prevede pregătirea teoretică fundamentală a audienților privind procedura de executare.

Modulul II are ca obiectiv consolidarea și aprofundarea cunoștințelor teoretice în practică. În care scop, în conformitate cu prevederile art.20 alin.(3) din Legea privind Institutul Național al Justiției și pct.7.1. al Regulamentului privind formarea inițială și absolvirea, aprobat la ședința Consiliului INJ din 21.06.2007, audienții au urmat stagiul de practică.

După efectuarea stagiului de practică, executorii judecătorești au întocmit și au prezentat lucrările de curs, a căror tematică, variată după conținut, a fost aprobată de Departamentul de executare.

Tezele de curs au fost apreciate de către formatorii INJ, nivelul elaborării fiind luat în considerație în cadrul examenelor de capacitate.

Modulul III prevede consolidarea cunoștințelor teoretice și practice obținute în cadrul modulelor I și II.

Instruirea inițială lansată vine să răspundă oportunităților de dezvoltare a abilităților consilierilor de probațiune în exercitarea controlului și resocializarea persoanelor liberate din detenție pentru a preveni săvîrșirea de către acestea a noi infracțiuni. Consilierii de probațiune vor fi familiarizați cu metodele optime de activitate în rîndul infractorilor în libertate care au primit sentințe cu executare sub supraveghere sau de muncă în folosul comunității, precum și de asistență a deținuților în timpul executării pedepselor cu privarea de libertate și după liberarea acestora. În cadrul cursurilor de instruire consilierii de probațiune vor studia particularitățile probațiunii în raport cu minorii, aceștia urmînd a fi protejați, socializați și reintegrați în familia biologică, extinsă sau adoptivă și în comunitate.

În scopul asigurării continuității formării inițiale a consilierilor de probațiune, în perioada **26 mai – 6 iunie**, în conformitate cu Modulul I de studiu (de inițiere în profesie), s-a desfășurat instruirea celei de-a 2-a grupe a consilierilor de probațiune specializați în domeniul justiției juvenile.

FORMAREA CONTINUĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

*Coordonat cu CSM, PG și MJ
la 20.12.2007*

*Aprobat
prin Hotărârea Consiliului INJ
nr.1 din 25.12.2007*

*Modificat
prin Hotărârea Consiliului INJ
nr.6 din 31.03.2008*

PLAN de instruire continuă pentru Semestrul I al anului 2008

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil de detașare	Responsabil de organizare
1.	14-18 ianuarie	<i>Curs de instruire „Aspecte psihologice și deprinderi de intervievare a copiilor – victime ale exploatării sexuale”</i>	Judecători Procurori Consilieri de probațiune Ofițeri de urmărire penală Reprezentanți ai ONG-urilor	65	CSM, PG, MJ, DE	INJ, CSM, PG, Ambasada Marii Britanii
2.	30, 31 ianuarie 11 februarie	<i>Seminar „Gestionarea arhivei”</i>	Arhivari din judecătorii	75	Președinții de instanțe	INJ, MGTCP
3.	4-8 februarie	<i>Training „Tehnici și capacități de medicină legală: aspecte legate de examinarea medico-legală a cazurilor de abuz al copiilor”</i>	Judecători Procurori Consilieri de probațiune Ofițeri de urmărire penală	55	CSM, PG, MJ, DE	INJ, CSM, PG, MJ, DE, Ambasada Marii Britanii
4.	7 februarie	<i>Masă rotundă „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene” Etapa I – Partea pregătitoare a ședinței de judecată</i>	Președinții judecătoriilor din mun. Chișinău Judecători (cite un președinte și un judecător din fiecare instanță)	7 7	CSM	INJ, CSM, NORLAM
5.	12 februarie	<i>Curs de instruire „Buget și procurări”</i>	Contabili din judecătorii	50	Președinții de instanțe	INJ, MGTCP
6.	14 februarie	<i>Masă rotundă „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene” Etapa II – Ședința de judecată</i>	Președinții judecătoriilor din mun. Chișinău Judecători (cite un președinte și un judecător din fiecare instanță)	7 7	CSM	INJ, CSM, NORLAM
7.	21 februarie	<i>Masă rotundă „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene” Etapa III – Deliberarea și adoptarea sentinței</i>	Președinții judecătoriilor din mun. Chișinău Judecători (cite un președinte și un judecător din fiecare instanță)	7 7	CSM	INJ, CSM, NORLAM

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil de detașare	Responsabil de organizare
8.	27-29 februarie	<i>Seminar</i> „Instruire privind redefinirea procedurilor de lucru în instanța de judecată”	Șefi de cancelarie din judecătoria	75	Președinții de instanțe	INJ, MGTCP
9.	3-6 martie	<i>Curs de instruire</i> „Abuzul online și investigații”	Judecători Procurori Reprezentanți ai MAI, ai ONG-urilor (Republica Moldova, România)	70	CSM, PG, MJ, DE	INJ, CSM, PG, MJ, DE, Ambasada Marii Britanii
10.	17-20 martie	<i>Seminar</i> „Deontologia judiciară. Noul Cod de etică al judecătorului: interpretare și aplicare”	Judecători	120	CSM	INJ, CSM, MGTCP
11.	24, 26 martie	<i>Curs de instruire</i> „Evitarea lezării dreptului la un proces echitabil în faza executării hotărârilor judecătorești”	Executori judecătorești	60	MJ, DE	INJ, MJ, DE, MGTCP
12.	27 martie	<i>Masă rotundă</i> „Reluarea urmăririi penale și dubla condamnare (administrativă și penală). Probleme și perspective”	Judecători Procurori	60	CSM, PG	INJ, CSM, PG, IRZ, NORLAM
13.	31 martie 1 aprilie	<i>Masă rotundă</i> „Metodologia întocmirii actelor procesuale de către judecătorii de instrucție și procurori”	Judecători de instrucție Procurori	90	CSM, PG	INJ, CSM, PG, IRZ
14.	10-11 aprilie	<i>Seminar</i> „Experiențe naționale și internaționale în combaterea corupției”	Judecători Procurori	20 20	CSM, PG	INJ, CSM, PG, MOLICO
15.	14-15 aprilie	<i>Seminar</i> „Prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului”	Judecători Procurori	20 20	CSM, PG	INJ, CSM, PG, MOLICO
16.	17-18 aprilie	<i>Seminar internațional</i> „Articolele 3 și 5 ale Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor Omului și aplicarea acestora în Moldova”	Judecători Procurori	15 15	CSM, PG	INJ, CSM, PG, Consiliul Europei
17.	21-25 aprilie	<i>Seminar</i> „Dezvoltarea competențelor profesionale ale judecătorilor recent numiți în funcție”	Judecători	21	CSM	INJ , CSM
18.	6-7 mai	<i>Seminar zonal</i> (Căușeni) „Principiile drepturilor omului și arestul preventiv”	Procurori	11	PG	INJ, PG, NORLAM
19.	14,15,16 mai	<i>Curs de instruire</i> „Management și supraveghere”	Judecători Șefi de cancelarie Administratori	95	CSM, Președinții de instanțe	INJ, CSM, MGTCP
20.	15-16 mai	<i>Seminar</i> „Metodologia de predare a modului CEDO”	Formatori CEDO (judecători, procurori)	30	CSM, PG	INJ, CSM, PG, Programul Comun
21.	19-20 mai	<i>Seminar</i> „Procedura de examinare a litigiilor în contenciosul administrativ”	Judecători	30	CSM	INJ, CSM, IRZ

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil de detașare	Responsabil de organizare
22.	22 mai	<i>Seminar zonal</i> (Căușeni) „Aplicarea legislației în cauzele de violență în familie”	Judecători Procurori	10 10	CSM, PG	INJ, CSM, PG, ABA/ROLI
23.	27-30 mai 3-6 iunie 10-13 iunie 24-27 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și jurisprudența CtEDO”	Judecători Procurori	60 60	CSM, PG	INJ, CSM, PG, Programul Comun
24.	30 mai (Chișinău) 6 iunie (Bălți) 13 iunie (Căușeni) 20 iunie (Cahul) 27 iunie (Comrat)	<i>Training</i> „Libertatea întrunirilor ca mijloc de exercitare a dreptului la opinie și libera exprimare”	Judecători Procurori	90	CSM PG	INJ, CSM, CSJ, PG, Acces-Info, Promo-LEX, CReDO, Fundația Soros-Moldova
25.	9 iunie 16 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Evitarea lezării dreptului la un proces echitabil în faza executării hotărârilor judecătorești”	Executori judecătorești	60	MJ, DE	INJ, MJ, DE, MGTCP
26.	12-13 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Constatarea faptelor care au valoare juridică și redactarea hotărârilor judecătorești în conformitate cu jurisprudența CEDO”	Formatori INJ Judecători	10 40	CSM	INJ, CSM, Programul Comun
27.	19-20 iunie	<i>Seminar</i> „Metodologia de instruire în domeniul CEDO”	Formatori CEDO (judecători, procurori)	30	CSM, PG	INJ, CSM, PG, Consiliul Europei
28.	30 iunie-1 iulie	<i>Seminar</i> „Metodologia întocmirii actelor procesuale civile și penale” <i>Etapa II – Aspecte practice</i>	Judecători	30	CSM	INJ, CSM, IRZ
În total		47 activități		1459		

Lista de abrevieri:

- INJ** – Institutul Național al Justiției
- CSM** – Consiliul Superior al Magistraturii
- PG** – Procuratura Generală
- CSJ** – Curtea Supremă de Justiție
- MJ** – Ministerul Justiției
- DE** – Departamentul de executare
- IRZ** – Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională
- MGTCP** – Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare
- ABA/ROLI** – Asociația Avocaților Americani Inițiativa pentru Supremația Legii
- MOLICO 2006-2009** – Proiectul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului în Republica Moldova
- Programul Comun** – Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova
- NORLAM** – Misiunea Norvegiană de Experti pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova
- Acces-Info** – Centrul de Promovare a Libertății de Exprimare și a Accesului la Informație

În perioada **ianuarie – iunie 2008** au fost desfășurate următoarele activități:

- **Curs de instruire *Aspecte psihologice și deprinderi de interviuare a copiilor – victime ale exploatării sexuale* (14-18 ianuarie).** A fost organizat în colaborare cu Ambasada Marii Britanii și Centrul de Combatere a Exploatării Copiilor (CEOP), fiind adresat colaboratorilor sistemului judecătoresc, organelor procuraturii, Ministerului Afacerilor Interne, Departamentului Instituții Penitenciare din cadrul Ministerului Justiției, Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copiilor. Evenimentul a avut loc cu participarea lui John MITCHELL, Însărcinat cu Afaceri a.i., Ambasada Marii Britanii la Chișinău. De notat că pentru prima dată la o astfel de manifestare au luat parte reprezentanți ai ONG-urilor din Transnistria. Conform agendei, au fost discutate următoarele subiecte: Cursuri specializate în lucrul cu infractorii cu Mobil Sexual Infantil; Interviurarea infractorilor cu Mobil Sexual Infantil etc. Participanții au beneficiat de un set de materiale: „Tehnici de interviuare a poliției”, „De ce infractorii neagă acuzațiile?”, „Formula unei strategii de interviuare”, „Importanța înțelegerii comportamentului infractorului”, „Metafora măștii” etc. Cursul de instruire a fost moderat de Tim GERRISH și Joe SULLIVAN, experți CEOP.

- **Seminar *Gestionarea arhivei* (30, 31 ianuarie și 11 februarie).** În colaborare cu MGTC „Provocările Mileniului”, a fost organizat pentru arhivarii din judecătoria și curți de apel, cel din urmă fiind destinat vorbitorilor de limbă rusă din raioanele de sud ale republicii. Agenda a cuprins examinarea unui spectru larg de probleme, între care: • Cadrul normativ ce reglementează evidența și ținerea lucrărilor de secretariat în instanțele de judecată din Republica Moldova; • Standarde și reglementări internaționale privind evidența și ținerea lucrărilor de secretariat în instanțele de judecată; • Ordonarea, selectarea, transmiterea, eliberarea dosarelor și documentelor în arhivă; • Obligațiunile și responsabilitățile arhivarilor din sistemul judecătoresc; • Experiența internațională referitor la obligațiunile și responsabilitățile arhivarilor din instanțele judecătorești ale altor state; • Managementul păstrării și nimicirii documentelor în arhiva instanței de judecată. La lucrările seminarului a luat parte Charles FERRELL, consilier superior în Administrația Judiciară, SUA.

- **Training Tehnici și capacități de medicină legală: aspecte legate de examinarea medico-legală a cazurilor de abuz al copiilor (4-8 februarie).** Organizat în colaborare cu Ambasada Marii Britanii și Centrul de Combatere a Exploatării Copiilor (CEOP). La el au participat reprezentanți ai sistemului judecătoresc, organelor Procuraturii, Centrului de Plasament și Reabilitare a Copiilor de Vîrstă Fragedă, UNICEF Moldova, Ambasadei Statelor Unite la Chișinău, Corpului Păcii al SUA în Moldova, Centrului Medicină Legală, Organizației Internaționale pentru Migrațiune, Centrului

Medicina de Familie, medici cu activitate tangențială în domeniu.

Rolul medicului legist, al consilierului de criză și al celui independent în soluționarea problemelor privind abuzul sexual și responsabilitățile poliției, rolul avocatului copilului – aceste linii de subiect au format osatura tematică a training-ului, la care au participat Tim GERRISH, expert CEOP, Catherine WHITE, director al Centrului de Referință a Abuzurilor Sexuale (SARC) „St.Mary” (Marea Britanie), Bernie RYAN, manager consilier al Centrului.

- **Masă rotundă Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene (7, 14 și 21 februarie).** S-a desfășurat în cadrul unui proiect comun cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM). La ea au participat experții Iver HUITFELDT, judecător, Arne GUNNAR AAS, avocat, Jogeir NOVGA, Bjorn LARSEN, procurori, Willy GILL, consilier superior de probațiune, Hilde LUNDEBY, psiholog. Președinții de judecătoria și judecători din judecătoriile mun. Chișinău, inclusiv economică și militară, au supus dezbaterii următoarele subiecte: • Cum este să fii judecător în Moldova?; • Reforma juridică și judecătorească în Moldova: planuri referitor la sistemul de justiție, tradiție și tranziție, cultura juridică; • Inițiativa politică pentru reforme: Procedura penală. Abordare din

perspectiva judecătorilor. Raportul analitic semestrial al OSCE „Constatări preliminare ale monitorizării ședințelor de judecată în Republica Moldova”; • Partea pregătitoare a ședinței de judecată. Ședința de judecată. Deliberarea și adoptarea sentinței.

Evenimentul s-a desfășurat în trei etape, fapt ce a contribuit la sporirea eficacității întrunirii.

□ **Curs de instruire *Buget și procurări* (12 februarie)**, organizat în colaborare cu MGTCP „Provocările Mileniului”. La acest curs, în calitate de experți au fost invitați Varvara ALEXANDRIANU, șef Direcție economică-financiară și administrativă, Silvia CEBAN, șef Secție economică, Nina CORLĂTEANU, șef Secție evidență contabilă (Ministerul Justiției), Viorica NECLIA, consultant CCTM (Ministerul Finanțelor). Reperetele seminarului au fost trasate în luarea de cuvânt a Ludmillei DIMITRIȘIN, șef Direcție finanțele justiției, ordinii publice, apărării și securității statului (Ministerul Finanțelor).

Agenda a cuprins următoarele subiecte: Explicarea cerințelor de bază la

elaborarea CCTM la nivel de sector; Modul de modificare și termenul de prezentare a planurilor de finanțare; Rezultatul examinării raportului financiar anual; Evidența contabilă la solicitarea participanților ș.a.

Cunoștințele însușite de către contabilii instanțelor de judecată și ai curților de apel în cadrul seminarului vor contribui la implementarea mai eficientă a Planului Național de Dezvoltare.

□ **Seminar *Instruire privind redefinirea procedurilor de lucru în instanța de judecată* (27-29 februarie)**. La el au participat șefii de cancelarii din judecătoria și curți de apel. Au fost analizate circulația documentelor și modalitățile de prezentare a Fișei acțiunilor, redefinind, împreună cu expertul internațional Charles FERRELL, consilier superior în Administrația Judiciară, SUA, și expertul național Natalia VÎLCU, consultant în sectorul judiciar al Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare, procedurile de lucru în instanțele de judecată. Identificând erorile tipice, experții naționali Galina CEPILI, șef Secție statistică judiciară a Curții Supreme de Justiție, Ala BABIUC, consultant în Direcția documentare și analiza statisticii a Departamentului Administrare Judecătorească (Ministerul Justiției), au discutat asupra metodelor de lichidare a deficiențelor, inclusiv de eficientizare a activității cancelariilor în instanțele de judecată. În lucrările seminarului au fost antrenați și audienții INJ – candidați la funcțiile de judecător și de procuror.

- **Curs de instruire *Abuzul on-line și investigații* (3-6 martie).** A fost organizat în colaborare cu Ambasada Marii Britanii, Centrul de Combatere a Exploatării Copiilor (CEOP). Participanții – judecători, procurori, asistenți sociali, reprezentanți ai MAI și ai ONG-urilor din Republica Moldova și din România – împreună cu experți de la Centrul de Combatere a Exploatării Copiilor, au discutat diverse subiecte, inclusiv: Rețeaua Internet și abuzul on-line; Managementul abuzatorilor și schimbul de informații operative; Traficul și securitatea frontierei în Regatul Unit ș.a.

- **Seminar *Deontologia judiciară. Noul Cod de etică al judecătorului: interpretare și aplicare* (17-20 martie).** A fost organizat în colaborare cu MGTCP. La el au participat 120 de judecători din diverse instanțe judecătorești (zilnic câte 30).

Subiectele puse în discuție au fost axate pe noul Cod de etică al judecătorului, editat cu asistența MGTCP, adoptat de Consiliul Superior al Magistraturii la 29 noiembrie 2007, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2008, precum și pe comentariile la articolele 4, 6, 7, 9, 11, 12 și 13 ale Codului.

Fiecare participant și-a manifestat abilitățile profesionale în timpul rezolvării spețelor elaborate în baza articolelor menționate.

În cadrul seminarului, Steven PLOTKIN, expert, judecător la Curtea de Apel Louisiana (SUA), a vorbit despre prevederile fundamentale vizînd etica judecătorului american. La rîndul lor, experții naționali Nicolae CLIMA, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, Elena GLIGOR, vicepreședinte al Curții de Apel Chișinău, Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, Tudor POPOVICI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, au prezentat studii de caz din perspectiva diferitelor articole ale noului Cod. Participanții la seminar au menționat în mod special actualitatea noului Cod de etică al judecătorului și necesitatea respectării prevederilor cuprinse în el.

□ **Masă rotundă *Reluarea urmăririi penale și dubla condamnare (administrativă și penală). Probleme și perspective* (27 martie).**

Evenimentul a fost organizat de Procuratura Generală a Republicii Moldova în colaborare cu INJ și în parteneriat cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM) și cu Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), cu participarea experților Iver HUITFELDT, conducătorul Misiunii NORLAM, judecător la Curtea de Apel (Oslo, Norvegia) și Albrecht STANGE, expert al Fundației IRZ, procuror superior (Germania).

În cuvîntul de deschidere, Valeriu GURBULEA, Procuror General al Republicii Moldova, a menționat: „Necesitatea abordării problemei respective este dictată de aplicarea neuniformă și contradictorie în practică a dispozițiilor Codului de procedură penală și ale Protocolului nr.7 al Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului de către judecători și organele (persoanele cu funcție de răspundere) împuternicite să examineze cazurile cu privire la contravențiile administrative, în vederea orientării acestora spre aplicarea corectă a legii”.

Pentru asigurarea respectării drepturilor procesuale ale persoanelor în cadrul urmăririi penale și întru racordarea legislației naționale la standardele europene, odată cu adoptarea noului Cod de procedură penală a fost instituit controlul judiciar al procedurii prejudiciare.

Implementarea neuniformă a instituției controlului judiciar creează impedimente în buna desfășurare a urmăririi penale și atingerea scopului procesului penal.

Organizatorii și-au propus să contribuie la procesul de aplicare corectă a legii, evitîndu-se interpretările contradictorii ale normelor legale de către diferite instituții, pentru a fi asigurată realizarea principiului enunțat

în Codul de procedură penală care consfințește dreptul persoanei de a nu fi urmărită de organele de urmărire penală, judecată sau pedepsită de instanța judecătorească de mai multe ori pentru aceeași faptă.

La masa rotundă a participat conducerea Procuraturii Generale și a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, a Consiliului Superior al Magistraturii, reprezentanți ai Președinției, ai MAI, CCCEC, Serviciului Vamal, ai avocaturii, ai instituțiilor cu profil științific.

□ **Masă rotundă *Metodologia întocmirii actelor procesuale de către judecătorii de instrucție și procurorii* (31 martie și 1 aprilie).**

Cu participarea experților – Martin HUSSELS, procuror la Procuratura din Ravensbrück, Alexander FUHLING, judecător la Judecătoria de primă instanță din Bonn (Germania), Raisa BOTEZATU, judecător la CSJ, vicepreședinte al CSJ, președinte al Colegiului penal al CSJ, Sergiu FURDUI, judecător, vicepreședinte al Colegiului penal al CSJ – au fost puse în discuție mai multe subiecte: • Colaborarea organelor de urmărire penală în cadrul procedurii de urmărire penală; • Examinarea demersurilor privind autorizarea acțiunilor procesuale și măsurilor operative de investigație (art.301, 303 CPP); • Verificarea legalității acțiunilor efectuate fără autorizație; • Rolul și activitatea judecătorului de instrucție în Germania; • Examinarea demersurilor procurorului privind alegerea măsurii preventive – a arestării preventive, a arestării la domiciliu și de prelungire a acestora; • Premisele juridice pentru emiterea unui mandat de arest, mandat de percheziție, a unei încheieri pentru interceptarea convorbirilor telefonice; • Premisele juridice pentru executarea practică a unui mandat de arest, mandat de percheziție, a unei încheieri pentru interceptarea convorbirilor telefonice ș.a.

Organizatorul evenimentului a fost Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), în colaborare cu Institutul Național al Justiției.

□ **Seminar *Experiențe naționale și internaționale în combaterea corupției* (10-11 aprilie),** cu participarea a 40 de procurori și judecători. A fost organizat în cadrul Proiectului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europeani contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului în Republica Moldova (MOLICO) de către Agenția de Cooperare și Dezvoltare Internațională din Suedia (SIDA), Procuratura Generală, Institutul Național al Justiției.

În calitate de experți, la seminar au participat: Cornel-Virgiliu CĂLINESCU, expert anticorupție (Consiliul European, Proiectul MOLICO), Roelof Jan MASCHOT, Bostjan PENCO, Horatiu BAIAS (Consiliul European), Viorel MORARI, Eduard BULAT, procurori (Procuratura Anticorupție), Ion MOROZAN, judecător de instrucție (Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău), Constantin GURSCHI, judecător la Curtea Supremă de Justiție (Colegiul penal al CSJ).

Discuțiile au fost axate pe mai multe teme, printre care: Experiențe naționale și internaționale în combaterea corupției; Strategia națională de prevenire și combatere a corupției în Republica Moldova; Autoritățile naționale anticorupție; Cooperarea internațională în lupta contra corupției etc. Participanților li s-a propus soluționarea mai multor spețe: de la Procuratura Anticorupție, din experiența

experților Consiliului European, de la Curtea Supremă de Justiție și judecătoriile de instrucție. Au fost abordate aspectele identificate pe parcursul seminarului ca impedimente în trimiterea în judecată și în soluționarea dosarelor pe cauze de corupție, s-au înaintat propuneri pentru Ghidul practic anticorupție care urmează a fi elaborat.

- **Seminar *Prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului* (14-15 aprilie).** A fost organizat în cadrul Proiectului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului în Republica Moldova (MOLICO) de către Agenția de Cooperare și Dezvoltare Internațională din Suedia (SIDA), Procuratura Generală, Institutul Național al Justiției.

Dintre cele mai importante subiecte, agenda acestuia a cuprins: • Conceptele spălării banilor și finanțării terorismului; • Reglementările internaționale privind spălarea banilor și finanțarea terorismului; • Serviciul Prevenire și Combatere a Spălării Banilor (SPCSB); • Amnistia fiscală; • Programul de evidență și monitorizare a cauzelor penale privind spălarea banilor și finanțarea terorismului – goCase; • Exercițarea urmăririi penale în cauzele de spălarea banilor și finanțarea terorismului – pornirea urmăririi penale și efectuarea acțiunilor de urmărire penală; • Reglementarea în Codul penal al Republicii Moldova a infracțiunilor ce țin de spălarea banilor și finanțarea terorismului; • Mijloacele de probă și procedeele probatorii la cercetarea cazurilor de spălarea banilor și finanțarea terorismului; • Mijloacele tehnice speciale utilizate la efectuarea măsurilor operative de investigație în legătură cu investigarea infracțiunilor de spălarea banilor sau finanțarea terorismului; • Asistența juridică internațională în prevenirea și combaterea finanțării terorismului și spălării banilor; • Supravegherea exercitată de către Banca Națională a Moldovei, Comisia Națională a Pieței Financiare; • Cazurile internaționale de investigare a infracțiunilor de spălarea banilor și finanțarea terorismului; • Punerea în dezbatere a rezultatelor practice.

La lucrările seminarului au participat: Oleksiy FESHCHENKO, expert în combaterea spălării banilor (Proiectul MOLICO, Consiliul Europei), Anders CEDHAGEN, Badi AL-KHATIB, Rafael RONDALEZ, Aivar ORUKASK – experți ai Consiliului Europei, Viorel MORARI, Dorin COMPAN, procurori (Procuratura Anticorupție), Diana ROTUNDU, procuror (Procuratura Generală), Mihai GOFMAN, șef-adjunct al SPCSB (CCCEC), Ion MOROZAN, judecător de instrucție (Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău), Ion COVALCIUC, procuror (Procuratura mun. Bălți), Andrei BURCIU (Banca Națională a Moldovei), Iana BEȚIVU (CNPf).

Au fost prezentate studii de caz privind examinarea infracțiunii de spălarea banilor în instanța de judecată.

- **Seminar *Dezvoltarea competențelor profesionale ale judecătorilor recent numiți în funcție* (21-25 aprilie).** În calitate de experți au fost formatorii INJ Dumitru VISTERNICIAN, judecător la Curtea Supremă de Justiție, președinte al Colegiului de calificare de pe lângă Consiliul Superior al Magistraturii, Claudia CRĂCIUN, doctor în pedagogie, profesor universitar (Institutul Internațional de Management „IMINOVA”), Anastasia PASCARI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Sergiu FURDUI, vicepreședinte al Colegiului penal al CSJ, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Constantin GURSCHI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Vasile PASCARI, șef Direcție grefă la Curtea Supremă de Justiție, Ala CLIMOVA, doctor în drept, conferențiar universitar (UTM). Judecătorii, îndrumați de formatorii INJ, au examinat metodologia întocmirii actelor de procedură civilă, căile de organizare a comunicării eficiente, precum și diferite aspecte ale psihologiei comunicării neconflictuale. De asemenea, au studiat metodele de pregătire a cauzelor civile pentru dezbaterile judiciare, procedura contenciosului administrativ, particularitățile examinării litigiilor ce țin de executarea hotărârilor judecătorești. Participanții

la seminar au auzit o serie de prelegeri, între care: • Punerea pe rol a cauzei penale. Procedura soluționării demersurilor la această etapă, inclusiv încetarea procedurii penale; • Procedura întocmirii încheierilor referitor la demersurile apărute în cursul cercetării judecătorești; • Metodologia întocmirii sentințelor de condamnare ori achitare; • Administrarea fondului funciar; • Formarea terenurilor; • Înscriserea terenurilor în registrul bunurilor imobiliare.

Dezbaterile teoretice și studiile de caz au fost axate pe subiecte ca: soluționarea litigiilor care apar în legătură cu înregistrarea drepturilor asupra terenului, locul și rolul instanțelor judecătorești și al organelor competente în examinarea cauzelor contravenționale, actele procedurale preparatorii pentru examinarea cauzei contravenționale, examinarea cauzelor contravenționale în ședința de judecată, a plîngerii și protestului împotriva deciziei organului extrajudiciar asupra cazului cu privire la contravenția administrativă, a erorilor judiciare comise la judecarea cauzelor contravenționale, soluționarea litigiilor cu privire la succesiunea testamentară și legală, unele particularități cu privire la examinarea litigiilor de muncă, nulitatea actului juridic etc.

- **Seminar *Principiile drepturilor omului și arestul preventiv* (6-7 mai, Căușeni).** Desfășurat sub egida Misiunii Norvegiene de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova în parteneriat cu INJ, a fost adresat procurorilor din mun. Bender, raioanele Anenii-Noi, Căușeni și Ștefan-Vodă. Experții internaționali Jogeir NOVGA și Bjorn LARSEN, precum și Valentin COVAL, reprezentantul INJ, au stăruit asupra familiarizării procurorilor locali cu practica internațională privind respectarea drepturilor omului în cazurile când este aplicat arestul preventiv. În acest context, pe parcursul seminarului au fost examinate standardele internaționale ce rezultă din Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, condițiile de aplicare a arestului preventiv și a altor măsuri preventive ca instrumente ale urmăririi penale. A fost efectuată analiza comparată a legislației din Republica Moldova și Norvegia vizînd diferite aspecte ale arestului preventiv. Participanții la seminar au examinat diverse spețe axate pe aplicarea arestului preventiv și au identificat soluții optime.

- **Curs de instruire *Management și supraveghere* (14 și 16 mai).** Organizatori – Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare, în colaborare cu INJ.

Experții Charles FERRELL, consilier superior în Administrația Judiciară, SUA, Mark W. HINNEN, președinte interimar al Judecătoriei de executare a cazurilor de insolvență din Oregon, consultant MGTCP, au ținut în fața celor peste 50 de președinți ai instanțelor de judecată și șefi de cancelarii – participanți la cursul de instruire, prelegerile: Liderism; Realizarea tranziției spre management: rațiune, emoție și acțiune; Negociere și mediere; Deprinderi de lider ș.a.

- **Seminar *Procedura de examinare a litigiilor în contenciosul administrativ* (19-20 mai).** A fost organizat de Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională în Moldova.

Seminarul i-a avut în calitate de experți pe Wolfram HERTIG, Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională, Michael HAPP, președintele completului de judecată de la Curtea de contencios administrativ din Bavaria, Stephan KERSTEN, vicepreședintele Curții de contencios administrativ din Bavaria, Jennewein SILKE, reprezentant al Ambasadei Germane la Chișinău, Vera MACINSKAIA, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Anastasia PASCARI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Aliona BLEAH, reprezentant al Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională. Invitații seminarului au fost Nicolae CLIMA, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova, Angela DASTIC, consultant principal la Comisia juridică pentru numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova.

În discuție au fost puse mai multe subiecte, inclusiv situația actuală și de perspectivă privind structura, competența Colegiului civil și de contencios administrativ din Republica Moldova de a soluționa litigiile, caracteristicile activității judecătorești a unui judecător de contencios administrativ, diferite aspecte ale dreptului administrativ, procedura examinării litigiilor în contenciosul administrativ conform legislației naționale etc. De asemenea, participanții la seminar au fost familiarizați cu structura și competența aceluiași organ din Germania, precum și cu practicile germane de contencios administrativ.

- **Training *Libertatea întrunirilor ca mijloc de exercitare a dreptului la opinie și liberă exprimare* (30 mai).** A fost organizat în colaborare cu Centrul Acces-Info, Centrul Promo-Lex, Centrul CReDO, Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală, cu sprijinul Fundației Soros-Moldova.

Cei 22 de participanți – judecători și procurori – împreună cu experții Anastasia PASCARI (judecător la CSJ) și Veaceslav BALAN (Acces-Info) au susținut dezbaterii următoarele subiecte:

- Instrumentele naționale ale apărării libertății de întrunire;
- Protecția constituțională a libertății de întrunire;
- Incursiune în Legea cu privire la întruniri;
- Principiile actelor internaționale cu privire la desfășurarea întrunirilor;
- Articolul 21 PIDCP (Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice);
- Articolul 11 CEDO;
- Practica CtEDO, precum și explorarea în scenarii a cazurilor din Moldova. Au fost examinate cauzele cu privire la întruniri: procedurile de notificare, de sistare etc.

Institutul Național al Justiției a solicitat asistența Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova – în vederea implementării prevederilor art.9 din Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pe marginea audierilor privind hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la Republica Moldova, executarea acestora și prevenirea încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, nr.72-XVI din 28.03.2008.

PARLAMENTUL
REPUBLICII MOLDOVA

ПАРЛАМЕНТ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎRE

pe marginea audierilor privind hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la Republica Moldova, executarea acestora și prevenirea încălării drepturilor omului și a libertăților fundamentale

nr.72-XVI din 28.03.2008

Monitorul Oficial nr.76-77/256 din 15.04.2008

(Extras)

* * *

În temeiul art.126 din Regulamentul Parlamentului și la propunerea Comisiei juridice pentru numiri și imunități și a Comisiei pentru drepturile omului, plenul Parlamentului a audiat rapoartele asupra cauzelor pronunțării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) cu privire la Republica Moldova, asupra executării acestora și a prevenirii încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Parlamentul a constatat că din 12 septembrie 1997, data intrării în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare *Convenție*) și pînă în prezent CEDO a pronunțat în cauze privind Republica Moldova 111 hotărâri, în care a constatat încălcarea cel puțin a unui drept garantat de Convenție, și 67 de decizii de radiere a cererilor de pe rol.

Pînă în prezent, toate hotărârile pronunțate de CEDO în cauze privind Republica Moldova și intrate în vigoare au fost executate. În total, au fost achitate sumele de 1492639 euro, 1000 dolari SUA și 489377 lei. Suma care urmează a fi achitată în temeiul hotărârilor CEDO, în cazul în care acestea vor deveni definitive în baza articolului 44 din Convenție, este de 3010427 euro.

În esență, hotărârile CEDO versus Republica Moldova constată încălcarea de către autoritățile naționale a următoarelor drepturi și libertăți garantate de Convenție: dreptul la un proces echitabil; dreptul la libertate și siguranță; dreptul de a nu fi supus torturii; dreptul la un recurs efectiv; libertatea de exprimare; dreptul de a sesiza Curtea; dreptul la protecția proprietății; dreptul la respectul vieții private și de familie; libertatea de gândire, conștiință și religie; libertatea de asociere.

Cauzele principale ale condamnării Republicii Moldova sînt: neexecutarea hotărârilor judecătorești sau durata excesivă a procedurilor judiciare; admiterea cererilor depuse în instanțe peste termen; casarea nereglementară a hotărârilor

judecătorești; emiterea de hotărâri vădit nefondate; arestul și deținerea în arest fără un mandat valabil sau motivat; persecutarea reclamanților; aplicarea torturii; condițiile inadecvate de detenție; lipsirea, la nivel național, de dreptul de a cere compensații pentru violarea Convenției; examinarea incorectă a cauzelor privind apărarea onoarei și demnității; neînregistrarea unui cult religios.

În pofida faptului că în ultimii ani în Republica Moldova au fost înregistrate progrese în procesul de ajustare a legislației naționale la standardele internaționale, inclusiv în domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale, de evoluție a instituțiilor democratice, de consolidare a sistemului judecătorec, Parlamentul a constatat existența unor factori obiectivi și subiectivi care contribuie la încălcarea drepturilor și libertăților omului și la condamnarea statului, fapt ce afectează imaginea țării pe plan internațional.

Exprimîndu-și îngrijorarea față de situația creată și în scopul asigurării în Republica Moldova a respectării și protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și al eliminării încălcărilor depistate,

Parlamentul adoptă prezenta hotărîre.

Art.1. – Se ia act de rapoartele prezentate.

Art.2. – Se constată că activitatea autorităților publice în domeniul asigurării drepturilor omului și libertăților fundamentale nu corespunde întru totul exigențelor, garanțiilor și principiilor stabilite de legislația națională și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Art.3. – Guvernul:

- va continua elaborarea și prezentarea cu prioritate a proiectelor de legi compatibile cu cadrul normativ al Consiliului Europei ce țin de asigurarea respectării

- drepturilor omului și a libertăților fundamentale, consolidarea sistemului judecătoresc, dezvoltarea sistemului de executare, reforma sistemului penitenciar;
- va întreprinde acțiuni eficiente pentru consolidarea bazei tehnico-materiale a sistemului penitenciar și crearea condițiilor de detenție în conformitate cu cerințele și standardele minime de detenție naționale și internaționale, pentru asigurarea drepturilor procesuale ale deținuților și înlăturarea factorilor care generează încălcarea drepturilor și libertăților persoanelor aflate în detenție;
- va asigura selectarea și instruirea mai exigentă a cadrelor instituțiilor de detenție prin prisma respectării drepturilor omului și combaterii fenomenului tratamentelor inumane sau degradante;
- va urgenta transmiterea izolatoarelor de detenție provizorie din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerului Justiției în conformitate cu prevederile legale;
- va asigura eficientizarea executării hotărârilor judecătorești definitive;
- va continua și intensifica eforturile de reglementare amiabilă a cauzelor cu privire la Republica Moldova aflate pe rol la CEDO;
- va consolida instituțional și funcțional activitatea Direcției principale Agent guvernamental și va crea rețeaua coordonatorilor în cadrul autorităților publice în scopul eficientizării activității Agentului guvernamental la CEDO în vederea formulării poziției statului în cauzele privind Republica Moldova aflate pe rol la Curte, monitorizării executării hotărârilor și deciziilor pronunțate de Curte în privința Republicii Moldova.

Art.4. – Comisia guvernamentală permanentă pentru organizarea executării hotărârilor definitive ale CEDO versus Republica Moldova va monitoriza, în mod permanent, realizarea măsurilor cu caracter individual și general în vederea executării integrale a hotărârilor pronunțate de CEDO cu privire la Republica Moldova, precum și pentru prevenirea și evitarea unor încălcări similare.

Art.5. – Autoritățile publice:

- vor asigura implementarea consecventă a actelor legislative adoptate și instruirea continuă a colaboratorilor în spiritul legii, al promovării și respectării drepturilor omului;
- vor manifesta o diligență deosebită la prezentarea informației solicitate de Agentul guvernamental la CEDO în vederea reprezentării adecvate a statului în cauzele privind Republica Moldova aflate pe rol la Curte;
- vor intensifica cooperarea cu societatea civilă în vederea promovării și respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Art.6. – Procuratura Generală:

- va asigura, în limita competențelor de conducere, exercitare și supraveghere a urmării penale, aplicarea corespunzătoare a normelor procesuale și metodelor legale în cadrul urmăririi penale și examinarea minuțioasă a declarațiilor despre supunerea la tortură sau despre tratamentele inumane și degradante;

- va întreprinde măsuri de implementare eficientă a acțiunii în regres și va asigura tragerea la răspundere a funcționarilor publici și a judecătorilor pentru orice abatere gravă care a dus la condamnarea Republicii Moldova de către CEDO.

Art.7. – Consiliul Superior al Magistraturii, în limitele competențelor sale, va intensifica examinarea sesizărilor ce țin de etica și disciplina judecătorilor și va asigura, în mod obiectiv și principial, tragerea la răspundere a judecătorilor care au admis pronunțarea unor hotărâri eronate.

Art.8. – Curții Supreme de Justiție i se propune să sistematizeze practica judiciară în scopul aplicării ei uniforme și în concordanță cu jurisprudența CEDO, precum și să adopte hotărâri explicative în contextul hotărârilor pronunțate de CEDO cu privire la Republica Moldova ce vizează deficiențele în examinarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale.

Art.9. – Institutul Național de Justiție, cu concursul Procuraturii Generale și al Consiliului Superior al Magistraturii, va elabora programe de învățământ și va organiza instruirea procurorilor, judecătorilor și a altor persoane care contribuie la înfăptuirea justiției în domeniul apărării și garantării drepturilor omului și al jurisprudenței CEDO.

Art.10. – Guvernul, autoritățile publice, Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție vor asigura analiza continuă a cauzelor care au servit drept temei pentru pronunțarea de către CEDO a hotărârilor de condamnare a Republicii Moldova, inclusiv prin prisma hotărârilor pronunțate de Curte în privința altor state, relevante pentru Republica Moldova, și vor întreprinde toate măsurile posibile pentru lichidarea deficiențelor și lacunelor constatate.

Art.11. – Parlamentul va asigura, în mod prioritar, examinarea și adoptarea proiectelor de lege ce țin de protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea și asigurarea independenței sistemului judecătoresc, resursele financiare ale instanțelor de judecată, precum și a altor acte legislative ce vor contribui la dezvoltarea instituțiilor democratice din țară.

Art.12. – Se consideră necesară modificarea legislației în scopul instituirii mecanismului recursului individual la Curtea Constituțională, în vederea asigurării unui control eficient asupra respectării exigențelor Convenției și a remedierii la nivel național a situațiilor de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului garantate de Convenție.

Art.13. – Anual, până la data de 31 decembrie, Guvernul, Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii și Curtea Supremă de Justiție vor informa Parlamentul despre măsurile întreprinse privind executarea prezentei hotărâri.

Art.14. – Controlul asupra îndeplinirii prezentei hotărâri se pune în sarcina Comisiei juridice pentru numiri și imunități și a Comisiei pentru drepturile omului.

Art.15. – Prezenta hotărâre intră în vigoare la data adoptării.

Președintele Parlamentului

Marian LUPU

Chișinău, 28 martie 2008.

* * *

- Sprijinul oferit INJ de Programul Comun include atât asistența financiară privind desfășurarea în perioada aprilie – decembrie 2008 a șaisprezece seminare de instruire în domeniul CEDO (400 de audienți – judecători și procuri), cât și suportul metodic necesar elaborării și implementării Agendei modulului CEDO, la momentul în curs de desfășurare în cadrul INJ. Astfel, la stabilirea subiectelor Agendei modulului CEDO a luat parte expertul Consiliului Europei Mihai SELEGEAN, care și-a exprimat opiniile cu privire la aspectul practic al procesului de instruire. **Primul curs de instruire continuă *Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și jurisprudența CtEDO (27-30 mai)*** din cadrul acestui ciclu a fost organizat de Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, cu suportul financiar al Comisiei Europene și Consiliului Europei.

Participanții au fost salutați de Carsten MAHNKE, expert rezident al Consiliului Europei, Leonid ANTOHI, consilier juridic național în cadrul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, Nicolae CLIMA, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii.

Statutul Convenției Europene în dreptul intern; Caracterul subsidiar al protecției; Identificarea părților cu valoare de lege dintr-o hotărâre a CtEDO; Modul de căutare a informației juridice în baza electronică de date HUDOC; Conceptele-cheie CEDO; Elemente de procedură la CtEDO – sînt doar cîteva din subiectele prevăzute de programa de instruire. În calitate de experți au participat formatorii INJ: Valeria ȘTERBEȚ, judecător la Curtea Constituțională, formator CEDO; Vladimir GROSU, agent guvernamental, reprezentant al Guvernului Republicii Moldova la CtEDO; Lidia ARSENIU, procuror, șef secție la Procuratura Generală; Tatiana RĂDUCANU, Anastasia PASCARI, judecătorești la Curtea Supremă de Justiție; Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al CSJ, președinte al Colegiului penal al CSJ, judecător la Curtea Supremă de Justiție; Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ; Viorel MORARI, procuror, șef secție la Procuratura Anticorupție; Eugen RUSU, șef Secție minori și protecție a drepturilor omului, Procuratura Generală; Lilian APOSTOL, procuror, Procuratura mun. Chișinău; Viorica PUICĂ, judecător la Judecătoria sectorului Botanica; Luciana IABANGI, formator CEDO.

Seminare cu același generic au avut loc între 3 și 6 iunie, 10 și 13 iunie, 24 și 27 iunie. Conform programului de formare continuă pentru Semestrul II al anului 2008, aprobat prin hotărârea Consiliului INJ nr.6 din 27.06.2008, pe parcursul lunilor septembrie-decembrie urmează să aibă loc încă 12 asemenea seminare.

FORMAREA FORMATORILOR ȘI COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ

Pe parcursul perioadei **ianuarie – iunie 2008**, în cadrul INJ au avut loc 5 activități de formare a formatorilor și 5 vizite de documentare ale experților internaționali:

- ❑ **Întrunirea grupului de lucru constituit în vederea elaborării manualului pentru formarea formatorilor în domeniul drepturilor omului (8 februarie)** în cadrul Programului European pentru instruirea profesioniștilor în domeniul Drepturilor Omului (HELP), organizată de Consiliul Europei la Strasbourg. Evenimentul se încadrează în șirul de întruniri desfășurate sub conducerea dnei Hermine MASMEYER, manager al Programului HELP, în cadrul Rețelei Europene de Instruire în Drepturile Omului, care și-a propus să elaboreze concomitent Profilul unui Curriculum CEDO Standard, un site Internet al Rețelei și un manual pentru formarea formatorilor. În cadrul acestei întruniri, membrii grupului de lucru au continuat discuțiile axate pe perfecționarea „Manualului Formatorului privind Convenția Europeană pentru Drepturile Omului”. Programul de instruire prin intermediul Internetului – E-learning, elaborat de Programul HELP, a reprezentat o inovație la întrunire. Pentru început, programul cursului de instruire E-learning a fost elaborat în baza hotărârilor Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului. În perioada aprilie-mai 2008 acesta urmează să fie testat în cadrul Școlilor de Magistratură și al Centrelor de Instruire a Magistratilor din Europa. Rezultatele privind satisfacția potențialilor beneficiari ai acestui curs – formatorii CEDO, audienții, judecătorii și procurorii – vor fi incluse de către fiecare instituție de instruire într-un raport care urmează a fi transmis dnei H.Masmeyer, în vederea ajustării Programului la necesitățile de instruire a viitorilor profesioniști și practicieni menționați. La întrunire au participat Luciana IABANGI, formator CEDO în cadrul INJ și Irina LUPUȘOR, șef-adjunct al Direcției Agent Governamental din cadrul Ministerului Justiției. Formatorul CEDO al INJ urmează să desfășoare procesul de testare a produsului de instruire prin Internet în cadrul Institutului și să furnizeze aceste rezultate Programului HELP până în luna mai curent.
- ❑ **Seminar în vederea implementării metodologiei de evaluare a riscurilor de corupție în Institutul Național al Justiției (22 februarie și 6 iunie)** organizat în cadrul Proiectului Comisiei Europene și Consiliului Europei contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului în Republica Moldova (MOLICO 2006-2009). Evenimentul se înscrie într-un șir de sesiuni de instruire care urmează a fi desfășurate în cadrul INJ în vederea implementării planului de integritate – un instrument de analiză a activităților vulnerabile față de corupție în instituțiile publice. Participanții la seminar – membrii grupului de lucru instituit prin ordinul Directorului executiv, aceștia fiind directorul executiv adjunct al INJ, precum și șefii de direcții și secții din cadrul INJ, vor fi asistați metodologic de Sandra BLAGOJEVICI și Roman PRAH, experți ai CoE și Cornel-Virgiliu CĂLINESCU, expert anticorupție în cadrul Proiectului MOLICO, de asemenea, de doi formatori ai INJ – Eugenia FISTICAN și Luciana IABANGI, în vederea elaborării și implementării planului de integritate. Activitatea grupului de lucru instituit se va finaliza cu identificarea recomandărilor privind măsurile preventive de reducere a fenomenului corupției, fiind desemnate persoanele responsabile și termenele-limită pentru implementarea acestora.

- **Seminar internațional** pentru instruirea judecătorilor și procurorilor *Articolele 3 și 5 ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului și aplicarea acestora în Moldova (17-18 aprilie)*. A fost organizat în cooperare cu Consiliul Europei, care a acoperit cheltuielile privind desfășurarea evenimentului și participarea experților internaționali. Lucrările seminarului s-au axat pe două subiecte importante: 1) structura organizațională și procedura la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și evoluțiile recente în acest domeniu; 2) metodologia de aplicare a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la art.3 (*Interzicerea torturii*) și art.5 (*Dreptul la libertate și la siguranță*) din Convenție. Pentru primul subiect în calitate de lector a fost desemnată Fatos ARACI, grefier adjunct de secție, Secția a patra a Grefei Curții Europene a Drepturilor Omului. Pentru tematica ce vizează art.5 CEDO, Consiliul Europei a invitat lectorul Vitaliy KASKO, șef al Departamentului Drept Internațional, Procuratura Generală a Ucrainei. Informații valoroase privind aplicarea la nivel național a art.5 și art.3 din Convenție au prezentat, de asemenea, formatorii naționali – Veaceslav DIDĂC, formator CEDO (art.5 al Convenției), procuror detașat de la Procuratura Generală a Republicii Moldova, director executiv adjunct al INJ, și Tatiana RĂDUCANU, formator CEDO (art.3 al Convenției), membru al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, ales din partea Republicii Moldova.

- **Seminar de instruire** *Metodologia de predare a modului CEDO (15-16 mai)*. A fost organizat pentru formatorii CEDO, alți formatori ai INJ, cât și pentru judecători și procurori, cu participarea a patru experți ai Consiliului Europei. Bianca ȚÂNDĂRESCU, judecător, formator la Institutul Național al Magistraturii din România, Roxana RIZOIU, formator la același institut, Radu CHIRIȚA, lector la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj Napoca (România), Mark A.JONES, expert al Consiliului Europei (Marea Britanie) au împărtășit din cunoștințele și experiența pedagogică proprie în domeniul predării cursului CEDO, menționând actualitatea și importanța aplicării metodelor noi în acest domeniu.

- **Seminar** *Metodologia instruirii în domeniul Convenției Europene a Drepturilor Omului (19-20 iunie)*. A fost organizat în cooperare cu Consiliul Europei pentru 30 de formatori ai INJ (judecători și procurori). Seminarul a fost deschis de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ. Hermine MASMEYER, manager de Program în Direcția pentru Formarea Juridică și Formarea în domeniul Drepturilor Omului a Consiliului Europei, a prezentat participanților la seminar obiectivele și direcțiile

principale de activitate ale Programului HELP (instruirea profesioniștilor în domeniul Drepturilor Omului). Vladimir GROSU, agent guvernamental, reprezentant al Guvernului Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a vorbit despre implementarea jurisprudenței CEDO la nivel național.

Participanții la seminar au examinat, de asemenea, curriculumul în domeniul drepturilor omului, adresat judecătorilor și procurorilor, particularitățile instruirii în contextul jurisprudenței recente de la CtEDO, precum și modalitățile de aplicare a diferitelor metode de instruire, inclusiv a celei la distanță (E-instruire). Claudia CRĂCIUN, doctor în pedagogie, formator INJ, i-a familiarizat pe participanți cu metodele interactive de instruire.

Seminarul s-a finalizat cu atelierul de lucru „Identificarea necesităților de instruire: a materialelor care trebuie elaborate și a tehnicilor care urmează a fi aplicate în procesul de instruire a judecătorilor/procurorilor din Moldova”.

- **Vizita lui Tamas KOVACS, Procuror General al Ungariei, și a lui Mihalz BAYER, ambasadorul Ungariei în Republica Moldova (14 februarie)**, organizată la inițiativa lui Valeriu GURBULEA, Procuror General al Republicii Moldova, a avut drept scop stabilirea contactelor cu INJ, întru facilitarea schimbului de informații și a colaborării în domeniul instruirii procurorilor din cele două țări. În cadrul vizitei aceștia au fost însoțiți de Igor SERBINOV, adjunct al Procurorului General, membru al Consiliului INJ, Valeriu DIACONU, șeful Aparatului Procuraturii Generale, Anatol PÎRNĂU, șef Secție cooperare internațională, Procuratura Generală. Procurorul General al Ungariei a fost deosebit de interesat de modul de organizare a procesului de instruire inițială și continuă din cadrul INJ, în special a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, precum și a judecătorilor și procurorilor în funcție. Totodată, Domnia sa a solicitat detalii cu privire la curiculele INJ, procesul de absolvire a INJ, formatorii INJ și altele.

- **Vizită de documentare a delegației franceze organizată de Ambasada Franței la Chișinău (20 februarie)**. Membrii delegației Karine GONNET, magistrat și formator în cadrul Școlii de Magistratură din Franța, și Tristan GERVAIS de LAFORD, magistrat, Director General al ACOJURIS, au fost interesați de stabilirea domeniilor de cooperare cu INJ și ariile în care instituția ar avea nevoie de asistență. La discuție au participat Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct, Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, Luciana IABANGI, șef Secție formare formatori și relații internaționale, Lidia MARIN, șef Secție abilitați non-juridice, relații cu publicul și editări. În cadrul vizitei, la solicitarea membrilor delegației, au fost oferite informații cu privire la procesul de instruire a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror

în Republica Moldova, de asemenea, cu privire la procesul de instruire inițială a executorilor judecătorești și a grefierilor. S-a învederat necesitatea coordonării cu Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală și Ministerul Justiției a curiculelor de instruire, aprobate de Consiliul INJ. S-a discutat, de asemenea, despre utilitatea unor vizite de documentare pentru formatorii INJ la Școala de Magistratură din Franța, cu sediul la Paris și Bordeaux, oportunitatea unui schimb de experiență dintre audienții INJ și Școala de Magistratură din Franța. Vizita de curtoazie s-a finalizat cu o mini-excursie a delegației în cadrul sediului INJ.

- **Vizită de lucru a reprezentanților Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională (20 februarie).** Matthias WECKERLING, Director General, Stefan HULSHORSTER, conducător de proiecte pentru Ucraina, Belarus, Moldova și Georgia, Wolfram HERTIG, asistent de proiecte, au menționat importanța ce se acordă instruirii personalului din domeniul justiției și rolul pe care îl are în această activitate Institutul Național al Justiției. Membrii delegației, însoțiți de Aliona BLEAH, reprezentant al Fundației IRZ la Chișinău, și-au exprimat disponibilitatea de a stabili cu INJ un parteneriat de durată, colaborarea între cele două instituții având toate șansele de a deveni permanentă și eficientă.

- **Vizită de documentare a experților Consiliului Europei (4 martie).** Giacomo OBERTO, Secretar General adjunct al Asociației Internaționale a Judecătorilor, judecător la Judecătoria din Torino (Italia), și Villem LAPIMAA, președintele Curții Administrative din Tallinn (Estonia), însoțiți de Leonid ANTOHI, consilier juridic național în cadrul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, au apreciat contribuțiile INJ la instruirea personalului din justiție și au exprimat intenția CoE de a-i acorda asistență în identificarea perspectivelor de activitate.

- **Vizită de documentare a experților Consiliului Europei (26 iunie):** Roman HUNA, consilier de Program, Direcția pentru Judiciar și Programe, Directoratul General pentru Drepturile Omului și Afaceri Juridice al Consiliului Europei (Strasbourg, Franța), Dominique LAURENT, expert al Consiliului Europei, avocat, Holding Communal S.A. (Bruxelles, Belgia) și Francisco LORAS ROBRES, expert al Consiliului Europei, Director al Institutului de Economie Publică (Valencia, Spania).

Întrevederea a fost solicitată de Roman HUNA în legătură cu activitățile Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, legate de dezvoltarea capacității instituțiilor judiciare moldovenești în domeniul administrării financiare.

Din partea INJ, la această întâlnire au participat Eugenia FISTICAN, Director executiv, Vera ZOLOTARIOV, șef Direcție economico-administrativă, Liubovi BRÎNZĂ, șef Direcție instruire și cercetare, Lidia MARIN, șef Secție abilități non-juridice, relații cu publicul și editări.

Experții europeni au relatat că planul de acțiuni privind dezvoltarea administrării financiare pentru fiecare instituție judiciară va fi prezentat în luna septembrie, când va avea loc următoarea lor vizită în Republica Moldova.

AGENDĂ NORMATIVĂ

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.3 din 27 iunie 2008

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul dispozițiilor art.7 lit.b) din Legea nr.152-XVI din 08.06.2006 privind Institutul Național al Justiției și prevederilor pct.7.10. lit.b) din Statutul Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

Se aprobă modificarea și completarea prevederilor Regulamentului cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției, aprobat la ședința Consiliului INJ din 06.06.2007.

Președintele Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Secretarul Consiliului

Iuliana OPREA

*Aprobat
la ședința Consiliului INJ
din 06.06.2007 (cu modificările și
completările din 27 iunie 2008)*

REGULAMENT cu privire la organizarea concursului de admitere în Institutul Național al Justiției

Sumar:

- I. Dispoziții generale
- II. Organizarea concursului de admitere
- III. Comisia pentru examenele de admitere
- IV. Desfășurarea concursului
- V. Evaluarea și aprobarea rezultatelor concursului

I. DISPOZIȚII GENERALE

- 1.1. Prezentul Regulament este elaborat în conformitate cu prevederile Legii privind Institutul Național al Justiției nr.152 din 08.06.2006 și cu Statutul Institutului Național al Justiției adoptat la ședința Consiliului Institutului Național al Justiției din 06.06.2007.
- 1.2. Admiterea la studiile de instruire inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror se efectuează exclusiv pe bază de concurs, cu respectarea principiilor transparenței și egalității în drepturi, prin Institutul Național al Justiției, denumit în continuare Institut.
- 1.3. Numărul locurilor scoase la concursul de admitere se aprobă anual, de Consiliul Institutului, în coordonare cu Consiliul Superior al Magistraturii și Procuratura Generală, ținându-se cont de necesitățile reale și mijloacele disponibile.
[Pct.1.3. modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- 1.4. Cu 60 de zile înainte de desfășurarea concursului de admitere în Institut, prin intermediul mass-media (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Buletinul Curții Supreme de Justiție, Revista Națională de Drept, ziarul Dreptul etc.) și al Internetului (pagina Web a Institutului sau ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale) publicul larg este informat despre:
  - a) data, locul și modul desfășurării concursului de admitere;
  - b) numărul de locuri scoase la concursul de admitere;

- c) condițiile și actele necesare pentru înscrierea la concursul de admitere;
  - d) tematica pentru examenul de admitere în scris;
  - e) tematica și mostrele de spețe pentru probele orale;
  - f) cererea-tip de înscriere la concursul de admitere în Institut;
  - g) alte date relevante.
- 1.5. La concursul de admitere în Institut pot participa cetățenii Republicii Moldova, domiciliați pe teritoriul ei, care întrunesc condițiile prevăzute de lege pentru ocuparea funcției de judecător și de procuror:
[Pct.1.5. modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- a) are capacitate de exercițiu;
  - b) este licențiat în drept;
  - c) are media generală în diploma de licență nu mai mică de 8 (opt);
[Pct.1.5. lit.c) modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
  - d) nu are antecedente penale și se bucură de o reputație ireproșabilă;
  - e) cunoaște limba de stat;
  - f) este apt din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției, conform certificatului medical de sănătate.

II. ORGANIZAREA CONCURSULUI DE ADMITERE

- 2.1. Concursul de admitere în Institut se organizează, anual, la data și locul stabilite de Consiliul Institutului.
[Pct.2.1. modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- 2.2. În scopul organizării și desfășurării concursului pentru admitere, Consiliul Institutului va aproba anual componența următoarelor comisii:
- a) Comisia pentru elaborarea testelor și spețelor;
  - b) Comisia pentru examenele de admitere;
  - c) Comisia de contestare.
[Pct.2.2. modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- 2.3. Componența Comisiei pentru organizarea concursului de admitere se aprobă, anual, prin ordinul Directorului executiv, din rîndul personalului administrativ al Institutului.
- 2.4. Comisia pentru organizarea concursului de admitere în Institut are următoarele atribuții:
- a) asigură îndeplinirea prevederilor pct.1.4. al prezentului Regulament;
[Pct.2.4. lit.a) modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
  - b) înregistrează candidații la concursul de admitere;
  - c) perfectează dosarele candidaților la concurs și le transmite Comisiei pentru examenele de admitere;
  - d) întocmește orarul examenelor de admitere;
  - e) pregătește sălile de examinare și întocmește listele candidaților pentru fiecare sală;
  - f) înregistrează candidații prezenți la examen;
  - g) ia măsuri pentru ca în sălile în care se desfășoară probele scrise de concurs să nu pătrundă persoane străine neautorizate de comisie sau neprevăzute de prezentul Regulament;
  - h) informează imediat conducerea Institutului cu privire la orice situație deosebită a cărei rezolvare nu este prevăzută în prezentul Regulament;
  - i) afișează fișa răspunsurilor corecte la testul scris după 20 minute de la încheierea examenului și asigură publicarea acestora pe pagina Web a Institutului sau ale Consiliului Superior al Magistraturii și Procuraturii Generale;
  - j) asigură afișarea și publicarea pe pagina Web a Institutului, ale Consiliului Superior al Magistraturii și Procuraturii Generale a rezultatelor probei scrise și a listei persoanelor promovate pentru a participa la probele orale;
  - k) propune Directorului executiv eventualele modificări în modul de organizare și desfășurare a concursului;
  - l) asigură confidențialitatea testelor și a spețelor;
  - m) exercită orice alte atribuții necesare bunei desfășurări a concursului.
- 2.5. Candidații la concurs vor completa, în termen de 30 de zile de la data anunțării concursului de admitere, la sediul Institutului, cererea-tip de înscriere la concursul de admitere în Institut, de forma și modelul aprobat conform *Anexei nr.1* la prezentul Regulament, cu anexarea următoarelor documente:
[Pct.2.5. modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- a) actul de identitate, în copie;
  - b) diploma de licență cu anexa și/sau suplimentul la diplomă în copie autenticată notarial;
  - c) certificatul de cazier judiciar;
  - d) declarația de venituri și de proprietate;
  - e) certificatul medical de sănătate, eliberat în anul admiterii după forma și modelul aprobat conform *Anexei nr.6* la prezentul Regulament;
[Pct.2.5. lit.e) modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
  - f) 2 fotografii (3x4).

- 2.6. Persoanele care au depus actele prevăzute în pct.2.5 vor primi o legitimație-tip de candidat la concursul de admitere în Institut, conform *Anexei nr.2*. Comisia pentru organizarea concursului de admitere va decide, în termen de 3 zile după terminarea perioadei de depunere a actelor, care dosare nu vor fi primite din cauza caracterului incomplet.

III. COMISIA PENTRU EXAMENELE DE ADMITERE

- 3.1. Consiliul Institutului, în coordonare cu Consiliul Superior al Magistraturii și Procuratura Generală, aprobă anual, până la 1 august, componența Comisiei pentru examenele de admitere.
- 3.2. Comisia pentru examenele de admitere se compune din 5 membri și un secretar:
- Președintele Comisiei pentru examenele de admitere și doi membri desemnați de Consiliul Institutului;
  - un membru desemnat de către Consiliul Superior al Magistraturii;
  - un membru desemnat de către Procuratura Generală;
  - secretarul desemnat de Consiliul Institutului la propunerea Directorului executiv.
- 3.3. În Comisia pentru examenele de admitere nu vor fi numite persoanele care au în rândul candidaților soțul sau soția, rude sau afini până la gradul al treilea. Toți membrii Comisiei pentru examenele de admitere vor completa declarații pe propria răspundere în acest sens.
- 3.4. Dacă incompatibilitatea prevăzută la pct.3.3. al prezentului Regulament se depistează ulterior desemnării membrilor Comisiei, membrul în cauză are obligația să se retragă și să comunice de îndată această situație Consiliului Institutului în vederea înlocuirii sale.
- 3.5. Comisia pentru examenele de admitere are următoarele atribuții:
- solicită de la conducerea Institutului desemnarea, din rândul angajaților Institutului, a supraveghetorilor pentru examene și însoțitorilor pentru situații excepționale care implică părăsirea sălii de către candidați;
[Pct.3.5. lit.a) modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
  - distribuie candidaților subiectele multiplicat pentru examenul de testare scrisă;
  - asigură confidențialitatea testelor și a spețelor;
  - păstrează în condiții de deplină siguranță lucrările scrise de candidați;
  - informează de îndată conducerea Institutului cu privire la orice situație deosebită a cărei rezolvare nu este prevăzută în prezentul Regulament, precum și cu privire la orice situație care impune anularea unor subiecte, cum ar fi: pierderea, deteriorarea sau desecretizarea unui subiect;
  - evaluează obiectiv lucrările și candidații în cadrul fiecărei etape a concursului;
  - asigură examinarea contestațiilor.

IV. DESFĂȘURAREA CONCURSULUI

- 4.1. Concursul de admitere constă din două probe:
- Proba eliminatorie scrisă ce cuprinde un test-grilă de evaluare a cunoștințelor la următoarele discipline:
    - drept civil;
    - drept procesual civil;
    - drept penal;
    - drept procesual penal.
  - Proba orală de verificare a aptitudinilor de interpretare și aplicare a legislației, a capacităților de inteligență, gândire logică și a celor profesionale, care include rezolvarea a două spețe în domeniile *drept civil – drept procesual civil și drept penal – drept procesual penal*.
- 4.2. Comisia pentru organizarea examenului de admitere, în scopul asigurării bunei desfășurări a probei scrise:
- verifică sălile de examinare în privința obiectelor străine de orice gen;
  - asigură efectuarea controlului candidaților spre a evita deținerea oricăror surse de informație;
  - permite candidaților accesul în sălile de concurs pe baza listelor întocmite pentru fiecare sală, a actului de identitate și a legitimației de concurs, până la ora stabilită, dar nu mai târziu de momentul deschiderii plicului în care se află testele;
  - exercită orice atribuții necesare bunei desfășurări a probei scrise.
- 4.3. Nici un membru al Comisiei pentru examenele de admitere nu poate părăsi centrul de examinare și nu poate comunica în exterior conținutul subiectelor de concurs până la încheierea examenului.
- 4.4. Candidații sînt admiși în sălile de concurs doar în baza buletinului sau altui act de identitate și a legitimației de concurs. Deținerea oricăror alte obiecte este interzisă (a se vedea *Anexa nr.3* la prezentul Regulament).
- 4.5. Candidații vor păstra la vedere actul de identitate și legitimația de concurs pe întreaga durată a desfășurării examenului.
- 4.6. Din momentul deschiderii plicului cu subiectele de examinare, nici un candidat nu mai poate intra în sală și nici un candidat nu mai poate părăsi sala, decît dacă predă lucrarea scrisă și semnează predarea acesteia. Candidații care nu se află în sală în momentul deschiderii plicului pierd dreptul de a mai susține examenul respectiv.

- 4.7. Pe toată durata desfășurării examenului este interzis accesul persoanelor străine în centrul de examinare și părăsirea de către candidați a sălii de examinare. În cazuri excepționale, dacă un candidat solicită părăsirea temporară a sălii, el trebuie să fie însoțit, pînă la întoarcerea în sală, de una dintre persoanele care supraveghează examinarea.
- 4.8. Examenul eliminatoriu în scris va conține 100 de întrebări-grilă care urmează a fi rezolvate de către candidați în 3 ore astronomice.
- 4.9. Comisia pentru examenele de admitere va stabili, în funcție de numărul candidaților înscriși la concurs, baremul minim pentru trecerea la proba orală.
- 4.10. Comisia pentru elaborarea testelor și spețelor pregătește 3-5 variante de test-grilă cu cel puțin 10 zile înainte de proba scrisă. Directorul executiv coordonează multiplicarea subiectelor pentru examenul de testare scrisă în funcție de numărul candidaților, sigilînd apoi plicurile care conțin necesarul de subiecte pentru fiecare sală, asigură confidențialitatea subiectelor și a testelor.
- 4.11. Fiecare variantă de test se multiplică în corespundere cu numărul de candidați înscriși în concurs. Testele astfel multiplicare se pun în plicuri, semnate și sigilate cu indicarea numărului de teste în plic. Plicurile cu teste se păstrează la Directorul executiv al Institutului.
- 4.12. În ziua examenului președintele Comisiei pentru examenul de admitere alege unul din plicuri și îl desigilează în fața candidaților.
- 4.13. Fiecărui candidat i se distribuie un test, două fișe pentru completarea răspunsurilor, conform *Anexei nr.4*, câteva foi curate pentru maculator cu parafa Institutului, pix cu gel albastru.
- 4.14. După completarea în fișa pentru răspunsuri a spațiului rezervat pentru nume, prenume și alte date, partea superioară a foilor se sigilează de către supraveghetorii coordonați de un membru al Comisiei pentru examenul de admitere – responsabil de sală.
- 4.15. Candidații sînt informați despre modul de rezolvare a testelor, despre simbolul de evidențiere a răspunsurilor corecte la întrebări (hașurarea de sus în jos, de la dreapta spre stînga), timpul rezervat pentru proba scrisă, interdicțiile referitoare la copiere, utilizarea unor semne pe test, comunicare între ei și alte aspecte organizatorice.
- 4.16. Înscrierea oricăror altor semne distinctive suplimentare sau neprevăzute de prezentul Regulament, care ar permite identificarea lucrării, în special înscrierea numelui candidatului în afara rubricii care se sigilează, se consideră a fi făcute cu rea intenție și atrag eliminarea din concurs a candidatului și anularea lucrării. Frauda comisă neintenționat, comunicată și dovedită imediat, constituie excepție, dacă remedierea acesteia poate fi făcută fără a afecta buna desfășurare a probei scrise și fără a avantaja candidatul vizat. Despre aceste situații se fac mențiunile respective în procesul-verbal al examenului.
- 4.17. În fiecare sală de examinare se întocmește un proces-verbal, care va include:
  - a) locul, data și ora începerii probei scrise;
  - b) lista candidaților înscriși în concurs repartizați în sala respectivă;
  - c) mențiuni despre absența candidaților în sala de concurs;
  - d) numele, prenumele supraveghetorilor de sală și ale membrului Comisiei pentru examenele de admitere;
  - e) ora finisării probei scrise;
  - f) semnătura candidatului care a scris și a predat lucrarea la sfîrșitul examenului, făcută în prezența responsabilului de primirea lucrării;
  - g) mențiuni despre eventualele incidente produse în timpul desfășurării probei scrise;
  - h) rezultatele verificării lucrărilor cu semnătura tuturor membrilor Comisiei pentru examenul de admitere;
  - i) datele despre contestații și rezultatele acestora cu semnătura tuturor membrilor Comisiei pentru contestare;
  - j) alte date necesare procesului organizatoric al probei scrise.
- 4.18. Pe parcursul desfășurării examenului membrii Comisiei pentru examenele de admitere și supraveghetorii de săli nu pot da candidaților indicații referitoare la rezolvarea testului.
- 4.19. Candidații sînt avertizați despre predarea testelor cu cel puțin 15 minute înainte de sfîrșitul probei scrise.
- 4.20. La expirarea timpului acordat candidații rămîn pe locuri, așează lucrarea la colțul mesei și înștiințează supraveghetorii, care au obligația de a face înscrierile respective în procesul-verbal de predare-primire a lucrărilor. După primirea ultimei lucrări, supraveghetorii fac mențiunea, în procesul-verbal de predare-primire a lucrărilor, despre numărul total al lucrărilor și semnează.
- 4.21. Candidații care au terminat rezolvarea testului înainte de expirarea timpului acordat pot preda lucrarea în condițiile pct.4.19.
- 4.22. Supraveghetorii predau lucrările președintelui Comisiei pentru examenele de admitere, care le numără și face mențiunea respectivă în procesul-verbal al examenului, fapt confirmat prin semnătură.
- 4.23. La proba eliminatorie scrisă fiecare răspuns corect primește un punct. Comisia pentru examenele de admitere va asigura verificarea lucrărilor în timp de 24 ore de la sfîrșitul probei scrise.
- 4.24. Rezultatele la proba eliminatorie se afișează în termen maxim de 48 ore de la sfîrșitul examenului la sediul Institutului și se publică pe pagina Web a Institutului, ale Consiliului Superior al Magistraturii și Procuraturii Generale.

- 4.25. Candidații pot contesta punctajul obținut la proba eliminatorie. Contestația se depune la Comisia pentru examenele de admitere în 24 ore de la data afișării rezultatelor.
- 4.26. Comisia pentru examenele de admitere va primi contestațiile depuse în termenul prevăzut în pct.4.24 și va asigura reexaminarea testelor scrise de către Comisia de contestare.
- 4.27. Comisia de contestare este compusă din 3 membri: un cadru didactic universitar propus de Senatul unei instituții de învățământ superior acreditate care are facultate de drept, un judecător propus de Consiliul Superior al Magistraturii și un procuror propus de Procuratura Generală.
- 4.28. Contestațiile se soluționează de către Comisia de contestații, în termen de 24 ore de la expirarea termenului prevăzut la pct.4.24. Rezultatele contestărilor se vor consemna în procesul-verbal și se vor afișa imediat la sediul Institutului și pe pagina Web a Institutului sau ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale.
- 4.29. Candidații care nu au întrunit numărul necesar de puncte stabilit conform pct.4.8 nu vor putea concura la proba orală.
- 4.30. Pentru proba orală Comisia pentru organizarea concursului de admitere:
- coordonează grupurile de candidați admiși pentru proba orală;
  - elaborează orarul susținerii probei orale;
  - exercită alte atribuții menite să asigure buna desfășurare a probei orale.
- 4.31. Comisia pentru elaborarea testelor și spețelor pregătește două spețe axate pe domeniile *drept civil – drept procesual civil și drept penal – drept procesual penal* pentru fiecare candidat care a promovat prima probă. Directorul executiv asigură plasarea spețelor în plicuri, sigilarea lor, asigurându-le confidențialitatea și integritatea.
- 4.32. Spețele sînt plasate în plicuri semnate și sigilate. Numărul de plicuri se stabilește în funcție de numărul candidaților care au trecut proba eliminatorie.
- 4.33. Pentru proba orală se va întocmi un proces-verbal care va cuprinde:
- locul, data și ora începerii probei orale;
  - lista candidaților repartizați în sala respectivă;
  - mențiuni despre absența candidaților în sala de concurs;
  - numele, prenumele membrilor Comisiei pentru examenele de admitere;
  - datele despre numărul spețelor distribuite prin tragere la sorți de către fiecare candidat;
  - întrebările membrilor Comisiei și răspunsurile candidaților;
  - durata relatării soluțiilor de către candidați, inclusiv timpul în cursul căruia a răspuns la întrebările membrilor Comisiei.
- 4.34. Înainte de începerea probei orale, președintele Comisiei pentru examenele de admitere va primi un plic cu spețe pe care îl va desigila în sala pentru examinare în prezența membrilor Comisiei pentru examenele de admitere și a candidaților prezenți în sală.
- 4.35. Președintele Comisiei pentru examenele de admitere va face apelul candidaților stabiliți conform listei și va explica modul de desfășurare a probei orale.
- 4.36. Primii doi candidați vor lua câte două foi capsate, fiecare dintre ele conținând câte o speță și etapele soluționării acestora, conform mostrei din *Anexa nr.5*. Candidații vor primi foi curate cu parafa Institutului în calitate de maculator, iar soluționarea propriu-zisă a spețelor se va realiza prin completarea rubricilor inserate pe foile cu spețe.
- 4.37. Candidaților li se oferă maxim o oră pentru rezolvarea în scris a spețelor, calculîndu-se câte 30 minute pentru fiecare. Răspunsul verbal se face în fața Comisiei pentru examenele de admitere, fiecare membru al căreia este în drept să pună întrebări după ce candidatul va expune soluția fiecărei spețe.
- 4.38. Finalizînd răspunsurile verbale, candidatul va preda obligatoriu secretarului Comisiei foile cu spețele rezolvate și foile pentru maculator.
- 4.39. După terminarea răspunsului unui candidat în sală va fi invitat următorul conform listei, care își va primi prin tragere la sorți spețele și foile curate.
- 4.40. Candidatul care a răspuns poate rămîne în sală fără a împiedica sau facilita rezolvarea în scris și oral a spețelor de către ceilalți candidați. Candidații, ale căror răspunsuri au fost evaluate cu note mai mici de „5” (cinci) la proba verbală a concursului de admitere, se exclud din competiție.
[Pct.4.40. modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- 4.41. Fiecare membru al Comisiei pentru examenele de admitere va nota separat, printr-un punctaj de la 1 la 10, răspunsul fiecărui candidat, completînd în acest scop borderouri special întocmite. Fiecărui candidat i se dă o notă care constă din media notelor acordate de toți membrii Comisiei de examinare, egală sau mai mare de „5” (cinci).
- 4.42. Președintele Comisiei pentru examenele de admitere va anunța public imediat după deliberare notele candidaților.
- 4.43. Contestațiile candidaților se pot depune în termen de 24 ore de la anunțarea notelor. Comisia de contestare va reexamina în termen de pînă la 72 ore soluțiile de pe foile scrise depuse de candidați, fără a audia candidatul în mod repetat. Nota acordată de către Comisia de contestare nu va fi mai mică decît nota contestată. Decizia astfel adoptată este definitivă.
[Pct.4.43. modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ din 27.06.2008]

V. EVALUAREA ȘI APROBAREA REZULTATELOR CONCURSULUI

- 5.1. După terminarea probelor, Comisia pentru examenele de admitere întocmește liste separate pentru candidații la funcția de judecător și la funcția de procuror în ordinea descrescătoare a rezultatelor obținute prin însumarea punctelor obținute la proba scrisă cu nota obținută la proba orală. Schimbarea opțiunii nu se admite. Punctajul obținut la proba scrisă conform pct.4.8. al Regulamentului cu privire la organizarea concursului de admitere în Institut se vor exprima în unități și zecimi. De exemplu: candidatul care a răspuns corect la 94 de întrebări ale testului-grilă va fi notat cu 9,4 (nouă întregi și patru zecimi). Acest rezultat va fi însumat cu nota pozitivă (egală sau mai mare de 5) obținută la proba verbală.
[Pct.5.1. modificat prin Hotărârea Consiliului INJ din 27.06.2008]
- 5.2. Candidații care au întrunit același număr de puncte se vor departaja în primul rînd, în funcție de notele obținute la proba orală. Dacă acestea sînt egale, prioritate va avea candidatul cu media generală mai mare din diploma de licență. Alte criterii de departajare sînt: vechimea în muncă, titlul de magistru în drept.
- 5.3. Rezultatele concursului se afișează la sediul Institutului, precum și pe pagina Web a Institutului sau ale Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale.
- 5.4. Rezultatele concursului pot fi contestate în termen de 3 zile de la anunțare la Comisia pentru examenele de admitere. Comisia va soluționa contestațiile în termen maxim de 3 zile prin emiterea deciziilor definitive.
- 5.5. Candidații admiși sînt înmatriculați la Institut prin ordinul Directorului executiv emis în baza hotărîrii Consiliului Institutului privind aprobarea rezultatelor examenelor de admitere.

*Anexa nr.1
la Regulamentul cu privire la organizarea
concursului de admitere în INJ*

Cerere-tip de înscriere la concursul de admitere în Institut

*Anexa nr.2
la Regulamentul cu privire la organizarea
concursului de admitere în INJ*

Legitimație-tip de candidat

*Anexa nr.3
la Regulamentul cu privire la organizarea
concursului de admitere în INJ*

Lista obiectelor interzise spre deținere în timpul examenelor de admitere

Participanților la concurs li se interzice să dețină în timpul examenului în scris și oral oricare din următoarele obiecte: telefon mobil, radiotelefon, player și alte obiecte sau accesorii care nu au nici o legătură cu examenul.

*Anexa nr.4
la Regulamentul cu privire la organizarea
concursului de admitere în INJ*

Mostră de test-grilă pentru proba scrisă

*Anexa nr.5
la Regulamentul cu privire la organizarea
concursului de admitere în INJ*

Mostre de spețe pentru proba orală

Anexa nr.6
la Regulamentul cu privire la
organizarea concursului de admitere în INJ

CERTIFICAT MEDICAL DE SĂNĂTATE

Unitatea _____ Unitatea sanitară _____

TALON**de control medical la încadrarea în muncă**

născut la (data) _____

(numele și prenumele) _____

(locul de muncă) _____

Concluziile examenului medical

Starea sănătății permite/împiedică exercitarea funcției (meseriei) _____

la locul de muncă indicat (în caz de inaptitudine pentru locul de muncă propus) _____

Data _____ Semnătura și parafa medicului _____

- Aparatul digestiv și anexe: Examen clinic
- Examen ginecologic
- Examen ORL: Examen clinic (acuitate auditivă)
- Examen oftalmologic: Examen clinic
- Examen neuropsihic: (orientarea în timp și în spațiu, atenția, memoria, gândirea, activitatea)
- Examen neurologic
- Examen dermatovenerologic
- Alte examinări

V.S.N. _____ Examen sumar de urină, Probe hepatice, R.B.W.

Data întocmirii fișei: ziua _____ luna _____ anul _____

Semnătura și parafa medicului de întreprindere (de circumscripție) _____

După înscrierea concluziilor examenului medical, talonul se detașează și se înmânează persoanei ce urmează a fi încadrată în muncă.

Unitatea _____ Unitatea sanitară _____

FIȘA**de control medical la încadrarea în muncă**

născut la (data) _____

(numele și prenumele) _____

(locul de muncă) _____

Concluziile examenului medical

Starea sănătății permite/împiedică exercitarea funcției (meseriei) _____

la locul de muncă indicat (în caz de inaptitudine pentru locul de muncă propus) _____

Data _____ Semnătura și parafa medicului _____

Se completează prin transcriere odată cu talonul

Date medico-profesionale

(se completează de medic)

1. Anamneza profesională
  - a) ruta profesională
  - b) caracteristicile actualului loc de muncă:
Efort energetic _____ microclimar _____
2. Antecedente:
  - a) Eredocolaterale
  - b) Personale
3. Starea prezentă:
  - Aparat locomotor: Examen clinic _____
  - Aparat respirator: Examen clinic _____
  - Examen radiologic (R.F.M.)
  - Aparat cardiovascular. Examen clinic: _____
  - _____ puls _____ T.A. _____
  - de repaus și de efort _____

Aprobat
la ședința Consiliului INJ
din 06.06.2007

REGULAMENT de ordine interioară al Institutului Național al Justiției

Sumar:

- I. Dispoziții generale
- II. Drepturile și obligațiile personalului Institutului
- III. Încheierea, modificarea, suspendarea și încetarea contractului individual de muncă cu personalul Institutului
- IV. Timpul de muncă și de odihnă
- V. Răspunderea disciplinară
- VI. Dispoziții finale și tranzitorii

I. DISPOZIȚII GENERALE

- 1.1 Regulamentul de ordine interioară al Institutului Național al Justiției, denumit în continuare Regulament, este un act normativ intern, care reglementează raporturile de muncă și alte raporturi legate nemijlocit de acestea, în toate subdiviziunile structurale ale Institutului, în conformitate cu prevederile tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, ale Constituției Republicii Moldova, Codului muncii, contractelor de muncă și ale altor acte normative în vigoare.
- 1.2 Prevederile prezentului Regulament se aplică întregului personal al Institutului, indiferent de conținutul și durata contractului de muncă încheiat sau de funcția deținută.
- 1.3 Întreaga activitate în cadrul Institutului se realizează cu respectarea principiilor legalității, egalității, echității, colaborării reciproce, precum și a altor principii în conformitate cu legislația în vigoare și ținându-se cont de specificul activității Institutului.
- 1.4 În cadrul Institutului este interzisă orice formă de discriminare după criteriile de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială, grad de cultură sau de alte criterii similare, în ceea ce privește accesul la toate nivelurile de instruire și de formare profesională.

II. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE PERSONALULUI INSTITUTULUI

- 2.1. Personalul Institutului are următoarele *drepturi*:
  - a) dreptul la muncă, corespunzătoare pregătirii profesionale și calificării;
  - b) dreptul la protecția muncii, sănătății și securității muncii;
  - c) dreptul la perfecționare profesională;
  - d) dreptul la salarizare în mărimea prevăzută de legislația în vigoare;
  - e) dreptul la premiere, reieșind din rezultatele muncii;
  - f) dreptul la odihnă, care se asigură prin acordarea zilelor de odihnă săptămânale, zilelor de sărbătoare și a concediilor anuale;
  - g) dreptul la concedii sociale, garanții și compensații, indemnizații și asigurări sociale de stat, stabilite de legislația în vigoare;
  - h) dreptul la concedii neplătite conform legislației în vigoare;
  - i) alte drepturi prevăzute de lege.
- 2.2. Pe lângă drepturile enumerate mai sus, personalul administrativ și cel didactic dispun de următoarele *drepturi*:
  - a) să participe la soluționarea problemelor ce țin de activitatea Institutului;
  - b) să beneficieze, în scopul realizării sarcinilor didactice și științifice și cel al perfecționării profesionale, de fondurile de carte, de sălile de curs, de mijloacele tehnice și de laboratoare;
  - c) să participe la lucrările conferințelor, simpozioanelor, congreselor și seminarelor naționale și internaționale;
  - d) să elaboreze programe didactice, forme și metode de predare, manuale și materiale didactice pe care le consideră adecvate pentru realizarea standardelor educaționale;

- e) să participe la elaborarea planurilor și programelor de învățământ, manualelor, lucrărilor metodice și să efectueze cercetări științifice;
- f) să li se includă în stagiul general vechimea de muncă pedagogică;
- g) să activeze prin cumul, în limitele prevăzute de lege;
- h) alte drepturi prevăzute de lege.

2.3. Personalul Institutului are următoarele *obligații*:

- a) să asigure respectarea Constituției Republicii Moldova, a actelor normative ale Republicii Moldova, ordinelor, dispozițiilor, indicațiilor, însărcinărilor administrației Institutului, în limita competențelor acordate și a prezentului Regulament;
- b) la angajarea în serviciu să prezinte documentele necesare, să comunice datele personale, stabilite de legislație, să informeze imediat despre toate modificările privitor la datele solicitate, în particular privind schimbarea adresei de domiciliu, a stării familiale ș.a.;
- c) să respecte în orice împrejurare ordinea și disciplina la locul de muncă;
- d) să folosească timpul de lucru pentru muncă productivă;
- e) să ia măsuri pentru lichidarea cauzelor ce împiedică mersul normal al muncii și să informeze imediat despre acestea Directorul executiv;
- f) să adopte atitudine grijulie față de mijloacele tehnice și alte bunuri ale Institutului, să mențină ordinea și curățenia la locul de muncă, să respecte regulile stabilite de păstrare a bunurilor materiale și a documentelor;
- g) să se abțină de la acțiuni ce împiedică altor salariați să-și exercite atribuțiile de serviciu;
- h) să manifeste amabilitate, toleranță;
- i) să aibă aspect fizic agreabil;
- j) să folosească econom rechizitele și alte resurse materiale, de asemenea, să nu admită întreținerea convorbirilor telefonice locale, interurbane și internaționale ce nu sunt legate de necesitățile de serviciu;
- k) înainte de a pleca în concediu, în deplasare să lase în stare corespunzătoare mijloacele tehnice și alte bunuri materiale aflate în gestiunea sa, să transmită actele neexecutate șefului superior pentru luarea deciziei privind transmiterea lor altui executor;
- l) în cazul încetării contractului individual de muncă sau atribuțiilor, în afară de cele expuse, să restituie legitimația de serviciu și alte documente în modul prevăzut de legislație;
- m) să păstreze secretul de stat și alt secret, protejat de lege, să nu răspîndească informația care a devenit cunoscută în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu și care are legătură cu viața personală a cetățenilor;
- n) să se abțină de la afirmațiile publice, opiniile și aprecierile privind activitatea organelor de stat, de asemenea, a administrației lor;
- o) alte obligațiuni prevăzute de lege.

2.4. Pe lângă obligațiile enumerate mai sus, personalul didactic și cel administrativ, care participă la procesul de instruire, are următoarele *obligații*:

- a) să respecte normele și instrucțiunile referitoare la desfășurarea activității didactice;
- b) să participe la elaborarea și perfecționarea planurilor și programelor de studii, la elaborarea de manuale și lucrări metodice;
- c) să asigure desfășurarea la un nivel înalt a activităților organizatorice, a procesului instructiv și a activităților didactico-metodice și de cercetare științifică;
- d) să-și ridice sistematic calificarea profesională, să-și îmbogățească cunoștințele teoretice și să-și dezvolte aptitudinile practice, să-și perfecționeze măiestria managerială și didactică;
- e) să fie imparțiali și obiectivi în procesul de evaluare a cunoștințelor audiențelor;
- f) să efectueze studii științifice și să implementeze rezultatele acestora în procesul de formare inițială sau, după caz, continuă;
- g) alte obligații specifice activității educaționale.

2.5. Personalului Institutului i se interzice:

- a) să scoată din sediul Institutului bunuri materiale, documente ale Institutului fără permisiunea respectivă;
- b) să aducă în clădirea Institutului substanțe explozive, toxice și inflamabile, de asemenea, obiecte și mărfuri predestinate pentru vânzare, să se folosească de aparate electrice și de încălzire nestandarde;
- c) să afișeze anunțuri în alte locuri decât cele special atribuite fără permisiunea respectivă;
- d) să exercite, la locul de muncă, activități ce nu țin de îndeplinirea atribuțiilor de serviciu;
- e) să creeze în Institut structuri ale partidelor politice, să folosească situația de serviciu în interese personale;
- f) să comită fapte (acțiuni sau inacțiuni) care pot prejudicia reputația personală, reputația Institutului;

- g) să fumeze în locuri necorespunzătoare;
- h) să se afle în incinta Institutului în stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică.

III. ÎNCHEIEREA, MODIFICAREA, SUSPENDAREA ȘI ÎNCETAREA CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ CU PERSONALUL INSTITUTULUI

- 3.1. Încheierea, modificarea, suspendarea și încetarea contractului individual de muncă cu personalul Institutului se efectuează conform legislației în vigoare.
- 3.2. Personalul administrativ și cel auxiliar este numit în funcție de către Directorul executiv al Institutului.
- 3.3. Personalul didactic este numit în funcție de către Directorul executiv după aprobarea rezultatelor concursului pentru suplinirea posturilor didactice de către Consiliul Institutului.
- 3.4. În cazul în care un judecător sau procuror va fi propus în una din funcțiile administrative sau didactice ale Institutului, Consiliul Institutului va solicita Consiliului Superior al Magistraturii sau, după caz, Procuraturii Generale detașarea acestuia pentru perioada exercitării funcției respective.
- 3.5. Personalul didactic, administrativ și cel auxiliar își încetează activitatea în condițiile legii.

IV. TIMPUL DE MUNCĂ ȘI DE ODIHNĂ

- 4.1. Pentru salariații Institutului se stabilește săptămîna de 5 zile lucrătoare (40 ore de lucru) și 2 zile de odihnă – sîmbăta și duminica. Zile de odihnă sînt și cele stabilite de Codul muncii și de Guvernul Republicii Moldova.
- 4.2. Durata zilei de lucru este de 8 ore, cu excepția cadrelor didactice, specificul muncii cărora este reglementat de Regulamentul cu privire la organizarea concursului pentru suplinirea posturilor didactice și remunerarea muncii și de alte acte normative în domeniu.
- 4.3. Programul de lucru pentru personalul administrativ și cel didactic începe la ora 8.00 și se termină la ora 17.00, iar pentru personalul auxiliar durează de la ora 7.00 pînă la 16.00, excepție făcînd zilele în ajunul sărbătorilor, cînd programul de lucru se reduce cu cel puțin o oră. Ora mesei se stabilește de la 12.00 pînă la 13.00.
- 4.4. Prin ordinul Directorului executiv al Institutului, la necesitate, programul de lucru poate fi modificat, modificarea fiind condiționată de sarcinile de serviciu. În cazul în care procesul didactic va fi organizat sîmbăta, personalului didactic și altor categorii de salariați timpul liber corespunzător li se va acorda în una din zilele lucrătoare ale săptămîinii, fără a se considera că prin aceasta se încalcă dispozițiile pct. 4.3. din prezentul Regulament.
- 4.5. Administrația Institutului va organiza evidența prezenței personalului la serviciu în modul stabilit prin ordinul Directorului executiv. La locul unde se va ține evidența va fi instalat un ceas, după care se va indica, prin semnătură, ora venirii la și plecării de la serviciu.

V. RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ

- 5.1. Personalul Institutului poartă răspundere disciplinară în conformitate cu legislația în vigoare.

VI. DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII

- 6.1. Prezentul Regulament intră în vigoare de la data aprobării de către Consiliul Institutului și se aduce la cunoștință personalului Institutului.
- 6.2. Nerespectarea normelor și cerințelor prezentului Regulament se consideră încălcarea disciplinei de muncă și atrage după sine răspunderea conform legislației muncii în vigoare.
- 6.3. Chestiunile legate de aplicarea prezentului Regulament se soluționează de către Directorul executiv al Institutului, de asemenea, de către Consiliul Institutului, reieșind din competența lui.

Strasbourg, 27 noiembrie 2003

CCJE (2003) Aviz Nr. 4

Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)**AVIZUL Nr. 4 (2003)****al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri privind formarea inițială și continuă specifice judecătorilor la nivel național și european****INTRODUCERE**

1. Trăim momentul în care se acordă o atenție sporită rolului și importanței sistemului judiciar, privit ca garant suprem al funcționării democratice a instituțiilor la nivel național, european și internațional. Astfel, problema formării viitorilor judecători înainte de numirea lor în funcție, precum și privind formarea lor continuă la locul de muncă, are o importanță deosebită (a se vedea Avizul CCJE Nr.1 (2001), alineatele 10-13 și Avizul Nr.3 (2002), alineatele 25 și 50, punctul ix).
2. Independența sistemului judecătoresc conferă drepturi judecătorilor la toate nivelurile, indiferent de competența teritorială, impunând, totodată, și anumite obligații de ordin etic. Acestea din urmă includ obligația de a depune toate diligențele în vederea îndeplinirii în mod profesionist a atribuțiilor judiciare, ceea ce presupune că judecătorul trebuie să posede calități profesionale nu numai dobândite, dar și îmbunătățite prin formare continuă, fapt ce reprezintă atât o obligație, cât și un drept al lui.
3. Este esențial ca judecătorii selectați în această funcție după absolvirea studiilor de drept să aibă o instruire solidă și diversificată, care le-ar permite să-și îndeplinească la nivelul cerut obligațiile.
4. Totodată, formarea reprezintă o garanție a independenței și imparțialității lor, în conformitate cu cerințele Convenției Europene privind Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului.
5. Finalmente, formarea reprezintă o premisă esențială pentru ca sistemul judiciar să fie nu numai respectat, ci demn de respect. Încrederea cetățenilor în sistemul judiciar va fi consolidată numai dacă judecătorii vor da dovadă de cunoștințe temeinice și diverse care să se extindă dincolo de domeniul legislativ, către domenii de importanță socială, precum și dacă abilitățile demonstrate în sala de judecată, alături de calitățile personale, le vor permite să soluționeze adecvat cauzele și să trateze într-un mod corespunzător toate persoanele implicate. În concluzie, formarea este esențială pentru îndeplinirea obiectivă, imparțială și competentă a atribuțiilor judecătorești și pentru protejarea judecătorilor de influențe necorespunzătoare.
6. Există diferențe semnificative între statele europene în ceea ce privește formarea inițială și cea continuă. Aceste diferențe pot fi determinate, în parte, de specificul diferitelor sisteme judiciare, iar unele aspecte nu par inevitabile sau imperativ necesare. În unele state formarea inițială se realizează în cadrul instituțiilor specializate, aceasta fiind urmată de cursuri de formare continuă intensive. În alte state, instruirea se desfășoară sub formă de ucenicie sub supravegherea unui judecător experimentat care își împărtășește cunoștințele și experiența profesională, în baza unor exemple concrete indicând calea de urmat în abordarea cauzei, evitându-se astfel orice fel de didacticism. În statele aparținând sistemului de drept anglo-saxon selecția în funcția de judecător se bazează în mare parte pe experiența profesională, aceștia fiind numiți de obicei din rândurile avocaților. Există, însă, state în care formarea inițială și continuă este, într-o măsură mai mare sau mai mică, organizată instituțional și obligatorie.
7. Indiferent de diversitatea sistemelor instituționale la nivel național și de problemele cu care se confruntă în acest sens anumite state, formarea urmează a fi considerată esențială în vederea îmbunătățirii atât a capacităților celor care activează în serviciul public judiciar, cât și a funcționării serviciului însuși.
8. Importanța formării judecătorilor este recunoscută și în instrumente internaționale, cum ar fi Principiile de bază ale ONU privind independența sistemului judiciar, adoptate în 1985, și textele Consiliului Europei, adoptate în 1994 (Recomandarea Nr.R (94) 12 privind independența, eficiența și rolul judecătorilor) și în 1998 (Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor). De asemenea, referiri în această privință există și în alineatul 11 al Avizului Nr.1 al CCJE.

I. DREPTUL LA INSTRUIRE ȘI NIVELUL JURIDIC LA CARE ACEST DREPT TREBUIE GARANTAT

9. Principiile constituționale trebuie să garanteze independența și imparțialitatea judecătorilor de care depinde legitimitatea lor, iar judecătorii, la rândul lor, trebuie să dea dovadă de profesionalism (a se vedea alineatul 50 (ix) din Avizul Nr.3 al CCJE).
10. În multe state, formarea judecătorilor este guvernată de regulamente speciale. Este esențial ca necesitatea de formare să fie prevăzută în aceste regulamente care guvernează statutul judecătorilor; totodată, regulamentele respective nu trebuie să detalieze conținutul procesului de formare. Această sarcină urmează a fi pusă în seama unui organism special responsabil de elaborarea curiculei privind formarea, care va supraveghea, totodată, implementarea acesteia.
11. Statul are datoria să pună la dispoziția autorității judecătorești sau a unui alt organism independent cu atribuții de organizare și supraveghere a procesului de formare mijloacele necesare care să acopere cheltuielile suportate în urma instruirii judecătorilor sau rezultate în urma activității persoanelor implicate în procesul de formare.
12. Prin urmare, CCJE recomandă ca legislația privind statutul judecătorilor din fiecare stat să conțină reglementări ce vizează formarea judecătorilor.

II. AUTORITATEA CU ATRIBUȚII ÎN PROCESUL DE FORMARE

13. Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor (alineatul 2.3) prevede că orice autoritate cu atribuții în supravegherea calității programului de formare trebuie să fie independentă de puterea executivă și cea legislativă și că cel puțin o jumătate din membrii acesteia trebuie să aibă funcția de judecător. Memorandumul Explicativ indică, de asemenea, că formarea judecătorilor nu trebuie să fie una pur tehnică, ci trebuie să se ia în considerație faptul că, după natura sa, funcția de judecător deseori implică intervenția acestuia în anumite situații dificile sau complexe.
14. Aceasta accentuează importanța independenței autorității cu atribuții în procesul de formare, precum și responsabilitatea ei pentru conținutul activității de formare. Deziderat ce derivă din principiul general al independenței judiciare.
15. Activitatea de formare reprezintă o chestiune de interes public și, prin urmare, se impune protejarea independenței autorității cu atribuții în elaborarea planurilor de instruire și în adoptarea de decizii privind tipul de formare în care este implicată.
16. Sistemul judiciar trebuie să aibă un rol major sau să fie responsabil pentru organizarea și supravegherea activității de formare. Astfel, conform recomandărilor Cartei Europene privind Statutul Judecătorilor, CCJE recomandă ca aceste responsabilități să fie preluate în fiecare stat nu de către Ministerul de Justiție sau de către o altă autoritate subordonată legislativului sau executivului, ci chiar de către autoritatea judecătorească sau de către un alt organism independent (incluzând o comisie a serviciului judiciar). Asociațiile de judecători pot juca și ele un rol important în vederea încurajării și facilitării activității de formare, aceasta în cazul în care colaborează strâns cu autoritatea judecătorească sau cu alt organ direct responsabil în acest sens.
17. Pentru a se asigura separarea corespunzătoare a rolurilor, trebuie ca aceeași autoritate să aibă atribuții directe fie în activitatea de formare, fie în activitatea de disciplinare a judecătorilor. Prin urmare, CCJE recomandă ca activitatea de formare să fie încredințată unei instituții speciale autonome cu buget propriu subordonat autorității judecătorești sau unui alt organism independent. O astfel de instituție specială ar putea elabora, prin consultare cu judecătorii, programe de formare și ar asigura punerea în aplicare a acestora.
18. De asemenea, persoanele cu atribuții în activitatea de formare nu trebuie să fie direct responsabile de numirea și promovarea judecătorilor. În cazul în care autoritatea respectivă (de exemplu, o comisie a serviciului judiciar), la care se face referire în Avizul Nr.1 al CCJE, alineatele 73 punctele 3, 37 și 45, are atribuții atât în activitatea de formare, cât și în numirea și promovarea judecătorilor, trebuie să existe o delimitare clară între departamentele responsabile de aceste activități.
19. Pentru a proteja o astfel de instituție de imixtiuni neavenite din exterior, CCJE recomandă ca personalul managerial și formatorii din cadrul instituției să fie numiți de către autoritatea judecătorească sau de către o altă autoritate independentă cu atribuții în organizarea și supravegherea activității de formare.
20. Este important ca activitatea de formare să fie desfășurată de către judecători și experți în fiecare disciplină. Formatorii trebuie aleși dintre cei mai buni profesioniști și selectați riguros de către autoritatea cu atribuții în activitatea de formare, luându-se în considerație atât cunoștințele lor cu privire la subiectele predate, cât și dexteritățile pedagogice.

21. Atunci cînd judecătorii sînt responsabili de activitatea de formare, este important ca aceștia să păstreze contactul cu practica judecătorească.
22. Metodele de formare trebuie să fie nu doar determinate, dar și periodic revizuite de către autoritatea formatoare, ea urmînd să organizeze întruniri regulate ale formatorilor care le vor permite să facă schimb de experiență și să perfecționeze metodele aplicate.

III. FORMAREA INIȚIALĂ

a. Este oare obligatorie activitatea de formare?

23. Deși este incontestabil faptul că judecătorii recrutați la începutul carierei lor profesionale trebuie să urmeze procesul de formare profesională, apare totuși întrebarea dacă activitatea de formare se impune ca necesară atunci cînd judecătorii sînt selectați dintre cei mai buni avocați, avînd o vastă experiență, cum ar fi, de exemplu, în țările cu sistem de drept anglo-saxon.
24. În opinia CCJE, ambele categorii trebuie să treacă prin procesul de formare inițială, dat fiind că exercitarea obligațiilor judiciare reprezintă ceva nou pentru ele și implică o atitudine specifică în mai multe domenii, întrunind, mai ales, elemente ce țin de etica profesională a judecătorilor, de procedură și de relațiile cu toate persoanele implicare în aceasta.
25. Pe de altă parte, trebuie luate în considerație și particularitățile metodelor de recrutare, astfel încît programele de formare să poată fi adaptate categoriilor-țintă de audienți: avocații cu experiență trebuie instruiți numai în ceea ce privește noua lor profesie. În unele state mici, unde sistemul judiciar este slab dezvoltat, oportunitățile de formare locale pot fi mai limitate sau neformale; totuși, aceste state pot beneficia de astfel de oportunități colaborînd în acest sens cu alte state.
26. Prin urmare, CCJE recomandă ca formarea inițială obligatorie să se desfășoare conform unor programe adaptate la experiența profesională a candidaților.

b. Programul de formare inițială

27. Programul de formare inițială și intensitatea formării vor varia în funcție de metoda aleasă în numirea judecătorilor. Activitatea de formare nu trebuie să se rezume doar la învățarea tehnicilor folosite în soluționarea cazurilor de către judecători, ea presupune, totodată, cunoașterea climatului social, formarea abilităților de a percepe în amănunte diferite probleme care reflectă complexitatea vieții sociale. În plus, deschiderea frontierelor implică conștientizarea de către viitorii judecători a faptului că sînt judecători europeni și că trebuie să fie la curent cu problemele care își așteaptă soluțiile la nivel european.
28. Avînd în vedere diversitatea sistemelor de formare a judecătorilor în Europa, CCJE recomandă:
  - I. toate persoanele numite în funcții judiciare să aibă sau să dobîndească, înainte de a prelua îndatoririle, cunoștințe vaste în domeniul dreptului material național și internațional, în domeniul dreptului procesual;
  - II. programele de formare specifice exercitării profesiei de judecător să fie stabilite de către instituția cu atribuții în activitatea de formare și de către formatori și judecători;
  - III. aceste programe teoretice și practice să nu se limiteze doar la aspectul tehnic al domeniilor juridice, ci să includă și formarea în domeniul deontologiei, făcîndu-se introducere în alte domenii relevante pentru activitatea judiciară, cum ar fi managementul cauzelor și administrarea instanțelor, tehnologia informației, limbi străine, științe sociale și metode alternative de soluționare a disputelor (SAD);
  - IV. activitatea de formare să fie deschisă pluralismului, în sensul garantării și consolidării deschiderii perspectivei judecătorilor;
  - V. durata activității de formare trebuie să fie în funcție de existența și durata experienței profesionale anterioare; totodată, semnificativă pentru a se evita caracterul ei formal.
29. CCJE recomandă practica organizării, pentru o anumită perioadă, a unor cursuri comune pentru reprezentanții diferitelor profesii juridice (de exemplu, avocați și procurori în statele în care atribuțiile acestora sînt separate de cele ale judecătorilor). Această practică poate permite obținerea unor cunoștințe mai calitative, dar și o mai bună înțelegere între judecători și reprezentanții altor profesii.
30. CCJE constată, de asemenea, faptul că în multe state accesul la funcția de judecător este condiționată de existența unei anumite experiențe profesionale. Avînd în vedere că un astfel de model nu pare a fi posibil de aplicat pretutindeni, precum și faptul că adoptarea unui sistem care ar combina diferite metode de recrutare ar putea prezenta avantajul diversificării componenței judiciare, este important ca în cadrul formării inițiale, în cazul candidaților care vin direct din universități, să se includă perioade substanțiale de practică în mediul profesional (practica în cadrul avocaturilor, în cadrul companiilor etc.).

IV. FORMAREA CONTINUĂ

31. Pe lângă faptul că cunoștințele de bază judecătorești trebuie să le dobândească înainte de instituirea în funcție, aceștia „sînt „condamnați” la studii și instruire perpetuă” (a se vedea raportul lui R.Jansen „Cum trebuie pregătiți judecătorii pentru a deveni judecători de înaltă calificare în 2003” [„How to prepare judges to become well-qualified judges in 2003”], doc. CCJE-GT (2003) 3).
32. În acest sens, activitatea de formare se impune ca indispensabilă nu numai din cauza schimbărilor ce au loc în domeniul legislativ, al tehnologiilor, privind cunoștințele necesare pentru exercitarea atribuțiilor judecătorești. Necesitatea ei este condiționată și de faptul că, în multe state, judecătorilor, atunci cînd sînt avansați în noi posturi, li se atribuie noi responsabilități. Prin urmare, programele de formare continuă trebuie să ofere posibilitatea instruirii în cazul unei schimbări de carieră, cum ar fi transferul de la o instanță penală la una civilă; preluarea unei competențe specifice (de exemplu, într-o instanță de dreptul familiei, al minorilor sau în probleme sociale) și preluarea unei noi funcții, cum ar fi cea de președinte de complet sau de instanță. În cazul unui astfel de transfer sau în caz de asumare a unor astfel de atribuții se impune urmarea unui program de formare relevant.
33. Deși organizarea formării continue este esențială, avîndu-se în vedere faptul că societatea are dreptul de a beneficia de judecători bine pregătiți, este, de asemenea, necesară cultivarea activității de formare în sistemul judiciar.
34. Nu în fiecare caz obligativitatea activității de formare continuă s-a dovedit a fi o practică eficientă. Există pericolul ca o astfel de practică să devină birocratică și să rămînă doar una formală. Activitatea de formare continuă trebuie să fie suficient de atractivă pentru a determina judecătorii să participe, deoarece participarea voluntară este cea mai bună garanție pentru eficiența instruirii. Participarea urmează a fi facilitată și prin asigurarea faptului ca fiecare judecător să conștientizeze că menținerea și actualizarea cunoștințelor dobîndite reprezintă o datorie de ordin etic.
35. CCJE încurajează, de asemenea, colaborarea în contextul formării continue cu alte organisme profesionale juridice avînd atribuții în formarea continuă, probleme de interes comun (vizînd, de exemplu, noi acte legislative).
36. Se subliniază în continuare dorința de a organiza formarea continuă la nivel judiciar într-un așa mod, încît în ea să fie încadrați reprezentanți ai tuturor nivelurilor sistemului judiciar. Acolo unde este posibil, aceste niveluri trebuie reprezentate în totalitate în cadrul aceluiași sesiuni, oferindu-se astfel ocazia de a face schimb de opinii asupra problemelor cu care se confruntă instanțele judecătorești de diferit grad. Prin aceasta s-ar lichida tendințele de ierarhizare, asigurîndu-se astfel coeziunea între toate nivelurile sistemului judiciar.
37. Prin urmare, CCJE recomandă:
  - I. formarea continuă în baza participării voluntare a judecătorilor;
  - II. obligativitatea formării continue numai în cazuri excepționale; exemplele pot include (în cazul în care autoritatea judiciară sau o altă autoritate decide în acest sens) cazurile în care un judecător preia o funcție nouă sau trebuie să îndeplinească noi atribuții și îndatoriri sau cazul în care sînt operate schimbări radicale în legislație;
  - III. elaborarea programelor de formare sub autoritatea instituției judiciare sau a unui alt organism cu atribuții în formarea inițială și formarea continuă, la care să participe formatorii și judecătorii;
  - IV. în aceste programe, puse în aplicare de aceeași autoritate, accentul trebuie pus atît pe subiecte juridice, cît și pe alte subiecte conexe funcțiilor exercitate de judecători și care corespund necesităților acestora (a se vedea alineatul 27 de mai sus);
  - V. instanțele trebuie să-și încurajeze membrii în vederea participării acestora la cursuri de formare continuă;
  - VI. programele trebuie să se desfășoare într-un mediu în care reprezentanții diverselor ramuri și niveluri ale sistemului judiciar ar putea să se întâlnească și să facă schimb de experiență, îmbogățindu-și cunoștințele;
  - VII. deși formarea continuă reprezintă o obligație de ordin etic pentru judecători, statele membre au datoria de a face disponibile judecătorilor resursele financiare, timpul și alte mijloace necesare formării continue.

V. EVALUAREA ACTIVITĂȚII DE FORMARE

38. În vederea îmbunătățirii continue a activității de formare judiciară, organismele cu atribuții în activitatea de formare trebuie să efectueze evaluări frecvente ale programelor și metodelor. Un rol important în acest proces îl are opinia participanților referitor la inițiativele de formare, care pot fi încurajate prin mijloace adecvate (răspunsuri la chestionare, interviuri).

39. Deși faptul că activitatea formatorilor trebuie monitorizată nu trezește nici o îndoială, evaluarea performanțelor participanților la inițiative de formare judiciară este pusă sub semnul întrebării. Formarea continuă a judecătorilor poate da rezultate numai dacă participarea lor este cu adevărat voluntară, nefiind influențată de considerații privind cariera.
40. În statele în care judecătorii sînt formați la începutul carierei lor profesionale, CCJE consideră că este necesară evaluarea rezultatelor formării inițiale pentru a se asigura cele mai bune numiri în sistemul judiciar. Din contra, în statele în care judecătorii sînt aleși din rîndurile celor mai experimentați avocați, trebuie aplicate metode obiective de evaluare înainte de numirea acestora în funcție, activitatea de formare desfășurîndu-se abia după ce candidații au fost selectați, deoarece în aceste state evaluarea în timpul formării inițiale nu este o metodă adecvată.
41. Totuși, în cazul candidaților care fac subiectul unei evaluări, este important ca aceștia să fie protejați prin lege împotriva evaluării arbitrare a muncii lor. În plus, în cazul statelor care organizează numirea provizorie a judecătorilor, destituirea acestora din funcție la sfîrșitul perioadei de formare trebuie să aibă loc cu respectarea garanțiilor prevăzute pentru judecători în acest sens.
42. În contextul celor menționate *supra*, CCJE recomandă:
  - I. programele de formare și metodele aplicate trebuie să facă obiectul unor evaluări frecvente efectuate de către autoritatea cu atribuții în activitatea de formare judiciară;
  - II. în principiu, participarea judecătorilor la inițiative de formare nu trebuie să facă subiectul unei evaluări a calității muncii acestora; totodată, apreciată obiectiv, participarea lor la formare poate fi luată în considerație la evaluarea profesională a judecătorilor;
  - III. calitatea performanțelor persoanelor care participă în activități de formare trebuie totuși evaluată, aceasta în cazul în care o astfel de evaluare este necesară în virtutea faptului că în unele sisteme judiciare formarea inițială reprezintă o etapă în procesul de recrutare a judecătorilor.

VI. FORMAREA JUDECĂTORILOR LA NIVEL EUROPEAN

43. Indiferent de natura atribuțiilor sale, nici un judecător nu poate ignora legislația europeană, fie că este vorba de Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului sau de alte convenții ale Consiliului Europei, fie, după caz, de Tratatul Uniunii Europene și normele legislative ce derivă din acesta, deoarece judecătorii sînt obligați să le aplice direct în cauzele aduse în fața lor.
44. Pentru a promova acest aspect esențial al obligațiilor judecătorilor, CCJE consideră că statele membre, după consolidarea studiului legislației europene în universități, trebuie să promoveze, de asemenea, includerea acestuia în programele de formare inițială și de formare continuă pentru judecători, făcîndu-se referințe în special la aplicarea practică a acesteia în activitatea cotidiană.
45. De asemenea, recomandă consolidarea Rețelei Europene privind schimbul de informații dintre persoanele și entitățile cu atribuții în formarea judecătorilor (Rețeaua Lisabona), ce vizează probleme de interes comun și de drept comparat, acest schimb fiind atît în beneficiul judecătorilor, cît și al formatorilor. Funcționarea acestei Rețele poate fi eficientă numai dacă fiecare stat membru o susține, mai ales prin constituirea unui organism cu atribuții în formare a judecătorilor, așa cum s-a subliniat în Secțiunea II de mai sus și prin cooperare la nivel european în acest domeniu.
46. Mai mult, CCJE consideră că cooperarea instituțiilor de formare judiciară din Europa, mai ales în cadrul Rețelei Judiciare Europene de Formare, poate contribui la o mai bună coordonare și armonizare a programelor și metodelor utilizate în procesul de formare a judecătorilor la nivel european.

Traducere neoficială

*Adoptată de către Comitetul de Miniștri,
la 6 octombrie 2000,
la cea de-a 724-a reuniune a Delegaților Miniștrilor*

**RECOMANDAREA Rec(2000)19
a Comitetului de Miniștri către Statele membre
privind rolul Procuraturii în sistemul de justiție penală**

Comitetul de Miniștri, în virtutea articolului 15.b al Statutului Consiliului Europei,

Reamintind că scopul Consiliului Europei este realizarea unei uniuni mai strânse între membrii săi;

Fiind inspirat de faptul că Consiliul Europei are, în special, drept obiectiv promovarea preeminenței dreptului – fundamentul oricărei democrații veritabile;

Considerînd că sistemul de justiție penală joacă un rol important în apărarea statului de drept;

Conștient de necesitatea comună a tuturor Statelor membre de a combate mai eficace criminalitatea atât la nivel național, cât și la nivel internațional;

Considerînd că în acest scop ar fi binevenit să se sporească eficacitatea sistemelor naționale de justiție penală, dar și a cooperării penale internaționale, respectînd principiile definite în Convenția pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului;

Fiind conștient, printre altele, că Procuratura joacă un rol determinant în sistemul de justiție penală, precum și în cadrul cooperării penale internaționale;

Fiind convins că în acest scop principiile comune ale Procuraturii trebuie să primeze în Statele membre;

Ținînd cont de ansamblul principiilor și normelor care rezultă din textele pe care Consiliul le-a adoptat în domeniul problemelor criminale,

Recomandă Guvernelor Statelor membre să se inspire, în legislația și practica lor în ceea ce privește rolul Procuraturii în sistemul justiției penale, de următoarele principii:

MISIUNILE PROCURATURII

1. Prin „Procuratură” se are în vedere autoritatea împuternicită să supravegheze, în numele societății și în interesul general, aplicarea legii dacă ea este sancționată penal, ținînd cont, pe de o parte, de drepturile indivizilor și, pe de altă parte, de necesitatea eficacității sistemului de justiție penală.
2. În toate sistemele de justiție penală, Procuratura:
  - decide dacă e cazul să se înceapă sau să se continue urmărirea;
  - exercită urmărirea în fața instanțelor judecătorești;
  - poate formula recursuri împotriva tuturor sau anumitor decizii judecătorești.
3. În unele sisteme de justiție penală, Procuratura, de asemenea:
  - pune în aplicare politica penală națională adaptînd-o, dacă e cazul, realităților regionale sau locale;
  - conduce, dirijează sau supraveghează ancheta;
  - veghează ca victimele să primească ajutor și asistență eficientă;
  - decide asupra măsurilor alternative de urmărire;
  - supraveghează executarea deciziilor judecătorești;
  - etc.

**GARANȚIILE RECUNOSCUTE PROCURATURII
PENTRU EXERCITAREA ACTIVITĂȚILOR SALE**

4. Statele trebuie să adopte toate măsurile utile pentru a permite membrilor Procuraturii să-și îndeplinească obligațiunile și responsabilitățile profesionale în condițiile prevăzute de statut, avînd o organizare și mijloace, în special bugetare, adecvate. Aceste condiții trebuie determinate în strînsă colaborare cu reprezentanții Procuraturii.
5. Statele trebuie să adopte măsuri pentru ca:
  - a. recrutarea, promovarea și transferarea membrilor Procuraturii să se efectueze conform procedurilor juste și imparțiale care să evite intervenirea oricărui element partizan sau corporatist, excluzînd orice discriminare

- fondată în special pe criteriile de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație;
- b. desfășurarea carierei, promovarea și mobilitatea membrilor Procuraturii să fie fondate pe criterii cunoscute și obiective, cum ar fi competența și experiența;
  - c. mobilitatea membrilor Procuraturii să fie condiționată de necesitățile serviciului;
  - d. legea să garanteze, pentru exercitarea acestor funcții, condiții rezonabile având, în special, un statut, o remunerație și o pensie în conformitate cu importanța misiunilor exercitate, precum și vârsta corespunzătoare pentru pensionare;
  - e. legea să prevadă o procedură disciplinară pentru membrii Procuraturii care să le garanteze o evaluare și decizii juste și obiective supuse unui control independent și imparțial;
  - f. membrii Procuraturii să aibă acces la o procedură de recurs satisfăcătoare, inclusiv dreptul de a sesiza un tribunal în cazul când este afectat statutul lor juridic;
  - g. membrii Procuraturii și familiile lor să fie protejate fizic de autorități, dacă securitatea lor personală este amenințată din cauza exercitării funcțiilor.
6. Statele trebuie, de asemenea, să procedeze în așa fel ca membrii Procuraturii să aibă dreptul efectiv la libertatea de exprimare, de credință, de asociere și de reuniune. În particular, ei au dreptul să participe la orice dezbateri publice având ca subiecte tematici privind dreptul, administrarea justiției, precum și promovarea, protecția drepturilor omului; să adere sau să creeze orice organizație locală, națională sau internațională și să participe la reuniunile ei, fără ca această apartenență la o organizație recunoscută de lege sau la o oricare acțiune licită a acestei organizații să creeze careva obstacol în desfășurarea carierei lor. Restricțiile drepturilor menționate mai sus nu pot fi aplicate decât în măsura în care ele sînt prescrise de lege și, în același timp, absolut necesare pentru a garanta rolul statutar al Procuraturii. Dacă drepturile sus-menționate sînt încălcate, trebuie să se ofere un recurs efectiv.
7. Instruirea (inițială și continuă) constituie nu doar o obligațiune, dar și un drept pentru membrii Procuraturii. Prin urmare, Statele trebuie să adopte toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura membrilor Procuraturii o instruire adecvată, atît pînă la intrarea lor în funcție, precum și pe parcursul exercitării ei. S-ar cuveni, în special, ca ei, conform legii, să fie informați despre:
- a. principiile și exigențele etice inerente funcțiilor lor;
  - b. protecția garantată de Constituție și de lege suspectilor, victimelor și martorilor;
  - c. drepturile omului și libertățile care sînt definite de Convenția pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, în special despre drepturile enunțate în articolele 5 și 6 ale acestei Convenții;
  - d. teoria și practica organizării muncii, gestiunea și resursele umane într-un context judiciar;
  - e. mecanismele și elementele care pot contribui la asigurarea coerenței activităților lor.
- În afară de aceasta, Statele trebuie să adopte toate măsurile utile care permit o instruire de calitate în problemele sau domeniile specifice impuse de realitate, ținînd cont, în special, de caracteristicile și evoluția criminalității, precum și în domeniile cooperării internaționale în materie penală.
8. Pentru a răspunde adecvat evoluției criminalității, în special celei organizate, specializarea trebuie să fie prioritară, atît la organizarea Procuraturii, cît și la instruirea sau dezvoltarea carierei. Trebuie să fie dezvoltată, de asemenea, organizarea echipelor de specialiști, inclusiv a echipelor pluridisciplinare, destinate să asiste membrii Procuraturii în îndeplinirea sarcinilor lor.
9. Cît privește organizarea și funcționarea internă a Procuraturii, în special repartizarea cazurilor sau descrierea dosarelor, ele trebuie să corespundă condițiilor de imparțialitate și să fie în exclusivitate ghidate de grija pentru buna funcționare a sistemului de justiție penală, în special să se țină cont de nivelul de calificare juridică și de specializare.
10. Orice membru al Procuraturii are dreptul de a cere ca instrucțiunile care i se adresează să fie în formă scrisă. În cazul când instrucțiunea pare a fi ilegală sau contrară conștiinței sale, o procedură internă adecvată ar trebui să permită schimbarea eventuală a acesteia.

RELAȚIILE ÎNTRE PROCURATURĂ ȘI PUTERILE EXECUTIVĂ ȘI LEGISLATIVĂ

11. Statele trebuie să adopte măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că membrii Procuraturii își pot îndeplini misiunile fără vreun amestec nejustificat și fără riscul de a fi expuși, fără motive rezonabile, unei responsabilități civile, penale sau oricărei alte responsabilități. Totodată, Procuratura trebuie să facă, periodic și public, dări de seamă despre activitățile sale, în special despre punerea în aplicare a priorităților sale.

12. Procuratura nu trebuie să exercite vreun amestec în competențele puterii legislative sau ale puterii executive.
13. În țările în care Procuratura depinde de Guvern sau este subordonată lui, Statul adoptă toate măsurile pentru a garanta ca:
  - a. natura și dimensiunea puterilor Guvernului față de Procuratură să fie precizate de lege;
  - b. Guvernul să-și exercite puterile într-un mod transparent și în conformitate cu tratatele internaționale, dreptul intern și principiile generale ale dreptului;
  - c. orice instrucțiune cu caracter general ce emană de la Guvern să fie în scris și făcută publică conform modalităților corespunzătoare;
  - d. Guvernul să fie abilitat să dea instrucțiuni de urmărire într-un caz special, acestea fiind însoțite de garanții suficiente de transparente și echitabile, în condițiile prevăzute de legea națională, Guvernul fiind, spre exemplu, constrâns:
    - să solicite în prealabil avizul în scris al Procuraturii competente sau al organului reprezentativ al corpului;
    - să-și motiveze conform legii instrucțiunile scrise, mai ales dacă ele sînt în contradicție cu acest aviz, și să le trimită pe calea ierarhică;
    - înainte de audiere, să anexeze la dosarul procedurii penale instrucțiunile și avizul și să le prezinte în cadrul dezbaterilor contradictorii;
  - e. Procuratura își păstrează dreptul de a prezenta jurisdicției orice argument juridic, chiar și în cazul cînd, sesiînd-o în scris, este obligată să o facă în virtutea instrucțiunilor pe care le-a primit;
  - f. instrucțiunile individuale de neurmărire sînt, în principiu, interzise, iar dacă încă nu există astfel de instrucțiuni, de altfel excepționale, să fie conforme nu numai regulilor enunțate la alineatele *d.* și *e.*, dar, de asemenea, și unui control specific corespunzător, în special în scopul garantării transparenței.
14. În țările unde Procuratura este independentă de Guvern, Statul trebuie să adopte toate măsurile pentru ca natura și dimensiunea independenței Procuraturii să fie precizate de lege.
15. În scopul favorizării echității și eficientizării politicii penale, Procuratura trebuie să coopereze cu serviciile și instituțiile de stat, în măsura în care aceasta este în conformitate cu legea.
16. În orice caz, Procuratura trebuie să fie în măsură să exercite fără impedimente urmărirea agenților de stat pentru delictele comise de ei, în special delictele de corupție, de abuz de putere, de încălcare vădită a drepturilor omului și pentru alte delictes recunoscute de dreptul internațional.

RELAȚIILE ÎNTRE PROCURATURĂ ȘI JUDECĂTORI

17. Statele adoptă toate măsurile necesare pentru ca statutul legal, competența și rolul procedural al membrilor Procuraturii să fie definite de lege, pentru a evita vreo bănuială legitimă în ceea ce privește independența și imparțialitatea judecătorilor. Statele garantează, în special, ca nimeni să nu poată exercita în același timp funcțiile de membru al Procuraturii și de judecător.
18. Totodată, dacă regimul juridic permite, Statele trebuie să adopte măsuri concrete pentru a permite aceleiași persoane să ocupe în mod succesiv funcțiile de procuror și de judecător, sau invers. Aceste schimbări de funcții nu pot interveni decît dacă persoana vizată o cere în mod expres și aceasta este în conformitate cu garanțiile.
19. Membrii Procuraturii trebuie să respecte cu strictețe independența și imparțialitatea judecătorilor; în special, ei nu pot să repună în cauză deciziile judecătorești sau să creeze obstacole pentru executarea lor, în afara exercitării căilor de recurs sau procedurilor similare.
20. Membrii Procuraturii trebuie să dea dovadă de obiectivitate și echitate pe parcursul procedurii judiciare. Ei trebuie să vegheze, în particular, ca tribunalele să dispună de toate elementele de fapt și de drept necesare unei bune administrări a justiției.

RELAȚIILE ÎNTRE PROCURATURĂ ȘI POLIȚIE

21. În general, Procuratura trebuie să verifice legalitatea anchetelor de poliție, cel puțin dacă ea decide să pornească sau să continue acțiunea publică. În această privință, ea trebuie, de asemenea, să controleze modalitatea în care Poliția respectă drepturile omului.
22. În țările unde Poliția este amplasată sub autoritatea Procuraturii sau dacă anchetele de poliție sînt dirijate sau supravegheate de aceasta din urmă, Statul adoptă toate măsurile pentru ca Procuratura:
  - a. să poată da instrucțiuni utile serviciilor de poliție pentru o aplicare efectivă a priorităților politicii penale, subînțelegîndu-se, în special, elucidarea cazurilor, modalitatea de cercetare a probelor, mijloacele utilizate de personal, durata anchetelor, informarea Procuraturii etc.;

- b. în cazul pluralității serviciilor, să sesizeze cu o anchetă individuală serviciul de poliție pe care îl consideră potrivit;
  - c. să procedeze la evaluări și la controale necesare pentru respectarea instrucțiunilor sale și a legii;
  - d. să sancționeze sau să contribuie la sancționarea cazurilor unor eventuale încălcări.
23. Statele unde Poliția este independentă de Procuratură adoptă toate măsurile pentru ca Procuratura și Poliția să coopereze într-o manieră potrivită și eficientă.

OBLIGAȚIUNILE ȘI RESPONSABILITĂȚILE PROCURATURII FAȚĂ DE JUSTIȚIABILI

24. În exercitarea misiunii sale, Procuratura, în special, trebuie:
- a. să acționeze echitabil, imparțial și obiectiv;
  - b. să respecte și să asigure protejarea drepturilor omului, așa cum acestea sînt enunțate în Convenția pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului;
  - c. să vegheze ca sistemul de justiție penală să funcționeze în cel mai rapid ritm.
25. Procuratura se abține de la orice discriminare fondată pe vreun criteriu cum ar fi sexul, rasa, culoarea pielii, limba, religia, opiniile politice sau altele, originea națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, sănătate, handicapuri sau orice altă calitate.
26. Procuratura veghează asupra egalității fiecăruia în fața legii, ținînd cont, conform legii, de situația bănuțului, luînd în considerație toate elementele cazului susceptibile de a prezenta interes, indiferent dacă aceste elemente sînt în favoarea sau în detrimentul bănuțului.
27. Procuratura nu ar porni sau continua urmărirea dacă vreo instrucțiune imparțială ar demonstra că misiunile nu sînt fondate.
28. Procuratura nu trebuie să utilizeze împotriva bănuților probe despre care știe sau presupune în mod rațional că ele au fost obținute prin recurgerea la metode ce contravin legii. În caz de incertitudine, Procuratura trebuie să ceară tribunalului să se pronunțe asupra admiterii acestor probe.
29. Procuratura supraveghează respectarea principiului egalității armelor, mai ales transmițînd altor părți – în afara excepțiilor prevăzute de lege – informațiile aflate în posesia sa care ar fi susceptibile să afecteze derularea echitabilă a procesului.
30. Procuratura păstrează vis-à-vis de terțe persoane confidențialitatea informațiilor primite, mai ales dacă este pusă în cauză prezumția nevinovăției, cu atît mai mult dacă comunicarea lor nu este necesară în interesul justiției sau nu este cerută de lege.
31. Dacă Procuratura este abilitată să adopte măsuri care implică prejudicii drepturilor și libertăților fundamentale ale bănuțului, aceste măsuri trebuie să constituie obiectul unui control judiciar.
32. Conform legii, Procuratura trebuie să țină cont de interesele martorilor, în particular să decidă sau să favorizeze măsuri pentru protecția integrității lor fizice și a vieții private, sau să se asigure că aceste măsuri au fost luate.
33. Conform legii, Procuratura trebuie să țină cont de opinia și de preocupățile victimelor, dacă interesele lor personale au fost lezate, și să aibă grijă ca victimele să fie informate despre drepturile lor și despre evoluarea procedurii, sau să favorizeze această informare.
34. Părțile interesate în cauză, dacă sînt recunoscute ca atare sau identificabile, în particular victimele, trebuie să aibă posibilitatea să conteste decizia adoptată de Procuratură de a nu începe urmărirea; o asemenea contestare poate fi făcută, în astfel de cazuri, după controlul ierarhic, fie în cadrul unui control jurisdicțional, fie autorizînd părțile să aplice ele înseși urmărirea.
35. Statele trebuie să supravegheze ca exercitarea funcțiilor de membru al Procuraturii să fie dirijată de un „Cod de conduită”. Lipsa acestui Cod poate cauza sancțiuni corespunzătoare în conformitate cu punctul 5 de mai sus. Modalitatea în care membrii Procuraturii își îndeplinesc funcțiile trebuie, de altfel, să constituie obiectul unui control intern regulat.
36. a. Pentru a favoriza echitatea, coerența și eficiența acțiunii Procuraturii, Statele trebuie să aibă grijă:
- să privilegieze o organizare ierarhică, fără ca această organizare să antreneze constituirea structurilor birocratice, ineficiente sau paralizante;
  - să definească linii directoare generale relative la punerea în aplicare a politicii penale;
  - să stopeze principiile și criteriile generale ce servesc drept referințe la deciziile în cazuri individuale, pentru a evita totul ce este ilegal în procesul de luare a deciziilor.

- b. Această organizare, precum și liniile directoare, principiile și criteriile sînt decise de Parlament sau Guvern sau, dacă dreptul național consacră independența Procuraturii, de înșiși reprezentanții Procuraturii.
- c. Publicul este informat despre această organizare și despre liniile directoare, principiile și criteriile, acestea urmînd a fi comunicate oricărui justițiabil la o simplă cerere.

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

- 37. Independent de rolul care poate fi atribuit altor organe în materie de cooperare juridică internațională, contactele directe între membrii Procuraturii din diferite țări în cadrul convențiilor internaționale în vigoare sau, în lipsa lor, în virtutea angajamentelor practice, trebuie să fie favorizate.
- 38. Trebuie depuse eforturi în diferite direcții pentru a favoriza contacte directe între procuraturi în cadrul cooperării juridice internaționale, în special privind:
  - a. difuzarea documentelor;
  - b. stabilirea unei liste de contacte și de adrese ce ar indica numele interlocutorilor competenți din diferite parchete și specializarea lor, domeniul lor de responsabilitate etc.;
  - c. stabilirea contactelor personale și periodice între membrii Procuraturii din diferite țări, în special organizarea reuniunilor regulate între procurorii generali;
  - d. organizarea sesiunilor de instruire și sensibilizare;
  - e. crearea și dezvoltarea instituției magistraților de legătură care lucrează în țările străine;
  - f. studierea limbilor străine;
  - g. dezvoltarea comunicațiilor pe cale electronică;
  - h. organizarea seminariilor de lucru cu alte State, atît în probleme de ajutor reciproc, cît și în probleme de interes comun privind criminalitatea.
- 39. În scopul ameliorării raționalizării și obținerii unei coordonări a procedurilor de ajutor reciproc judiciar, trebuie să fie depuse eforturi pentru:
  - a. a promova conștientizarea necesității participării active a membrilor Procuraturii la cooperarea internațională și
  - b. a favoriza specializarea anumitor membri ai Procuraturii în domeniul cooperării internaționale.

În acest scop, Statele trebuie să procedeze astfel încît Procuratura din Statul reclamant, dacă este împuternicită să colaboreze pe plan internațional, să poată adresa cereri de ajutor judiciar direct autorității competente pentru executarea lor din Statul reclamat, iar aceasta să-i poată trimite direct elementele probante colectate.

Traducere neoficială

DOCTRINĂ

*Sugestii pe marginea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție***Sergiu BRÎNZĂ**doctor habilitat în drept,
profesor universitar

formator INJ

COMENTARIUL UNOR PREVEDERI ALE HOTĂRÎRII PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE „DESPRE PRACTICA JUDICIARĂ ÎN CAUZELE DIN CATEGORIA INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ”, NR.17 DIN 7.11.2005

The following study tries to elucidate some notions predicted in the Justice Supreme Court Plenum Resolution, notions that comprise the juridical experience in criminal categories cases like the sexual life: sexual record, sexual act, dysfunction sexual behavior, sexual harassment etc. The main goal of the present study is to illustrate a guidance line for the judges and the public persecutors, in that way to make sure that the schedules made in art. 171 and 172 PC RM will be correctly stipulated and applied. The theoretical investigation has an obvious practicability pivot, because there are examined the most unapplicable aspects of the penal responsibility, which involves the rape crimes and the brutal sexual actions.

La 7.11.2005, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.17 „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”.¹ Apariția acestei hotărâri explicative a fost așteptată și salută de teoreticieni și practicieni, noua hotărâre reprezentând un instrument de interpretare a legii penale net superioare în plan calitativ față de Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre infracțiunile sexuale”, nr.7 din 29.08.1994.²

Totuși, recomandările din Hotărârea Plenului nr.17/2005 nu întotdeauna sînt suficient de dezvoltate și clare pentru a corespunde nivelului de accesibilitate a tuturor beneficiarilor și destinatarilor legii penale. Lucru firesc, deoarece un act cum este hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție poate doar să contureze cadrul general de interpretare a unor norme penale. Iată de ce, am considerat necesară contribuția la dezvoltarea acestui cadru, răspunzînd necesităților crescînde ale practicii și teoriei dreptului penal, în care scop am

utilizat la randament maxim potențialul concepțiilor, teoriilor și tezelor doctrine referitoare la infracțiunile privind viața sexuală.

Astfel, la pct.1 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 sînt formulate definițiile celor patru noțiuni, esențiale pentru înțelegerea caracterului și conținutului faptelor prejudiciabile din cadrul infracțiunilor privind viața sexuală: „raportul sexual”; „homosexualismul”; „lesbianismul”; „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse”. În mare parte, aceste definiții sînt formulate corect. Însă, datorită laconismului lor, nu întotdeauna înlesnesc delimitarea raportului sexual de alte acte sau contacte sexuale cu relevanță penală, precum și delimitarea actelor sau contactelor sexuale cu relevanță penală de manifestările de viață sexuală care nu au o asemenea relevanță.

Conform lit.a) pct.1 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, prin „raport sexual” se înțelege actul sexual normal (sub aspect fiziologic) dintre persoane de sex diferit. Din analiza acestei definiții putem desprinde următoarele trei semne necesare și suficiente ale noțiunii de raport sexual:

- 1) act sexual;
- 2) act normal (sub aspect fiziologic);
- 3) act între persoane de sex diferit.

În cele ce urmează vom examina pe rînd fiecare din cele trei semne constitutive ale noțiunii de raport sexual.

Privitor la **primul semn constitutiv**, menționăm că actul sexual reprezintă orice modalitate de obținere a unei satisfacții sexuale prin folosirea sexului sau acționînd asupra sexului. În context, prin „sex” se are în vedere nu neapărat organele genitale. Se au în vedere și alte părți ale corpului care comportă semnificație în planul senzualității sexuale. De aceea, are dreptate M.A. Hotca care consideră că actul sexual este acea practică sexuală care, fiziologic, este aptă să producă orgasm.³

În cazul raportului sexual, o astfel de practică sexuală constă în conjuncția (copularea; împreunarea) organelor de sex masculin și feminin. Altfel spus, constă în actul de pătrundere (introducere) a organului procreator al bărbatului în organul corespunzător al femeii.

Cel de **al doilea semn constitutiv** al noțiunii de raport sexual arată că raportul sexual este nu un oarecare act sexual, dar numai actul sexual normal (sub aspect fiziologic).

În legătură cu aceasta, amintim că, în Hotărîrea Plenului nr.7/1994 era utilizată noțiunea „raport sexual ne-natural”. În același context, menționăm că, de exemplu,

în Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Belarus „Cu privire la practica judiciară în cauzele legate de viol”, nr.9 din 6.12.1994, se arată că raport sexual trebuie considerată inclusiv relația sexuală în formă perversă, dacă făptuitorul acționează în scopul satisfacerii necesității sexuale.⁴ Nu putem accepta asemenea concepții. Ele sînt nocive pentru practica judiciară, întrucît generează pericolul de a confunda infracțiunea de viol cu infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM.

Acceptăm că noțiunea de raport sexual este una medico-legală cu un conținut precis. Această noțiune nu poate fi confundată cu alte noțiuni de care este legată într-un fel sau altul: „act sexual”, „relație sexuală”, „contact sexual” etc. De aceea, este inacceptabilă expresia „raport sexual nenatural”. Este important a respecta voința legiuitorului care folosește noțiunea „raport sexual” nu în art.172 CP RM. Legiuitorul nu atribuie acestei noțiuni calificative de tipul „natural-nenatural”, „normal-anormal”, „firesc-nefiresc”. Aceasta are importanță decisivă la delimitarea corectă a violului de infracțiunile asemănătoare privind viața sexuală. În planul delimitării violului de infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM, este necesar a specifica că anume noțiunea de raport sexual este cea care caracterizează specificul infracțiunii de viol.

Noțiunile „natural-nenatural”, „normal-anormal”, „firesc-nefiresc” nu trebuie folosite pentru caracterizarea raportului sexual, ci a actului sexual. „Actul sexual” este o noțiune mai largă decît „raportul sexual”. Raportul sexual reprezintă actul sexual normal, natural, firesc. Din punctul de vedere al științei și potrivit concepției comune, celelalte varietăți de acte (sau contacte) sexuale nu pot fi considerate normale, naturale, firești. Deoarece nu presupun ca obiectiv procrearea. Ele presupun în mod necesar substituirea organelor genitale de către cel puțin unul dintre subiecți cu alte părți ale corpului ori cu obiecte „ajutătoare”, fie recurgerea la unele procedee artificiale.

Iată ce afirmă în această privință T.Pop: „Este un act contra naturii. Este un act antifiziologic. Este o aberație, o inversiune sau perversiune a instinctului sexual. Actul este anormal, fiindcă se săvîrșește: 1) asupra unei persoane de același sex, ori asupra unui animal sau obiect; 2) sau se înlocuiesc organele genitale cu alte organe, membre sau obiecte...; 3) sau se produce excitația, orgasmul sexual ori ejacularea prin mijloace sau procedee artificiale, respingătoare, nefirești, anormale”⁵

De ce atunci același autor menționează că raportul sexual este actul prin care organul genital al unei persoane este introdus în corpul celeilalte persoane, pe cale normală sau anormală, pentru a face astfel posibil coitul sau un echivalent al acestuia?⁶ Considerăm că T.Pop se referă la ipoteza cînd făptuitor al violului este femeia,

iar victima este bărbatul. Caz în care făptuitoarea trebuie să provoace (iar uneori și să mențină) artificial erectia, pentru a face posibilă întreținerea raportului sexual cu victima. Așadar, asigurarea pe cale anormală a realizării raportului sexual nu trebuie confundată cu actul sexual anormal.

În altă ordine de idei, dar în legătură cu același semn constitutiv al noțiunii de raport sexual, trebuie menționat că raportul sexual presupune un act fiziologic, și nu simpla apropiere sau atingere a organelor genitale. Într-un asemenea caz, dacă victima este o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani, fapta constituie acțiuni perverse (infracțiune prevăzută la art.175 CP RM). În acest sens, în pct.20 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 este corectă ideea că sub incidența art.175 CP RM se află acțiunile cu caracter sexual, altele decît raportul sexual, homosexualismul sau lesbianismul.

Cel de-**al treilea semn constitutiv** al noțiunii de raport sexual arată că raportul sexual este un act dintre persoane de sex diferit.

Cu alte cuvinte, raportul sexual este un act heterosexual, un act dintre un bărbat și o femeie. Sau dintre o femeie și un bărbat, pentru că victimă în cazul violului poate fi nu numai o femeie, ci și un bărbat. Aceasta rezultă cu suficientă claritate din varianta în limba rusă a art.171 CP RM, în care se utilizează expresiile „несовершеннолетняя (несовершеннолетний)” și „потерпевшая (потерпевший)”.

Referindu-se la actul de violare a bărbatului de către femeie, V. Cioclei argumentează că acesta este perfect posibil și realizabil, aducînd o serie de considerente pertinente și consistente.⁷ Că violarea bărbatului de către o femeie nu mai este o ciudățenie despre care vorbesc doar teoreticienii ne-o demonstrează datele statistice oficiale. Astfel, de exemplu, din totalul de 227 de persoane care au comis în 2005 violul, patru sînt femei.⁸

În contextul aceluiași semn constitutiv al noțiunii de raport sexual nu trebuie să uităm că nu este exclus ca făptuitorul sau victima unei infracțiuni privind viața sexuală să fie purtătorul unei intersexualități. Astfel, de exemplu, hermafroditismul reprezintă coexistența simultană a unor elemente anatomice masculine și feminine. În funcție de elementele care predomină – feminine sau masculine – actul sexual va fi considerat sau nu raport sexual. Ca urmare, fapta va fi calificată potrivit art.171 CP RM sau potrivit art.172 CP RM. Este posibil ca făptuitorul să aibă o reprezentare greșită în privința predominării elementelor anatomice masculine sau feminine la victimă. În asemenea cazuri, respectiva eroare de fapt trebuie să aibă ca efect calificarea faptei ca tentativă de viol (de exemplu, cînd făptuitorul de sex masculin consideră eronat că săvîrșește un raport sexual) sau ca tentativă la infracțiunea prevăzută la art.172

CP RM (de exemplu, cînd făptuitorul de sex feminin consideră eronat că săvîrșește un act de lesbianism).

La lit.d) pct.1 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 este definită noțiunea „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse”: practicarea de acte sexuale nefirești, care urmăresc scopul satisfacerii instinctului sexual prin diferite procedee (analo-genitale, oralo-genitale, oralo-anale), cu excepția homosexualismului și a lesbianismului.”

În unele cazuri este dificilă delimitarea satisfacerii poftei sexuale în forme perverse de alte acțiuni, de natură penală sau nepenală. Astfel, aducem ca exemplu o opinie controversată aparținînd lui E.A. Kotelnikova. Referindu-se la acțiunea de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse, ea afirmă că unele forme de satisfacere a necesităților sexuale ale omului nu pot să constituie, după caracterul lor, componenta infracțiunii consumate de acțiuni violente cu caracter sexual (a infracțiunii prevăzute în Codul penal al Republicii Moldova, la art.172). La asemenea forme, E.A. Kotelnikova asociază pettingul și frotajul.⁹

Pettingul (din engleză – mîngîiere) ar însemna în esență atingerea dintre corpurile partenerilor sexuali, fără a exista intenția de penetrare sexuală. Frotajul (de la „frottage” în limba franceză, ceea ce înseamnă frecare) s-ar exprima prin frecarea organelor genitale de corpul partenerului sexual. În lumina acestor explicații, punctul de vedere al lui E.A. Kotelnikova pare unilateral: dacă intenția făptuitorului este de a se limita la realizarea pettingului și frotajului, de regulă, nu putem vorbi despre satisfacerea poftei sexuale în forme perverse (în sensul art.172 CP RM), nici măcar sub formă de tentativă. Spunem „de regulă”, pentru că art.172 CP RM trebuie aplicat atunci cînd frotajul se concretizează în *imitarea raportului sexual*. În context, susținem în continuare punctul de vedere care ne aparține: reprezintă satisfacere a poftei sexuale în forme perverse inclusiv săvîrșirea unor fricțiuni cu membrul viril în spațiul dintre mamelele femeii, coapsele, umărul și gîtul ei, ori pe suprafața abdomenului acesteia.¹⁰ În toate celelalte cazuri, cînd comportamentul nu poate fi catalogat nici măcar cu aproximație ca imitare a raportului sexual, lipsește temeiul de a califica cele săvîrșite ca satisfacere a poftei sexuale în forme perverse. În astfel de cazuri, cele săvîrșite pot fi calificate ca acte de huliganism, conform art.287 CP RM.

Totodată, dacă pettingul sau frotajul e săvîrșit față de o persoană despre care se știe cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani, există suficiente temeiuri de a aplica răspunderea penală pentru acțiuni perverse, potrivit art.175 CP RM. Aceasta, dacă pettingul sau frotajul reprezintă scopul în sine al făptuitorului. Dacă, însă, aceste manifestări ale vieții sexuale constituie doar o premisă pentru satisfacerea poftei sexuale în forme perverse,

vom fi în prezența tentativei la infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM. Această soluție este valabilă și pentru cazul în care victima are vîrsta de peste 16 ani. Desigur, art.172 CP RM devine aplicabil cînd are loc săvîrșirea și a acțiunii adiacente prevăzute de această normă.

În același context – al delimitării satisfacerii poftei sexuale în forme perverse de acțiunile asemănătoare – menționăm că nu pot fi considerate satisfacere a poftei sexuale în forme perverse (în sensul art.172 CP RM) actele de obscenitate care presupun prezența unei singure persoane (de exemplu, exhibiționismul¹¹, automasturbația¹²) sau prezența unei singure persoane și a unui animal (zoofilia¹³). Explicația constă în aceea că satisfacerea poftei sexuale în forme perverse întotdeauna nu are doar un obiect material, ci și o victimă. Infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM este în ultimă instanță o infracțiune contra persoanei. De aceea, această infracțiune este de neconceput, dacă lipsește o victimă.

În prezența unor condiții suficiente, exhibiționismul, automasturbația sau zoofilia pot fi calificate ca huliganism.

Art.172 CP RM este inaplicabil și în cazul altor devieri cu caracter sexual: fetișismul¹⁴; vampirismul¹⁵; necrofilia¹⁶; sadismul¹⁷; masochismul¹⁸ etc. Astfel, unele din aceste manifestări atrag răspunderea penală: vampirismul (dacă presupune sorbirea sîngelui victimei) și sadismul – pentru infracțiunea prevăzută la art.145, 151 sau 152 din Codul penal; necrofilia – pentru profanarea mormintelor (art.222 CP RM). În cazuri de altă natură, cum este cel al voaierismului¹⁹, poate fi aplicată răspunderea pentru încălcarea inviolabilității vieții persoanei (art.177 CP RM). În alte situații, cînd faptei îi lipsește gradul și caracterul prejudiciabil, iminent unei infracțiuni, nu există în genere temeiul răspunderii penale (de exemplu, în cazul azoofiliei²⁰).

În concluzie, noțiunile „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse” (în sensul art.172 CP RM) și „perversiunea sexuală” (ca obiect de cercetare a sexologiei) se intersectează. Însă, aceste noțiuni nu se suprapun. De aceea, doar în unele cazuri perversiunea sexuală poate însemna în același timp satisfacerea poftei sexuale în forme perverse.

În cele ce urmează ne vom referi la explicațiile de la pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005. În cadrul acestora sînt formulate definițiile noțiunilor „constrîngere fizică” și „constrîngere psihică”.

În literatura de specialitate se menționează, just, că constrîngerea este un proces constînd în limitarea libertății de acțiuni și de manifestare a voinței persoanei, pe calea aplicării violenței sau a amenințării pentru atingerea scopului urmărit de făptuitor.²¹ Implicit, același înțeles al noțiunii de constrîngere rezultă din alin.(1) art.39 „Constrîngerea fizică sau psihică” din Codul penal. Astfel, expresia „dacă în urma acestei constrîngeri persoana nu putea să-și dirijeze acțiunile” din această

prevedere legală indică tocmai asupra limitării libertății de acțiuni și de manifestare a voinței persoanei. Prin „persoană” se înțelege: făptuitorul – în cazul constrângerii fizice sau psihice privită drept cauză care înlătură caracterul penal al faptei; victima – în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM.

Din textul acestor două articole rezultă că constrângerea poate fi fizică sau psihică, după cum are ca obiectiv înfrângerea împotrivirii fizice sau a rezistenței psihice a victimei.

Constrângerea fizică poate consta în lovire sau în orice alte acte de violență fizică exercitate asupra victimei pentru a înfrânge împotrivirea acesteia la actul sexual. Se are în vedere inclusiv imobilizarea fizică a victimei sau dezbrăcarea cu forța a acesteia. În doctrina penală este exprimată opinia că unele infracțiuni privind viața sexuală absorb în conținutul lor, în mod natural, lipsirea de libertate în mod ilegal, necesară realizării actului sexual prin constrângere.²² În legătură cu aceasta, aducem următoarea precizare: „... libertatea fizică a persoanei nu este un apendice al inviolabilității și libertății sexuale a persoanei sau al altor valori sociale desemnând persoana. Pe cale de consecință, răpirea unei persoane (sau privațiunea ilegală de libertate – *n.a.*) nu-și pierde individualitatea, nu se absoarbe de infracțiunile concurente. De fiecare dată, numita infracțiune trebuie să-și găsească locul cuvenit”.²³ Astfel, de exemplu, fixarea prin intermediul cătușelor de obiecte nemișcătoare, dacă are ca scop realizarea actului sexual, nu trebuie privită exclusiv în contextul infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM. Este necesară calificarea suplimentară conform art.166 CP RM, care prevede răspunderea pentru privațiunea ilegală de libertate.

Justețea punctului nostru de vedere îl confirmă un caz din practica judiciară română: „În cazul în care inculpații au ținut victima închisă într-o încăpere timp de 15 ore, în care timp au constrâns-o să aibă cu ei raporturi sexuale, în sarcina lor urmează a se reține nu numai infracțiunea de viol..., dar și infracțiunea de lipsire de libertate... Lipsirea de libertate nu se absoarbe de infracțiunea de viol, ci constituie o infracțiune distinctă, cele două infracțiuni aflându-se în concurs real”.²⁴

În cazul în care acțiunea adiacentă din alcătuirea infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM constă în constrângerea fizică, obiectul juridic secundar al infracțiunii îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea corporală sau sănătatea persoanei. Dacă în legătură cu una din aceste infracțiuni se aduce atingere libertății fizice a persoanei, respectiva atingere depășește latura obiectivă a violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual. Deci, necesită calificare suplimentară conform art.164 sau art.166 CP RM.

În altă ordine de idei, la pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se menționează: „Rezistența victimei nu

este o condiție esențială și nu prezintă importanță decât ca expresie a refuzului ei categoric de a consimți un raport sexual”. Care este semnificația acestei explicații în planul definirii noțiunii „constrângere fizică”?

Considerăm că semnificația este următoarea: constrângerea fizică trebuie să fie suficientă pentru a paraliza rezistența victimei. Constrângerea fizică nu trebuie să fie absolut irezistibilă. Ea poate fi și numai relativă. Dar în acest caz nu este suficientă insistența, luarea cu graba, cu surprinderea. Nu este suficientă nici simularea constrângerii fizice de către făptuitor și a rezistenței de către victimă. Este necesar să fie o constrângere fizică capabilă să înfrângă rezistența, fie îndată și absolut, fie prin epuizare.

Din acest punct de vedere, doctrina medico-legală a apreciat că o femeie adultă, în deplinătatea facultăților fizice, nu poate fi violată de către un singur bărbat, fiind capabilă de a se apăra și de a opune rezistență, putându-se ajuta și de mișcărilor bazinului.²⁵

În cazul constrângerii fizice, nu este obligatoriu ca victima să fi opus rezistență pînă în momentul în care aceasta a fost înfrîntă. Cerința legii este îndeplinită chiar dacă în contextul împrejurărilor concrete ale săvîșirii faptei victima a încetat să opună rezistență, dîndu-și seama că aceasta ar fi inutilă. De asemenea, victima nu este datoră să încerce rezistența contra forței în orice caz și nici s-o continue neavînd altă cale, dacă din caracterul sau energia forței deduce că s-ar expune unui rău și mai mare.

Aptitudinea constrângerii fizice de a conduce la rezultatul urmărit de făptuitor se stabilește concret, în raport cu împrejurările în care s-a comis fapta. Dacă în aceste împrejurări victima și-a dat seama că orice împotrivire este inutilă sau că s-ar expune unui rău și mai mare (și, în consecință, nu a opus rezistență), fapta se va califica potrivit art.171 sau art.172 CP RM. Aceasta deoarece cerința legii se referă la exercitarea constrângerii, nu la aspectul potrivit căruia s-a împotrivit sau nu.

În orice caz, esențial este ca fapta să fie săvîșită contra voinței, consimțămîntului victimei. Ezitarea, rezervele sau temerile nu constituie opunere din partea victimei. Se cere o opunere categorică și fermă, astfel încît să se poată conchide fără îndoieli că nu a fost respectat dreptul victimei de a dispune în mod liber de corpul său în actele sexuale.

În alt context, constrângerea fizică, privită ca acțiune adiacentă în cadrul violului sau al acțiunilor violente cu caracter sexual, trebuie deosebită de hărțuirea sexuală care este legată, într-un fel sau altul, de influențarea fizică sau psihică asupra persoanei, de contactul cu aceasta. Are dreptate L.L. Kruglikov cînd susține: „În cazul hărțuirii sexuale, persoana este determinată, uneori foarte insistent, să întrețină benevol (sublinierea ne aparține – *n.a.*) actul sexual, iar făptuitorul nu-și pune ca scop să-l întrețină contrar voinței acestei persoane”.²⁶ Ca tipuri de

hărțuire sexuală pot fi specificate: privirile insistente-tendențioase; remarcele echivoce sau insinuante; expunerile de fotografii pornografice; propunerile indecente; gesturile indiscrete etc. Toate acestea trebuie, desigur, să aibă un subtext sexual. Persoana hărțuită sexual are întotdeauna libertatea de a decide să accepte sau nu actele sexuale propuse. Chiar dacă este nevoită să suporte o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare.²⁷ Atunci când persoana este nevoită să urmeze varianta de conduită impusă de făptuitor, atunci când persoana este lipsită de libertatea de a decide să accepte sau nu actele sexuale propuse, ea este constrinsă. Exercițarea unei asemenea constrângeri asupra victimei pentru a o determina să se conformeze dorințelor făptuitorului are semnificația nu de hărțuire sexuală (faptă care nu este sancționată de legea penală a Republicii Moldova), dar de tentativă la infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM (ori aceeași infracțiune în formă consumată, dacă are loc și actul sexual).

Schimbînd registrul, menționăm că la pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 noțiunea de constrângere psihică se definește în felul următor: „amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiții încît să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decît prin cedarea în fața amenințării”. Considerăm că, mai simplu, această interpretare a noțiunii „constrângere psihică” trebuie înțeleasă în modul următor: constrîngerea psihică este înfrîngerea sau paralizarea rezistenței victimei, care se exprimă în amenințarea cu aplicarea imediată a violenței fizice, dacă victima nu se va conforma cerințelor făptuitorului.

Accentuăm atenția asupra folosirii expresiei „amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”. Avem rezerve față de justetea utilizării unei asemenea expresii în definiția de la pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005.

De exemplu, în alin.1 art.131 „Violul” și în alin.1 art.132 „Acțiuni violente cu caracter sexual” din Codul penal al Federației Ruse este consacrată teza, conform căreia constrîngerii psihice poate fi supusă nu numai persoana cu care făptuitorul realizează actul sexual; constrîngerii psihice poate fi supusă și o altă persoană. Se are în vedere o persoană care este importantă, prețioasă, scumpă, apropiată pentru persoana cu care făptuitorul realizează actul sexual. În legea penală autohtonă se atestă o situație diferită: la lit.g) alin.(2) art.171 CP RM, ca formă a constrîngerii psihice este stabilită amenințarea victimei sau a rudelor ei apropiate cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; la alin.(1) art.171 CP RM, ruda apropiată victimei nu este specificată ca destinatar al amenințării cu moartea ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Rezultă că nu poate fi calificată ca viol fapta

constituind raportul sexual săvîrșit prin amenințarea rudei apropiate victimei cu vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății. Iar din pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 rezultă, neîntemeiat, că o astfel de faptă trebuie calificată ca viol.

Mai mult, definiția noțiunii „constrîngere psihică” din pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 a fost formulată în scopul de a fi operantă și față de infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM. Însă, în acest articol nu e consemnată nici o ipoteză în care ruda apropiată victimei ar fi destinatarul vreunei forme a constrîngerii psihice. Chiar la lit.e) alin.(2) art.172 CP RM se menționează despre amenințarea cu moartea sau cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; deoarece nu e specificat destinatarul amenințării (ca în cazul prevăzut la lit.g) alin.(2) art.171 CP RM), deducem că acesta poate fi numai persoana cu care făptuitorul realizează actul de homosexualism sau lesbianism, ori cu care își satisface pofta sexuală în forme perverse. Nu și o altă persoană. Deci, iarăși nu-și dovedește temeinicia definiția noțiunii „constrîngere psihică” din pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005.

Considerăm că în exemplele nominalizate mai sus Plenul Curții Supreme de Justiție și-a atribuit competența legiuitorului. Ceea ce este inacceptabil. Definiția noțiunii „constrîngere psihică” trebuie interpretată după regulile pe care le-am recomandat mai sus. În caz contrar, există riscul de aplicare incorectă a legii penale.

Din analiza noțiunii „constrîngere psihică” putem releve următoarele trăsături ale constrîngerii psihice:

- 1) se poate exprima în variate forme (cuvinte, gesturi, alte acțiuni; verbal sau în scris)²⁸;
- 2) constă în amenințarea cu aplicarea violenței fizice. Amenințarea de a divulga informații compromițătoare despre victimă, de a-i distruge bunurile, de a o concedia etc., chiar dacă i-a permis făptuitorului să realizeze actul sexual, nu transformă fapta în viol sau în acțiuni violente cu caracter sexual. În prezența unor suficiente temeieri, o astfel de faptă o putem califica conform art.173 sau art.174 CP RM;
- 3) trebuie percepută de către victimă ca avînd un caracter real. Anume pe aceasta contează făptuitorul;
- 4) trebuie să mărturisească despre dorința făptuitorului de a aplica violența neîntîrziat, imediat. Când amenințarea victimei pentru a o determina să suporte actul sexual ar viza un rău viitor, lipsește temeiul de aplicare a art.171 sau a art.172 CP RM. Un asemenea „șantaj sexual” nu este sancționat în legea penală a Republicii Moldova.

În alt context, conform alin.3 pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, „acțiunile persoanei, prin care a obținut consimțămîntul victimei (femeii) la un raport sexual sau la satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse prin înșelăciune sau abuz de încredere (de exemplu, promi-

siunea mincinoasă de căsătorie) nu pot fi considerate ca infracțiuni împotriva libertății sau inviolabilității sexuale”.

Cu alte cuvinte, este limitativă lista modalităților acțiunii adiacente, prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM: constrângerea fizică; constrângerea psihică; profitarea de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința. Nici o altă modalitate nu poate fi inclusă într-o asemenea listă.

În legătură cu cele menționate, N.A. Babii și-a exprimat punctul de vedere, potrivit căruia drept raport sexual profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința trebuie considerat și raportul sexual cu femeia care a fost indusă în eroare cu privire la identitatea făptuitorului (de exemplu, făptuitorul profită de întuneric, dându-se drept soțul sau amantul femeii în cauză); astfel de cazuri trebuie deosebite de înșelarea femeii în privința altor circumstanțe (de exemplu, promisiunea de a încheia căsătoria sau de a oferi o remunerație, în lipsa intenției de a îndeplini această promisiune).²⁹

Interesantă opinie, dar oare și corectă? Fapta descrisă de N.A. Babii poate fi descompusă în trei etape: 1) substituirea unui bărbat de către un alt bărbat; 2) profitarea de eroarea femeii care nu cunoaște această substituție; 3) întreținerea cu femeia care se găsește în eroare a raportului sexual de către bărbatul care s-a substituit celui adevărat.

Evident, în acest caz, raportul sexual e săvârșit fără consimțământul femeii. Mai corect: consimțământul există, însă acesta e viciat; iar consimțământul viciat se echivalează cu lipsa consimțământului. Însă, nu e suficient ca raportul sexual să fie comis fără consimțământ pentru a-l califica ca viol. Nu poate fi calificat viol raportul sexual întreținut cu femeia care se găsește în eroare de către bărbatul care s-a substituit celui adevărat. În acest caz, raportul sexual se comite prin înșelăciune. Nu prin profitarea de imposibilitatea femeii de a se apăra ori de a-și exprima voința. Nici prin constrângere fizică sau psihică. Femeia se găsește în eroare, nu în imposibilitatea de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Ar exista viol, dacă raportul sexual ar fi săvârșit asupra unei femei aflate, de exemplu, într-un somn profund (din care cauză nu-și poate exprima voința). Într-un studiu anterior am menționat că nefuncționarea conștiinței (caracteristică victimei de a cărei imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința se profită) nu poate fi echivalată cu atitudinea inconștientă față de realitatea înconjurătoare.³⁰ Este inconștientă, neatentă, nepăsătoare, indolentă femeia care permite unui bărbat să profite de eroarea privind identitatea acestuia, ca el să săvârșească astfel raportul sexual. Aceasta pentru că profitarea de eroarea unei persoane nu e una și aceeași cu profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra ori de a-și exprima voința. Pentru a fi mai convingători

în acest sens, putem face o paralelă cu infracțiunile săvârșite prin sustragere: sustragerea este calificată ca furt în cazul în care victima doarme în momentul săvârșirii faptei; sustragerea este calificată ca escrocherie, dacă victima este indusă în eroare cu privire la identitatea făptuitorului, astfel victima cedându-și oeracum benevol bunurile către făptuitor.

Codul penal al Republicii Moldova nu prevede răspundere pentru fapta celui care, substituindu-se unei alte persoane, profită de eroarea în care se găsește o femeie și intră cu ea în raport sexual. Doar în cazul în care se profită de eroarea unei persoane de sex feminin, despre care se știe cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani, poate fi aplicat art.174 CP RM.

Într-o altă ordine de idei, considerăm necesară deosebirea dintre: 1) promisiunea mincinoasă de încheiere a căsătoriei în scopul săvârșirii raportului sexual și 2) încheierea căsătoriei cu victima violului, după săvârșirea acestuia, ca circumstanță care atenuază pedeapsa pentru această infracțiune. Le deosebește lipsa/prezența caracterului ilegal al faptei, precum și relația sub aspect cronologic față de raportul sexual: pînă la raportul sexual/după raportul sexual.

În legătură cu încheierea căsătoriei cu victima violului, după săvârșirea acestuia, apare întrebarea dacă această împrejurare poate fi privită ca circumstanță atenuantă, prin prisma prevederilor de la lit.f) art.76 CP RM: preîntîmpinarea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate. Considerăm că răspunsul la această întrebare trebuie să fie unul diferențiat.

Astfel, poate fi atenuată pedeapsa în acele situații cînd, pînă la viol, între victimă și făptuitor au existat relații care ar fi dus la încheierea căsătoriei sau, cel puțin, la un concubinaj benevol. În asemenea cazuri, intenția de căsătorie trebuie privită nu ca o dorință de a-și repara vina. Ea trebuie considerată circumstanță pe care făptuitorul o avea în vedere în timpul comiterii infracțiunii, ținîndu-se seama de faptul că el percepea victima ca pe o potențială soție.

Dacă, însă, violul a fost săvârșit de către o persoană necunoscută pînă la momentul infracțiunii sau de către o persoană cu care victima a făcut cunoștință nemijlocit înainte de săvârșirea infracțiunii, nu există temeuri de a lua în considerație prevederea de la lit.f) art.76 CP RM. În acest caz, propunerea făptuitorului de încheiere a căsătoriei nu înseamnă altceva decît dorința acestuia de a evita răspunderea: după ce-și va fi atins scopul, făptuitorul preconizează să înceteze raportul de căsătorie sau de concubinaj.

Într-un alt context, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM, actul sexual poate fi însoțit nu doar de constrângerea fizică sau psihică. El poate fi însoțit și de profitarea de imposibilitatea victimei de

a se apăra sau de a-și exprima voința. În cazul constrîngerii victimei, actul sexual se săvîrșește contrar voinței victimei: victima refuză să-și dea consimțămîntul, iar făptuitorul înfrînge opunerea ei prin constrîngere fizică sau psihică. În cazul profitării de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, nu există voință sau ea nu poate fi exprimată sau victima nu poate să opună rezistență. Cu alte cuvinte, victima fie refuză să-și dea consimțămîntul, dar este în imposibilitate de a se apăra, fie nu-și dă consimțămîntul, deoarece se află în imposibilitate de a-și exprima voința, iar făptuitorul profită de starea victimei pentru a realiza actul sexual.

În pct.3 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se menționează: imposibilitatea de a se apăra în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM presupune incapacitatea fizică de a opune rezistență făptuitorului (în virtutea defectelor fizice, a oboselii excesive, a unei poziții incomode în care a fost surprinsă victima etc.); în contextul aceluiași infracțiuni, imposibilitatea de a-și exprima voința presupune o stare psihofiziologică ce lipsește victima de putința de a-și da seama de ceea ce se întîmplă cu ea sau de a-și manifesta voința (în cazul vîrstei fragede, oligofreniei, altor stări patologice de natură psihică, al somnului hipnotic sau letargic, leșinului, comei, morții clinice etc.).

În legătură cu aceasta menționăm că imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința poate avea un caracter permanent sau temporar. În cazul în care are un caracter temporar, starea de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința trebuie să existe la momentul realizării actului sexual.

Poate oare fi considerată starea de ebrietate a victimei drept imposibilitate a acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința?

Răspunzînd la această întrebare, N.K. Mamatazizova consideră că starea de ebrietate gravă poate fi apreciată ca imposibilitate a persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința, dacă această stare o lipsește de posibilitatea de a conștientiza caracterul acțiunilor săvîrșite asupra ei și de a opune rezistență făptuitorului.³¹ O opinie oarecum similară împărtășește N.A. Babii: „Aflarea victimei în stare de ebrietate poate fi considerată ca imposibilitate a ei de a se apăra sau de a-și exprima voința, dacă gradul de ebrietate era de o asemenea gravitate încît lipsește victima de posibilitatea de a conștientiza cele săvîrșite și de a opune rezistență făptuitorului. În același mod se apreciază aflarea victimei sub influența somniferelor, a substanțelor narcotice, a substanțelor psihotropice sau a substanțelor cu efecte puternice”³²

Sîntem de acord cu cei doi autori. Generalizînd, putem afirma că, pentru a aprecia starea victimei ca fiind în imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința, nu contează dacă această stare este fiziologică sau

patologică. Important este că victima, aflîndu-se în această stare, nu a avut posibilitatea de a se apăra împotriva făptuitorului ori de a-și exprima voința. În pct.3 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 sînt prezentate, cu titlu de exemplu, stările care sînt considerate stări de imposibilitate a victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința. Dar, trebuie înțeles că exemplificarea respectivă nu este suficientă pentru definirea noțiunii „imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința”. De cele mai multe ori, stările aduse ca exemplu trebuie să fie însoțite de anumite împrejurări, pentru a ne da seama dacă victima într-adevăr era lipsită de posibilitatea de a se apăra sau de a-și exprima voința. Victima nu trebuie pur și simplu să fie bolnavă, supraobosită, beată etc. Ea trebuie, datorită unor asemenea stări, să nu se poată apăra ori să nu-și poată exprima voința.

Actul sexual, săvîrșit profitînd de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, presupune îndeplinirea a două condiții:

- 1) victima să se fi aflat într-o stare de imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința;
- 2) făptuitorul să fi profitat de starea victimei pentru a săvîrși actul sexual.

Despre prima condiție am vorbit mai sus. Cît privește cea de-a doua condiție, în pct.3 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se arată că profitarea făptuitorului de imposibilitatea victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința înseamnă că făptuitorul și-a dat seama de situația dificilă a victimei și a folosit prilejul pentru a întreține cu ea un raport sexual și/sau un act de homosexualism, lesbianism, ori pentru a-și satisface pofta sexuală în formă perversă.

Interpretînd această explicație, considerăm că cunoașterea stării victimei de către făptuitor trebuie dovedită în concret. Se exclude vinovăția, iar fapta nu este infracțiune dacă făptuitorul nu a știut (și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să știe) că victima este alienată mintal și nu are discernămint, iar aparent aceasta a consimțit la actul sexual.

În altă privință, la pct.3 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se menționează că, la calificarea infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM, nu are însemnătate dacă starea de imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința a fost provocată chiar de făptuitor.

Într-adevăr, de regulă, este irelevant dacă respectiva stare a putut-o produce autorul infracțiunii sau un complice al lui, fie o persoană terță cu totul străină de faptă, sau chiar victima. Esențial este că autorul infracțiunii a profitat de această stare.

Totuși, de la această regulă există o excepție. Astfel, conform lit.d) alin.(2) art.171 CP RM, se prevede răspunderea pentru violul săvîrșit prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a victimei. Aici, termenul „săvîrșit” denotă că anume autorul (sau coautorul) infrac-

țiunii, și nu altcineva, produce starea de imposibilitate a victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința, prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenționată a acesteia. Circumstanță care se ia în considerație la calificarea infracțiunii de viol, autorului (coautorului) fiindu-i agravată răspunderea penală.

În pct.5 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 se dau explicații cu privire la etapele activității infracționale în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM.

În special, prezintă interes problema tentativei la cele două infracțiuni.

Constituie tentativă orice act care reprezintă un început de executare a infracțiunii. Astfel, în cazul actului sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică, vor constitui tentativă de infracțiune orice acte de violență fizică sau psihică exercitate asupra victimei pentru a-i înfrânge împotrivirea fizică ori pentru a o determina să renunțe la împotrivire ori pentru a-i paraliza voința și a face posibilă realizarea actului sexual.

Constituie tentativă la infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM imobilizarea brațelor victimei sau legarea acesteia, lovirea victimei, amenințarea cu violența, dezgolirea corpului victimei, astuparea gurii victimei ca să nu poată cere ajutor, ducerea forțată a victimei în locul unde făptuitorul urmează a realiza actul sexual cu aceasta etc.

În cazul actului sexual săvârșit profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința, tentativa va putea consta în acte care relevă caracterul neîndoielnic al hotărârii făptuitorului de a realiza un act sexual cu victima (se dezbracă sau dezbracă victima, se așează într-o poziție caracteristică etc.), realizarea actului sexual neavând însă loc din cauze independente de voința făptuitorului.

Va exista tentativă la infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM în toate cazurile în care există un început de executare sau dacă s-a realizat în întregime acțiunea de constrângere, dar nu a început actul sexual din cauze independente de voința făptuitorului (opunerea victimei, intervenția unor terțe persoane, teama făptuitorului de a nu fi surprins datorită strigătelor de ajutor ale victimei etc.). De asemenea, va exista tentativă dacă în mod concret făptuitorul nu a putut realiza actul sexual din cauze psihofiziologice de moment (de exemplu, imposibilitatea introducerii organului genital bărbătesc datorită lipsei de erecție sau a reacției de vaginism).

Nu întâmplător am specificat că imposibilitatea făptuitorului de a realiza actul sexual trebuie să aibă cauze psihofiziologice de moment. În legătură cu aceasta, trebuie menționat că în pct.7 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Kazahstan „Cu privire la unele probleme de calificare a infracțiunilor constând

în viol sau a acțiunilor violente cu caracter sexual”, nr.4 din 11.05.2007, se arată: „Persoana care nu are capacitatea fiziologică de a săvârși raportul sexual, având cunoștință despre aceasta, nu poate purta răspundere pentru acțiunile care aparent se aseamănă cu tentativa de viol. În funcție de circumstanțele concrete, asemenea acțiuni pot fi calificate ca acțiuni violente cu caracter sexual, huliganism etc.”³³

Considerăm necesară formularea unor precizări la această explicație. Pentru a fi autor al infracțiunii de viol, bărbatul trebuie să fie înzestrat cu aptitudinea fiziologică de a realiza un raport sexual, adică să aibă capacitatea de coabitare (copulație), în lipsa acestei capacități comiterea faptei nefiind posibilă. În acest sens, prezintă interes punctul de vedere al lui V.Beliș, conform căruia capacitatea sexuală a bărbatului este diferențiată și prezintă interes, din punct de vedere juridic, sub două aspecte: capacitatea de coabitare și capacitatea de procreare.³⁴ Este evident că impotența de procreare (incapacitatea de a insemina, de a fi tată) nu elimină bărbatul din sfera subiecților infracțiunii de viol, această incapacitate sexuală neîmpiedicând împreunarea organelor genitale. Se cunoaște că violul se consideră consumat din momentul începerii raportului sexual, adică din momentul introducerii depline sau parțiale a membrului viril în cavitatea vaginală. Dacă bărbatul este în stare măcar parțial să introducă membrul viril în cavitatea vaginală (să-l introducă în vestibulul vaginului), rezultă că el trebuie considerat subiect al infracțiunii de viol.

În alt context, potrivit pct.6 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, renunțarea de bunăvoie de a săvârși infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM urmează să fie examinată ca circumstanță care exclude răspunderea pentru aceste infracțiuni; în acest caz, persoana poartă răspundere doar pentru fapta prejudiciabilă săvârșită real și cu condiția că ea conține elementele constitutive ale infracțiunii; nu se consideră renunțarea de bunăvoie la săvârșirea violului și/sau a acțiunilor violente cu caracter sexual refuzul de a continua acțiunile prejudiciabile care este determinat de cauze independente de voința făptuitorului.

Astfel, în primul rând, se sugerează că renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii este un temei de liberare de răspunderea penală (cum rezultă din art.56 CP RM), nu un temei de atenuare a pedepsei.

În al doilea rând, trebuie analizată natura împrejurărilor în care s-a produs renunțarea la săvârșirea infracțiunii, pentru a vedea dacă aceasta a fost sau nu benevolă. Se consideră benevolă renunțarea exprimată în abandonarea violenței sau a amenințării datorită revenirii la sentimente mai bune, datorită milei, considerației că ocazia nu este potrivită, plînsului victimei care l-a emoționat pe făptuitor. Dimpotrivă, nu este benevolă renunțarea

sub imperiul unor cauze cu putere de constrângere sau piedică (apropierea cuiva de locul faptei, teama făptuitorului că va fi descoperit, strigătul de alarmă al unei terțe persoane etc.).

În fine, renunțarea de bunăvoie pînă la începerea actului sexual apără făptuitorul de răspunderea penală pentru tentativa la infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM, dar nu și de răspunderea penală pentru acțiunile întreprinse pînă în acel moment, în măsura în care acestea întrunesc elementele constitutive ale unei alte infracțiuni (de exemplu, ale infracțiunii prevăzute la art.175 CP RM).

În cadrul acestui studiu am supus atenției doar o parte din explicațiile din Hotărîrea Plenului nr.17/2005, explicații care țin de aspecte de ordin general ale aplicării răspunderii penale pentru infracțiunea prevăzută la art.171 sau la art.172 CP RM. Vom continua demersul nostru, pentru a analiza natura juridică a circumstanțelor agravante ale violului și ale acțiunilor violente cu caracter sexual, pentru a elucida esența infracțiunilor prevăzute la art.173-175 CP RM, precum și pentru a delimita între ele infracțiunile privind viața sexuală.

Referințe:

- ¹ Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3, p.11-13.
- ² Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.316-324.
- ³ *A se vedea:* M.A. Hotca. *Codul penal. Comentarii și explicații.* – București: C.H. Beck, 2007, p.1069.
- ⁴ Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 16 декабря 1994 г., №9 „О судебной практике по делам об изнасиловании” // www.supcourt.by
- ⁵ C.G. Rătescu, I.Ionescu-Dolj, I.Gh. Periețeanu și alții. *Codul penal adnotat. Vol.II. Partea Specială (I).* – București: Socec, 1937, p.643.
- ⁶ *Ibidem.*
- ⁷ *A se vedea:* V.Cioclei. *Viața sexuală. Politică penală.* – București: Holding Reporter, 1994, p.36-46.
- ⁸ Persoane care au comis infracțiuni în 2005 // www.statistica.md/statistics/dat/932/ro/Justitie_1998_2005_ro.htm
- ⁹ *A se vedea:* E.A. Котельникова. *Насильственные посягательства на половую свободу и половую неприкосновенность: уголовно-правовая характеристика и проблемы квалификации:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Нижний Новгород, 2007, p.5.
- ¹⁰ *A se vedea:* S.Brînză, X.Ulianoschi, V.Stati și alții. *Drept penal. Partea Specială.* – Chișinău: Cartier, 2005, p.171.
- ¹¹ Exhibiționismul constă în fapta unei persoane de a-și expune, în public, organele genitale.
- ¹² Automasturbația constă în obținerea orgasmului prin manevre manuale sau artificiale (cu instrumente adaptate scopului sau special confecționate de industria de obiecte porno).
- ¹³ Zoofilia reprezintă obținerea orgasmului prin realizarea actului sexual cu un animal.
- ¹⁴ Fetişismul constă în obținerea satisfacției sexuale prin simpla atingere sau privire a obiectelor – cu predilecție de vestimentație – ce aparțin persoanei dorite.
- ¹⁵ Vampirismul constă în privirea sau sorbirea singelui victimei pentru satisfacerea instinctului sexual.
- ¹⁶ Necrofilia reprezintă obținerea orgasmului prin realizarea actului sexual asupra unui cadavru.
- ¹⁷ Sadismul presupune satisfacerea instinctului sexual prin provocarea celor mai variate și crude suferințe partenerului sexual.
- ¹⁸ Masochismul presupune excitația sexuală în urma provocării de către partenerul sexual a suferințelor fizice.
- ¹⁹ Voaiersmul provoacă satisfacție sexuală prin asistarea (privirea) la actele sexuale întreprinse de alte persoane.
- ²⁰ Azoofilia constă în obținerea satisfacției sexuale prin contemplarea unor lucruri neînsuflețite – îndeosebi nuduri reprezentate în tablouri, postere, statui etc.
- ²¹ *A se vedea:* M.A. Фомичева. *Угроза как способ совершения преступления:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2008, p.20.
- ²² *A se vedea:* T.Toader. *Drept penal. Partea Specială.* – București: Hamangiu, 2007, p.108.
- ²³ S.Brînză. *Unele reflecții asupra apărării penale a libertății persoanei împotriva infracțiunii de răpire a unei persoane (art.164 CP RM)* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.1, p.8-14.
- ²⁴ Tribunalul Suprem, decizia nr.2127/1972 // Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975 / Sub red. lui V.Papadopol, M.Popovici. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p.442.
- ²⁵ *A se vedea:* V.Beliș, N.Drugescu. *Medicina legală.* – București: Teora, 1992, p.166.
- ²⁶ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации /* Под ред. Л.Л. Кругликова. – Москва: Волтерс Клувер, 2005, p.140.
- ²⁷ *A se vedea:* S.Brînză, V.Stati. *Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.5, p.2-10.
- ²⁸ În acest sens, în doctrina penală se arată că constrângerea psihică se poate exprima prin cuvintele „te omor”, „te tai”, „te mutiliez” etc., prin demonstrarea armei, ori poate avea un caracter nedeterminat („taci, altfel va fi mai rău”), ori să decurgă din ambianța creată (de exemplu, cînd într-un loc pustiu un grup de persoane înconjoară o femeie, cerîndu-i să intre în raport sexual). – *A se vedea:* Н.К. Маматазизова. *Криминологическая и уголовно-правовая характеристика изнасилования по уголовному законодательству Кыргызской Республики:* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Бишкек, 2006, p.13.
- ²⁹ *A se vedea:* *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь /* Под общ. ред. А.В. Баркова, В.М. Хомича. – Минск: ГИУСТ БГУ, 2007, p.333.
- ³⁰ *A se vedea:* S.Brînză, V.Stati. *Unele reflecții asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru omorul intenționat (Partea II)* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.7, p.2-8.
- ³¹ *A se vedea:* Н.К. Маматазизова. *Op. cit.*, p.13-14.
- ³² *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь,* p.333.
- ³³ Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 11 мая 2007 г. №4 «О некоторых вопросах квалификации преступлений, связанных с изнасилованием и иными насильственными действиями сексуального характера // www.supcourt.kz
- ³⁴ *A se vedea:* V.Beliș, N.Drugescu. *Op. cit.*, p.163.

Василий КРЕЦУ
доктор права, конференциар

Кафедра гражданского процесса,
Молдавский Государственный
Университет

ПРЕДПОСЫЛКИ И УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА НА ВОЗБУЖДЕНИЕ ДЕЛ О ПРИЗНАНИИ ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА ОГРАНИЧЕННО ДЕЕСПОСОБНЫМ ИЛИ НЕДЕЕСПОСОБНЫМ

The Constitution of the Republic Moldova determined and guaranteed principle liberty access to justice form realization protection of the violations rights and liberties personality. This principle find his application in examination civil procedure. This article describe one of the most important problem before pre-conditions and conditions realizations of the right on excitation of affairs about a recognition the physical person it is limited capable or incapacitated. This problem is not discover in full measure in scientist's works. Author propose opinion for solution this question and give definition at object.

Правоуполномоченные в силу закона субъекты имеют право на предъявление в судебную инстанцию иска (заявления) при наличии соответствующих предпосылок и при соблюдении условий реализации этого права. Право на обращение в суд за судебной защитой по гражданским делам занимает важное место среди других прав, обеспечивающих защиту нарушенного или оспариваемого права или охраняемого законом интереса. Проблема права на предъявление иска в исковом производстве и заявления в неисковых производствах, его предпосылок и условий реализации получила основательную разработку в работах многих известных процессуалистов в области гражданского процессуального права.¹ Проблема права на предъявление заявления, его предпосылок и условий реализации по делам особого производства нашло отражение в работах Д.М. Чечота, А.А. Мельникова, П.Ф. Елисейкина, В.Д. Алиева, В.Р. Кайгородова, В.А. Крецу и других авторов.

В теории гражданского процессуального права нет единства взглядов по многим аспектам проблемы права на обращение в суд за судебной защитой по конкретному гражданскому делу, в том числе и по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Нет необходимости останавливаться в данной работе на анализе имеющихся

точек зрения, поскольку о них подробно говорится в специальной гражданской процессуальной литературе. Более того, в связи с изменениями концептуальных положений ГПК РМ 2003 года, институт права на обращение в суд за судебной защитой, его предпосылки и условия реализации подлежат новому осмыслению и дальнейшей разработке. Разделяем позицию тех авторов, которые признают, что право на судебную защиту в своем составе включает два правомочия: право на обращение в суд, т.е. право на предъявление иска или заявления и право на получение судебной защиты, т.е. право на удовлетворение иска (заявления).²

Право на иск в исковом производстве (право на заявление в делах особого производства) – самостоятельное субъективное право. Как всякое субъективное право, право на иск (право на заявление в особом производстве) имеется не у всех лиц, а лишь у конкретных лиц, по конкретным делам при наличии определенных предпосылок. Предпосылки права на предъявление иска (заявления по делам особого производства) это обстоятельства с наличием или отсутствием которых закон связывает возникновение субъективного права у определенного лица на предъявление иска (заявления) по конкретному делу.

Если предпосылки налицо, это означает, что у данного лица имеется право на судебное рассмотрение его гражданско-правового требования. Если какая-либо из предпосылок отсутствует, то нет и самого этого права; обращение в суд в таком случае не может вызвать судебного рассмотрения соответствующего гражданского дела; следовательно, суд не вправе и не обязан совершить соответствующий акт правосудия.

В науке гражданского процессуального права проблема классификации предпосылок права на предъявление соответствующего требования в суд разрешается неоднозначно. Виды классификации предпосылок права на предъявление иска (заявления) подробно рассматриваются в специальной литературе.³ Наука гражданского процессуального права и гражданское процессуальное законодательство связывают право на предъявление иска или заявления и право на судебную защиту с наличием следующих предпосылок:

- 1) гражданская процессуальная правоспособность заявителя (ст.57 ГПК РМ);
- 2) гражданская юрисдикция, т.е. заявление должно подлежать рассмотрению в судах (ст.28 ГПК РМ);
- 3) отсутствие судебного решения вступившего в законную силу по тому же делу (п.б) ч.(1) ст.169 ГПК РМ);
- 4) заявление подается органом, организацией или лицом в защиту прав, свобод и законных

интересов другого лица без того, чтобы Гражданским процессуальным кодексом или другим законом им было делегировано право обращения в судебную инстанцию с этой целью (п.с) ч.(1) ст.169 ГПК РМ);

- 5) имеется вступившее в законную силу обязательное, вынесенное по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям решение третейского суда, за исключением случаев, когда судебная инстанция отказала в выдаче исполнительного листа на принудительное исполнение решения третейского суда или возвратила дело на новое рассмотрение в третейский суд, принявший решение, но рассмотрение дела в том же третейском суде оказалось невозможным (п.д) ч.(1) ст.169 ГПК РМ);
- 6) требование предъявляется к ликвидированному хозяйствующему субъекту (п.е) ч.(1) ст.169 ГПК РМ).⁴

Указанные предпосылки права на обращение в суд носят общий характер и, по общему правилу, характерны для всех категорий гражданских дел, однако в основном применительны к делам искового производства. Вместе с тем, не все указанные предпосылки применимы к делам особого производства; те же из них, которые применимы к делам особого производства, нуждаются в специальном рассмотрении и изложении применительно к таким делам особого производства, к примеру – к делу о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным.

Производство по делам о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным возбуждается судьей по заявлению лиц, непосредственно (лично) заинтересованных в этом. Оно может быть возбуждено также по заявлению иных лиц (граждан, прокурора, организаций, органов публичного управления), если они вправе обратиться в судебную инстанцию в защиту интересов других лиц (ч.(2) ст.7 ГПК РМ).

Возбуждение гражданского процесса по делам о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным связано с рядом предпосылок, установленных гражданским процессуальным законом. К ним относятся:

1. Гражданская процессуальная правоспособность заявителя (ст.57 ГПК РМ). Граждане Республики Молдова обладают гражданской процессуальной правоспособностью с момента рождения. В соответствии со ст.57 ГПК РМ, она признается за всеми физическими лицами – гражданами Республики Молдова, иностранными гражданами и лицами без гражданства (ст.454 ГПК РМ). Таким образом, в отношении физических лиц,

обращающихся в судебную инстанцию с заявлением, эта предпосылка всегда налично, и вопрос о проверке и установлении гражданской процессуальной правоспособности не возникает. Однако, с заявлением об объявлении физического лица ограничено дееспособным или недееспособным может обратиться и организация или орган публичного управления. Например, психиатрическое или психоневрологическое лечебное учреждение может обратиться с просьбой о признании лица недееспособным или орган опеки и попечительства с заявлением о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным. Наличие гражданской процессуальной правоспособности у органов публичного управления, организаций и учреждений, в случае их обращения в судебную инстанцию, подлежит проверке. Прежде всего это связано с тем обстоятельством, что гражданская процессуальная правоспособность признается за организациями, учреждениями, предприятиями, органами публичного управления, кооперативными организациями, их объединениями, другими общественными организациями, пользующимися правами юридического лица. Согласно ст.57 ГПК РМ, следует иметь в виду, что способность иметь гражданские процессуальные права и нести гражданские процессуальные обязанности (гражданская процессуальная правоспособность) признается не только за всеми юридическими лицами, но в равной мере и за организациями не являющимися юридическими лицами, обладающими, согласно закону, правом на судебную защиту прав, свобод и законных интересов. Организации, не являющиеся юридическими лицами, наделяются гражданской процессуальной правоспособностью в случаях, определенных законодательными актами.

Согласно ст.302 ГПК РМ, прокурор вправе обратиться в судебную инстанцию с заявлением о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным. Наличие у прокурора гражданской процессуальной правоспособности не подлежит проверке. Гражданская процессуальная правоспособность прокурора возникает из его компетенции, в силу которой прокурор заинтересован участвовать в рассмотрении дел возбуждаемых судом по его заявлению.

2. Гражданская юрисдикция дел о признании физического лица ограничено дееспособным или недееспособным. Согласно ч.(1) ст.169 ГПК РМ, судья отказывает в принятии заявления, если заявление не подлежит рассмотрению в судебной инстанции в порядке гражданского судопроизводства, т.е. если дело неподведомственно суду. Подведомственность судебным инстанциям гражданских дел о признании физического лица ограничено дееспособным

или недееспособным специально определяются законодательством – ст.24, ст.25 ГК РМ и ст.279 ГПК РМ. По данной категории гражданских дел не может идти речь о неподведомственности дела суду, так как только в судебном порядке может быть произведено признание физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Дела о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным не рассматриваются никакими другими юрисдикционными органами. Юрисдикция по рассмотрению дел о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным относится к исключительной юрисдикции судебных инстанций. Учитывая значение гражданской дееспособности физических лиц, как юридическая способность самостоятельно совершать сделки (правомерные юридические действия) и нести юридическую ответственность за правонарушения (неправомерные юридические действия), установлен судебный порядок её ограничения или лишения. Судебная процедура связана с высокой степенью нормативной урегулированности, с детализированностью процесса рассмотрения и разрешения дела, с особым составом участников, с разнообразными средствами доказывания, с общеобязательностью судебного решения и др.

3. Отсутствие вступившего в законную силу решения судебной инстанции по тождественному делу.⁵ Данная предпосылка вытекает из действующего в гражданском процессуальном праве правила о недопустимости вторичного предъявления правового требования и разрешения его по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям. Тождественным по делу о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным будет заявление, поданное тем же лицом в отношении того же лица и по тому же основанию. Наличие вступившего в законную силу решения судебной инстанции о признании данного лица ограниченно дееспособным или недееспособным по тому же основанию или об отказе в этом исключает возможность вторичного обращения в суд с заявлением о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Суд должен отказать в принятии заявления, если имеется вступившее в законную силу решение иностранного суда, вынесенное в отношении этого же лица об ограничении дееспособности или признании его недееспособным. Заявления, у которых совпадают заявитель, лицо, чья дееспособность подлежит ограничению или лишению, предмет и основание, являются тождественными. Отказ в принятии заявления о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным возможен только в том случае,

если суду на момент рассмотрения вопроса о возбуждении производства по делу достоверно известно о наличии вступившего в законную силу решения другого суда Республики Молдова или иностранного государства, а само тождество поданного в данный суд заявления с заявлением, по которому вынесено вступившее в законную силу решение, не вызывает у судебной инстанции, принимающей заявление, сомнения. В противном случае, производство по делу возбуждается, а вопрос о наличии вступившего в законную силу судебного решения по тождественному заявлению и о самом тождестве заявлений подлежит рассмотрению и проверке в судебном заседании. В случае подтверждения в ходе судебного разбирательства тождества предъявленного заявления с заявлением, по которому ранее было вынесено вступившее в законную силу решение, судебная инстанция прекращает производство по делу в соответствии с п.б) ст.265 ГПК РМ.

При применении данного основания для отказа в принятии заявления следует учитывать, что предметом заявления является конкретное правовое требование к суду, содержащее указание на избранный заявителем способ защиты интереса: требование об ограничении дееспособности или о признании физического лица недееспособным. Основанием заявления являются юридические факты, по которым заявитель обосновывает своё требование в суд: злоупотребление алкоголем, употребление наркотиков и других психотропных веществ, ухудшение материального положения семьи, душевная болезнь, слабоумие, непонимание лицом значения своих действий или неспособность лица руководить ими.

Следует иметь в виду, что судебное решение, вступившее в законную силу, приобретает, наряду с другими свойствами, и качество исключительности. Поэтому рассмотрение тождественного заявления о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным привело бы к пересмотру никем не отмененного ранее вынесенного решения по первоначальному делу, в результате чего может оказаться, что по одному и тому же заявлению вынесены два противоположных решения.

Если ранее вынесено решение об отказе в удовлетворении заявления о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным, а заявитель спустя некоторое время опять обращается в суд с аналогичным заявлением (следует учитывать, что фактические обстоятельства, лежащие в основе требований, при внешнем сходстве могут с течением времени изменяться), предоставив доказательства, свидетельствующие об изменении обстоятельств как основание требований заявителя,

заявление о возбуждении производства по делу необходимо принимать.

Основанием для отказа в принятии заявления о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным не должно стать вступившее в законную силу по тождественному делу определение суда об утверждении мирового соглашения (п.б) ст.169 ГПК РМ). Мировое соглашение, как институт искового производства, не применяется по делам особого производства. И.М. Пятилетов, подробно исследовавший аспекты признания гражданина ограниченно дееспособным, полагает, что вопрос о неприменении мирового соглашения об ограничении дееспособности является спорным. Он высказал мнение о том, что, в целях воспитательного характера, по этой категории дел можно принимать, в отдельных случаях, мировое соглашение. Эта своеобразная точка зрения основана на том, что И.М. Пятилетов относит дело о признании гражданина ограниченно дееспособным к разряду исковых дел. По его мнению, в таких делах между членами семьи и гражданином, в отношении которого возбуждено дело, есть спор, так как его недостойное поведение нарушает право членов семьи на получение содержания, на пользование и распоряжение имуществом и различными доходами и сбережениями. Причем этот спор связан не только с материальными субъективными правами, но и с правом самостоятельно совершать распорядительные действия по осуществлению своих прав, т.е. содержит элементы дееспособности, в чем и заключается основная особенность этой категории дел.⁶

4. Заявление подается органом, организацией или лицом в защиту прав, свобод и законных интересов другого лица без того, чтобы Гражданским процессуальным кодексом или другим законом им было делегировано право обращения в судебную инстанцию с этой целью (п.с) ч.(1) ст.169 ГПК РМ). В ст.302 ГПК РМ указаны лица, которые вправе обратиться с заявлением о признании физического лица недееспособным или ограниченно дееспособным. Перечень лиц и организаций является исчерпывающим и расширительному толкованию не подлежит. Другие граждане и организации, профессиональные союзы, иные общественные объединения не вправе, согласно нормам ГПК РМ и других нормативных актов, подавать в судебную инстанцию заявления с просьбой возбудить дело данной категории. Не обладают таким правом органы полиции, комиссии по борьбе с пьянством, которые нередко обращаются с ходатайством об ограничении дееспособности пьяниц и наркоманов. Если заявление подано лицом, не имеющим такого права, судебная инстанция, на основании п.с) ч.(1) ст.169 ГПК РМ, должна отказать в принятии заявления

или оставить заявление без рассмотрения, если дело возбуждено неправомерно (п.с) ст.267 ГПК РМ).

5. Наличие у заявителя юридического интереса в ограничении дееспособности физического лица или признании его недееспособным. Ограничение дееспособности физического лица или признание его недееспособным порождают юридические последствия, т.е. носит правовой характер. Поэтому у заявителей по этим категориям дел должен быть юридический интерес. Юридический интерес определяется той целью, которую преследует заявитель. Пленум Высшей Судебной Палаты Республики Молдова в п.12 Постановления №17 от 31.05.2004 «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица» предусмотрел, что в заявлении о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным необходимо уточнить цель, т.е. для чего просится признание ограничения дееспособности или недееспособности. Если под юридической заинтересованностью понимать законно обоснованное ожидание от судебного процесса определенного правового результата, которое может быть личным (субъективным) и государственно-правовым, то по этим категориям дел таковым результатом будет: ограничение дееспособности лица злоупотребляющего алкоголем, употребляющего наркотики и другие психотропные вещества; признание лица недееспособным вследствие психического расстройства; ограничение права несовершеннолетнего распоряжаться своим заработком и иными доходами, полученными в результате своей деятельности (например, от ценных бумаг, от передачи авторских прав и т.д.), вносить вклады в финансовые учреждения и распоряжаться ими (ст.21 ГК РМ). По нашему мнению, проверять наличие юридической заинтересованности, как предпосылки права на обращение, нет необходимости. Как правильно подчеркивает К.И. Комиссаров, заинтересованность объективно подтверждается фактом предъявления иска.⁷ Заинтересованность выступает не в качестве юридической предпосылки права на обращение в суд, а отражает потребность соответствующего субъекта в судебной защите, выступая материальной предпосылкой совершения такого юридического факта как обращение в суд. Обращение же в суд должно быть легитимным, т.е. гражданское дело, в том числе и дело о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным должны возбуждаться уполномоченными (легитимными) лицами. Если дело о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным возбуждается неуполномоченным (нелегитимным) лицом, то судья должен отказать в принятии заявления.

Поскольку третейским судом дело об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица не рассматривается, то п.d), п.e) ст.169 ГПК РМ неприменимы и в качестве предпосылок права на обращение в судебную инстанцию не проверяются. Практическое значение имеют только три первые основания отказа в принятии заявления: п.a), b), c) ч.1 ст.169 ГПК РМ.

Для возбуждения дела о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным недостаточно наличия у заявителя положительных предпосылок на предъявление заявления. Право на предъявление заявления должно быть реализовано в надлежащем процессуальном порядке. К порядку обращения в суд гражданским процессуальным законодательством предъявляется определенный перечень требований. Несоблюдение предпосылок на предъявление заявления влечет невозможность возбуждения производства по делу. Несоблюдение порядка (условий) реализации права на предъявление заявления также предопределяет невозможность возбуждения гражданского дела, однако заинтересованное лицо (истец, заявитель) после исправления допущенных ошибок вправе повторно обратиться в судебную инстанцию с тождественным заявлением на общих основаниях. Отсутствие необходимых предпосылок права на предъявление заявления делает невозможным возбуждение производства по делу и повторное обращение в суд с тождественным заявлением не допускается.

К условиям реализации права на предъявление иска (заявления) относятся: 1) подсудность дела данной судебной инстанции; 2) соблюдение установленного законом для данной категории дел или предусмотренный договором сторон досудебный порядок разрешения спора; 3) дееспособность заявителя; 4) предъявление мужем без согласия жены иска о расторжении брака во время её беременности или в течение одного года после рождения ребенка; 5) заявление не подписано либо подписано лицом, не имеющим полномочий на его подписание, или без указания должности заявителя; 6) заявление от имени заинтересованного лица подано лицом, не имеющим полномочий на возбуждение и ведение дела; 7) в производстве этой же или другой инстанции имеется дело по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям; 8) не были представлены доказательства, подтверждающие обращение кредитора к финансовому учреждению, через которое, согласно законодательству, мог быть получен долг; 9) истец отзывает заявление до вынесения определения о возбуждении дела; 10) заявление должно быть оплачено государственной пошлиной; 11) заявление

должно отвечать предъявленным к нему требованиям (ст.166, 303 ГПК РМ).

Наличие условий реализации права на предъявление иска (заявления) также проверяется судьей при принятии заявления.

Возбуждение гражданского процесса об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица связано только с рядом условий, установленных Гражданским процессуальным кодексом и практическое применение имеют следующие условия:

1) Подсудность дела об ограничении дееспособности или о признании недееспособности физического лица. В соответствии с ч.(3) ст.302 ГПК РМ, заявление о признании лица ограниченно дееспособным или о признании недееспособности физического лица подается в судебную инстанцию по месту его жительства, а если лицо помещено в психиатрическое (психоневрологическое) лечебное учреждение – по месту нахождения этого учреждения. Это специальное правило о территориальной подсудности, которое в какой-то степени гарантирует учет интересов лица, чья дееспособность ограничивается или которое признается недееспособным. Целью установления данной подсудности является также наиболее полное и быстрое выяснение действительных обстоятельств дела.

2) Процессуальная дееспособность заявителя. Право на возбуждение дел о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным носит исключительный характер и заявителями по этим делам могут быть только совершеннолетние физические лица. Граждане, не обладающие полной процессуальной дееспособностью, которые не могут лично совершать процессуальные действия, не могут быть заявителями по таким делам и судья должен отказать в принятии заявления, если оно подано недееспособным лицом. Это положение основано на ст.57 ГПК РМ и соответствует смыслу ст.302 ГПК РМ, согласно которой в перечень заявителей входят физические лица, которые обладают полной гражданской процессуальной дееспособностью и которые только своими действиями могут возбудить гражданское дело. В случаях, когда законом допускается вступление в брак до достижения 18 лет, гражданин не достигший 18-летнего возраста приобретает дееспособность в полном объеме со времени вступления в брак (ч.(3) ст.20 ГК РМ). Несовершеннолетние члены семьи и несовершеннолетние родственники не могут быть заявителями по этим делам. Иные мнения не соответствуют смыслу материального и процессуального закона.

3) Если в судебную инстанцию обращается не сам заявитель (лица указанные в статье 302 ГПК РМ),

а другое лицо от имени заявителя, то это лицо, согласно п.ф) ч.(1) ст.170 ГПК РМ, должно обладать надлежащими полномочиями. Судья должен возвратить заявление, если оно подано от имени заявителя лицом, не имеющим полномочий на ведение дела. Судебная инстанция оставляет заявление без рассмотрения, если заявление подано лицом, не имеющим полномочий на его подачу в судебную инстанцию (п.с) ст.267 ГПК РМ). Учитывая специфику дел о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, в правовой литературе и в судебной практике иногда высказывается мнение о том, что заявитель не может иметь судебного представителя и только лично должен осуществлять в судебной инстанции свои полномочия. Такое мнение нам представляется ошибочным и не соответствующим смыслу закона. Ведение дела через представителя означает осуществление в судебной инстанции процессуальных прав и обязанностей, принадлежащих одному лицу (представляемому), от его имени и с целью защиты его интересов другим лицом (представителем) в пределах имеющихся у него полномочий. Возможность участия в процессе через представителя является одной из гарантий реализации конституционного права на судебную защиту. Кроме того, ст.75 ГПК РМ не предусматривает какие-либо категории гражданских дел, по которым физические лица не могут защищать свои интересы в суде через представителей. Необходимым условием допущения представителя к участию в деле или для возбуждения им дела является наделение его соответствующими полномочиями. В соответствии с ГПК РМ, полномочия представителя, за исключением указанных в нем случаев, должны быть подтверждены доверенностью, выданной правомочным лицом и оформленной в соответствии с законодательными актами. При наделении представителя полномочиями распорядительного характера, необходимо специально оговорить это в доверенности. Передаваемые полномочия должны быть указаны в доверенности в соответствии с предлагаемыми в законе формулировками.

4) Заявление о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным должно быть подписано самим заявителем или его представителем (ч.(5) ст.166 ГПК РМ). При предъявлении заявления заявителем – физическим лицом заявление подписывает сам заявитель. Если заявление подписывается представителем заявителя, то к заявлению должен быть приложен документ, подтверждающий полномочия представителя. Причем, право представителя на подписание заявления в доверенности должно быть оговорено специально (ст.81 ГПК РМ). Согласно ст.302 ГПК РМ,

дело о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным может быть возбуждено по заявлению органов опеки и попечительства, прокурора, психиатрических или психоневрологических лечебных учреждений. От имени органа опеки и попечительства, психиатрического (психоневрологического) лечебного учреждения заявление подписывает его руководитель (главный врач, директор, примаир или претор и т.д.) или лицо, исполняющее обязанности руководителя. Если после возбуждения дела в судебной инстанции у участников процесса возникнут сомнения относительно того, что лицо подписавшее заявление, как руководитель органа опеки или попечительства, психиатрического (психоневрологического) лечебного учреждения, действительно является таковым, судебная инстанция вправе, при подготовке дела к судебному разбирательству или в судебном заседании, обязать соответствующее лицо представить документ, подтверждающий полномочия как руководителя организации (приказ или решение о назначении на должность, трудовой контракт, удостоверение руководителя организации) или исполняющего обязанности руководителя (приказ, решение органа юридического лица и т.д.). Если такой документ не будет представлен, заявление должно быть оставлено без рассмотрения (п.с) ст.267 ГПК РМ). Следует иметь в виду, что заявление в суд от имени организации вправе подписывать также иной орган (должностное лицо) юридического лица, которому такие полномочия предоставлены актами законодательства или учредительными актами (например, заместитель руководителя организации). В этом случае в заявлении следует сослаться на акт законодательства или на положения учредительных документов, предоставляющих соответствующему должностному лицу данные полномочия, а в необходимых случаях – приложить к заявлению их текст или выписки из них (например, выписку из устава (положения) юридического лица).

Полномочия прокурора по возбуждению дел о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным осуществляются районными, муниципальными и секторальными прокурорами в пределах установленных Законом Республики Молдова о прокуратуре и другими законодательными актами.

5) В производстве этой же или другой судебной инстанции имеется дело о признании этого физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным и по тем же основаниям. Наличие такой ситуации, когда в производстве этой же или другой судебной инстанции могут быть одновременно два дела по заявлению одного и того же

заявителя и об ограничении дееспособности или признании недееспособным одного и того же лица по одним и тем же обстоятельствам, не исключается. В судебной же практике такая ситуация почти не встречается. Если же такое случается, судья должен возвратить исковое заявление (п.г) ст.170 ГПК РМ) или оставить заявление без рассмотрения (п.д) ст.267 ГПК РМ). Для завершения гражданского процесса подобным образом суду необходимо убедиться в наличии попытки заявителя рассмотреть его требование одновременно несколькими судьями (имеется в виду не в коллегиальном составе) в отдельных производствах или несколькими судебными инстанциями. При этом должны совпадать не только состав процессуальных участников (тот же заявитель и то же физическое лицо, которое должно быть признано недееспособным или ограниченно дееспособным), но также предмет заявления (требования) и основание его предъявления. Совпадение перечисленных элементов влечет оставление заявления без рассмотрения. Несовпадение хотя бы одного из перечисленных элементов не должно повлечь оставление заявления без рассмотрения.

Относительно проверки идентичности заявителя в деле, производство по которому возбуждено данным судом, и в деле, находящемся в производстве другого судьи этой же судебной инстанции или находящемся в производстве другой судебной инстанции, следует отметить, что данный заявитель не может считаться идентичным, если дело возбуждается другим членом семьи или родственником. В таких ситуациях формально нет нарушения установленного процессуальным законодательством порядка реализации права на судебную защиту, поскольку не совпадает заявитель в одном и том же лице. И тождества в этом случае тоже нет. Если заявители не совпадают (одно дело возбуждено членом семьи, а другое, например, прокурором или другим членом семьи), однако совпадает другой участник процесса (одно и то же физическое лицо, чья дееспособность подлежит рассмотрению), имеется тот же предмет заявления (требование об ограничении дееспособности) и такое же основание его предъявления (злоупотребление алкоголем), то в таком случае целесообразно, как нам представляется, разъяснить заявителю, что он должен отозвать свое заявление или вынести мотивированное определение о возвращении заявления или об оставлении заявления без рассмотрения.

б) Соответствие поданного заявления об ограничении дееспособности или признании недееспособности физического лица требованиям ст.166, 167 и 303 ГПК РМ. Заявление по делам особого производства, в том числе и по делам этой категории дел –

процессуальный документ определенной формы и содержания. Статья 166 ГПК РМ содержит общие требования, предъявляемые к форме и содержанию искового заявления. Эти требования распространяются также и на подаваемые в судебную инстанцию заявления по делам особого производства, если иное не предусмотрено ГПК РМ (ч.(1) ст.280 ГПК РМ). Форма заявления – письменная. Может быть составлена в виде машинописного документа или с помощью компьютерной техники. Составление заявления в виде рукописного документа не запрещено гражданским процессуальным законом, однако нежелательно в плане обеспечения надлежащего культурного уровня ведения судебного процесса.

Кроме общих реквизитов заявления, т.е. наименования суда, в который подается заявление, наименования заявителя и заинтересованного лица (прежде всего к ним относятся лица, чья дееспособность ограничивается или лишается) и их место жительства (место нахождения), заявление должно содержать обстоятельства, подтверждающие действия, вследствие которых физическое лицо, злоупотребляющее спиртными напитками или употребляющее наркотики и другие психотропные вещества, ухудшает материальное положение своей семьи, а также страдает психическим расстройством (душевной болезнью или слабоумием). Круг таких обстоятельств определяется в первую очередь юридическими фактами, содержащимися в материальной правовой норме, подлежащей применению при рассмотрении дела (ст.21, 24, 25 ГК РМ). Неполное изложение обстоятельств, свидетельствующих о том, что физическое лицо страдает психическим расстройством, ухудшает материальное положение своей семьи вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ, что несовершеннолетний явно неразумно распоряжается своими средствами, является одним из самых существенных недостатков подаваемых в судебную инстанцию заявлений. Иногда эти обстоятельства вообще не указываются. Так, Рошка А. обратилась в суд с заявлением об ограничении дееспособности Рошки П. Суд это заявление удовлетворил. Однако ни в заявлении, ни в материалах дела не было документов о составе семьи, о месте работы и заработной плате Рошки П., отсутствовала информация о чрезмерном или систематическом злоупотреблении алкоголем, о непосильных расходах денежных средств на приобретение алкогольных напитков, не указывалось и на другие обстоятельства, которые свидетельствовали бы о том, что Рошка П. злоупотребляет алкоголем и тем самым ухудшает материальное положение семьи.

7) Условием реализации права на обращение в суд (соблюдение предусмотренного законом процессуального порядка) является уплата судебных расходов. В соответствии с Законом Республики Молдова о государственной пошлине, № 1216-XII от 03.12.1992 г. с последующими изменениями и дополнениями, государственная пошлина по делам об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица устанавливается в виде фиксированной процентной ставки исчисляемой исходя из условной единицы, установленной в республике, и составляет 500%. Если заявителем государственная пошлина не оплачена, то судья не вправе отказать в принятии заявления (ст.169 ГПК РМ) или возратить заявление (ст.170 ГПК РМ), а выносит определение об оставлении заявления без движения (ст.171 ГПК РМ), о чем сообщает заявителю (извещает его) и предоставляет срок для устранения недостатков.

Последствие нарушения процессуального порядка заявления – возвращение заявления. Однако возвращение заявления не препятствует вторичному обращению в суд по тому же делу, если допущенные нарушения будут устранены. О возвращении заявления судья выносит мотивированное определение, в котором указывает как устранить обстоятельства, препятствующие возбуждению дела (ч.(2) ст.170 ГПК РМ). Гражданским процессуальным законом предусмотрено и такое правовое последствие на случай нарушения некоторых условий, необходимых для обращения в суд, как оставление заявления без движения. Оставление заявления без движения имеет место, если судья установит, что оно подано в суд без соблюдения требований, изложенных в ст.166 и в п.а), b), c), e) ч.(1) ст.167 ГПК РМ. Нормы, содержащиеся в ст.166 и в ст.167 ГПК РМ, применяются с изъятиями, которые установлены законом и составляют специфику особого производства, в том числе судебного производства по делам об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица. Об оставлении заявления без движения судья выносит определение и сообщает о факте нарушения заявителю, одновременно предоставляет ему разумный срок для устранения недостатков.

Литература:

¹ См.: М.А. Гурвич. *Право на иск*. – Москва: Изд-во АН СССР, 1949; А.А. Добровольский. *Участие органов государственного управления в советском гражданском процессе*. – Москва, 1958; Д.М. Чечот. *Участники гражданского процесса*. – Москва, 1960; А.А. Мельников. *Правовое положение личности в гражданском процессе*. – Москва, 1969; М.С. Шакарян. *Субъекты советского гражданского процессуального права*. – Москва, 1970; В.Н. Щеглов. *Субъекты судебного гражданского процесса*. – Томск, 1979; М.С. Шакарян. *Участие*

в советском гражданском процессе органов государственного управления. – Москва, 1978; А.А. Добровольский. *Исковая форма защиты права*. – Москва: Изд-во МГУ, 1965; Е.Г. Пушкар. *Исковое производство в советском гражданском процессе*. – Львов: Вища Школа, 1978; А.А. Добровольский, С.А. Иванова. *Основные проблемы исковой формы защиты права*. – Москва: Изд-во МГУ, 1979; Е.Г. Пушкар. *Конституционное право на судебную защиту (гражданско-процессуальный аспект)*. – Львов, 1982; С.А. Иванова. *Институт участия в советском гражданском процессе органов государственного управления // Вопросы развития теории гражданского процессуального права*. – Москва: Изд-во МГУ, 1981; А.А. Ванеева. *Реализация конституционного права граждан СССР на судебную защиту в гражданском судопроизводстве*. – Владивосток, 1988; А.Н. Кожухарь. *Право на судебную защиту в исковом производстве*. – Кишинев: Штиинца, 1989.

² См.: Д.М. Чечот. *Неисковые производства*. – Москва: Юридическая литература, 1973; А.А. Мельников. *Особое производство в советском гражданском процессе*. – Москва: Наука, 1964; Л.И. Поволоцкий, Б.А. Лисковец, А.С. Соминский. *Дела особого производства*. – Москва: Юридат, 1998; П.Ф. Елисейкин. *Судебное установление фактов имеющих юридическое значение*. – Москва: Юридическая литература, 1973; В.Д. Алиев. *Особое производство в советском гражданском процессе*. – Москва, 1978; И.М. Пятилетов. *Особенности судопроизводства по делам о признании гражданина недееспособным*. – Москва: ВЮЗИ, 1984; В.Д. Кайгородов. *Процессуальные особенности рассмотрения дел об установлении фактов, имеющих юридическое значение*. – Свердловск, 1987; В.А. Крецу. *Охрана субъективных прав в порядке особого производства: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Москва, 1982.

³ В научной литературе принято различать: общие и специальные предпосылки; субъективные и объективные предпосылки; правовозникающие, правополагающие и другие виды предпосылок.

⁴ В научной литературе высказано мнение о наличии и такой предпосылки права на судебную защиту как **юридическая заинтересованность** лица обращающегося за судебной защитой. Сторонники данной точки зрения полагают, что субъектом права на обращение в суд (предъявление иска, заявления) являются только лица, выступающие в защиту своего права или охраняемого законом интереса, а также субъекты, обращающиеся за судебной защитой прав и интересов других лиц в случаях когда такое полномочие предоставлено им законом. Соответственно, считают они, под юридическим интересом следует понимать законно обоснованное ожидание от судебного процесса определенного правового результата, которое может быть личным, субъективным (например, у сторон, третьих лиц) и государственно-правовым (например, у прокурора, органа публичного управления). См.: В.Н. Щеглов. *Иск о судебной защите гражданских прав*. – Томск, 1987, с.62-68; А.Н. Кожухарь. *Право на судебную защиту в исковом производстве*. – Кишинев, 1989, с.69-84 и др. Однако данное мнение не разделяется всеми процессуалистами.

⁵ Тождество – отношение между объектами (предметами реальности, восприятия, мысли), рассматриваемыми как «одно и то же»; «предельный» случай отношения равенства.

⁶ И.М. Пятилетов. *Признание гражданина ограниченно дееспособным*. – Москва, 1980, с.26-27.

⁷ См.: К.И. Комиссаров. *Право на иск и прекращение производства по делу // Сборник научных трудов (Свердловск), 1969, №9, с.165.*

Artur REȘETNICOV

doctorand

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII ȘI MIJLOCUL DE SĂVÎRȘIRE A INFRAȚIUNII ÎN TEORIA ȘI PRACTICA PENALĂ: CRITERII DE DELIMITARE

Within the framework of this study, the main attention focuses on the different aspects and nuances which are assumed by the concept of crime committing mean. Especially, the crime instrument aspect that can be reached by the crime committing mean is analyzed. Based on some real criminal law regulations, there are exemplified the states when an entity or another adopts the role of the crime committing mean or of the material object of the criminal offenses. The conclusions contain the delimitation criteria of the material object of the criminal offenses from the crime committing mean.

În pofida semnificației juridico-penale de netăgăduit a mijlocului de săvîrșire a infracțiunii, în Codul penal al Republicii Moldova nu există o definiție a noțiunii corespunzătoare, deși noțiunile unor tipuri de mijloace de săvîrșire a infracțiunii sînt definite. Dovada o constituie art.129 „Armele” și art.132 „Mijloacele de transport” din Codul penal.

Totodată, în textul Codului penal noțiunea „mijloc de săvîrșire a infracțiunii” este utilizată în diverse contexte. Astfel, în cazul pregătirii de infracțiune (art.26 CP RM) se menționează despre procurarea, fabricarea sau adaptarea mijloacelor ori instrumentelor. În contextul studiului de față este de consemnat că în Codul penal al Republicii Moldova nu există reglementări de tipul art.192 din Codul penal al Albaniei¹ sau art.176 din Codul penal al Filipinelor² care stabilesc răspunderea pentru producerea mijloacelor de falsificare a documentelor. Despre astfel de cazuri, C. Bulai consemnează că sînt acte preparatorii, incriminate ca fapte infracționale de sine stătătoare, fiind vorba despre acte determinate și univoce de pregătire a anumitor infracțiuni.³

Într-un alt context, conform alin.(5) art.42 CP RM, este considerată complice persoana care a contribuit la săvîrșirea infracțiunii prin acordare de mijloace sau instrumente ori persoana care a promis dinainte că va tănu

mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii. În legătură cu această prevedere, M.Grama explică: „Ca mijloace și instrumente pot servi: diferite mijloace de transport, chei (șperacle), arme de foc sau albe, balo-nașe de gaz, substanțe otrăvitoare, medicamente etc. Această enumerare nu poate fi completă, deoarece mijloacele și instrumentele ce pot servi la săvîrșirea unei infracțiuni sînt variate și pot fi diferite de la caz la caz, în funcție de circumstanțele reale ale cauzei”⁴

Referirea la mijlocul de săvîrșire a infracțiunii nu se face doar în textul Codului penal, ci și în textul cu caracter oficial de altă natură. De exemplu, în pct.3 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Privind practica aplicării de către instanțele de judecată a dispozițiilor legale referitoare la confiscarea averii”, nr.40 din 27.12.1999, se menționează printre altele: „Bunurile folosite la săvîrșirea infracțiunii sînt obiectele care au servit la săvîrșirea infracțiunii, fiind unul din mijloacele de care condamnatul s-a folosit la săvîrșirea infracțiunii ... (de exemplu: șperacle, instrumente pentru spargerea ușilor..., cuțite sau arme improvizate, instrumente de vînat interzise etc.)”⁵

Observăm că în această hotărîre explicativă este utilizată sintagma „mijloacele de săvîrșire a infracțiunii”. În contrast, în art.26 și în art.42 CP RM este folosită expresia „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”.

Sînt oare echivalente cele două expresii? Cu alte cuvinte, ce desemnează conjuncția „sau” din cea de-a doua expresie: 1) legătura dintre noțiuni care se exclud ca alternative sau 2) legătura dintre noțiuni sinonime care sînt interschimbabile?

În doctrina penală există opinia conform căreia instrumentul este o varietate a mijlocului de săvîrșire a infracțiunii, reprezentînd o entitate a lumii materiale, aplicată pentru realizarea nemijlocită a faptei infracționale.⁶ Un punct de vedere similar îl exprimă C. Bulai.⁷ În genere, în doctrina penală română se utilizează cvasiunanim noțiunea „mijloc de săvîrșire a infracțiunii”.⁸ Deci, nu se operează o disjuncție de tipul celei care caracterizează expresia „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”.

De asemenea, în literatura de specialitate ex-sovietică unii autori definesc ca pe un tot conceptul „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”: „metodele acțiunii (inacțiunii), componente animate sau neanimate, folosindu-se de care făptuitorul influențează asupra obiectului apărării penale”⁹; „procesele sau entitățile lumii materiale, care influențează considerabil asupra caracterului și gradului de pericol social al faptei infracționale, folosindu-se de care făptuitorul exercită un impact asupra obiectului apărării penale”¹⁰. Astfel, promotorii acestor puncte de vedere consideră

că în sintagma „mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii” conjuncția „sau” desemnează legătura dintre noțiuni sinonime care sînt interschimbabile.

În ce ne privește, considerăm că conjuncția „sau” din sintagma specificată desemnează legătura dintre noțiuni care se exclud ca alternative. Ca urmare, prin **„instrument de săvârșire a infracțiunii”** înțelegem entitatea materială, aplicată nemijlocit pentru realizarea influențării infracționale, care reduce volumul de efort fizic sau care ajută la concentrarea forței (de exemplu: arma; obiectul folosit în calitate de armă; obiectul special adaptat pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății).

Totodată, prin **„mijloc de săvârșire a infracțiunii”** înțelegem entitatea, substanța sau fenomenul ale cărui calități sînt utilizate de către făptuitor pentru săvârșirea infracțiunii (de exemplu; documentul fals; substanța radioactivă; preparatul medicamentos; preparatul chimico-farmaceutic; energia electrică; boala infecțioasă etc.).

Instrumentul e folosit pentru influențarea destructivă asupra obiectului material al infracțiunii sau asupra victimei infracțiunii, pentru a le cauza un prejudiciu material, fizic sau moral, fiind aplicat pentru realizarea nemijlocită a faptei infracționale. La rîndul său, mijlocul e folosit pentru influențarea asupra obiectului infracțiunii (inclusiv asupra obiectului material al infracțiunii), contribuind la atingerea rezultatului infracțional. Sub aspect volitiv, controlul asupra instrumentului de săvârșire a infracțiunii este exercitat de conștiința și voința făptuitorului în procesul săvârșirii infracțiunii, în mod permanent. În opoziție, mijlocul de săvârșire a infracțiunii doar „e pus în funcțiune” de către făptuitor, după care procesul de influențare asupra obiectului infracțiunii are loc în afara controlului conștient-volitiv al făptuitorului.

În legătură cu cele consemnate, atribuim noțiunea de document fals categoriei de mijloc de săvârșire a infracțiunii, și nu celei de instrument de săvârșire a infracțiunii. De aceea, pe parcursul întregului studiu (începînd cu denumirea lui) vom opera anume cu sintagma „mijlocul de săvârșire a infracțiunii”. După această digresiune absolut necesară, să ne concentrăm atenția asupra distincției dintre mijlocul de săvârșire a infracțiunii și obiectul material al infracțiunii.

V.B. Malinin și A.F. Parfenov definesc acest concept în felul următor: „obiectul sau procesul¹¹, utilizat de făptuitor în vederea influențării asupra victimei sau obiectului material al infracțiunii (sublinierea ne aparține – *n.a.*), adică pentru vătămarea obiectului protecției penale”.

Într-un mod similar, V.I. Saharov susține: „mijlocul de săvârșire a infracțiunii influențează nu în mod direct asupra obiectului infracțiunii, dar asupra expresiei

materiale a acestui obiect (adică asupra obiectului material – *n.a.*) sau asupra victimei¹². O viziune analogă exprimă A.S. Denisova.¹³ Și A.V. Naumov opinează că mijlocul de săvârșire a infracțiunii e folosit de făptuitor pentru a exercita influență asupra obiectului material al infracțiunii.¹⁴

Așadar, obiectul material al infracțiunii nu poate fi confundat cu mijlocul de săvârșire a infracțiunii, tot așa cum factorul de influențare nu poate fi echivalat cu obiectul influențării. În caz contrar, este de neconceput însăși influențarea, deci chiar infracțiunea.

Mai există un aspect, nu mai puțin important, care se desprinde din opiniile reproduse mai sus, aparținînd lui V.B. Malinin și A.F. Parfenov, lui V.I. Saharov, A.S. Denisova și A.V. Naumov: existența mijlocului de săvârșire a infracțiunii se atestă numai în acele cazuri cînd există un obiect al influențării. De aici rezultă o altă concluzie: dacă în norma de incriminare este conturată – expres sau tacit – o entitate materială, și numai aceasta, acea entitate o reprezintă obiectul material al infracțiunii. Și nu mijlocul de săvârșire a infracțiunii. Ca exemplu, pentru maximă relevanță poate fi prezentat cazul folosirii documentelor oficiale false, caz prevăzut de art.361 CP RM. În ipoteza dată, ce reprezintă documentele oficiale false: obiectul material al infracțiunii sau mijlocul de săvârșire a infracțiunii? În literatura de specialitate română răspunsul la această întrebare este „obiectul material al infracțiunii”.¹⁵ Totuși, unii autori români consideră că, în ipoteza uzului de fals (similă cu cea a folosirii documentelor oficiale false), documentul fals îndeplinește concomitent rolul de obiect material al infracțiunii și de mijloc de săvârșire a infracțiunii.¹⁶ În literatura de specialitate rusă se afirmă că, în ipoteza analizată, documentele oficiale false reprezintă: mijlocul de săvârșire a infracțiunii;¹⁷ obiectul material al infracțiunii.¹⁸ Considerăm că, în cazul folosirii documentelor oficiale false (prevăzut la art.361 CP RM), documentele oficiale false constituie obiectul material al infracțiunii. Nu pentru că aceasta e opinia majoritară, ci pentru că nu poate exista un factor al influențării fără un obiect al influențării. Un obiect al influențării există în cazul oricărei infracțiuni. Pentru că orice infracțiune are un obiect juridic special. Dar nu e obligatoriu ca făptuitorul în toate cazurile să se servească de anumite mijloace pentru a exercita o influențare asupra unei entități materiale. Mai mult, aceeași entitate nu poate avea calitățile de obiect material al infracțiunii și de mijloc de săvârșire a infracțiunii. Ar reieși că o entitate se auto-influentează, ceea ce nu pare posibil.

Unii autori afirmă că mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu își are locul în infracțiunile săvârșite din imprudență, de aceea entitățile materiale, specificate în dispozițiile vizînd asemenea infracțiuni, reprezintă, cu certitudine,

obiectul infracțiunii: „metoda de săvârșire a infracțiunii este îndreptată spre atingerea altor scopuri, nelegate de vătămarea obiectului infracțiunii. De aceea, obiectele care sînt folosite la aplicarea acestor metode nu pot avea rolul de mijloace de săvârșire a infracțiunii”.¹⁹

În ce ne privește, susținem un alt punct de vedere, sprijinit de V.I. Gurov²⁰, conform căruia mijlocul de săvârșire a infracțiunii e specific atît pentru infracțiunile intenționate, cît și pentru infracțiunile săvârșite din imprudență.

Aceasta ne-o demonstrează, înainte de toate, analiza prevederilor penale privind infracțiunile săvârșite din imprudență. Astfel, din examinarea art.227 „Poluarea solului” din Codul penal rezultă cu claritate că prin intermediul produselor nocive ale activității economice ori de altă natură (substanțe nocive, îngrășăminte minerale, stimulenți de creștere a plantelor, alte substanțe chimice sau biologice) se influențează asupra solului. Cu alte cuvinte: solul este obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.227 CP RM; produsele nocive ale activității economice ori de altă natură reprezintă mijlocul de săvârșire a acestei infracțiuni.

Din analiza art.228 „Încălcarea cerințelor de protecție a subsolului” din Codul penal reiese că subsolul constituie obiectul material al faptei infracționale corespunzătoare. Totodată, deșeurile toxice și substanțele nocive reprezintă mijlocul de săvârșire a faptei incriminate la art.228 CP RM.

La fel, în cazul infracțiunii de poluare a apei (art.229 CP RM), apele de suprafață sau subterane formează obiectul material al infracțiunii. În același timp, apele uzate sau alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură reprezintă mijlocul de săvârșire a infracțiunii de poluare a apei.

În ipoteza infracțiunii de poluare a aerului (art.230 CP RM), aerul atmosferic reprezintă obiectul imaterial al infracțiunii, pe cînd poluanții constituie mijlocul de săvârșire a infracțiunii.

Și exemplele pot continua.

Este firesc ca despre mijloacele de săvârșire a infracțiunii să se relateze și în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență. Or, mijlocul de săvârșire a infracțiunii ține de aspectul exterior al infracțiunii, caracteristic oricărei fapte penale. În opoziție, imprudența ține de aspectul intrinsec al infracțiunii. Deși corelează între ele, cele două aspecte nu se exclud reciproc. Aceleași mijloace de săvârșire a infracțiunii pot fi folosite la săvârșirea celor mai diverse fapte infracționale, indiferent de prevederea, dorința și producerea unor sau altor urmări prejudiciabile.

În acest sens, nu putem să nu fim de acord cu V.N. Kudreavțev, care consideră că „mijlocul de săvârșire a

infracțiunii are un caracter strict obiectiv, considerent din care poate fi raportat nu doar la infracțiunile intenționate, dar și la infracțiunile săvârșite din imprudență”.²¹ Într-adevăr, în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență, mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu e utilizat pentru atingerea unor scopuri infracționale. El este folosit în pofida regulilor de prudență, creîndu-se astfel pericolul pentru valorile și relațiile sociale ocrotite de legea penală.

În concluzie, sintetizînd considerentele prezentate mai sus, propunem următoarele criterii de delimitare a obiectului material al infracțiunii de mijlocul de săvârșire a infracțiunii:

- 1) obiectul material al infracțiunii ține de sistemul de referință al obiectului infracțiunii; mijlocul de săvârșire a infracțiunii e conectat la sistemul de referință al laturii obiective a infracțiunii;
- 2) obiectul material al infracțiunii este supus influențării directe din partea făptuitorului (inclusiv presupunîndu-se utilizarea mijlocului de săvârșire a infracțiunii); mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu poate fi supus influențării din partea infractorului, cu atît mai puțin – influențării care presupune utilizarea obiectului material al infracțiunii;
- 3) obiectul material al infracțiunii se găsește într-o interconexiune de substanță cu obiectul juridic special al infracțiunii; mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu se poate afla într-o atare conexiune cu obiectul juridic special al infracțiunii.

Referințe:

- 1 Criminal Code of Albania // http://plosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm
- 2 Revised Penal Code of the Philippines. Book two (full text) // www.chanrobles.com/recisedpenalcodeofthephilippinesbook2.htm
- 3 A se vedea: C.Bulai. *Manual de drept penal. Partea Generală*. – București: ALL, 1997, p.395.
- 4 M.Grama. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*. – Chișinău: CEP USM, 2003, p.91.
- 5 Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.283-287.
- 6 A se vedea: *Уголовное право. Общая Часть*. – Москва: МГУ, 1993, p.132.
- 7 A se vedea: C.Bulai. *Op. cit.*, p.197.
- 8 *Ibidem*, p.175; C.Mitrache. *Drept penal român. Partea Generală*. – București: Șansa, 1999, p.92; A.Ungureanu. *Drept penal român. Partea Generală*. – București: Lumina LEX, 1995, p.80; V.Dobrinou, I.Pascu, I.Molnar și alții. *Drept penal. Partea Generală*. – București: Europa Nova, 1999, p.157.
- 9 *Курс уголовного права. Общая Часть*. Том 1: *Учение о преступлении* / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. – Москва: Зерцало, 1999, p.251.
- 10 У.Кошанов. *Орудия и средства преступления* // Тураби, 2005, nr.7, p.15-17.
- 11 В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. *Op. cit.*, p.236.

- ¹² В.И. Сахаров. *Средства и орудия совершения преступления и их уголовно-правовое значение*. – Москва: МЮИ МВД России, 1996, р.28.
- ¹³ *A se vedea*: А.С. Денисова. *Отграничение орудий и средств преступления от предмета преступления*, р.121-125.
- ¹⁴ *A se vedea*: А.В. Наумов. *Средства и орудия совершения преступления // Советская юстиция*, 1986, nr.14, р.24.
- ¹⁵ *A se vedea*: O.Loghin, T.Toader. *Drept penal român. Partea Specială*. – București: Șansa, 1999, р.487; Gh.Nistoreanu, A.Boroi, I.Molnar și alții. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Europa Nova, 1999, р.503; Gh.Nistoreanu, A.Boroi. *Drept penal. Partea Specială*. – București: ALL Beck, 2002, р.396; T.Toader. *Drept penal. Partea Specială*. – București: ALL Beck, 2002, р.394.
- ¹⁶ *A se vedea*: V.Dongoroz, S.Kahane, I.Oancea și alții. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Vol.IV. Partea Specială*. – București: Editura Academiei, 2003, р.448.
- ¹⁷ *A se vedea*: И.Гричанин, Ю.ЩигOLEV. *Квалификация подделки и использования подложных документов // Российская юстиция*, 1997, nr.11, р.37-38; *Уголовное право. Особенная Часть / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова*. – Москва: Норма-Инфра-М, 1998, р.700; *Уголовное право. Особенная Часть / Под ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова*. – Москва: Новый Юрист, 1998, р.700; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева*. – Москва: Норма-Инфра-М, 1998, р.741; *Уголовное право Российской Федерации. Особенная Часть / Под ред. Б.В. Здравомыслова*. – Москва: Юристъ, 1999, р.485.
- ¹⁸ *A se vedea*: О.И. Калешина. *Как квалифицировать изготовление и последующее использование поддельного документа // «Черные дыры» в российском законодательстве*, 2006, nr.3, р.189-190; А.С. Денисова. *Уголовно-правовое значение орудий и средств совершения преступления*. – Оренбург: Газпромсервис, Газпромпечатъ, 2005, р.23.
- ¹⁹ С.М. Сырков. *Орудия преступления: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Ленинград, 1973, р.53; Л.Л. КрутликOв. *Способ совершения преступления: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Свердловск, 1971, р.5; Н.П. Пономарева. *Уголовно-правовое значение способа совершения преступления: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Москва, 1972, р.2.
- ²⁰ *A se vedea*: В.И. Гуров. *Орудия и средства совершения преступления в советском уголовном праве*. – Свердловск, 1983, р.5.
- ²¹ В.Н. Кудрявцев. *Объективная сторона преступления*. – Москва: Юридическая литература, 1983, р.36.

Sugestii pe marginea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Vitalie STATI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

INFRAȚIUNEA DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE SECURITATE A CIRCULAȚIEI SAU DE EXPLOATARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT DE CĂTRE PERSOANA CARE CONDUCE MIJLOCUL DE TRANSPORT (ART.264 CP RM): CONOTAȚII PRACTICE ȘI TEORETICE

A complex juridical-penal analysis of the offences provided by art.264 of the Criminal Code of Republic of Moldova is carried out in the framework of the present paper. Utilizing a large number of examples from the national judicial practice, the examination of the integrant elements of the mentioned offence is undertaken – the offence object, the objective side of the offence, the subjective side of the offence, the offence subject. The specific aggravated circumstance of the offence provided by art.264 of the Criminal Code of Republic of Moldova, committing the crime being intoxicated, is analyzed as well. The conclusions and the recommendations formulated in the framework of this study can be used in the practical activity, in the process of improving the penal law, as well as in the didactic process.

Articolul 264 CP RM stabilește răspunderea pentru infrațiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport. Acest articol face parte din Capitolul XII „Infrațiuni în domeniul transporturilor” al Părții Speciale a Codului penal. Având în vedere denumirea acestui capitol, **obiectul juridic generic** al infrațiunii prevăzute la art.264 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea în transport. Așa cum se desprinde din art.13 „Securitatea în transport” al Legii Republicii Moldova cu privire la transporturi, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.05.1997¹, securitatea în transport reprezintă lipsa de primejdii pentru viața și sănătatea oamenilor, siguranța exploatării mijloacelor de transport, căilor de comunicație, clădirilor, instalațiilor și în protecția mediului înconjurător. Potrivit art.1 din aceeași lege, transportul este una dintre ramurile principale ale economiei naționale și o verigă a structurii sociale a Republicii Moldova, fiind chemat să asigure necesitățile în transporturi de mărfuri și călători. Iar din Capitolul III al Legii cu privire la transporturi aflăm că sistemul de transporturi al Republicii Moldova

include: transportul feroviar; transportul auto; transportul aerian; transportul naval; transportul urban electric; transportul prin conducte.

Obiectul juridic generic al infrațiunii este constituit din valoarea socială fundamentală în a cărei componentă este inclusă, într-o formă specifică, valoarea socială individuală care constituie obiectul juridic special al infrațiunii.

După cum rezultă din art.264 CP RM, obiectul juridic special al infrațiunii analizate are un caracter complex: **obiectul juridic principal** îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier; **obiectul juridic secundar** îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei.

Conform art.2 al Legii privind siguranța traficului rutier, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 7.06.2007², siguranța traficului rutier este starea de lucruri în traficul rutier ce reflectă gradul de protecție a participanților la el împotriva accidentelor și consecințelor acestora.

Obiectul material al infrațiunii prevăzute la art.264 CP RM îl reprezintă corpul persoanei.

Cît privește mijlocul de transport, acesta nu mai poate să reprezinte obiectul material al infrațiunii examinate. El poate să reprezinte exclusiv mijlocul de săvîrșire a infrațiunii prevăzute la art.264 CP RM.

Aceasta își are cauza în Legea Republicii Moldova pentru modificarea art.264 CP RM din Codul penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.04.2005.³ Prin această lege, din dispoziția articolului specificat au fost excluse în special cuvintele „ori daune materiale în proporții mari”. Ca urmare a acestei modificări, mijlocul de transport, alte bunuri mobile sau imobile reprezintă obiectul material al faptei prevăzute la art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative („Încălcarea de către conducătorii mijloacelor de transport a regulilor de circulație rutieră, încălcare care a atras după sine deteriorarea mijloacelor de transport ori a altor bunuri, precum și încălcarea altor reguli de circulație rutieră”).

Tocmai de aceea, la 11.10.2005, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a decis aplicarea art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative, și nu a art.264 CP RM, pentru următoarea faptă: la 17.09.2003, C.A., conducînd automobilul „Nissan-Micra”, care era în stare tehnică bună, se deplasa pe str. Uzinelor din mun. Chișinău, din direcția str. Izmail spre str.Voluntarilor. Deplasarea se făcea pe timp de ploaie. Ajungînd în apropierea depozitului pentru materiale de construcție, situat pe str. Uzinelor 9, dorind să facă manevra de întoarcere, C.A. nu a luat măsuri de asigurare la schimbarea direcției de mers, astfel încît această manevră să

fie în siguranță și să nu creeze obstacole pentru ceilalți participanți la trafic, prin aceasta încălcând cerințele Regulamentului circulației rutiere. El nu a oprit autovehiculul pentru a nu pune în pericol siguranța traficului și a comis tamponarea cu automobilul VAZ-2114, condus de O.V., care se deplasa regulamentar pe str. Uzinelor. În urma accidentului, acest automobil a fost deteriorat, înregistrând un prejudiciu de 14683,12 lei.⁴

În ce privește următorul element constitutiv al infracțiunii – **latura obiectivă** – menționăm că nici pe departe oricare accident rutier este un temei de aplicare a răspunderii penale conform art.264 CP RM. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM poate avea numai următoarea structură:

- 1) fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport;
- 2) urmările prejudiciabile, care se exprimă, după caz, în:
  - a) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății (alin.(1) sau (2));
  - b) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul unei persoane (alin.(3) sau (4));
  - c) decesul a două sau a mai multor persoane (alin.(5) sau (6));
- 3) legătura cauzală;
- 4) mijlocul de săvârșire a infracțiunii.

În această privință, în pct.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.20 din 8.07.1999, „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport” (în continuare – Hotărârea Plenului nr.20/1999)⁵ se menționează: „Dacă instanța judecătorească conchide că în acțiunile făptuitorului există o componentă a infracțiunii, în sentință urmează să se indice de încălcarea căror reguli de circulație rutieră și/sau de exploatare a mijloacelor de transport persoana este recunoscută vinovată, în ce mod s-au manifestat concret aceste încălcări și dacă consecințele survenite se află în legătură de cauzalitate cu încălcările indicate”.

Astfel, în procesul calificării se va stabili, înainte de toate, ce reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport au fost încălcate de către făptuitor. Un exemplu în acest caz îl poate reprezenta sentința Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, din 7.03.2007, de condamnare a lui I.T. conform lit.b) alin.(3) art.264 CP RM. În fapt, la 4.12.2006, I.T., încălcând prevederile alin.(3) pct.8 al Regulamentului circulației rutiere (care stabilește vârsta minimă de 18 ani a conducătorului mijlocului de transport), aflându-se la volanul automobilului „Dodge Neon”, care era în stare tehnică bună, se deplasa pe str. I.Pelivan, din direcția str. N.Costin spre str. A.Donici. De asemenea, I.T. a încălcat prevederile: alin.(1) pct.45 al Regulamentului circulației rutiere (conform căruia conducătorul mijlocului de transport

urmează să conducă ținând cont de starea sa psihofiziologică ce influențează atenția și reacția, de condițiile și situația rutieră); alin.(1) pct.47 al Regulamentului circulației rutiere (care stabilește limita maximă de viteză în localități – 60 km/h), iar I.T. se deplasa cu viteza de 116 km/h. Ca urmare, la intersecția str. I.Pelivan – str. G.Muzicescu, cu automobilul pe care îl conducea a tamponat pietonul E.N. care se deplasa regulamentar pe trotuar. În consecință, E.N. a decedat la 4.12.2006.⁶

Regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport sînt stabilite în mod obligatoriu în cadrul unor acte normative. În primul rînd, după cum s-a putut vedea din cele consemnate mai sus, ele sînt stabilite în Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.713 din 27.07.1999 (în continuare – RCR).⁷ Acest act normativ este principalul act de referință pentru art.264 CP RM. Chiar dacă denumirea acestui act normativ este „Regulamentul circulației rutiere”, pe lângă reguli de securitate a circulației el conține și reguli de exploatare a mijloacelor de transport.

Aceasta o confirmă, înainte de toate, alin.(1) pct.11 RCR, conform căruia conducătorul de autovehicul, înainte de plecare și în timpul deplasării, este obligat să verifice starea tehnică a vehiculului, în special sistemele de direcție, de frînare, dispozitivele de iluminare și semnalizare.

Cele mai multe reguli de exploatare a mijloacelor de transport le conține Capitolul XVIII „Condiții tehnice pentru admiterea în circulație a autovehiculelor și remorcilor” din Regulamentul circulației rutiere. În particular, sînt nominalizate devierile de la normativele tehnice, cazuri în care este interzisă exploatarea vehiculelor: pentru sistemele de frînare (alin.(1) pct.122 RCR); pentru sistemul de direcție (alin.(2) pct.122 RCR); pentru dispozitivele de iluminare, semnalizare luminoasă și sonoră (alin.(3) pct.122 RCR); pentru dispozitivele de ștergere și de spălare a parbrizului (alin.(4) pct.122 RCR); pentru roți și anvelope (alin.(5) pct.122 RCR) etc.

În dispoziția art.264 CP RM regulile de securitate a circulației sînt delimitate prin conjuncția „sau” de regulile de exploatare a mijloacelor de transport. Totodată, legiuitorul a învederat că încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport i se poate incumba doar unei persoane care conduce mijlocul de transport. Cu alte cuvinte, încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport este de neconceput în alte situații, decît în legătură cu conducerea mijlocului de transport de către aceeași persoană. Datorită acestui specific, încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport în condițiile art.264 CP RM trebuie diferențiată de încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport în condițiile art.265 „Punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite” din Codul penal.

Legată de un alt aspect este opinia unor autori, potrivit căreia, dacă în urma încălcării regulilor de exploatare a unei mașini autopropulsate (buldozer, excavator, combină de recoltat etc.) victimei i-au fost cauzate vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori decesul, atunci făptuitorul trebuie să răspundă pentru una din infracțiunile în domeniul transporturilor.⁸ Se pare că această viziune este unilaterală și nu ia în considerație întreaga gamă a faptelor care pot fi săvârșite în asemenea condiții. Pe bună dreptate, în pct.10 al Hotărârii Plenumului nr.20/1999 se menționează: „Instanțele judecătorești urmează să diferențieze infracțiunile contra securității circulației rutiere și exploatarea mijloacelor de transport de infracțiunile legate de încălcarea regulilor securității tehnice sau de protecție a muncii la efectuarea lucrărilor cu utilizarea mijloacelor de transport sau de cele contra vieții și sănătății. În cazul în care decesul sau leziunile corporale sînt provocate în urma încălcării regulilor de încărcare și debarcare a încărcăturilor, reparației mijloacelor de transport, efectuării lucrărilor de construcție, lucrărilor agricole etc., acțiunile persoanelor care au comis astfel de încălcări trebuie să fie încadrate, în dependență de circumstanțele concrete, în baza normei ce prevede responsabilitatea pentru infracțiunile legate de încălcarea regulilor protecției muncii și securității tehnice ori contra vieții și sănătății populației”.

Mai exact, în asemenea ipoteze este aplicabil nu art.264 CP RM. După caz, se vor aplica art.149, 157, 183, 300 etc. din Codul penal.

Însă, în contextul infracțiunii analizate, fapta prejudiciabilă poate consta nu doar în acțiunea sau inacțiunea de încălcare a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport. Încălcarea regulilor de securitate a circulației constituie cealaltă modalitate a acțiunii (inacțiunii) prejudiciabile.

Astfel, ca încălcări active ale regulilor de securitate a circulației sînt considerate:

- intrarea conducătorilor de vehicule în intersecție, chiar dacă semnalul verde este în funcțiune, în cazul în care situația rutieră în direcția de deplasare este de așa natură, încît nu ar putea elibera intersecția pînă la schimbarea semnalului (încălcarea regulilor fixate în nota 1 la alin.(3) pct.20 RCR);
- depășirea vitezei maxime de deplasare de 60 km/h în cazul în care se transportă persoane în caroseria camionului (încălcarea regulii fixate la alin.(2) pct.48 RCR);
- frînarea bruscă, dacă această acțiune nu este impusă de siguranța circulației (încălcarea regulii fixate la lit.d) pct.50 RCR);
- reducerea bruscă a vitezei și oprirea imediat după executarea depășirii, dacă acesta nu este un caz excepțional (încălcarea regulii fixate la alin.(1) pct.51 RCR);

- angajarea în traversarea trecerii la nivel cu calea ferată în cazul în care situația rutieră îl va impune pe conducătorul de vehicul să oprească pe calea ferată (încălcarea regulii fixate la lit.a) pct.65 RCR);
- oprirea pe sectoarele de drum cu vizibilitate limitată: frînturi convexe ale profilului longitudinal al drumului, curbe periculoase (încălcarea regulii fixate la lit.c) pct.69 RCR);
- remorcarea pe drumurile acoperite cu polei, prin intermediul unei legături flexibile (încălcarea regulii fixate la lit.a) pct.76 RCR) etc.

Prezentarea acestor exemple are un caracter absolut aleatoriu, scopul fiind relevarea diversității de forme și variații care marchează încălcarea activă a regulilor de securitate a circulației. Același scop îl vom urmări în punctarea formelor și variațiilor încălcării pasive a regulilor de securitate a circulației:

- omiterea de asigurare de către conducătorul de vehicul – prealabil începerii deplasării, reîncolonării sau altei schimbări a direcției de mers – că această manevră va fi în siguranță și nu va crea obstacole pentru ceilalți participanți la trafic (încălcarea regulii fixate la alin.(1) pct.39 RCR);
- omisiunea de a ceda trecerea vehiculelor ce se deplasează din sens opus și care urmează a se deplasa înainte sau la dreapta, precum și a pietonilor (încălcarea regulii fixate la lit.b) pct.40 RCR);
- omisiunea de a lăsa liber un spațiu (distanță) față de vehiculul precedent care, în caz de frînare bruscă, i-ar crea posibilitatea să oprească evitînd coliziunea (încălcarea regulii fixate la alin.(1) pct.49 RCR);
- nereducerea vitezei și neasigurarea că nu se apropie nici un tren la apropierea de trecerea la nivel cu calea ferată (încălcarea regulii fixate la pct.61 RCR);
- neluarea măsurilor adecvate care vor exclude pornirea de la sine a vehiculului sau utilizarea lui în lipsa conducătorului, înainte de părăsirea vehiculului de către conducător (încălcarea regulii fixate la alin.(1) pct.71 RCR);
- omisiunea de a scoate vehiculul imediat în afara carosabilului sau de a-l deplasa cît mai aproape de bordură și neanunțarea asistenței tehnice, în cazul în care vehiculul rămîne în pană (încălcarea regulii fixate la alin.(1) pct.74 RCR) etc.

Nu putem să nu agreăm punctul de vedere al lui A.I. Korobeev, care susține că, în vederea evitării erorilor în procesul de stabilire a faptului de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport și în vederea evaluării corecte a acestui fapt, este necesară dispunerea unei expertize autotehnice.⁹

De exemplu, într-o speță este menționat că raportul de expertiză autotehnică confirmă că automobilul condus de B.L. se deplasa, înainte de a începe frînarea, cu

79 km/h. Ceea ce a și condiționat condamnarea lui B.L. inclusiv conform alin.5 art.177 CP RM din 1961 (corespunde cu alin.(5) art.264 CP RM). În fapt, la 12.07.1996, B.L., conducând automobilul Audi-80 pe str. Calea Ieșilor, mun. Chișinău, dinspre str. Bariera Sculeni spre piața Dimitrie Cantemir, pe banda a treia, cu viteza de 79 km/h, a încălcat brutal prevederile pct.45 și lit.a) alin.(1) pct.46 RCR. Drept urmare, fiind neatent și neadaptând viteza automobilului la condițiile traficului, a comis tamponarea pietonilor C.I. și C.A., în urma căreia aceștia au decedat.¹⁰

Într-o altă speță, în recurs s-a solicitat anularea sentinței de condamnare în privința lui M.A. conform alin.3 art.177 CP RM din 1961 (corespunde cu lit.b) alin.(3) art.264 CP RM) și trimiterea cauzei spre rejudecare din motivul nerezolvării fondului cauzei. În urma admiterii recursului, s-a constatat că instanța de fond nu a examinat sub toate aspectele, complet și obiectiv, circumstanțele cauzei în ansamblul lor. Astfel, în baza demersului apărătorului, prin încheierea instanței, pe marginea dosarului penal a fost numită o expertiză autotehnică, iar judecarea cauzei a fost suspendată pînă la efectuarea expertizei.¹¹

De cele mai multe ori, chestiunile adresate spre soluționare expertizei autotehnice sînt:

- la ce distanță unul de altul se aflau mijloacele de transport în momentul intrării unuia din ele în intersecție și al apariției pericolului de impact? era oare suficientă această distanță pentru o oprire prin frînare?
- care era viteza de deplasare a mijlocului de transport, dacă lungimea parcursului de frînare pe asfaltul uscat a constituit... metri?
- în ce poziție unul față de altul se găseau mijloacele de transport în momentul impactului?
- de cît timp a avut nevoie pietonul pentru a parcurge cu pas accelerat distanța de la trotuar pînă la locul în care a fost acroșat, și a fost oare suficientă această distanță pentru a opri mijlocul de transport care se deplasa cu viteza de 40 km/h?
- a avut oare conducătorul mijlocului de transport posibilitatea tehnică de a evita impactul în cazul unei acționări prompte a frînei la apariția pericolului?¹²

Este important ca la formularea acestor întrebări să se țină cont de explicația din pct.12 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999: „Numai decizia pe marginea chestiunilor speciale ține de competența expertului. În legătură cu aceasta, fixînd expertiza respectivă, instanța de judecată nu este în drept să înainteze expertului chestiuni de drept (vinovăția sau nevinovăția conducătorului de transport) care sînt în exclusivitate de competența judecătii”.

Într-o altă ordine de idei, infracțiunea prevăzută la art.264 CP RM este o infracțiune materială. După cum am mai specificat, infracțiunea se consideră consumată din momentul producerii uneia din următoarele urmări prejudiciabile:

- a) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;¹³
- b) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul unei persoane;¹⁴
- c) decesul a două sau a mai multor persoane.¹⁵

În funcție de urmarea prejudiciabilă concretă, se va aplica răspunderea în conformitate cu unul din cele șase alineate ale art.264 CP RM. Deci, gradul de gravitate a urmării prejudiciabile se ia în considerație la calificarea faptei. În același timp, în ipoteza prevăzută la alin.(3) sau (4) art.264 CP RM, trebuie efectuată individualizarea pedepsei, de vreme ce această ipoteză nu presupune o urmare prejudiciabilă, ci două (avînd un caracter alternativ): 1) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; 2) decesul unei persoane. De asemenea, individualizarea pedepsei se va face în ipoteza prevăzută la alin.(5) sau (6) art.264 CP RM. De această dată, criteriul de individualizare este numărul de victime decedate.

Din prevederile pct.5 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999 rezultă următoarea concluzie: încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, care a determinat producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute de cîteva alineate ale art.264 CP RM, dar reprezentînd aceeași infracțiune, trebuie calificată conform aceluia alineat al art.264 CP RM care prevede o pedeapsă mai aspră. Această regulă derivă din prevederile de la lit.c) art.117 CP RM, referitoare la calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre două norme speciale, ambele prevăzînd componente de infracțiuni cu circumstanțe agravante.

Regulile concursului de infracțiuni se vor aplica pentru faptele care au determinat producerea mai multor urmări prejudiciabile, dacă aceste fapte sînt săvîrșite la un timp diferit, iar urmările prejudiciabile survenite constituie rezultatul unor încălcări între care nu există nici o legătură.

În contextul explicației de la pct.5 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, este oportună prezentarea următorului exemplu: G.V. a fost condamnat conform alin.(4) art.264 CP RM pentru faptul că, la 6.05.2003, în or. Cahul, pe str. Mihai Viteazul, conducînd automobilul „Opel Cadet”, a încălcat regulile de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport. Concret, a comis un accident rutier, în urma căruia lui V.I. i-a fost cauzată vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, iar lui D.M. i-a fost cauzată vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.¹⁶

De asemenea, din pct.5 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999 rezultă că, dacă în rezultatul aceleiași fapte se produc cîteva urmări prejudiciabile – dintre care unele sînt prevăzute în art.264 CP RM, iar altele în art.124 din Codul penal cu privire la contravențiile administrative – se va aplica răspunderea potrivit art.264 CP RM (și anume, alineatul din acest articol care prevede pedeapsa mai aspră). În asemenea cazuri, nu se intentează procedura administrativă.

Ca ilustrare a acestei reguli poate servi următoarea speță: P.A. a fost condamnat în conformitate cu alin.(5) art.264 CP RM pentru că, la 22.10.2005, conducând automobilul pe traseul Chișinău-Chetrosu, a ieșit pe contrasens, încălcând astfel prevederile pct.2 RCR. Ca urmare, s-a tamponat de un camion „ZIL”, condus de P.I. În rezultatul ciocnirii, P.I. a suferit o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. G.A. și P.A., pasageri în automobilul condus de făptuitor, au suferit vătămări grave ale integrității corporale sau sănătății, în urma cărora ambii au decedat.¹⁷

În legătură cu același semn al laturii obiective – urmările prejudiciabile – în pct.4 al Hotărârii nr.20/1999 se afirmă: „Nu pot fi trase la răspundere penală persoanele care, deși au încălcat regulile de circulație și de exploatare a mijloacelor de transport, dar au pricinuit părții vătămate leziuni corporale ușoare, daună materială sau morală. În asemenea caz poate surveni răspunderea administrativă potrivit art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative”.

În practica judiciară se respectă această recomandare. De exemplu, la 29.09.1998, N.T., conducând automobilul BMW-5203, a încălcat prevederile pct.45 RCR. Mai exact, nu a adaptat viteza mijlocului de transport astfel încât să poată opri în fața oricărui obstacol previzibil. În urma acestei fapte a tamponat gardul Spitalului orașenesc nr.1. În consecință, N.T. a fost declarat vinovat de comiterea faptei prevăzute la alin.1 art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative.¹⁸ Într-un alt caz, P.A. a fost tras la răspundere conform alin.2 art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative. În fapt, la 16.05.1998, conducând automobilul Moskvici-2140, virînd la stînga, acesta nu a conectat sistemul de avertizare luminescentă. P.A. nu s-a asigurat că la depășire a ieșit automobilul „Opel”, cu care ulterior a intrat în coliziune și l-a deteriorat. Prin aceasta, lui F.N., posesorul acestui automobil, i s-a cauzat un prejudiciu în sumă de 8926 lei.¹⁹

În cazul în care încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport nu implică producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM, nu este aplicabil numai art.124 din Codul cu privire la contravențiile administrative. În funcție de tipul regulilor încălcate, mai sînt aplicabile și alte articole din Codul cu privire la contravențiile administrative:

- art.120 „Încălcarea de către conducătorii mijloacelor de transport a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport”;
- art.121 „Depășirea vitezei de către conducătorii mijloacelor de transport”;
- art.121¹ „Nerespectarea de către conducătorii mijloacelor de transport a cerințelor indicatoarelor rutiere, încălcarea regulilor de transportare a oamenilor și a altor reguli ale circulației rutiere”;

- art.121² „Încălcarea de către conducătorii mijloacelor de transport a regulilor de circulație rutieră care a generat o situație de avarie”;
- art.121³ „Participarea conducătorilor mijloacelor de transport la deplasarea în grup”;
- art.122 „Încălcarea de către conducătorii mijloacelor de transport a regulilor de transport la nivel cu calea ferată”;
- art.124¹ „Încălcarea regulilor de folosire a centurilor de siguranță, precum și a căștilor pentru motocicliști” etc.

Încheind analiza urmărilor prejudiciabile, ca semn al laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM, menționăm că această infracțiune nu este susceptibilă de etape ale activității infracționale. Întrucît făptuitorul poate să manifeste doar imprudență față de urmările prejudiciabile, infracțiunea analizată nu poate avea nici etapă de pregătire, nici etapă de tentativă.

Într-o altă ordine de idei, referindu-se la încălcarea infracțională a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, L.Dulko și T.Lașciuk arată că se are în vedere numai o astfel de încălcare care poate antrena producerea unor urmări prejudiciabile.²⁰ Astfel, cei doi autori au circumstanțiat, implicit, legătura cauzală drept un alt semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM.

Legătura cauzală trebuie să se stabilească între fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. În majoritatea cazurilor, stabilirea legăturii cauzale – în timpul urmăririi penale și al examinării cauzei în judecată – nu prezintă dificultăți. Aceasta deoarece adesea cauza producerii urmărilor prejudiciabile este evidentă. Totuși, se atestă și cazuri cînd stabilirea legăturii cauzale nu este atît de facilă. În cele mai frecvente situații, aceasta are loc atunci cînd regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport sînt încălcate de către cîțiva participanți la trafic. De asemenea, aceasta se atestă atunci cînd în derularea evenimentelor sînt implicați factori exogeni: faptele victimelor; defectele tehnice ascunse; specificul condițiilor rutiere; influența factorilor naturii etc.

Așadar, singurul fapt de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport nu este suficient. Se poate întîmpla ca urmările prevăzute în art.264 CP RM să fie în legătură cauzală cu faptele altor participanți la trafic, cu o forță invincibilă a naturii, cu defectiunile ascunse ale mijlocului de transport etc. În asemenea cazuri, încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport nu poate fi considerată temei de aplicare a art.264 CP RM.

Au dreptate V.I. Kasiniuk și Z.G. Karceva cînd menționează că punctul de plecare în stabilirea legăturii cauzale, în cazul unei infracțiuni rutiere, este izolarea artificială a

accidentului rutier de alte interconexiuni. Acestei operații trebuie să-i urmeze defalcarea, din tabloul accidentului rutier, a încălcării de către persoana care conduce mijlocul de transport a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, precum și a urmărilor care au survenit în urma aceluiași accident.²¹

Aceasta înseamnă că examinarea prezenței sau lipsei legăturii cauzale trebuie începută cu stabilirea faptului încălcării regulilor corespunzătoare: prin ce se exprimă încălcarea, ce prevederi ale Regulamentului circulației rutiere sau ale altor reglementări relevante au fost încălcate? În acest sens, ne raliem poziției lui B.A. Kurinov care susține că dacă fapta persoanei, care conduce mijlocul de transport, nu contravine nici unei reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, reiese că nu există nici legătură cauzală între această faptă și urmările care s-au produs.²²

În alți termeni, legătura cauzală nu trebuie stabilită pur și simplu în legătură cu acțiunea sau inacțiunea persoanei; legătura cauzală trebuie stabilită cu o încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Dacă conduita persoanei corespunde acestor reguli, lipsește legătura cauzală. Chiar dacă urmările sînt foarte grave.

Dacă, totuși, s-a stabilit încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, urmează o altă etapă în procesul de stabilire a legăturii cauzale.

La această etapă, înainte de toate trebuie să se ateste că, în timp, încălcarea regulilor corespunzătoare a precedat producerea urmărilor prejudiciabile. Nu a succedat-o. De asemenea, este necesar să se stabilească că urmările prejudiciabile au survenit tocmai datorită încălcării de către făptuitor a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Dacă urmările prejudiciabile, specificate în art.264 CP RM, s-ar fi produs oricum, indiferent dacă făptuitorul respecta sau nu regulile corespunzătoare, cauza unor asemenea urmări nu trebuie căutată în acțiunea (inacțiunea) făptuitorului, ci în alte circumstanțe.²³

Printre particularitățile legăturii cauzale ce caracterizează infracțiunea prevăzută la art.264 CP RM se numără și particularitatea că în unele cazuri ea poate avea un caracter complex. Aceasta deosebește infracțiunea dată de alte infracțiuni: omor, viol, sustragere etc. De regulă, în cazul acestora, legătura cauzală este o legătură nemijlocită dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. Adică, legătura ce presupune o singură verigă în lanțul dintre două fenomene intercondiționate. În contrast, în cazul infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM, acțiunea (inacțiunea) făptuitorului poate fi mediată de faptele altor persoane (conducătorul unui alt mijloc de transport, victima, pietonul, pasagerul etc.), persoane care sînt implicate într-un mod sau altul în accidentul rutier.

În acest registru, prezintă interes următoarea speță: V.A. și N.V. au fost condamnați conform alin.2 art.177 CP RM din 1961, pentru încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, care a dus la decesul a două persoane și la cauzarea vătămării integrității corporale sau a sănătății altor 18 persoane. În fapt, N.V. conducea autocamionul LAZ-52, utilat pentru transportarea persoanelor, deplasându-se pe șoseaua Chișinău-Volgograd. În caroseria autocamionului se aflau 22 elevi. În zona marcată „kilometrul 1502”, în timpul virării la stînga pe un drum secundar, N.V. nu s-a asigurat de securitatea manevrei pe care o efectuează. De aceea, nu a cedat calea automobilului ZIL-MMZ-45020, condus de către V.A. Acesta efectua o depășire, încălcînd de asemenea regulile circulației rutiere. În consecință, s-a produs ciocnirea celor două mijloace de transport.

Examinînd recursul, instanța superioară a conchis just: răspunderea potrivit art.177 CP RM din 1961 (corespunde cu art.264 CP RM) se aplică dacă există legătură cauzală între încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport și urmările prejudiciabile. Întrucît N.V. nu a săvîrșit nici o încălcare care s-ar găsi în legătură cauzală cu urmările produse, din fapta lui lipsește componenta de infracțiune. S-a considerat că numai V.A. este vinovat de producerea urmărilor.²⁴

În cele ce urmează ne vom referi la un alt aspect al medierii acțiunii (inacțiunii) făptuitorului de faptele altor persoane.

Astfel, V.B. Malinin afirmă că semnificația pe care o are „vinovăția victimei” în contextul stabilirii cauzei accidentului rutier constă în aceea că fapta victimei întrerupe dezvoltarea unui lanț de cauzalitate și, astfel, devine punctul inițial al unui alt lanț de cauzalitate. Tocmai acest din urmă lanț conduce la vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori la decesul victimei. Într-o asemenea ipoteză, cauza unică și necesară a accidentului rutier este fapta victimei. Iar aceasta exclude răspunderea conducătorului mijlocului de transport pentru urmările survenite.²⁵

Tocmai o asemenea ipoteză este reliefată în următoarea explicație din practica judiciară: „Cerințele pct.45 RCR nu presupun în mod exclusiv că pentru orice accident rutier vinovăția revine conducătorului auto și în cazul concret era necesar a se ține cont în primul rînd de faptul că acțiunea lui G.V., care a traversat drumul într-un loc nepermis, a dus la accidentarea sa. Din declarațiile lui G.V. și din materialele cauzei rezultă că acesta a văzut semaforul la o distanță de 180-200 de metri, însă nu s-a apropiat de locul de traversare și a pășit pe carosabil fără să se asigure (după cum a menționat singur, a văzut automobilul doar în momentul tamponării). Alegerea vitezei de deplasare a automobilului, în afara cerințelor relatate în pct.45 RCR, mai presupune necesitatea deplasării fără crearea de obstacole pentru alți participanți la

traficul auto și, în cazul dat, limitele nu au fost depășite. Conducătorul auto este în drept să se bazeze pe respectarea regulilor și din partea pietonilor, nefiind obligat să prevadă încălcarea acestora din partea altor persoane”.²⁶

Însă, nu trebuie de înțeles că în toate cazurile implicarea victimei în accidentul rutier îl absolvă pe conducătorul mijlocului de transport de răspunderea penală. Este posibil ca urmările prejudiciabile produse să se afe în legătură cauzală atât cu fapta victimei, cât și cu fapta conducătorului mijlocului de transport. La această ipoteză s-a referit A.Boroi: „În situațiile în care acțiunea sau inacțiunea devine periculoasă prin contribuția a două sau mai multor persoane, toate aceste persoane răspund pentru starea de pericol creată și rezultatul survenit, iar dacă victima însăși participă la starea de pericol (spre exemplu, o persoană traversează strada fără să se asigure și prin locuri rezervate circulației vehiculelor, fiind ucisă de o mașină), caracterul periculos al situației create se deduce în raport cu toți cei care au contribuit la producerea lui. Nu se produce... o compensare a culpelor (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Fiecare din persoanele care au avut o contribuție la consecințe răspund autonom pentru culpa proprie. Cel mult, dacă există o culpă a victimei, aceasta va fi avută în vedere la individualizarea răspunderii penale și la stabilirea despăgubirilor legale”.²⁷ În acest sens, consemnăm că, potrivit lit.) art.76 CP RM, la stabilirea pedepsei sînt considerate circumstanțe atenuante acțiunile ilegale sau imorale ale victimei, dacă ele au provocat infracțiunea.

Ideea conturată mai sus se regăsește în pct.6 din Hotărîrea Plenului nr.20/1999: „Nu poate fi temei pentru eliberarea conducătorului auto de răspundere penală în cazurile în care în acțiunile lui există componenta infracțiunii (sublinierea ne aparține – *n.a.*), chiar și în cazul în care regulile circulației rutiere și/sau de exploatare a mijloacelor de transport au fost încălcate și de către pătimit (conducător auto, pieton, pasager ori alt participant la trafic). Asemenea circumstanțe pot fi luate în considerație de către instanța judiciară doar ca circumstanțe atenuante”.

Generalizînd cele menționate cu privire la legătura cauzală în cazul infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM, concluzionăm că această legătură este prezentă dacă:

- 1) încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport a precedat producerea urmărilor prejudiciabile;
- 2) încălcarea respectivă a fost cauza necesară a producerii urmărilor prejudiciabile;
- 3) încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport a creat un pericol real de producere a urmărilor prejudiciabile;
- 4) încălcarea respectivă a transformat posibilitatea producerii urmărilor prejudiciabile în realitate.

Un alt semn al laturii obiective a infracțiunii analizate este mijlocul de săvîrșire a infracțiunii. După cum am menționat *supra*, acesta îl reprezintă mijlocul de transport.

Conform art.132 CP RM, prin „mijloace de transport” se înțeleg toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice.

Există o interpretare judiciară a noțiunilor „alte tipuri de mașini autopropulsate” și „alte mijloace de transport mecanice”. Astfel, conform pct.2 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, prin „alte tipuri de mașini autopropulsate” se înțeleg mijloacele de transport care circulă în mod ocazional pe drumurile publice, fiind destinate executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități (macarale, excavatoare, combine de recoltare etc.). Prin „alte mijloace de transport mecanice” se înțelege orice mecanism pus în mișcare cu ajutorul unui motor cu volumul de lucru nu mai mic de 50 cm³, care sînt subiecte ale regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport.

Mopedul, motoreta, scuterul, bicicleta cu motor și alte asemenea vehicule nu intră sub incidența noțiunii „mijloc de transport”, deci nu pot constitui mijlocul de săvîrșire a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM. Astfel, de exemplu, potrivit definiției de la art.2 al Legii privind siguranța traficului rutier, mopedul reprezintă un autovehicul cu 2 sau 3 roți, dotat cu motor avînd capacitate cilindrică de cel mult 50 cm³, și cu viteză maximă, prin construcție, de pînă la 50 km/h.

Dacă urmările indicate în art.264 CP RM sînt provocate de către conducătorii de moped, motoretă, scuter, bicicletă cu motor sau alte asemenea vehicule, ca urmare a încălcării de către aceștia a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației, se va aplica nu art.264 CP RM, dar art.269 CP RM.

Poate oare fi considerat locul de săvîrșire a infracțiunii semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM? Nu, nu poate, constatarea reieșind din prevederile pct.6 din Hotărîrea Plenului nr.20/1999. Potrivit acestei prevederi, pentru aplicarea răspunderii penale în baza art.264 CP RM nu contează locul unde a fost săvîrșită infracțiunea; acesta poate fi automagistrala, strada, curtea, teritoriul unei întreprinderi, cîmpul sau alte locuri unde este posibilă circulația mijloacelor de transport.

Are dreptate A.I. Korobeev, care include în lista locurilor de săvîrșire a infracțiunii examinate: drumurile desfundate; pădurea; podul de gheață de pe un rîu sau lac etc.²⁸

O asemenea poziție este justificată, deoarece în pct.1 RCR se menționează că Regulamentul circulației rutiere cuprinde normele ce determină circulația vehiculelor și pietonilor pe întreg teritoriul țării.

Următorul element constitutiv al infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM este ***latura subiectivă***. Aceasta se caracterizează prin intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă și numai prin imprudență față de urmările prejudiciabile.

În legătură cu aceasta, nu putem să nu reproducem opinia lui A.I. Korobeev: „Analiza practicii judiciare arată că regulile de securitate a circulației rutiere sau de exploatare a mijloacelor de transport sînt încălcate mai cu seamă intenționat (sublinierea ne aparține – *n.a.*), iar față de urmările acestor încălcări făptuitorul manifestă imprudență (încredere exagerată sau neglijență).²⁹ Așadar, nu poate fi exclusă cu totul posibilitatea manifestării imprudenței față de fapta prejudiciabilă, în contextul infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM. Aceasta deoarece legiuitorul nu specifică în acest articol care formă a vinovăției trebuie să manifeste făptuitorul în raport cu fapta prejudiciabilă. Spre deosebire, de exemplu, de art.213 CP RM, în care se specifică că regulile sau metodele de acordare a asistenței medicale se încalcă din neglijență.

Din acest unghi, pare a fi prea categorică remarca dintr-un caz din practica judiciară: „Pentru a emite o sentință de condamnare, instanțele trebuiau să obțină probe incontestabile despre aceea că inculpatul a procedat în pofida Regulamentului circulației rutiere, încălcînd intenționat (sublinierea ne aparține – *n.a.*) prevederile alin.(1) pct.11 RCR”.³⁰

Așa cum s-a afirmat anterior, față de urmările prejudiciabile făptuitorul manifestă încredere exagerată sau neglijență.

Privitor la încrederea exagerată, de exemplu – atunci cînd se depășește viteza de deplasare maxim admisibilă, cînd se intră în intersecție la semnalul roșu al semaforului, cînd se angajează intrarea pe trecerea la nivel cu calea ferată, deși semnalele luminoase și semnalul sonor o interzic etc. – făptuitorul, dîndu-și seama că încalcă regulile corespunzătoare, contează pe abilitățile sale sau pe finalul pozitiv pe care l-au avut asemenea manevre în trecut, sau pe funcționarea impecabilă a sistemului de frînare a mijlocului de transport pe care îl conduce, sau chiar pe rezonabilitatea și atenția altor participanți la trafic.

Mai dificil este a stabili că făptuitorul a manifestat neglijență față de urmările prejudiciabile. Mai ales dacă accidentul rutier se produce într-un asemenea loc și în asemenea condiții cînd făptuitorul nu se putea aștepta la apariția vreunui pericol.

După cum am menționat deja, în unele cazuri nu doar un singur conducător al mijlocului de transport, ci doi sau mai mulți încalcă regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Nu sînt rare nici cazurile cînd alături de vinovăția făptuitorului se atestă și vina victimei. Pietonii, bicicliștii și alți participanți la trafic devin victime ale accidentelor rutiere inclusiv din cauza propriei imprudențe. În alte cazuri, vinovați sînt exclusiv conducătorii mijloacelor de transport, iar alți participanți la trafic nu poartă nici o vină.

În situațiile în care nu se atestă vinovăția conducătorului mijlocului de transport, răspunderea pentru

producerea accidentului rutier trebuie s-o poarte acei participanți la trafic care se fac vinovați de producerea acestuia. Are dreptate A.I. Korobeev, care afirmă: „Conducătorului mijlocului de transport, care nu a încălcat nici o regulă de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu i se poate imputa nepreîntîmpinarea consecințelor situației de accident, care a fost provocată de fapta victimei sau a altor participanți la trafic. Dacă calculul persoanei este întemeiat, însă circumstanțe neprevăzute sau neexecutarea obligațiilor de către alte persoane au condiționat aceste consecințe, atunci nici ele, nici faptele care le-au provocat, nu-i pot fi imputate”.

Vizavi de un alt aspect ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM, menționăm că, în acord cu pct.9 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, dacă vătămarea integrității corporale sau a sănătății, ori decesul victimei au fost provocate intenționat, atunci se va aplica nu art.264 CP RM, dar normele corespunzătoare ce incriminează faptele contra vieții sau sănătății persoanei.

Sub acest aspect este relevant următorul exemplu: prin sentința Colegiului penal al Tribunalului mun. Chișinău, M.E., fiind învinuit în baza pct.6 art.88 CP RM din 1961 (adică pentru omor săvîrșit prin mijloace periculoase pentru viața mai multor persoane), a fost condamnat în baza alin.3 art.177 CP RM din 1961 (corespunde cu lit.b) alin.(3) art.264 CP RM). Sentința menționată a fost atacată cu apel de către procuror și reprezentantul legitim al părții vătămate, din motivul încadrării juridice greșite a infracțiunii. În consecință, Colegiul penal al Curții de Apel a admis apelul, a casat sentința primei instanțe, iar M.E. a fost condamnat conform pct.6 art.88 CP RM din 1961. Ultima decizie a fost menținută de instanțele superioare: Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție și Plenul Curții Supreme de Justiție. În fapt, M.E., care era în relații ostile cu M.G., se afla în noaptea de 10.08.1997 în stare de ebrietate în satul Trușeni. Urmărind scopul de a-l omorî pe M.G., a ieșit din barul „Corona”, situat în acest sat, și s-a urcat în automobilul „Moskvici-412”. Conducîndu-l cu viteză sporită, la o distanță de aproximativ 200 m de la barul „Corona”, l-a tamponat intenționat pe M.G. Acesta se deplasa pe jos în nemijlocita apropiere de trotuar, pe partea carosabilă. În urma vătămării cauzate, la 18.08.1997 M.G. a decedat.³¹

Ultimul element constitutiv al infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM este **subiectul** infracțiunii.

Acesta este persoana fizică responsabilă care la momentul săvîrșirii faptei a atins vîrsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul trebuie să aibă calitatea specială de persoană care conduce mijlocul de transport.

Conducerea mijlocului de transport este acea operație tehnică prin care o persoană pune în mișcare mijlocul de transport și îl dirijează potrivit cu scopurile urmărite de ea. Deci, este deplasare a mijlocului de transport

aflarea acestuia în mișcare. Cît timp mijlocul de transport nu a pornit, nu se poate vorbi de o conducere a acestuia. În context, G.Marcov susține, cu drept cuvînt: „Nu sînt suficiente decuplarea frînei de mîna, introducerea cheii în contact sau așezarea pe scaunul șoferului într-un autovehicul pregătît de plecare”.³²

Trebuie însă să se rețină existența unei activități de conducere, în condiții ilegale, atunci cînd conducătorul a fost găsit în timp ce staționa cu mijlocul de transport, însă din probele administrate rezultă neîndoielnic că înainte de a se fi oprit el a condus mijlocul de transport în acele condiții. Constituie o activitate de conducere dirijarea și manevrarea unui mijloc de transport împins cu mîna, în scopul de a porni motorul. La fel, în situația tractării, în scopul de a fi pornit motorul, cel aflat la volanul mijlocului de transport remorcat efectuează o activitate de conducere propriu-zisă. Se consideră conducere și dirijarea unui mijloc de transport ce se deplasează pe o șosea, în pantă, coborînd, în virtutea inerției, nu prin acționarea dispozitivului mecanic de propulsie.³³

Este necesar a menționa că calitatea cerută subiectului în art.264 CP RM este determinată de natura activității pe care o efectuează persoana (conducerea unui mijloc de transport), nu însă de existența unei abilități pentru desfășurarea acestei activități. Este suficient ca făptuitorul să conducă *de facto* un mijloc de transport, chiar dacă această calitate nu se sprijină pe o recunoaștere oficială. Aceasta rezultă din pct.7 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, conform căruia lipsa permisului de conducere nu poate servi ca temei pentru liberarea făptuitorului de răspundere penală; nu contează la calificarea conform art.264 CP RM nici dacă făptuitorul este sau nu proprietar al mijlocului de transport, nici dacă l-a răpit sau dacă proprietarul i-a predat sau nu conducea mijlocului de transport.

Astfel, într-o speță, M.M. a fost condamnat conform alin.(2) art.264 CP RM, chiar dacă nu posedă permis de conducere, nici nu avea cunoștințe despre dispozițiile Regulamentului circulației rutiere, nici dexteritatea necesară de a conduce în siguranță un mijloc de transport.³⁴

Aplicarea art.264 CP RM nu exclude aplicarea art.125 „Conducerea mijloacelor de transport de către persoanele care nu au permis de conducere” și a art.126 „Conducerea mijloacelor de transport de către persoanele care nu au permis de conducere și care se află în stare de ebrietate” din Codul cu privire la contravențiile administrative.

În altă ordine de idei, în acord cu pct.8 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999, în cazul încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport în timpul instruirii cursanților răspunderea o poartă instructorul auto, dacă el nu a întreprins la timp măsuri pentru a preveni urmările prejudiciabile specificate în art.264 CP RM, nu însă persoana ce urmează pregătirea practică.

Această regulă își găsește confirmarea în alin.(4) pct.108 RCR: la faza incipientă de instruire în conducerea autovehiculului, trebuie utilizate terenuri speciale, instruirea efectuîndu-se sub controlul permanent al instructorului. Instruirea pe drumurile publice poate fi efectuată numai pe itinerarele autorizate de organele poliției rutiere locale deplasîndu-se numai pe banda extremă dreaptă, și numai în cazul în care cursanții au dexteritate suficientă în conducerea autovehiculului, cunosc și respectă exigențele Regulamentului circulației rutiere.

Înceind analiza subiectului infracțiunii analizate, este necesar să consemnăm că nu se va aplica art.264 CP RM, dacă urmările prejudiciabile prevăzute de acest articol sînt provocate de încălcarea regulilor de conducere sau de exploatare a mașinilor de luptă, speciale sau de transport. În acest caz, făptuitorul trebuie să nu fie pur și simplu persoana care conduce astfel de mașini. El trebuie să aibă și calitatea de militar. De aceea, se va aplica art.382 CP RM.

De exemplu, U. a fost condamnat conform alin.4 art.182 „Răpirea mijloacelor de transport” din Codul penal din 1961 și art.253 CP RM din 1961 (corespunde cu art.382 CP RM), pentru faptul că, în timpul satisfacerii serviciului militar, a pătruns pe teritoriul parcului auto al unității militare, de unde a răpit automobilul GAZ-33073, pentru a se deplasa în satul Cotuijeni, raionul Briceni. La întoarcere în unitate, conducînd automobilul ce avea sistemul de frînare defectat, pe traseul Cotuijeni-Briceni a încălcat regulile de conducere a automobilului, provocînd un accident soldat cu cauzarea vătămării medii a integrității corporale sau a sănătății.³⁵

În finalul studiului asupra infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM ne vom referi la circumstanța agravantă specifică a acestei infracțiuni: potrivit alin.(2), (4) și (6), răspunderea se agravează dacă infracțiunea e săvîrșită în stare de ebrietate.

Noțiunea „stare de ebrietate” este definită în Ordinul Ministerului Sănătății și Protecției Sociale nr.401 din 3.10.2006 cu privire la examinarea medicală pentru stabilirea stării de ebrietate și naturii ei³⁶: stare survenită în urma consumului de alcool și/sau de alte substanțe ce provoacă ebrietate și care are drept urmare dereglarea psihofuncțională a organismului.

În alin.(2), (4) și (6) art.264 CP RM se dezvoltă de fapt ideea formulată la lit.a) pct.14 RCR. Conform acesteia, conducătorului de vehicul îi este interzis să conducă vehiculul dacă a consumat băuturi alcoolice, droguri sau alte substanțe contraindicate conducerii. Această interdicție a fost nesocotită de către făptuitor în următorul caz: C.S. a fost condamnat în baza alin.4 art.177 CP RM din 1961 (corespunde cu alin.(4) art.264 CP RM), pentru faptul că, la 10.05.2003, fiind în stare de ebrietate alcoolică, conducînd automobilul Volkswagen Getta, deplasîndu-se pe digul lacului din apropierea satului Colonița, raionul Ialoveni, i-a tamponat pe A.S. și M.T.

Prima victimă a decedat pe loc, iar celei de-a doua i s-a cauzat vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății.³⁷

În alt context, susținem opinia lui A.Saharciuc că gradul de ebrietate trebuie luat în considerație la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea examinată.³⁸ Anume gradul de ebrietate, și nu însăși ebrietatea. Accentuăm aceasta, pentru că, în conformitate cu alin.(2) art.77 CP RM, dacă circumstanțele menționate la alin.(1) al acestui articol sînt prevăzute în articolele din Partea Specială a Codului penal în calitate de circumstanțe agravante ale infracțiunii corespunzătoare, ele nu pot fi considerate concomitent circumstanțe care agravează pedeapsa. Or, la lit.j) alin.(1) art.77 CP RM, ca circumstanță care agravează pedeapsa e nominalizată „săvîrșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate”. În concluzie, aplicarea răspunderii conform alin.(2), (4) și (6) art.264 CP RM exclude referirea la lit.j) alin.(1) art.77 CP RM. Această concluzie este confirmată și de recomandările corespunzătoare din pct.11 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999.

Finalmente, consemnăm că eschivarea conducătorului mijlocului de transport de la examinarea, în conformitate cu modul stabilit, a stării de ebrietate nu atrage răspunderea penală. O asemenea faptă e sancționată conform art.127 din Codul cu privire la contravențiile administrative.

Referințe:

- 1 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.67-68.
- 2 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.103-106.
- 3 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.69-70.
- 4 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-518/2005 din 11.10.2005 // Moldlex.
- 5 Culegere de Hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p.340-345.
- 6 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1re-665-2007 din 3.10.2007 // Moldlex.
- 7 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86.
Printre alte acte normative relevante se numără: Legea privind siguranța traficului rutier; Regulamentul Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor din 9.12.1999 cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderile, instituțiile, organizațiile ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.46-49); Regulile de testare tehnică obligatorie a autovehiculelor și remorcilor acestora, aprobate prin Hotărîrea Guvernului nr.1047 din 8.11.1999 cu privire la reorganizarea Sistemului informațional automatizat de căutare „Automobilul” în Registrul de stat al transporturilor și introducerea testării obligatorii a autovehiculelor și remorcilor acestora (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.126-127) etc.
- 8 *A se vedea:* E.B. Болдырев, К.Е. Лысков, О.А. Соя-Серко. *Судебное разбирательство дел об автотранспортных преступлениях.* – Москва, 1975, p.27.
- 9 *A se vedea:* А.И. Коробеев. *Транспортные преступления.* – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, p.125.
- 10 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-26/98 din 19.03.1998 // Moldlex.
- 11 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-48/2000 din 18.04.2000 // Moldlex.
- 12 *A se vedea:* В.И. Жулев. *Транспортные преступления. Комментарий законодательства.* – Москва: Спарк, 2001, p.96.
- 13 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ro-200/2003 din 16.12.2003 // Moldlex.
- 14 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-48/2000 din 18.04.2000 // Moldlex.
- 15 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-26/98 din 19.03.1998 // Moldlex.
- 16 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-695/2004 din 26.10.2004 // Moldlex.
- 17 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-41/2007 din 16.01.2007 // Moldlex.
- 18 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-206/99 din 12.10.1999 // Moldlex.
- 19 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/e-59/2000 din 13.06.2000 // Moldlex.
- 20 *A se vedea:* Л.Дулько, Т.Лашук. *О практике применения судами законодательства об ответственности за транспортные преступления (ст.ст.206, 206², 206³, 207², 208 УК)* // Судовы весник, 1999, nr.1, p.33-36.
- 21 *A se vedea:* В.И. Касынюк, З.Г. Корчева. *Вопросы квалификации транспортных преступлений.* – Киев, 1988, p.21.
- 22 *A se vedea:* Б.А. Куринов. *Квалификация транспортных преступлений.* – Москва, 1965, p.96.
- 23 *A se vedea:* А.И. Коробеев. *Op. cit.*, p.133.
- 24 Постановление Президиума Верховного Суда МССР №4у-185/88 от 29 июня 1988 г. // Moldlex.
- 25 *A se vedea:* В.Б. Малинин. *Причинная связь в уголовном праве.* – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000, p.285.
- 26 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-728/2004 din 13.10.2004 // Moldlex.
- 27 A.Boroi. *Infrațiuni contra vieții.* – București: ALL Beck, 1999, p.192.
- 28 *A se vedea:* А.И. Коробеев. *Op. cit.*, p.126.
- 29 *Ibidem*, p.135.
- 30 Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1r/a-9/99 din 11.10.1999 // Moldlex.
- 31 Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1r/a-9/99 din 11.10.1999.
- 32 G.Marcov. *Infrațiuni săvîrșite în cadrul circulației rutiere* // Revista română de drept, 1968, nr.2, p.34.
- 33 *A se vedea:* C.Turianu. *Infrațiunile rutiere.* – București: ALL Beck, 2000, p.23.
- 34 *A se vedea:* Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-411/2005 din 28.06.2005 // Moldlex.
- 35 Hotărîrea Prezidiului Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova nr.4p-95/96 din 1.04.1996 // Moldlex.
- 36 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.60-63.
- 37 Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4-1re-165/2004 din 27.09.2004 // Moldlex.
- 38 *A se vedea:* А.Сахарчук. *Деяния, связанные с управлением транспортным средством лицом в состоянии опьянения (ст.317¹ УК)* // Судовы весник, 2007, nr.1, p.61-63.

Elena BELEI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

EXIGENȚE FAȚĂ DE HOTĂRÎREA JUDECĂTOREASCĂ

By a judgment a first instance court rules upon the merits of a civil case. The judgment represents an act of application and accomplishment of law. Legal norms of material and procedural law are viable insofar as the court by applying them correctly in settling litigations maintains legal order. Thus, the judgment is a procedural act under law invested with enforcement power, comprising a mandatory order of state provenance which concerns the application of legal norms in a concrete legal report.

Importanța hotărîrii judecătorești. Eficiența înfăptuirii justiției este asigurată prin calitatea actului de justiție. Alături de încheieri și ordonanțe, hotărîrea judecătorească este un act de dispoziție al primei instanțe emis în formă scrisă cu caracter individual, autoritar și obligatoriu, adoptat de către instanțele de judecată în baza legislației în vigoare în procesul examinării și soluționării pricinilor civile.

Hotărîrea judecătorească reprezintă un act de aplicare și realizare a dreptului. Normele juridice de ordin material și procesual sînt viabile numai în măsura în care instanța, prin aplicarea lor corectă la soluționarea litigiilor, menține ordinea de drept. Așadar, hotărîrea judecătorească este un act procesual investit de lege cu putere executorie, care conține o dispoziție autoritară de proveniență statală referitoare la aplicarea normelor de drept în cazul unui raport juridic concret.

Doctrina românească consideră hotărîrea judecătorească o operațiune logică și în același timp un act de voință. Operațiunea logică concretizată în cadrul unei hotărîri este rezultatul unui efort intelectual făcut de către judecător care trebuie să se conformeze legilor logicii în cadrul examinării circumstanțelor de fapt ale pricinii civile. Aprecierea probelor administrate în cadrul unui proces este de neconceput fără logică, altfel am putea avea concluzii greșite. Însă, nu doar logica este necesară pentru a formula o soluție justă. Judecătorul trebuie să aplice legea în privința faptelor stabilite

în cadrul pricinii, iar aceasta nu poate fi făcută decît prin acte de voință.

Importanța hotărîrii judecătorești rezidă nu doar în faptul de a fi soluționat un raport juridic litigios, dar și în rezonanța socială pe care o produce. Instituind ordinea de drept, o hotărîre judecătorească impune respect tuturor, astfel încît se consolidează conștiința juridică și încrederea oamenilor în justiție. Deci, hotărîrii îi revine un rol de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor ocrotite de lege, precum și un rol educativ.

Hotărîrile judecătorești reflectă dreptul în stare dinamică, adică în acțiune. Eficiența aplicării actelor normative se reliefează doar în măsura în care instanțele de judecată pronunță hotărîri în baza legii.

Cerințele înaintate față de hotărîrea judecătorească.

Ca act jurisdicțional final în judecată, hotărîrea este supusă respectării unor condiții de valabilitate. Acestea întrunesc exigențele procesuale referitoare la adoptarea și pronunțarea hotărîrii.

- Hotărîrea nu poate proveni decît de la autoritatea căreia legea i-a atribuit împuternicirea înfăptuirii justiției.
- Instanța care poate pronunța hotărîri trebuie să fie constituită în condițiile prevăzute de lege.
- Hotărîrea trebuie să fie deliberată de către judecătorii care au participat nemijlocit la examinarea pricinii în fond.
- Hotărîrea urmează a fi adoptată cel puțin cu majoritatea voturilor judecătorilor care au participat la examinarea pricinii. În cadrul Plenului Curții Supreme de Justiție, în caz de paritate de voturi, problema se consideră respinsă (art.48 CPC).
- Deliberarea în vederea adoptării hotărîrii se impune a fi secretă.
- Rezultatul deliberării trebuie să fie confirmat în scris, sub semnătura tuturor judecătorilor care au participat la examinare, chiar dacă unii au opinii separate.
- Hotărîrea se pronunță în public.
- Hotărîrea va fi comunicată părților, precum și altor participanți la proces.¹

Față de conținutul hotărîrii sînt înaintate, de asemenea, anumite cerințe, pentru a căror nerespectare instanțele ierarhic superioare dispun casarea hotărîrilor primei instanțe.

Potrivit art.239 CPC, hotărîrea judecătorească se cere a fi **legală și întemeiată**. De asemenea, este necesar ca hotărîrea judecătorească să fie certă, necondiționată, deplină și să corespundă unei anumite forme procesuale (art.241 CPC).

Prin **legalitatea** hotărârii se înțelege aplicarea corectă a normelor de drept material și procedural de către instanța de judecată care a pronunțat hotărârea. Hotărârea este legală, dacă a fost adoptată în strictă conformitate cu normele de drept material care reglementează raportul material litigios, iar în lipsa lor au fost aplicate normele de drept care reglementează raporturi similare (analogia legii), ori dacă instanța s-a condus de principii de drept și de sensul legislației în vigoare (analogia dreptului) – art.12 CPC. În hotărâre trebuie să fie indicate normele de drept material și procedural după care s-a călăuzit instanța la judecarea pricinii. Legea procesuală specifică repetat (în art.387 și în art.400 alin.(2) CPC) care sînt încălcările normelor de drept material ce determină casarea hotărârii ca fiind ilegală. Astfel, se consideră că normele de drept material sînt încălcate sau aplicate eronat în cazul în care instanța judecătorească: a) nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată; b) a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată; c) a interpretat eronat legea; d) a aplicat eronat analogia legii sau analogia dreptului.

Sîntem de părere că instanța **nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată** în cazurile în care: instanța nu a aplicat nici o normă de drept material și a pronunțat o hotărâre ce contravine legislației în vigoare; la soluționarea pricinii au fost aplicate acte normative subordonate legii, adoptate cu încălcarea competenței, procedurii stabilite sau contrare prevederilor legii; instanța a aplicat un act normativ declarat neconstituțional sau contrar normelor constituționale de aplicare directă; instanța a aplicat unul din mai multe acte normative ce reglementează raportul material litigios, neaplicîndu-le pe celelalte.

Aplicarea unei legi care nu trebuia aplicată reprezintă substanțial altă situație, spre deosebire de prima. Se consideră că instanța a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată în următoarele cazuri: instanța a dat o calificare juridică incorectă a raportului material litigios, aplicînd o normă străină acestuia; instanța a încălcat regulile acțiunii normelor în timp, spațiu sau asupra persoanelor; instanța a soluționat pricina în baza normei de drept interne ce contravine prevederilor tratatului internațional cu aplicare directă; instanța a aplicat normele juridice ce contravin CEDO și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului; instanța a determinat incorect legea aplicabilă raportului material litigios cu element de extraneitate; instanța a soluționat greșit conflictul între normele cuprinse în diferite acte normative interne; instanța a aplicat o uzanță ce contravine legii.

Interpretarea greșită a legii este foarte des invocată pentru a declara o hotărâre judecătorească ilegală. În asemenea cazuri, instanța de judecată oferă o calificare juridică corectă a raportului material-litigios, determină

corect norma aplicabilă, însă, din cauza înțelegerii incorecte a sensului acesteia, face o concluzie greșită cu privire la drepturile și obligațiile părților. În unele cazuri, interpretarea eronată reprezintă o consecință a folosirii incorecte de către judecător a metodelor sau procedurilor de interpretare a normelor de drept (sistematică, gramaticală, istorică, logică; extensivă, restrictivă, *ad litteram*).

Aplicarea eronată a analogiei legii sau a analogiei dreptului are loc în cazurile cînd instanța de judecată încalcă unul sau mai multe principii ale aplicării analogiei. Aceste principii constau în următoarele: 1) aplicarea analogiei se admite doar în cazul obscurității sau lipsei normei de drept; 2) circumstanțele pricinii și circumstanțele prevăzute în norma aplicabilă prin analogie trebuie să fie asemănătoare după esență și regim juridic; 3) aplicarea analogiei este inadmisibilă în cazurile cînd aceasta este expres interzisă de lege sau cînd legea leagă producerea efectelor juridice de aplicarea unor norme concrete; 4) normele de excepție se aplică doar în privința faptelor cu caracter excepțional; 5) soluția adoptată ca urmare a aplicării analogiei nu trebuie să contravină legislației în vigoare; 6) aplicarea analogiei presupune căutarea normei în actele aceleiași instituții, ramuri de drept și doar în cazul inexistenței acesteia – referire la alte ramuri sau legislație în general.

Încălcarea normelor de drept procesual care duce la casarea hotărârii este prevăzută în art.387 și în art.400 alin.(3) CPC. Chiar dacă în aceste două articole nu este absolut identică enumerarea încălcărilor procesuale pe care instanța de judecată le poate invoca și din oficiu pentru casarea hotărârii, urmează să ne conducem după regula generală, conform căreia se consideră încălcări ale normelor procedurale „numai dacă ele au dus sau au putut duce la soluționarea eronată a pricinii” (art.387 alin.(2) CPC).

Potrivit art.388 alin.(1) CPC, **hotărârea primei instanțe urmează a fi casată**, independent de argumentele cererii de apel, **dacă**:

a) **pricina a fost judecată de un complet de judecată compus ilegal**. Procedura de compunere a completului de judecată este reglementată de art.21 și art.46 CPC. În baza principiului judecării unipersonale și colegiale a pricinilor, în prima instanță pricinile civile sînt judecate de un singur judecător sau, la dispoziția președintelui ori vicepreședintelui instanței, de către un complet din trei judecători. În instanța de apel pricinile se judecă de un complet format din trei judecători. Dacă din componența completului de judecată face parte o persoană fără statut de judecător sau cu statutul respectiv obținut în mod ilegal, ori dacă la judecarea pricinii participă un număr insuficient de judecători, se consideră compunere ilegală a completului de judecată.

Completul de judecată urmează să fie format cu respectarea principiului independenței și imparțialității judecătorilor. De aceea, emiterea hotărârii de către un judecător incompatibil (art.49 CPC) sau cu participarea unui judecător în privința căruia există temeiuri de recuzare (art.50 CPC) se consideră, în primul rând, încălcarea art.6 CEDO, potrivit căruia orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, iar, în al doilea rând, judecarea pricinii de către un complet compus ilegal;

b) pricina a fost judecată în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată. Pentru înfăptuirea eficientă și calitativă a justiției, pentru a crea condiții de realizare a principiului contradictorialității părților, este absolut necesar ca instanța să asigure posibilitatea apărării drepturilor sale de către toți participanții la proces. În acest scop, actele de procedură se comunică participanților la proces și persoanelor interesate, contra semnătură, prin intermediul persoanei împuternicite, prin poștă, cu scrisoare recomandată și cu aviz de primire, sau prin alte mijloace care să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui, precum și prin delegație judiciară (art.100 alin.(1) CPC).

Se consideră că pricina a fost judecată în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată în următoarele cazuri: în dosar lipsesc probele care confirmă primirea citației de către participant; încălcarea regimului legal de citare a persoanei juridice sau a persoanei fizice absente de la domiciliu; înmînarea citației cu încălcarea termenului legal ce a împiedicat participantul la proces de a se prezenta la ședința de judecată; indicarea incompletă sau greșită a unor date din citație; judecarea pricinii în lipsa pîrîtului, a cărui citare prin publicitate s-a făcut cu reavoință;

c) în judecarea pricinii au fost încălcate regulile cu privire la limba procesului. Judecarea pricinilor în instanțele judecătorești din Republica Moldova se desfășoară în limba de stat (art.118 din Constituție, art.24 CPC). Pentru a-și apăra în mod eficient drepturile și interesele legitime, participanții la proces trebuie să înțeleagă tot ce se vorbește și se scrie în cadrul procesului civil, precum și să aibă posibilitatea de a vorbi în instanță în limba maternă. În virtutea principiului egalității tuturor cetățenilor în fața legii și în fața justiției, Codul de procedură civilă a instituit garanții suplimentare pentru persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba de stat, precum și pentru persoanele care din cauza deficiențelor fizice nu pot vorbi și auzi. Aceste persoane sînt în drept să ia cunoștință de actele, de lucrările dosarului și să vorbească în judecată prin interpret (art.24 CPC).

Procesul se poate desfășura, de asemenea, și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea participanților la proces și cunoscută de judecător.

După anunțarea limbii de procedură, președintele ședinței trebuie să constate dacă toți participanții posedă limba în care se desfășoară ședința de judecată. În practica judiciară s-a statuat că participarea interpretului este obligatorie nu numai în cazul în care unul din participanții la proces nu posedă limba în care se desfășoară ședința, dar și atunci cînd unii dintre ei solicită să dea explicații prin interpret.² Interpretul trebuie avertizat asupra răspunderii ce o poartă, în conformitate cu legislația penală, în caz de traducere intenționat greșită;

d) instanța a soluționat problema drepturilor unor persoane neantrenate în proces. Hotărîrea judecătorească constituie un act autoritar, întrucît emană de la una din cele trei puteri în stat. Datorită obligativității sale, o hotărîre judecătorească trebuie respectată de către toate autoritățile publice, asociațiile obștești, persoanele oficiale, organizațiile și persoanele fizice, care sînt obligate să-și conformeze activitatea hotărîrii judecătorești, să nu o încalce și să o execute dacă li se adresează (art.6 alin.(1) CPC). Obligativitatea hotărîrii judecătorești constituie un reper foarte important al puterii lucrului judecat. Limitele subiective ale puterii lucrului judecat se rezumă la subiecții raportului material litigios. Pentru subiecții raportului material litigios, care au participat la judecarea pricinii civile, hotărîrea judecătorească reprezintă un act de dispoziție obligatoriu care nemijlocit determină drepturile și obligațiile lor. Iar pentru subiecții raportului material litigios, care nu au fost antrenați la judecarea pricinii, hotărîrea judecătorească nu trebuie să producă efecte juridice. Aceasta rezultă din principiul dreptului la un proces echitabil consfințit în art.6 din CEDO, potrivit căruia persoana trebuie să aibă posibilitate reală de a-și apăra drepturile și interesele legitime în condiții în care să nu o plaseze într-o situație net dezavantajată în raport cu adversarul său. Prin antrenare la judecarea pricinii înțelegem acordarea persoanei a unui statut procesual de participant la proces (reclamant, coreclamant, pîrît, copîrît, intervenient) ce îi oferă posibilitatea de a-și apăra în mod efectiv drepturile și interesele. Neantrenarea la judecarea pricinii urmează a fi delimitată de necomunicarea unui participant la proces a locului, datei și orei ședinței de judecată. În ultimul caz persoana, reieșind din materialele dosarului, are statut de participant la proces, dar nu este citată în mod legal și pricina se examinează în lipsa ei;

e) la emiterea hotărîrii a fost încălcat secretul deliberării. În virtutea principiului nemijlocirii, la deliberarea hotărîrii iau parte numai judecătorii în fața cărora a

avut loc judecarea pricinii. Completul de judecată deliberază în secret. Divulgarea deliberărilor este interzisă (art.238 alin.(1) CPC). Astfel, deliberarea trebuie să aibă loc într-o încăpere specială – camera de deliberare. În procesul deliberării judecătorești nu au dreptul să comunice cu alte persoane. De asemenea, se interzice accesul în camera de deliberare a unor terțe persoane;

f) hotărîrea nu este semnată de judecător sau de cineva din judecători ori hotărîrea este semnată nu de acel judecător sau de acei judecători care sînt menționați în hotărîre. Toți judecătorii care au participat la deliberare, inclusiv judecătorul care are opinie separată, trebuie să semneze hotărîrea. Cerința semnării hotărîrii este menită să garanteze autenticitatea acesteia, precum și să ofere posibilitatea de a verifica legalitatea compunerii completului de judecată. Prin urmare, pentru ca hotărîrea judecătorească să fie legală, trebuie să existe o concordanță între numele membrilor completului de judecată care au pronunțat hotărîrea, indicate în partea introductivă a acesteia, și numele judecătorilor care au semnat hotărîrea. Dacă unul dintre judecătorii completului de judecată nu are posibilitatea de a semna hotărîrea redactată, în locul lui semnează președintele ședinței, iar dacă acesta este în imposibilitatea de a semna, în locul lui semnează președintele instanței. În aceste cazuri, în hotărîre se menționează cauza imposibilității judecătorului de a semna (art.242 alin.(2) CPC);

g) în dosar lipsește procesul-verbal al ședinței de judecată și h) în dosar lipsește procesul-verbal privind efectuarea unui act procedural. Potrivit art.273 CPC, pentru fiecare ședință de judecată în prima instanță și în instanța de apel, precum și pentru fiecare act de procedură îndeplinit în afara ședinței (audierea martorului la locul aflării sale, examinarea la fața locului etc.) se încheie procesul-verbal. Procesul-verbal al ședinței de judecată este un act procesual foarte important, care asigură desfășurarea procesului civil cu îmbinarea formei scrise și verbale. În procesul-verbal al ședinței sînt specificate momentele cardinale ale procesului, precum: componența instanței, prezența părților, conținutul apărării părților în fapt și în drept, respectarea altor norme procesuale. De aceea, neîntocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată denotă caracterul ilegal al hotărîrii;

i) pricina a fost examinată cu încălcarea competenței generale sau jurisdicționale. Prin competență generală se delimitează competența instanțelor judecătorești de competența altor organe cu activitate jurisdicțională (Curtea Constituțională, organele administrației publice centrale și locale, judecata arbitrală etc.). Competența generală reprezintă o premisă a dreptului la acțiune, în a cărei lipsă instanța nu are dreptul de a judeca o pricină

în fond. Emiterea unei hotărîri cu încălcarea competenței generale denotă caracterul ilegal al respectivei hotărîri judecătorești.

Competența jurisdicțională constituie totalitatea normelor de procedură civilă potrivit cărora se face delimitarea între împuternicirile legale ale organelor din sistemul judiciar de a examina și soluționa cauze civile. În cadrul aceluiași sistem de organe, adică al competenței jurisdicționale, distingem competența *materială* și competența *teritorială*, după cum ne raportăm la instanțele judecătorești de diferit grad sau la instanțe de același grad. Competența jurisdicțională materială, sau după obiect, delimitează competența între diferite verigi ale instanțelor judecătorești cu privire la soluționarea cauzelor civile în calitate de primă instanță. Competența jurisdicțională materială răspunde la întrebarea ce soluționează fiecare instanță de judecată în fond. Actualmente, competența jurisdicțională materială delimitează abilitatea de a soluționa pricini civile în fond de către judecătorii și curți de apel. În acest sens, este inadmisibil ca judecătoria să judece pricina dată în competența curții de apel, ca instanțele de drept comun să judece pricina dată în competența instanțelor economice, și viceversa. De aceea, judecătorul, stabilind la primirea cererii că instanța de judecată nu este competentă să judece pricina civilă, trebuie să restituie cererea de chemare în judecată, iar dacă lipsa competenței jurisdicționale materiale se stabilește după emiterea încheierii de primire a cererii de chemare în judecată, pricina urmează a fi strămutată. Dacă, totuși, a fost adoptată o hotărîre judecătorească cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională materială, ea va fi ilegală.

Competența jurisdicțională teritorială delimitează competența instanțelor judecătorești de același grad în vederea soluționării pricinilor civile în funcție de teritoriul asupra căruia se extinde activitatea (jurisdicția) lor. Competența jurisdicțională teritorială este de mai multe feluri: generală, alternativă, contractuală, excepțională și după existența legăturii între pricini. Întrucît doar competența excepțională (art.40 CPC) are caracter imperativ, considerăm că încălcarea acesteia determină, indiscutabil, caracterul ilegal al hotărîrii judecătorești. Nerespectarea celorlalte norme de competență jurisdicțională teritorială nu reprezintă în toate cazurile o încălcare esențială a normelor de drept procedural, deci nu afectează caracterul legal al hotărîrii judecătorești.

Conform art.386 alin.(1) lit.a), b), c) CPC, **o hotărîre judecătorească este întemeiată dacă:**

a) circumstanțele importante pentru soluționarea justă a pricinii sînt constatate și elucidate pe deplin. Pentru examinarea și soluționarea corectă a unei pricini civile instanța de judecată urmează să determine

definitiv obiectul probațiunii pornind de la temeiul pretențiilor și obiecțiilor părților și ale altor participanți la proces, precum și de la normele de drept material și procedural ce urmează a fi aplicate (art.118 alin.(3) CPC). Determinarea incorectă a obiectului probațiunii poate fi condiționată de faptul că instanța atribuie importanță juridică circumstanțelor care nu au nici o valoare pentru soluționarea corectă a pricinii și, vice-versa, când instanța nu pune în discuție circumstanțele importante pentru soluționarea justă a pricinii. Dat fiind rolul diriguitor al instanței în proces, aceasta, de regulă, nu este în drept să prezinte din oficiu probele necesare. Rolul diriguitor nu înseamnă, însă, că instanța are un rol pasiv în proces. De aceea, instanța judecătorească (judecătorul) este în drept să propună părților și altor participanți la proces, după caz, să prezinte probe suplimentare și să dovedească faptele ce constituie obiectul probațiunii pentru a se convinge de veridicitatea lor (art.118 alin.(5) CPC);

b) circumstanțele pricinii sînt dovedite cu probe veridice și suficiente. Pe lângă faptul că instanței îi revine rolul de a stabili corect obiectul probațiunii, mai este necesar ca instanța să stabilească legătura dintre circumstanțele de fapt și mijloacele de probațiune administrate și apreciate în modul corespunzător (art.130 CPC). În lipsa probelor pertinente și admisibile, instanța de judecată nu poate face concluzii referitoare la producerea anumitor fapte sau la inexistența acestora. Evident că în acest caz instanțele trebuie să țină cont și de cazurile de degrevare de probațiune (art.123 alin.(1)-(3), art.131 alin.(4)-(7) CPC), de repartizare corectă a sarcinii probației (art.118 alin.(1) CPC) și de prezumțiile probante (art.123 alin.(4) CPC). Instanța trebuie să motiveze în hotărîre concluziile sale cu privire la admiterea unor probe și respingerea altora, precum și să argumenteze preferința unor probe față de altele. În caz contrar, hotărîrea emisă va fi neîntemeiată;

c) concluziile instanței, expuse în hotărîre, corespund circumstanțelor pricinii. Dacă între concluziile instanței de judecată făcute în urma aprecierii probelor și circumstanțele de fapt ale acesteia nu există o legătură, bazată pe legile empirice și logice ale cunoașterii, atunci există pericolul formulării de soluții eronate și, în consecință, al soluționării greșite a pricinii.

O hotărîre neîntemeiată nu poate fi legală. Cu toate acestea, cele două noțiuni diferă. Legalitatea se referă la aplicarea normelor juridice, iar temeinicia – la elucidarea circumstanțelor și aprecierea dovezilor.

Necondiționată este considerată acea hotărîre judecătorească care nu cuprinde în sine condiții, de a căror apariție sau stingere depinde executarea hotărîrii. De exemplu, reclamantul își va primi datoria dacă pînă la o anumită dată pîrîtul își va vinde apartamentul sau pîrîtul

va întoarce contravaloarea bunului procurat sau îl va schimba pe unul de calitate corespunzătoare. Dacă vom avea astfel de hotărîri, vom fi în imposibilitate de a le executa, iar partea interesată riscă să nu-și restabilească niciodată drepturile sale. Caracterul necondiționat al hotărîrilor judecătorești este menit să asigure restabilirea ordinii de drept și apărarea eficientă a drepturilor încălcate și contestate, precum și a intereselor legitime. Cu toate acestea, legiuitorul prevede ca excepție de la cerința necondiționalității hotărîrile de adjudecare a bunurilor, în care trebuie indicată și contravaloarea bunului, în eventualitatea în care la momentul executării hotărîrii acesta nu mai există în natură (art.245 CPC).

Certă este acea hotărîre în care se determină precis dacă există sau nu dreptul care se cere a fi apărat sau obligația care se cere a fi realizată. Hotărîrea trebuie să conțină un răspuns clar la întrebările: cui aparține dreptul și cine este purtătorul obligației; care este conținutul lor concret? Hotărîrea judecătorească trebuie să conțină o soluție clară atît pentru subiecții raportului material litigios, pentru ceilalți participanți la proces, cît și pentru toate autoritățile publice, asociațiile obștești, persoanele oficiale, organizațiile și persoanele fizice care trebuie să respecte și să nu încalce respectiva hotărîre judecătorească. O hotărîre judecătorească care nu este certă nu poate fi executată și, respectiv, caracterul obligatoriu al acesteia nu este realizabil.

Deplină este considerată hotărîrea care dă răspuns la toate pretențiile înaintate în acțiunea inițială și cea convențională. Conform art.240 alin.(3) CPC, instanța judecătorească adoptă hotărîrea în limitele pretențiilor înaintate de reclamant. Dacă reclamantul și-a susținut pretențiile formulate în cererea de chemare în judecată sau ulterior în cereri suplimentare prin administrarea de probe, instanța, apreciind probele respective, va trebui să dea răspuns dacă admite sau nu pretențiile formulate. Dacă instanța care a soluționat litigiul nu a indicat suma adjudecată, bunurile ce urmează a fi remise sau acțiunile pe care pîrîtul trebuie să le îndeplinească, hotărîrea nu este completă și instanța va trebui să rectifice această scăpare.³

Referințe:

- ¹ A se vedea: I.Deleanu. *Tratat de procedură civilă*. – București: ALL Beck, 2005, p.8.
- ² Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la respectarea legislației despre utilizarea limbii în procedura judiciară”, nr.12 din 09.04.1999 // Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Culegere de hotărîri explicative. – Chișinău, 2002, p.14-17.
- ³ A se vedea: *Гражданский процесс* / Под ред. Яркова В.В. – Москва: Волтерс Клувер, 2006, p.369-373.

Sergiu FURDUI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

CU PRIVIRE LA CONCEPȚIA CODULUI CONTRAVENȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

La procédure d'élaboration du Code contraventionnel doit être subordonnée à une conception cohérente, unitaire, ainsi que profondément fondée sous tous les aspects de fait et de droit. Celle-ci consiste dans le fait de concrétiser les nouvelles normes juridiques, spécifiques au droit contraventionnel, en respectant les principes fondamentaux consacrés par la Constitution, et de contribuer à l'établissement d'un cadre légal particulier dans le domaine contraventionnel qui, sous l'aspect des normes du droit positif, pourrait constituer une branche autonome de droit dans le système juridique de la République de Moldova.

Preocupările din ultimul timp pentru elaborarea Codului contravențional al Republicii Moldova ne îndeamnă la relevarea opiniei privind concepția acestui act normativ important, dat fiind că la această dimensiune s-au acumulat și continuă să se acumuleze diverse puncte de vedere, uneori controversate, toate orientate asupra încercărilor de sintetizare a cunoștințelor teoretice și practice în vederea soluționării problemelor ce țin de realizarea acestei opere legislative.

Majoritatea, dacă nu chiar totalitatea problemelor ce țin de elaborarea Codului contravențional își au sursa în faptul că atât în trecut, cât și în prezent, legiuitorul nu a beneficiat de concepte juridice clare, științific fundamentate, care să permită definirea unor noțiuni-cheie și stabilirea unor principii de bază în materia contravențională, care să împiedice abordări conjuncturale, derogări nejustificate și alte aspecte negative în elaborarea acestui Cod, precum și în practica neuniformă sau contradictorie de soluționare a cazurilor cu privire la contravenții.

Starea actuală a legislației și jurisprudenței în domeniul contravențional, în coordonatele cantitative și calitative ale acestora, demonstrează că în prezent, în condițiile edificării statului de drept, cadrul juridic al regimului contravențiilor în Republica Moldova este depășit de realitate cu toate componentele sale juridice.

Față de aceste motive, pornind de la analiza reglementărilor în vigoare și ținând seama de experiența acumulată în activitatea practico-științifică în domeniul

respectiv, pledăm pentru ca întreaga activitate de elaborare a Codului contravențional să fie subordonată respectării riguroase a unor principii fundamentale de drept, precum și scopului realizării unui instrument legislativ simplu, operativ și de maximă eficiență socială.

Între problemele prioritare, se pare că elaborarea Codului contravențional implică definirea însăși a noțiunilor-cheie proprii materiei contravenționale, pentru a le fixa conținutul, limitele și principiile de bază. Sub acest întreg aspect, prin prisma Legii privind actele legislative, nr.780-XV din 27 decembrie 2001, am elaborat **Proiectul Codului contravențional** care este structurat în trei părți: Partea Generală, Partea Specială și Partea Procedurală.

Partea Generală implică, în mod precumpănitor, conceptualizarea noilor exigențe și principii ale legii contravenționale și, în acest cadru, abordarea instituțiilor de bază ale dreptului contravențional material (substanțial): contravenția, răspunderea contravențională și sancțiunea contravențională. Configurarea și definirea acestor piloni ai legislației contravenționale antrenează, desigur, implicații multiple și esențiale, care să contribuie în mod hotărâtor la delimitarea răspunderii contravenționale de toate celelalte forme ale răspunderii juridice (penală, administrativă, civilă etc.), a contravenției de toate celelalte fapte cu caracter prejudiciabil (infracțiune, abatere administrativă, abatere disciplinară, delict civil etc.), a sancțiunii contravenționale de alte categorii de sancțiuni juridice (pedeapsă penală, sancțiune administrativă, sancțiune disciplinară, sancțiune civilă etc.).

Partea Specială implică prevederile juridico-contravenționale ce constituie componente de contravenții, care se clasifică, în funcție de obiectul juridic al atențării, în diferite capitole. Structurarea acestor capitole și, respectiv, amplasarea distinctă a componentelor de contravenții în cadrul capitolului, va reflecta conținutul noii politici juridice promovate de stat privind apărarea valorilor sociale împotriva contravențiilor. Ducând raționamentul mai departe, se impune o nouă viziune în sistematizarea grupurilor de contravenții, noi contravenționalizări ale unor fapte care prezintă pericolul social corespunzător, noi posibile dezincriminări ale faptelor din Codul penal, motivate de realitățile actuale ale societății, noi eventuale abrogări ale unor norme contravenționale în vigoare, deja depășite, sau restructurarea acestora. În lumina acestei concepții, pledăm ca Partea Specială a Codului contravențional să conțină norme de drept cu o pondere importantă și, deopotrivă, justificată, în ce privește apărarea valorilor sociale de către legea contravențională.

Un rol deosebit îi revine **Părții Procedurale**, ale cărei soluții sînt menite să complinească, ca un corolar al soluțiilor de drept contravențional substanțial (material), construcția juridică privind activitatea de tragere la răspundere pentru săvîrșirea contravenției, cu referire

la: persoanele participante la procesul contravențional, competență, fazele procedurii contravenționale (urmărirea contravențională, examinarea cauzei contravenționale, examinarea cauzei contravenționale în căile de atac și punerea în executare a hotărârii definitive cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale). De asemenea, utilizându-se implicații multiple și esențiale, se urmărește ca procedura contravențională să fie mobilă, operativă și eficientă, concomitent deosebindu-se de alte proceduri juridice (procedura penală, procedura administrativă, procedura civilă). Ideile care domină concepția pentru care optăm sînt cele ale simplificării, eficacității și consolidării legalității procesului contravențional. Normele de procedură contravențională și mecanismul legal al punerii lor în acțiune trebuie configurate juridic cu claritate și eliberate de orice fel de dubii și neconcordanțe, astfel încît mesajul lor să fie concis, exact și ferm, perceput atît de autoritatea competentă să examineze cauza contravențională (instanța judecătorească și agentul constator), cît și de persoanele participante la procesul contravențional (persoana trasă la răspundere contravențională, partea vătămată, reprezentantul legal, martorul, expertul ș.a.).

Între Partea Specială, Partea Generală și Partea Procedurală există o unitate organică, acestea fiind părți componente, indispensabile ale actului normativ nominalizat. Conceptual, la bază persistă regula de inadmisibilitate a aplicării normelor Părții Speciale fără aplicarea concomitentă a normelor Părții Generale și inadmisibilitatea soluționării cauzei contravenționale în baza normelor părților respective fără utilizarea normelor Părții Procedurale, care, la rîndul său, reglementează punerea normelor speciale și generale în aplicare.

La elaborarea Proiectului ne-am condus de principiul conform căruia Codul contravențional nu trebuie să preia sau să alătore diferite noțiuni, dispoziții și principii din alte coduri (Codul penal, Codul de procedură penală, Codul civil etc.), deoarece pentru o asemenea situație nici nu ar fi necesară elaborarea Codului propriu-zis, ci ar fi suficientă, probabil, menținerea și perfecționarea cadrului legal actual – Codul cu privire la contravențiile administrative, cu trimitere la diferite acte normative în vigoare, la ceea ce, categoric, nu subscriem. Or, dimpotrivă, elaborarea Codului contravențional presupune o evaluare responsabilă și apreciere a fiecărei norme de drept, care prevede o operațiune ce implică stabilirea concordanței textului normativ cu noțiunile și principiile de bază ale Dreptului contravențional, reconsiderarea eficienței funcționale a normei contravenționale, a caracterului ei de generalitate sau de excepție, a contingențelor sale cu alte reglementări în vederea eliminării paralelismelor, precum și a efectului său juridic.

În această ordine de idei, subliniem că abordarea concepției privind Codul contravențional, neglijîndu-se sau exagerîndu-se însemnătatea noțiunilor-cheie și a

principiilor de bază ale unei legislații contravenționale moderne, prin substituirea acestora cu cele din alte ramuri de drept ori prin preluarea lor din legislația actuală, deja depășită, sau prin excluderea ori neadmiterea unor reglementări importante din legislația în vigoare, poate avea consecințe negative, cu implicații de ordin teoretic (o tratare cu caracter subiectivist și unilateral a conceptului), dar și practic (deficiențe la interpretarea și aplicarea normelor contravenționale, slăbirea eficienței legii contravenționale etc.).

Facem această subliniere pentru că este de datoria noastră să prevedem și, respectiv, să preîntîmpinăm tendințele de redisolcare legislativă și construcție nesistemică a Codului contravențional, deoarece, în asemenea situație, există pericolul de a da o semnificație neobiectivă concepției acestui act normativ.

În acest sens, există opinii ce promovează în viitoarea legislație contravențională norme de drept „împrumutate” expres din Codul penal ori din Codul de procedură penală sau care vizează introducerea ori excluderea unor reglementări fără argumentarea corespunzătoare.

De exemplu, introducerea termenului general de prescripție privind tragerea la răspundere contravențională de trei luni (în opinia noastră, acest termen trebuie să fie de un an); excluderea minorilor, în cazurile prevăzute de lege, ca subiecți ai contravenției; neutilizarea măsurilor de siguranță (confiscarea specială, acțiuni educative de profilaxie individuală aplicate minorului, obligarea la tratamentul medical); înlocuirea căii extraordinare de atac „recursul în anulare” cu „revizuirea” și, în așa mod, înlăturarea Curții Supreme de Justiție din sistemul autorităților competente să examineze recursul în anulare în cazurile în care au fost aplicate arestul contravențional, prestarea activității utile în folosul societății, expulzarea; structurarea neuniformă și nesistemică a Codului contravențional, cu plasarea într-un singur capitol a două sau a mai multor instituții de bază ale Dreptului contravențional etc.

În mod inerent, în asemenea cazuri se creează reglementări contravenționale artificiale, care, fiind desprinse de realități obiective, generează contestații întemeiate privind valoarea lor normativă. Ceea ce pare a fi caracteristic opiniilor oponentilor, față de care manifestăm respect colegial, este prezența mentalității specifice specialiștilor din domeniul științelor juridice penale și, respectiv, absența unei investigații temeinice în domeniul contravențional ce ar reevalua cunoștințele doctrinare, legislative și practice, care, în ansamblu, conțin impedimente în implementarea unei noi concepții și, respectiv, formarea unei tradiții autohtone a Dreptului contravențional în Republica Moldova.

Întreaga activitate de elaborare a Codului contravențional trebuie subordonată unei concepții coerente, unitare și profund fundamentate sub toate aspectele de fapt

și de drept. Ea constă în cristalizarea normelor juridice noi, specifice Dreptului contravențional, în acord cu principiile fundamentale consfințite în Constituție, de natură să contribuie la fixarea unui cadru legal propriu în domeniul contravențional, care, sub aspectul normelor de drept pozitiv, s-ar concretiza în sistemul de drept al Republicii Moldova ca ramură de drept autonomă. Un pas mai departe l-ar constitui, sub aspectul dezbaterei principiilor și normelor proprii acestei ramuri de drept, elaborarea cadrului pentru dezvoltarea și afirmarea Dreptului contravențional ca știință juridică și ca disciplină didactică.

Considerentele expuse mai sus converg spre concluzia că la elaborarea Codului contravențional se impune reținerea și construcția unei concepții noi, progresiste, cu o configurare juridică proprie, științifică și funcțională, care să elimine abordări conjuncturale, reglementări ajuridice și practici distorsionate.

Pentru promovarea opiniei, în luna iunie 2006 am prezentat în Parlament propriul Proiect al Codului contravențional, pentru a fi supus dezbaterilor publice, conștientizând totodată că el nu exprimă aprioric vreo apreciere privind importanța lui sau vreo ierarhie a semnificației acestuia, ci urmărește doar un singur scop – extinderea ariei investigațiilor de specialitate și găsirea metodelor și soluțiilor optime în elaborarea, adoptarea și adnotarea Codului contravențional al Republicii Moldova – sarcină inclusă în Programul de activitate pentru realizarea prevederilor Constituției și ale Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.219-XIII din 22 septembrie 1994.

În acest context, am intenționat să publicăm Proiectul respectiv, dar, din păcate, acest lucru nu s-a realizat din cauze independente de voința noastră. În măsura posibilităților am promovat concepția pentru care pledăm în diferite publicații practico-științifice, precum și în cadrul lucrărilor grupului de lucru pentru elaborarea Proiectului Codului contravențional.

Astfel, în urma efortului întreprins în comun, exprimăm speranța că Codul contravențional ce va fi adoptat de Parlamentul Republicii Moldova va constitui un instrument legislativ modern, stabil, ce va conține principii ferme, noțiuni riguroase și reglementări autonome care îl vor diferenția de orice alt act normativ.

Călăuziți de postulatul că rostul investigației în domeniul dreptului rezidă în promovarea concepției elaborate, în limita spațiului oferit, propunem cuprinsul Proiectului Codului contravențional, fiind așteptate opiniile, sugestiile și propunerile pentru inițierea unui schimb de idei și argumente ce ar contribui la identificarea unor întemeiate propuneri *de lege ferenda*, a căror elaborare și, eventual, legiferare să afirme, pe bază de concept nou, progresist, Codul contravențional al Republicii Moldova.

Proiect CODUL CONTRAVENȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

CUPRINS

PARTEA GENERALĂ

Capitolul 1. Legea contravențională

Capitolul 2. Contravenția

Secțiunea 1. Dispoziții generale

Secțiunea 2. Cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei

Capitolul 3. Răspunderea contravențională

Secțiunea 1. Dispoziții generale

Secțiunea 2. Cauzele care exonerează răspunderea contravențională

Capitolul 4. Sancțiunea contravențională

Secțiunea 1. Dispoziții generale

Secțiunea 2. Aplicarea sancțiunii contravenționale

Secțiunea 3. Măsurile de siguranță

PARTEA SPECIALĂ

Capitolul 5

Secțiunea 1. Contravenții în domeniul Drepturile și Libertățile persoanei

Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Relații interetnice

Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Ordinea publică

Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Securitatea traficului rutier

Capitolul 6

Secțiunea 1. Contravenții în domeniul Apărarea națională

Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Frontiera de stat

Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Activitatea vamală

Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Dezvoltare informațională

Capitolul 7

Secțiunea 1. Contravenții în domeniul Activitatea administrației publice locale

Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Activitatea organelor ocrotirii normelor de drept

Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Resurse bugetare publice

Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Activitatea fiscală

Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Activitatea electorală

Capitolul 8

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Sănătate
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Protecție socială
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Educație
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Tineret
Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Sport
Secțiunea 6. Contravenții în domeniul Cultură
Secțiunea 7. Contravenții în domeniul Turism

Capitolul 9

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Asigurare socială
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Asigurare de medicină
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Supravegherea asigurărilor și fondurilor nestatale pentru pensii

Capitolul 10

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Silvicultură
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Ecologie
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Resurse naturale
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Relații funciare
Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Cadastru

Capitolul 11

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Economie
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Comerț
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Finanțe
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Credit
Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Industrie
Secțiunea 6. Contravenții în domeniul Infrastructură
Secțiunea 7. Contravenții în domeniul Agricultură
Secțiunea 8. Contravenții în domeniul Industrie alimentară
Secțiunea 9. Contravenții în domeniul Vinificație

Capitolul 12

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Transport
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Gospodăria drumurilor
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Construcții
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Dezvoltare a teritoriului
Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Reglementare în Energetică
Secțiunea 6. Contravenții în domeniul Reglementare în Telecomunicații și Informatică

Capitolul 13

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Valori mobiliare
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Rezerve materiale

- Secțiunea 3.* Contravenții în domeniul Achiziții publice
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Ajutoare umanitare

Capitolul 14

- Secțiunea 1.* Contravenții în domeniul Statistică
Secțiunea 2. Contravenții în domeniul Fondul arhivistic
Secțiunea 3. Contravenții în domeniul Licențiere
Secțiunea 4. Contravenții în domeniul Standardizare
Secțiunea 5. Contravenții în domeniul Metrologie

PARTEA PROCEDURALĂ**Capitolul 15.** Noțiuni și principii de bază**Capitolul 16.** Persoanele participante la procesul contravențional**Capitolul 17.** Competența**Capitolul 18.** Urmărirea contravențională

- Secțiunea 1.* Măsurile procesuale de constrângere
Secțiunea 2. Constatarea contravenției

Capitolul 19. Examinarea cauzei contravenționale

- Secțiunea 1.* Dispoziții generale
Secțiunea 2. Examinarea cauzei contravenționale de către agentul constatator
Secțiunea 3. Examinarea cauzei contravenționale de către judecătorie

Capitolul 20. Examinarea cauzei contravenționale în căile de atac

- Secțiunea 1.* Examinarea contestației în cauza contravențională
Secțiunea 2. Examinarea recursului în cauza contravențională
Secțiunea 3. Examinarea recursului în anulare în cauza contravențională

Capitolul 21. Punerea în executare a hotărârii definitive cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale**PARTEA FINALĂ**
Dispoziții generale

* * *

În consecință, conștientizăm că opinia relevată este susceptibilă de amplificări și aprofundări, de noi meditații, precizări, căutări științifice și practice. Manifestînd dorința ca rîndurile de mai sus să suscite interesul public, ne-am străduit să semnalizăm, doar în linii generale (fiind limitați atît în spațiu, cît și în timp), problema privind unirea preocupărilor susținute în abordarea profesională și responsabilă a sarcinii complexe de elaborare a Codului contravențional al Republicii Moldova.

Liubovi BRÎNZĂ

doctorand

REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN ACȚIUNILE ILICITE ALE ORGANELOR DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI ALE INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI CU PRILEJUL DESFĂȘURĂRII PROCESULUI PENAL

The article tackles the problem of mending of the material and the immaterial damages due to illicit actions of the penal pursuance institutions and of judicial instances, related to the unfolding of the penal process. The author realizes the analysis, referring to the stipulations of some laws of Republic of Moldova, like the Law as to the way of mending the damage due to illicit actions of the penal pursuance institutions, prosecutor's office and judicial instances, the Penal Procedure Code, Labour Code, the Law as to the Bar, Criminal Code, Fiscal Code and others. According to art.5 of the Law as to the way of mending the damage caused by the means of illicit actions of the penal pursuance bodies, prosecutor's office and judicial instances not only the material damage is repairable and the sums equivalent to the caused moral damage are given back to the harmed person. The concept of moral damage appeared relatively recently in the legislature of Republic of Moldova.

În literatura de specialitate au fost exprimate mai multe puncte de vedere privitoare la înțelesul noțiunii „prejudiciu”: „lezarea dreptului subiectiv și a bunurilor persoanei”¹; „modificările negative în valoarea ocrotită de lege, care pot avea caracter patrimonial sau nepatrimonial”²; „consecințele negative cu caracter patrimonial sau nepatrimonial ale faptei ilicite, apărute ca urmare a lezării drepturilor subiective patrimoniale sau nepatrimoniale ale persoanei”³.

Există și o definiție legislativă a noțiunii „prejudiciu”: „cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat)” (alin.(2) art.14 al Codului civil). În realitate, în această normă se definește noțiunea de prejudiciu material (patrimonial). Aceasta rezultă nu numai din analiza conținutului dispoziției de la alin.(2) art.14 al Codului civil. Ideea se desprinde și din confruntarea a două prevederi de la

art.11 „Metodele de apărare a drepturilor civile” din Codul civil: „repararea prejudiciilor” (lit.g)) și „repararea prejudiciului moral” (lit.i)).

Prejudiciul material este întotdeauna legat de pierderile de ordin material sub forma costului bunurilor pierdute sau deteriorate, a pierderii retribuției, pensiei, sub forma efectuării unor plăți neîntemeiate etc. Acest tip de prejudiciu are o expresie bănească, de aceea repararea lui presupune restabilirea stării patrimoniale inițiale (așa cum a fost ea înainte de reținerea ilegală, aplicarea ilegală a măsurii represive de ținere sub arest, tragerea ilegală la răspundere penală etc.) sau, când aceasta e imposibil, repararea pierderilor suferite.

În conformitate cu alin.(2) art.5 al Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești (în continuare – Legea), cererea de chemare în judecată privind repararea prejudiciului se depune în termen de 3 ani de la data apariției dreptului la repararea prejudiciului.

În cazul cererii adresate instanței judecătorești, legiuitorul precizează ordinea în care va fi examinată aceasta: nu în ordine procesual penală, ci în ordine procesual civilă. Or, conform art.7 „Intentarea procesului civil” din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 30.05.2003, „instanța judecătorească intenționează procesul civil la cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat, libertății ori a unui interes legitim”⁴. Considerăm necesară consacrarea pe cale legislativă a ordinii procesual penale de examinare a cererii de reparare a prejudiciului material. Această propunere se înscrie în ideea de promovare consecventă de apartenență ramurii dreptului procesual penal a raporturilor de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești cu prilejul desfășurării procesului penal. În acest plan, recomandăm ca art.5 al Legii să fie reformulat după cum urmează:

„Prejudiciul material, cauzat persoanei fizice sau juridice prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanțelor judecătorești, se repară în ordinea prevăzută de legislația procesual penală”.

Vom supune analizei, în ordinea în care se succed în textul Legii, formele prejudiciului material cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești.

Astfel, în primul rând, conform lit.a) art.7 din Lege, se restituie salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa principală de existență a persoanei, de care a fost privată în urma acțiunilor ilicite.

Conform art.128 din Codul muncii, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 28.03.2003⁵, salariul

reprezintă orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca prestată sau care urmează a fi prestată. Potrivit art.130 din același act legislativ, salariul include salariul de bază (salariul tarifar, salariul funcției), salariul suplimentar (adaosurile și sporurile la salariul de bază) și alte plăți de stimulare și compensare.

Ce înseamnă „alte venituri”?

Sub incidența acestei noțiuni intră, înainte de toate, veniturile obținute din activitatea de întreprinzător. Aceasta rezultă din interpretarea prevederilor de la alin.2 art.1 al Legii Republicii Moldova cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 3.01.1992⁶: „Munca efectuată conform contractului (acordului) de muncă încheiat nu este considerată antreprenoriat”. De aici rezultă că venitul, obținut din activitatea de întreprinzător, nu este considerat salariu.

Nu reprezintă salariu nici onorariul avocatului. Conform art.54 din Legea cu privire la avocatură, munca avocatului este remunerată din contul onorariilor promise de la persoanele fizice și juridice.

În general, considerăm că noțiunea de venituri, care urmează a fi restituite persoanei care a suferit prejudiciul material, trebuie formulată după modelul noțiunii de venit brut, definite la art.14 din Codul fiscal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.04.1997.⁷ Totuși, acestei noțiuni trebuie să-i fie operate anumite ajustări, astfel încât să fie respectat principiul asigurării dreptului celui reabilitat la repararea deplină a prejudiciului. Ținând cont de aceasta, noțiunea de venituri, care vor fi restituite persoanei care a suferit prejudiciul material, trebuie să includă orice venit – imposabil sau neimposabil – inclusiv venitul ratat, precum și facilitățile acordate de patron, obținute de persoanele juridice sau fizice din toate sursele aflate în Republica Moldova sau în afara ei, precum și venitul investițional și venitul financiar obținut din surse aflate în Republica Moldova sau în afara ei.

În vederea respectării întocmai a principiului asigurării dreptului celui reabilitat la repararea deplină a prejudiciului, considerăm că din dispoziția lit.a) art.7 al Legii necesită să fie excluse cuvintele „ce constituie sursa ei principală de existență”. Or, cel reabilitat are dreptul să-i fie restituite toate veniturile, fără excepție, pe care le-a obținut sau le-ar fi obținut în perioada când a fost atras ilegal în orbita procesului penal.

Potrivit lit.b) art.7 al Legii, se restituie pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii sub arest.

În context, prezintă interes rezultatul examinării de către Curtea Constituțională a Federației Ruse a sesizării adresate de mai mulți cetățeni, în care aceștia invocă

încălcarea dreptului constituțional la asigurarea cu pensie de către art.124 al Legii Federației Ruse despre pensiile de stat. Conform acestui articol, pe timpul aflării cetățeanului în condițiile de privare de libertate, conform hotărârii judiciare, achitarea pensiei se suspendă. Examinînd sesizarea, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legală respectivă.⁸

Considerăm că acest exemplu este relevant și pentru sistemul de drept al Republicii Moldova. În acord cu art.47 „Dreptul la asistență și protecție socială” din Constituția Republicii Moldova, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, iar cetățenii au dreptul la asigurare în caz de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor. Deoarece nu se face excepție pentru nici o categorie de persoane, nu există nici un temei ca pe durata privării sale de libertate (inclusiv ca urmare a aplicării măsurii represive de ținere sub arest), cetățeanul să nu-și poată exercita dreptul constituțional prevăzut la art.47 al Constituției.

În conformitate cu lit.c) art.7 al Legii, este restituită averea (inclusiv depunerile bănești și dobînzile aferente, obligațiile împrumuturilor de stat și câștigurile aferente) confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească sau ridicată de organul de urmărire penală, precum și averea sechestrată.

Conform art.106 din Codul penal, confiscarea specială este o măsură de siguranță care constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor utilizate la săvîrșirea infracțiunilor sau rezultate din infracțiuni.

Ridicarea de obiecte și documente este o acțiune procesuală reglementată de art.126-132 CPP, în urma căreia sînt ridicate anumite obiecte sau documente din locuri cunoscute de către organul de urmărire penală.

Potrivit art.203 CPP, punerea sub sechestrul a bunurilor, adică a valorilor materiale, inclusiv a conturilor și depozitelor bancare, este o măsură procesuală de constrîngere, care constă în inventarierea bunurilor materiale, proprietarului sau posesorului interzicîndu-li-se de a dispune de ele, iar în cazurile necesare – de a se folosi de aceste bunuri.

În conformitate cu alin.(3) art.162 CPP, în caz de achitare a persoanei, precum și în caz de scoatere de sub urmărirea penală pe temei de reabilitare, contravaloarea obiectelor alterate sau pierdute în cadrul efectuării expertizei sau a altor acțiuni legale se restituie proprietarului sau posesorului legal, indiferent de calitatea lui procesuală, din bugetul de stat.

Considerăm că în această normă accentul trebuie pus pe restituirea în natură a bunurilor sechestrate. Numai în caz de imposibilitate trebuie restituite bunuri de aceeași valoare sau, la dorința persoanei reabilite,

contravaloarea acestora. Or, anumite bunuri pot comporta valoare sentimentală pentru persoană. De aceea, este important să-i fie restituite bunurile individual determinate care i-au fost sechestrate.

Conform lit.d) art.7 al Legii, se restituie amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare și cheltuielile de judecată suportate de persoana fizică în legătură cu acțiunile ilicite.

Prin „amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare” se are în vedere amenda privită drept categorie de pedeapsă prevăzută la art.64 din Codul penal.

În conformitate cu art.227 CPP, cheltuieli judiciare sînt considerate cheltuielile suportate, potrivit legii, pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului penal. Aceste cheltuieli includ sumele: plătite sau care urmează a fi plătite martorilor, părții vătămate, reprezentanților lor, experților, specialiștilor, interpreților, traducătorilor și asistenților procedurali; cheltuite pentru păstrarea, transportarea și cercetarea corpurilor delictive; cheltuite în legătură cu efectuarea acțiunilor procesuale în cauza penală etc. Conform art.229 CPP, cheltuielile judiciare pot fi suportate de către condamnat sau persoana în privința căreia urmărirea penală a fost încetată.

Potrivit lit.e) art.7 al Legii, se restituie sumele plătite de persoană pentru asistența juridică.

La art.54 din Legea cu privire la avocatură este reglementat modul de remunerare a activității de avocat.

Însă, așa cum afirmă just M.V. Maksimenko, prin „sumele plătite de persoană pentru asistența juridică” trebuie înțelese nu doar sumele plătite avocaților, deoarece și alți subiecți pot acorda asistență juridică.⁹ Într-adevăr, conform pct.2) alin.(2) art.67 CPP, în calitate de apărător în procesul penal poate participa nu numai avocatul, dar și altă persoană abilitată prin lege cu atribuții de apărător. Astfel, nu există nici un motiv de a limita sumele plătite pentru asistența juridică doar la sumele plătite avocaților. În procesul penal, persoana poate fi asistată concomitent de avocat și de altă persoană, abilitată prin lege cu atribuții de apărător, sau de cîțiva avocați, sau de cîteva asemenea persoane abilitate. În aceste condiții, sumele plătite pentru asistența juridică trebuie restituite integral celui reabilitat.

În conformitate cu lit.f) art.7 al Legii, se restituie cheltuielile pentru tratamentul persoanei, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării).

În opinia lui M.F. Poleakova, prejudiciul patrimonial poate fi de două tipuri: prejudiciu patrimonial cauzat bunurilor persoanei și prejudiciu patrimonial cauzat persoanei însăși.¹⁰ La rîndul său, A.M. Erdelevski consideră că prejudiciul material (patrimonial) se poate exprima inclusiv în cheltuielile legate de corectarea sau compensarea funcțională a deficiențelor din organismul persoanei.¹¹

Într-adevăr, conform pct.32 art.6 CPP, prin „prejudiciu” se are în vedere paguba morală, fizică sau materială, care poate fi evaluată în expresie bănească.

Tocmai despre paguba fizică este vorba la lit.f) art.7 al Legii. Însă, sub aspectul modului de reparare, pot fi deosebite nu trei tipuri ale prejudiciului, dar două: *prejudiciul material* și *prejudiciul moral*. Iată de ce, ca formă a prejudiciului material apar cheltuielile pentru tratamentul persoanei.

Potrivit lit.g) art.7 al Legii, se restituie cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul procuraturii sau instanța judecătorească.

Astfel, la art.235 CPP se prevede că citarea în procesul penal constituie acțiunea procesuală prin care organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal.

Considerăm necesară completarea dispoziției de la lit.g) art.7 al Legii. Astfel, în perioada operării acțiunilor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanței judecătorești, rudele celui reabilitat suportă cheltuieli de transport sau legate de comunicarea telefonică cu organele judiciare, fie cheltuieli ce țin de colectele în bunuri sau bani transmise persoanei în perioada de detenție etc. Chiar dacă aceste cheltuieli nu sînt efectuate nemijlocit de către cel reabilitat, ele afectează sfera lui patrimonială, fiind vorba de cheltuieli din bugetul familiei. De aceea, pentru a asigura restabilirea stării patrimoniale inițiale a celui reabilitat, este necesară și restituirea acestor cheltuieli. Totodată, efectuarea unor astfel de cheltuieli trebuie probată cu ajutorul biletelor de călătorie, cecurilor, bonurilor de plată, chitanțelor, facturilor și altor asemenea mijloace de probă.

În conformitate cu art.13 al Legii, prejudiciul material specificat la lit.a), c)-g) se repară din contul bugetului de stat, iar dacă prejudiciul a fost cauzat de organul de urmărire penală întreținut din bugetul local – din contul acestui buget.

Considerăm că această dispoziție nu contribuie la realizarea principiului operativității și oportunității măsurilor de reabilitare. Posibilitățile bugetelor locale sînt de multe ori reduse, de aceea cererea privind repararea prejudiciului poate să rămînă mult timp nesatisfăcută din motive ca și cum obiective. Pentru a nu se admite aceasta, este necesar ca din alin.(1) art.13 al Legii să fie excluse cuvintele „iar dacă prejudiciul a fost cauzat de organul de urmărire penală întreținut din bugetul local – din contul acestui buget”. De reținut că, potrivit alin.(2) art.1415 din Codul civil, statul, în cazul reparării prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanțelor judecătorești, are dreptul de regres față de persoanele cu funcție de răspundere din organele de urmărire penală,

procuratură sau instanța judecătorească, dacă vinovăția lor este constatată prin sentință judecătorească.

Exercitarea de către stat a acestui drept de regres este de natură a nu-i crea persoanei prejudiciate incomodități suplimentare, legate de practicile birocratice ale unor funcționari publici care sînt chemați să-i rezolve problema.

În conformitate cu prevederile Legii, este reparabil nu numai prejudiciul material cauzat persoanei prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanțelor judecătorești. Conform art.3 al Legii, persoanei prejudiciate i se restituie și sumele echivalente prejudiciului moral cauzat acesteia.

Conceptul de prejudiciu moral a apărut în legislația noastră relativ recent. Pe parcursul mai multor ani s-a considerat că, într-o societate socialistă, prejudiciul moral nu poate fi reparat prin excelență. Pentru fundamentarea acestei teze era adus considerentul care se reducea la aceea că omul sovietic a atins, după valoarea, ponderea sa, un nivel atât de înalt, încît personalitatea lui nu poate fi nicidecum evaluată în bani. Însă, treptat, în conștiința socială și în abordarea legiuitorului a început să se formeze o viziune nouă asupra acestei probleme.

Astfel, în literatura de specialitate au fost formulate următoarele definiții ale noțiunii „prejudiciu moral”: „suferințele morale și fizice cauzate prin acțiuni ce atentează la valorile nemateriale ale persoanei sau care încalcă drepturile personale nepatrimoniale ale acesteia”¹²; „suferințele neîntemeiate fizice și psihice, discreditarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei”¹³; „consecințele negative ale încălcării drepturilor patrimoniale sau nepatrimoniale, exprimate în suferințe sau frămîntări sufletești”¹⁴.

Definiția legislativă a noțiunii „prejudiciu moral” transpare din lectura dispoziției alin.(1) art.1422 „Reparația prejudiciului moral” din Codul civil: „În cazul în care persoanei i s-a cauzat un prejudiciu moral (suferințe psihice sau fizice) prin fapte ce atentează la drepturile ei personale nepatrimoniale, precum și în alte cazuri prevăzute de legislație, instanța de judecată are dreptul să oblige persoana responsabilă la reparația prejudiciului prin echivalent bănesc”. Așadar, la nivel legislativ, noțiunea „prejudiciu moral” se înțelege în esență ca suferințe psihice sau fizice.

Aceasta intră în discordanță cu interpretarea noțiunii „prejudiciu moral” în practica judiciară: „suferințele morale și psihice (de exemplu, jignire, rușine, disperare, defectuoșitate, indignare, stare de disconfort), pe care le suportă (îndură) reclamantul în urma acțiunilor ilegale ale reclamatului...” (pct.19 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale a cetățenilor și organizațiilor”, nr.11 din 27.03.1997¹⁵).

Însă, literalmente, „moral” înseamnă și „care aparține psihicului, care se referă la psihic”¹⁶. De aceea, expresia „suferințele morale și psihice” din definiția de mai sus are, în mod evident, un caracter tautologic. Însă, în comparație cu definiția legislativă, ea nu face referire la „suferințele fizice”. Poate această poziție este mai corectă? Cum se poate exprima prejudiciul moral în suferințe fizice?

Această posibilitate este afirmată în practica judiciară rusă. Astfel, în Hotărîrea Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la unele probleme de aplicare a legislației privind compensarea prejudiciului moral”, nr.10 din 20.12.1994¹⁷, se arată că prin „prejudiciu moral” trebuie înțelese suferințele psihice sau fizice, cauzate prin acțiuni sau inacțiuni, care atentează asupra valorilor nepatrimoniale aparținînd cetățeanului de la naștere sau în virtutea legii (viața, sănătatea, demnitatea persoanei, reputația profesională, inviolabilitatea vieții private, secretul personal și familial etc.), sau care îi încalcă drepturile personale nepatrimoniale (dreptul de folosire a propriului nume, dreptul de paternitate asupra unei opere și alte drepturi similare), sau care încalcă drepturile patrimoniale ale cetățeanului. În special, conform hotărîrii specificate, prejudiciul moral se poate exprima în frămîntările sufletești legate de: pierderea rudelor; imposibilitatea continuării vieții sociale active; pierderea locului de muncă; divulgarea secretului familial sau medical; răspîndirea unor date care nu corespund realității și care denigrează onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei; limitarea temporară sau privarea de anumite drepturi; durerea fizică legată de cauzarea mutilării sau a unei alte vătămări a sănătății, ori de afecțiunea suportată în rezultatul suferințelor psihice etc.

Din cele relatate putem deduce că persoana căreia i s-a cauzat un prejudiciu moral suportă suferințe psihice sub forma unor modificări negative ale funcționării psihicului, sau suferințe fizice, sub forma unor modificări ale funcționării biologice a organismului. De exemplu, în momentele maltratării și în procesul tratamentului, persoana suportă suferințe fizice. În afară de aceasta, suferințe psihice îi provoacă perceperea emoțională de către persoană a handicapului său social și fizic. În ansamblu, ambele tipuri de suferințe constituie prejudiciu moral.

În acest context, conform alin.(2) art.1422 din Codul civil, prejudiciul moral se repară indiferent de existența și întinderea prejudiciului patrimonial. În acest sens, M.V. Maksimenko are dreptate cînd afirmă: „Compensarea prejudiciului moral reprezintă forma de bază a răspunderii statului pentru acțiunile persoanelor cu funcție de răspundere, deoarece restituind pierderile materiale statul doar compensează ceea ce persoana nu a pierdut sau ar fi primit dacă drepturile ei nu ar fi fost încălcate”¹⁸.

Probabil, este de prisos a convinge pe cineva cât de mari sînt frămîntările și supliciile persoanelor care au fost prejudiciate cu prilejul desfășurării procesului penal. Pentru aceste persoane, repararea prejudiciului moral este de multe ori mult mai importantă decît repararea prejudiciului material.

Detenția neîntemeiată, care poate dura mai multe luni sau chiar mai mulți ani, pe lîngă frămîntările acute cu caracter psihic, aproape întotdeauna presupune și considerabile suferințe de ordin fizic, constituind urmările condițiilor din unele locuri de detenție. Cu siguranță, practic este cu neputință a-i repara unui nevinovat toate suferințele psihice și fizice pe care a fost nevoit să le suporte. Cu toate acestea, compensarea bănească a prejudiciului moral ar fi în cea mai mare măsură un act justificat.

Din prevederea de la alin.(1) art.1422 din Codul civil rezultă că repararea prejudiciului moral se face prin restituirea echivalentului bănesc al acestui prejudiciu.

Din dispoziția art.1423 din Codul civil rezultă că la evaluarea cuantumului prejudiciului moral se iau în considerație următoarele împrejurări: caracterul și gradul suferințelor fizice și psihice ale persoanei reieșind din circumstanțele concrete în care a fost cauzat prejudiciul, precum și din particularitățile ce caracterizează persoana; gradul de vinovăție a celui care cauzează prejudiciul; cerințele de rezonabilitate și echitate; alte împrejurări care merită a fi luate în calcul.

Totuși, în doctrina juridică s-a afirmat că aceste criterii poartă un caracter prea generic și interpretabil, iar judecătorului i se oferă un spațiu prea vast – să evalueze cuantumul prejudiciului moral la propria discreție.¹⁹ Stabilirea mărimii prejudiciului moral reclamă o atenție deosebită a judecătorului la soluționarea fiecărui caz concret, deoarece deocamdată lipsesc criteriile precise de diferențiere a prejudiciului moral. În acest sens, M.M. Gromzin, de exemplu, menționează că este necesară construirea unor modele matematice întemeiate, consacrate pe cale legislativă, obținute în procesul studierii rezultatelor, care este oportun a fi prezentate sub forma unor instrucțiuni de determinare a prejudiciului moral de toate formele.²⁰ Asemenea modele au fost concepute de unii autori²¹, dar au fost pe bună dreptate criticate pentru căderea în altă extremă: în locul aprecierii nelimitate din partea judecătorului, în prim-plan se propun mărimi strict determinate (care nu presupun limita inferioară și limita superioară) ale sumelor de reparare a prejudiciului moral.²²

Studiind experiența altor state, A.A. Podoprigora identifică trei variante de evaluare a cuantumului prejudiciului moral: 1) în fiecare caz, cuantumul este determinat de instanța de judecată reieșind din circumstanțele concrete și trăsăturile ce-l caracterizează pe cel prejudiciat; 2) legea stabilește limitele în interiorul cărora instanța

de judecată determină cuantumul concret al reparației; 3) cuantumul de reparație este stabilit de lege sub forma unei sume concrete.²³ Considerăm că pentru țara noastră ar fi oportună îmbinarea primelor două variante, cînd legea stabilește marja în ale cărei limite instanța de judecată are dreptul să determine cuantumul concret al reparației, însă în funcție de circumstanțele concrete ale cazului și particularitățile ce-l caracterizează pe cel prejudiciat. Or, în condițiile Republicii Moldova, determinarea cuantumului reparației reieșind doar din discreția judecătorului ar reprezenta un lux nepermis deocamdată. În același timp, stabilirea unei limite inferioare a sumei reparate din contul statului ar servi pentru cel reabilitat ca garanție a obținerii unei reparații fie și minime, dar pe deplin determinate.

De exemplu, în Japonia reparația prejudiciului moral pentru arestarea ilegală, care ia în considerație inclusiv suferințele psihice, constituie de la 200 pînă la 400 ¥ pentru fiecare zi petrecută sub arest.²⁴ Astfel, limita minimă a reparației ar reprezenta așa-numitul „minim garantat” care trebuie reparat oricărei persoane reabilitate fără o adresare specială în instanța de judecată, numai în baza deciziei (hotărîrii) de reabilitare. În afară de aceasta, regularizarea mărimilor sumelor de reparație ar contribui în mod sigur la stabilirea unei atitudini mai echitabile a statului față de fiecare din cetățenii săi. Însă, dacă cetățeanul nu este totuși de acord cu cuantumul reparației, stabilit în conformitate cu marja fixată în lege, el ar trebui să aibă dreptul de a revendica în instanța de judecată repararea prejudiciului moral în aceeași mărime, care, în opinia lui, corespunde gradului real al suferințelor lui psihice și fizice. Totodată, stabilirea limitei superioare a reparației acordate persoanei reabilitate nu poate, în principiu, să echivaleze cu deplinătatea reparației prejudiciului moral. Este absolut evident că oricît de mare ar fi suma plătită celui prejudiciat, ea nu va putea recupera suferințele pe care le-a suportat, ci doar le va estompa într-o anumită măsură.

Dintr-o altă perspectivă, ca problemă care ridică un interes deosebit în contextul prezentului studiu apare oportunitatea reparării prejudiciului moral cauzat unei persoane juridice prin acțiunile ilicite ale organelor judiciare.

În literatura de specialitate se acordă spații largi chestiunii privind răspunderea penală a persoanei juridice.²⁵ În legislația procesual penală există un compartiment aparte – Capitolul VI din Titlul III al Părții Speciale – dedicat procesului privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvîrșite de persoanele juridice.

Așa cum rezultă din art.524 și 525 CPP și art.1 al Legii, este reparabil prejudiciul moral și material cauzat persoanei fizice sau juridice prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale

instanțelor judecătorești. În același timp, din art.1405 din Codul civil rezultă că prejudiciul moral i se repară numai persoanei fizice. În art.1422 „Reparația prejudiciului moral” din Codul civil se folosește termenul „persoană” care desemnează persoana fizică sau juridică. Totodată, din conținutul art.3 al Legii se desprinde că, în modul stabilit de legislația civilă, se repară prejudiciul moral cauzat persoanei fizice sau juridice.

În condițiile unei asemenea degringolade legislative, când normele din același act normativ sau din diferite acte normative se contrazic reciproc, este extrem de greu a se răspunde la întrebarea: este oare reparabil prejudiciul moral cauzat persoanei juridice prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești?

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie, înainte de toate, să clarificăm: unei persoane juridice îi poate fi cauzat un prejudiciu moral?

Anterior am specificat că, în esență, prejudiciul moral se manifestă prin suferințe psihice și fizice. Iar persoana juridică reprezintă o formațiune esențialmente artificială, nu are nici corp fizic, nici conștiință. Deci, nu poate avea suferințe fizice sau psihice. Pe cale de consecință, persoana juridică nu e în drept să ceară repararea prejudiciului moral.

Un asemenea punct de vedere atrage prin simplitatea sa. Dar nu este oare și un punct de vedere simplist?

Să începem cu aceea că în literatura de specialitate a fost exprimată ideea de a include „în cadrul obiectului juridic al infracțiunii de calomnie și apărarea relațiilor sociale privitoare la demnitatea persoanei juridice, la reputația acesteia (sublinierea ne aparține – *n.a.*), cu atât mai mult cu cât prin imputarea unor fapte determinante neadevărate se poate aduce atingere prestigiului de care se bucură în raport cu alte persoane juridice și se pot cauza prejudicii imense, pînă la eliminarea din angrenajul economico-social”.²⁶ Totodată, la §187 din Codul penal german se incriminează calomnia (*Verleumdung*), cînd prin afirmația neadevărată este periclitat, printre alte valori, creditul persoanei, ceea ce subliniază faptul că și persoana juridică poate fi subiect pasiv al infracțiunii.²⁷ Tot astfel, în legislația franceză, art.29 din Legea din 1881 incriminează fapta de defăimare (la *diffamation*); în acest caz, persoana juridică poate fi subiect pasiv al infracțiunii.²⁸ Aceeași soluție este susținută în doctrina penală italiană în ce privește fapta de defăimare (*diffamazione*).²⁹

Care este scopul prezentării tuturor acestor exemple?

Mai sus am consemnat că prejudiciul moral poate fi catalogat prin frămîntările sufletești legate inclusiv de răspîndirea unor date care nu corespund realității și care denigrează onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei.

În general, în literatura de specialitate e acceptat punctul de vedere, conform căruia prin „onoare” trebuie înțeleasă aprecierea calităților persoanei de către societate, prin „demnitate” – autoaprecierea de către persoană a calităților pe care le are, iar prin „reputație profesională” – aprecierea calităților profesionale ale persoanei de către societate.³⁰

Interpretarea sistematică a art.16 din Codul civil ne duce la concluzia că persoana fizică e caracterizată prin valori personale nepatrimoniale precum onoare, demnitate și reputație profesională. Iar persoana juridică poate avea numai reputație profesională. Aceasta rezultă în special din dispoziția alin.(3) art.16 din Codul civil: „La cererea persoanelor interesate, se admite apărarea onoarei și demnității unei persoane fizice și după moartea acesteia”.

Art.55 din Codul civil recunoaște posibilitatea dobîndirii și exercitării de către persoana juridică a drepturilor personale nepatrimoniale. În mod vădit, dreptul la reputația profesională este unul dintre aceste drepturi. Reiese că acest drept ar trebui apărat, în conformitate cu art.15 „Apărarea drepturilor personale nepatrimoniale” din Codul civil.

Însă, asistăm la o situație paradoxală: dreptul există, dar mecanismul de apărare a acestuia nu este prevăzut de legislație. Iar aceasta contravine principiului asigurării restabilirii drepturilor încălcate. Mai mult, punerea la îndoială a posibilității reparării prejudiciului moral cauzat unei persoane juridice vine în dezacord și cu principiul recunoașterii egalității participanților la raporturile juridice, principiu proclamat la art.1 din Codul civil.

În afară de aceasta, art.11 din Codul civil nu face nici un fel de excepții pentru aplicarea unor sau altor metode de apărare a drepturilor civile, în funcție de persoana căreia îi aparțin aceste drepturi. Posibilitatea de aplicare a metodei concrete de apărare a drepturilor civile depinde în exclusivitate de esența raportului juridic corespunzător. Iată de ce nu există nici un impediment în privința aplicării reparării prejudiciului moral (metodă de apărare a drepturilor civile prevăzută la lit.i) art.11 din Codul civil) față de persoanele juridice care iau parte la raporturile juridice de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

Mentținerea la un înalt nivel a reputației profesionale a persoanei juridice este necesară indiferent de sistemul social-politic al țării și situația social-economică concretă a societății. O semnificație deosebită a acestei probleme se atestă tocmai în condițiile economiei de piață, cînd de opinia despre persoana juridică depinde bunăstarea ei economică reală. Însăși existența persoanei juridice depinde într-o mare măsură de reprezentările despre ea pe care și le creează reprezentanții altor

persoane juridice (sponsorii, furnizorii, creditorii etc.), precum și cetățenii de rînd care pot avea calitatea de consumatori ai mărfurilor, serviciilor, lucrărilor produse de această persoană juridică.

Pentru persoanele juridice este specifică participarea la relațiile de piață, și anume aceasta condiționează antrenarea persoanelor juridice în competiție, în procesul concurențial. În acest sens, să nu uităm că, potrivit art.21 din Codul penal, nu orice persoană juridică, ci numai persoana juridică care desfășoară activitate de întreprinzător poate avea calitatea de subiect al infracțiunii. Deci, poate suporta consecințele negative ale unor acțiuni procesuale.

Însă, factorii care diminuează potențialul concurențial al persoanelor juridice împiedică libertatea activității de întreprinzător și crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție, garantate de art.126 al Constituției. Deoarece acești factori cauzează un prejudiciu moral persoanei juridice.

Dar, în acest plan este justificată întrebarea: despre ce suferințe psihice sau fizice poate fi vorba dacă persoana prejudiciată este o persoană juridică?

Încercînd să răspundă la această întrebare, V.T. Smirnov arată că, în cazul persoanei juridice, prejudiciul moral consistă în tot felul de consecințe negative ale încălcării drepturilor ei personale nepatrimoniale, legate potențial de reducerea sferei ei patrimoniale.³¹ Deci, dacă referitor la o persoană fizică putem utiliza conceptele „suferințe psihice și fizice”, „vătămarea sănătății”, „dereglaarea relațiilor cotidiene normale” etc., atunci în cazul persoanei juridice prejudiciul moral are o altă formă de exprimare: dereglarea anumitor procese și tradiții de gestiune, a relațiilor cu partenerii de afaceri, dezorganizarea structurii, a climatului organizațional, a planificării strategice, deturnarea de la scopurile și sarcinile trasate etc. Iată lista nici pe departe exhaustivă a „suferințelor” pe care le poate suporta o persoană juridică, atunci cînd devine victima acțiunilor ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

De exemplu, dezorganizarea climatului organizațional și a ritmului de producție se poate manifesta prin creșterea procentajului de disponibilizări ale salariaților, iar dereglarea relațiilor cu partenerii de afaceri – prin rezilierea contractelor.

Trăsătura de bază a reputației profesionale, ca valoare personală nepatrimonială, este caracterul ei absolut.³² Aceasta incumbă tuturor terților obligația de a nu împiedica persoana juridică să-și exercite drepturile. Într-adevăr, în cazul atingerii aduse reputației profesionale a persoanei juridice – devenită victimă a acțiunilor ilicite ale organelor judiciare – apare prejudiciul moral prezumat. Adică, un prejudiciu inevitabil, care nu poate să nu apară. Un prejudiciu care este cauzat unei persoane

juridice ce-și desfășoară activitatea cu bună-credință, în conformitate cu legislația, cu scopurile și sarcinile statutare.

Pentru apărarea deplină a reputației profesionale a persoanei juridice nu este suficientă dezmințirea informațiilor care lezează reputația profesională, așa cum o cere alin.4)-6) art.16 din Codul civil. Altfel, nu va fi respectat principiul asigurării dreptului celui reabilitat la repararea deplină a prejudiciului.

Chiar dacă în legislație lipsesc reglementări exprese care țin de repararea prejudiciului moral cauzat unei persoane juridice prin acțiunile ilicite ale organelor judiciare, nu trebuie de uitat de pîrghia de rezervă care poate fi aplicată în această ipoteză.

Astfel, conform art.5 „Analogia legii și analogia dreptului” din Codul civil, în cazul nereglementării prin lege ori prin acord al părților și lipsei de uzanțe, raporturilor patrimoniale și personale nepatrimoniale li se aplică, dacă aceasta nu contravine esenței lor, norma legislației civile care reglementează raporturi similare.

În acest sens, pot fi aplicate prin analogie normele privind modul de reparare a prejudiciului moral cauzat persoanei fizice prin acțiunile ilicite ale organelor judiciare. De asemenea, este aplicabilă prevederea de la alin.2 art.8 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi: „Pagubele, inclusiv profitul ratat, suportate de întreprindere ca urmare a îndeplinirii unor dispoziții date de autoritățile administrației publice și de alte organe (sublinierea ne aparține – *n.a.*) sau de persoane cu funcții de răspundere ale acestor organe, care au încălcat drepturile întreprinderilor... urmează a fi reparate din buget...”

Sub aspectul armonizării legislației naționale cu principalele instrumente juridice în materie de protecție a drepturilor și libertăților persoanei, vom menționa că la art.41 din Protocolul nr.11 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³³ se prevede: „Dacă Curtea (se are în vedere Curtea Europeană a Drepturilor Omului – *n.a.*) declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale, și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decît o reparație incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă”

Ca atare, dreptul la repararea prejudiciului moral (sau material) nu se raportează la șirul drepturilor care sînt apărute de Convenție. De aceea, lipsa în legislația statelor-părți la Convenție a posibilității unei asemenea reparații (sau insuficiența reparației) nu constituie o încălcare a Convenției. Deoarece din textul Convenției nu rezultă obligația statelor-părți de a asigura părții lezate reparația în volumul deplin, Convenția nu poate fi privită în acest sens ca tratat internațional care ar avea prioritate asupra reglementărilor naționale.

Cu toate acestea, considerăm că seria de argumente invocate mai sus este suficientă pentru a tranșa pozitiv problema reparării prejudiciului moral către persoana juridică care a suferit de pe urma acțiunilor ilicite ale organelor judiciare.

Iar în ce privește practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului, nu este totul atât de banal precum pare la prima vedere.

Astfel, posibilitatea reparării prejudiciului moral de către o persoană juridică a fost confirmată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârea sa din 6.04.2000 în cauza *Comingersoll S.A. versus Portugalia*.³⁴ Conform acestei hotărâri, instanța nu poate exclude posibilitatea acordării companiei comerciale respective a reparației pentru prejudiciul nematerial, care poate include revendicări ce sînt mai mult sau mai puțin „obiective” ori „subiective”. Așa cum remarcă Curtea, se va lua în considerație: reputația companiei; gradul de determinare în planificarea deciziilor; piedicile în gestionarea companiei; incomoditățile și deranjamentele provocate membrilor conducerii companiei.

Ținînd cont de cele menționate, propunem operarea modificărilor necesare în art.524 CPP, în art.14-16, 1405, 1422-1424 din Codul civil. Esența modificărilor constă în faptul că acolo unde e specificată expresia „persoana fizică” se impune completarea „sau juridică”. Iar acolo unde e specificat „persoana” să fie formulat „persoana fizică sau juridică”.

În concluzie, considerăm că prin „prejudiciu moral” trebuie să înțelegem încălcarea, lezarea sau privarea ilegală de valorile sau drepturile personale nepatrimoniale ale persoanelor fizice sau juridice, care le aparțin din momentul nașterii (înregistrării de stat) sau în virtutea legii (dreptul la viață, sănătate, onoare, demnitate, reputația profesională, inviolabilitatea domiciliului, proprietate, viața privată, secretul personal și familial, dreptul asupra unui rezultat al activității intelectuale etc.), care a dus la cauzarea persoanei fizice a unor suferințe psihice sau fizice ori la lezarea reputației profesionale a persoanei juridice sau fizice.

Prin „prejudiciu moral cauzat persoanei juridice” trebuie să înțelegem încălcarea drepturilor ei personale nepatrimoniale și patrimoniale, exprimată prin lezarea reputației profesionale.

Persoana juridică nu trebuie privită numai ca subiect al dreptului de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești. Ea trebuie privită, fără nici un fel de reticență, ca subiect al dreptului de reabilitare în procesul penal. Odată ce în Capitolul VI al Titlului III din Partea Specială a Codului de procedură penală nu se face nici un fel de excepție în acest sens, trebuie să recunoaștem că persoana juridică beneficiază de aceleași condiții de reabilitare

ca și o persoană fizică. Cu unele excepții, desigur. De exemplu, în cazul persoanei juridice nu poate fi vorba de restabilirea drepturilor ei de muncă, de protecție socială, de locuință etc.

Prejudiciul nematerial reprezintă o parte a prejudiciului în general, cu excepția prejudiciului material. Pe lângă prejudiciul moral, el include drepturile încălcate de muncă, la pensie, la locuință și alte asemenea drepturi susceptibile de restabilire. În acest sens, nu putem fi de acord cu A.Bloșenco, care identifică noțiunile „prejudiciu nematerial” și „prejudiciu moral”.³⁵ Pentru confirmarea justeței poziției pe care o susținem, este suficient să ne adresăm prevederilor art.11 din Codul civil. Astfel, din confruntarea dispozițiilor de la lit.b) și i) ale acestui articol ne putem da seama că restabilirea situației anterioare încălcării dreptului și suprimarea acțiunilor prin care se încalcă dreptul sau se creează pericolul încălcării lui, pe de o parte, și repararea prejudiciului moral, pe de altă parte, constituie două metode de sine stătătoare de apărare a drepturilor civile.

Drepturile încălcate de muncă ale persoanei reabilite sînt primele în suita drepturilor susceptibile de restabilire.

Conform lit.e) art.82 din Codul muncii, contractul individual de muncă poate înceta în cazul privării, prin hotărâre a instanței de judecată, de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. De asemenea, amintim că, potrivit art.200 CPP, învinuitul sau inculpatul poate fi suspendat provizoriu din funcție, de către administrație, la demersul procurorului.

La art.14 al Legii se stabilește că persoana fizică eliberată din lucru (funcție) în legătură cu condamnarea ilegală sau suspendarea din lucru (funcție) în legătură cu tragera ilegală la răspundere penală este restabilită la locul de muncă anterior (în funcția anterioară), iar în caz de imposibilitate (lichidarea întreprinderii, instituției, organizației, reducerea statelor), aceștia i se oferă un loc de muncă (funcție) echivalent cu cel ocupat anterior.

Considerăm că lista cazurilor în care nu este posibilă restabilirea la locul de muncă anterior, pe care ne-o prezintă legiuitorul, este incompletă. În opinia lui L.A. Prokudina, alte asemenea cazuri sînt: reducerea stabilă a capacității de muncă care împiedică executarea normală a obligațiilor de serviciu; prezența contraindicațiilor medicale privind îndeplinirea lucrului anterior; privarea de dreptul de a conduce mijlocul de transport; refuzul organului colegial de a alege persoana în funcție eligibilă anterior ocupată etc.³⁶ Considerăm că toate aceste cazuri, cu titlu exemplificativ, trebuie indicate la art.14 al Legii, pentru a nu discrimina diferitele categorii de persoane care își exercită dreptul de reabilitare. Or, conform art.9 CPP, „toți sînt egali în fața legii, a organelor de urmărire penală și a instanței de judecată fără deosebire de sex, rasă, culoare... sau oricare altă situație”.

Conform art.14 al Legii, locul de muncă (funcția) i se va oferi persoanei fizice în termen de cel mult o lună de la data depunerii cererii, dacă aceasta a fost depusă în termen de trei luni de la data primirii de către persoana fizică a avizului despre rămânerea definitivă a sentinței de achitare sau a adoptării hotărârii privind scoaterea persoanei de sub urmărirea penală sau încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare.

De asemenea, potrivit aceleiași norme, înscrierea respectivă în carnetul de muncă, introdusă în legătură cu condamnarea ilegală sau suspendarea provizorie ilegală din funcție, se consideră nevalabilă; la cererea persoanei fizice, administrația întreprinderii, instituției sau organizației îi eliberează acesteia un duplicat al carnetului de muncă fără înscrierea care a fost considerată nevalabilă.

Considerăm că, dacă administrația nu a îndeplinit cerințele celui reabilitat sau acesta nu este de acord cu hotărârea adoptată, el poate, în conformitate cu art.355 din Codul muncii, să adreseze, în instanța de judecată competentă, cererea privind soluționarea litigiului individual de muncă.

Sîntem de părere că restabilirea drepturilor încălcate de muncă ale persoanei reabilitate nu trebuie să se limiteze doar la restabilirea în lucru (funcție), așa cum rezultă din Lege. Trebuie restabilite toate drepturile de muncă ale celui reabilitat: dreptul la acordarea anuală a concediului de odihnă (inclusiv dreptul la compensarea concediilor de odihnă anuale nefolosite); dreptul preferențial la menținerea la lucru în cazul reducerii numărului sau a statelor de personal; dreptul la participarea în administrarea unității; dreptul la libera asociere în sindicate; dreptul la formarea profesională, reciclare și perfecționare etc. În acest context, textul Legii urmează să fie completat cu noi norme care ar garanta restabilirea eficientă și promptă a tuturor acestor drepturi, astfel încît celui reabilitat să-i fie restabilită situația inițială de muncă, în virtutea regulii „*in integrum restituito*”.

În condițiile de continuă criză a locuințelor, restabilirea drepturilor la locuință ale persoanei reabilitate comportă o semnificație deosebită.

În conformitate cu pct.6) alin.2 art.63 din Codul cu privire la locuințe al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSS Moldovenești la 3.06.1983³⁷, încăperea de locuit se menține pentru chiriaș ori pentru membrii familiei lui, în cazul arestării acestuia, în decursul întregii perioade de aflare sub urmărire sau inculpare într-o cauză.

Aceasta este o excepție de la regulă. Iar, conform regulii stabilite la alin.1 art.63 din Codul cu privire la locuințe, în cazul cînd chiriașul ori membrii familiei lui lipsesc temporar, încăperea de locuit li se menține timp de șase luni.

Această regulă se referă la persoana care a fost condamnată ilegal, iar ulterior a obținut dreptul la reabilitare. În context, la art.17 al Legii se prevede că autoritățile administrației publice locale îi vor restitui persoanei fizice care și-a pierdut dreptul la locuință, ca urmare a condamnării ilegale, locuința deținută anterior de ea, iar în cazul cînd acest lucru nu este posibil, îi vor oferi peste rînd o locuință echivalentă în aceeași localitate.

În Federația Rusă, reglementarea similară celei prevăzute la alin.1 art.63 din Codul cu privire la locuințe al Republicii Moldova a fost declarată neconstituțională, prin Hotărîrea Curții Constituționale a Federației Ruse, nr.8 din 23.06.1995, referitoare la controlul constituționalității alin.1 și pct.8 alin.2 art.60 din Codul cu privire la locuințe al Federației Ruse.³⁸ S-a constatat, în special, că absența temporară a cetățeanului, inclusiv datorită condamnării la pedeapsă privativă de libertate, nu poate de felul său să servească drept temei de privare a acestuia de dreptul de folosire a spațiului de locuit.

Cum proporția fondului locativ de stat s-a redus considerabil în comparație cu proporția fondului locativ privat, este necesară examinarea problemei privind restabilirea drepturilor persoanei reabilitate la locuință din fondul privat.

Astfel, dacă membrii familiei celui reabilitat, în perioada detenției acestuia, au privatizat spațiul locativ, fără a lua în considerație interesele celui reabilitat, el este în drept să conteste în instanța de judecată legalitatea contractului de privatizare a locuinței. Dacă, însă, în perioada condamnării, cel reabilitat avea dreptul de proprietate asupra locuinței, acest drept i se păstrează și după condamnarea ilegală și ispășirea pedepsei.

În cadrul Legii se prevede posibilitatea restabilirii și altor drepturi ale celui reabilitat, decît drepturile de muncă, la pensie sau la locuință. Avem în vedere drepturile la restabilirea în gradul militar sau în alte grade, precum și drepturile la restabilirea ordinelor și medaliilor.

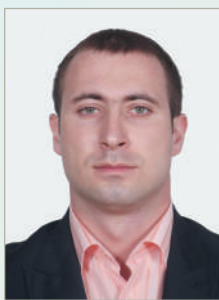
În mod regretabil, în Lege nu se conține nici o prevedere cu privire la restabilirea în drepturi a persoanei care a fost exmatriculată din instituția de învățămînt, datorită aplicării față de ea a acțiunilor ilegale ale organelor judiciare. Necesitatea în asemenea prevedere este evidentă, luînd în considerație că, într-o asemenea ipoteză, în frecvente cazuri, în orbita procesului penal sînt atrase în mod ilegal persoane minore.

De aceea, recomandăm completarea Legii cu art.17¹, avînd următorul conținut:

„Restabilirea persoanei, exmatriculate din instituția de învățămînt, în legătură cu condamnarea ei ilegală sau tragerea ei ilegală la răspundere penală, se face, în baza cererii acestei persoane, de către administrația instituției de învățămînt, în termen de o lună din momentul depunerii cererii”.

Referințe:

1. Н.С. Малейн. *Возмещение вреда, причиненного личности*. – Москва: Юридическая литература, 1965, p.8.
2. А.М. Эрделевский. *Компенсация морального вреда*. – Москва: БЕК, 1999, p.1.
3. A.Boșenco. *Răspunderea civilă delictuală*. – Chișinău: ARC, 2002, p.49.
4. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.111-115.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.
6. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1994, nr.2.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.62.
8. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 16.10.1995 №11 по делу о проверке конституционности ст.124 Закона РСФСР от 20.11.1990 «О государственных пенсиях в РСФСР» // <http://lib.ksrf.ru/doc.asp?ID=36937&PSC=1&PT=1&PT=1&Page=4>
9. *A se vedea*: М.В. Максименко. *Реабилитация в суде первой инстанции*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Владимир, 2006, p.19.
10. *A se vedea*: М.Ф. Полякова. *Имущественные проблемы реабилитации по советскому праву*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 1977, p.86-100.
11. *A se vedea*: А.М. Эрделевский. *Компенсация морального вреда*, p.3.
12. Ю.Коршунов. *О компенсации морального вреда* // *Хозяйство и право*, 1995, nr.4, p.132; В.Казанцев, Н.Коршунов. *В каких случаях компенсируется моральный вред* // *Российская юстиция*, 1998, nr.2, p.39.
13. Л.А. Прокудина. *Возмещение ущерба, причиненного незаконными действиями правоохранительных органов*. – Москва: Городец, 1998, p.39.
14. А.В. Шичанин. *Проблема становления и перспективы развития института компенсации морального вреда*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 1995, p.17.
15. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.105-113.
16. Dicționarul explicativ al limbii române. – București: Univers enciclopedic, 1996, p.652.
17. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации №10 от 20.12.1994 «Некоторые вопросы применения законодательства о компенсации морального вреда» // *Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации*, 1995, nr.3, p.9.
18. М.В. Максименко. *Реабилитация в суде первой инстанции*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Владимир, 2006, p.20.
19. *A se vedea*: К.И. Голубев, С.В. Нарижный. *Компенсация морального вреда как способ защиты немущественных благ личности*. – Санкт-Петербург: Юридический центр-Пресс, 2004, p.196; М.В. Максименко. *Op. cit.*, p.22.
20. *A se vedea*: М.М. Громзин. *Новый вид морального вреда и метод определения размера его компенсации в денежной форме* // *Закон и право*, 2002, nr.5, p.55.
21. *A se vedea*: В.Я. Понарин. *Защита имущественных прав в уголовном процессе России*. – Воронеж, 1994, p.84-86; А.М. Эрделевский. *Компенсация морального вреда в России и за рубежом*. – Москва, 1997, p.195-197.
22. *A se vedea*: К.И. Голубев, С.В. Нарижный. *Op. cit.*, p.124-128.
23. *A se vedea*: А.А. Подопригра. *Реабилитация в уголовном процессе России*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Ростов-на-Дону, 2004, p.16-17.
24. *A se vedea*: В.В. Бойцова, Л.В. Бойцова. *Реабилитация необоснованно осужденных граждан в современных правовых системах*. – Тверь, 1993, p.97-98; Т.Н. Москалькова. *Честь и достоинство: как их защитить*. – Москва, 1992, p.126-127.
25. *A se vedea*: V.Grosu. *Persoana juridică și problematica subiectului în dreptul penal* // *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.3, p.32-34; Idem. *Răspunderea penală a persoanei juridice și categoriile teoriei delictului prin prisma politicii penale și criminologiei* // *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.10, p.44-46; Idem. *Persoana juridică și pedeapsa penală* // *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.4, p.37-44; Idem. *Răspunderea penală a persoanei juridice: evoluție, revoluție sau regres al gândirii juridice?* // *Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol.I. – Chișinău: USM, 2001, p.279-282; X.Ulianovschi. *Răspunderea penală a persoanelor juridice* // *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.2, p.4-7; C.Balaban. *Persoana juridică, subiect activ al infracțiunii* // *Revista de Drept Penal*, 2002, nr.2, p.80-81; I.Pascu, M.Gorunescu. *Răspunderea penală a persoanei juridice în perspectiva adoptării unui nou Cod penal român* // *ProLege*, 2004, nr.2, p.25-38; G.Dimofte, C.Pus. *Răspunderea penală a persoanei juridice* // *Revista de Drept Penal*, 2005, nr.1, p.122-128; А.С. Никифоров. *Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности*. – Москва: Юрифор, 2004.
26. Gh.Dumitru. *Persoana juridică. Subiect pasiv al infracțiunii de calomnie* // *Revista de Drept Penal*, 2000, nr.2, p.77-78.
27. *A se vedea*: D.Tröndle. *Strafgesetzbuch*. – München: Verlag C.H. Beck, 1995, p.954-960.
28. *A se vedea*: M.Veron. *Droit penal special*. – Paris: Dalloz, 1999, p.124.
29. *A se vedea*: F.Antolisei. *Manuale di diritto penale italiano. Parte speciale I*. – Milano, 1996, p.183-184.
30. *A se vedea*: И.Л. Марогулова. *Защита чести и достоинства личности*. – Москва, 1998, p.10-11; А.М. Эрделевский. *Op. cit.*, p.95.
31. *A se vedea*: В.Т. Смирнов. *Обсуждение Основ гражданского законодательства* // *Правоведение*, 1992, nr.2, p.107.
32. *A se vedea*: S.Secieru, R.Starașciuc. *Particularitățile apărării reputației profesionale* // *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.1, p.47-50.
33. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. – Chișinău: Moldpres, 1998, p.373-386.
34. *Case Comingersoll S.A. versus Portugal* // <http://cmiskp.echr.coe.int>
35. *A se vedea*: A.Boșenco. *Răspunderea civilă delictuală*, p.57-61.
36. *A se vedea*: Л.А. Прокудина. *Op. cit.*, p.47.
37. *Вештиле Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть*, 1983, nr.6.
38. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 23.06.1995 №8 по делу о проверке конституционности части 1 и пункта 8 части 2 ст.60 Жилищного кодекса РСФСР // www.ksrf.ru/doc/postan/p8_95.htm

Igor HADÎRCĂ
doctor în drept

formator INJ

OBIECTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNILOR LEGATE DE TRAFICUL ILICIT DE DROGURI ȘI PRECURSORI: CONTROVERSE ȘI SOLUȚII

This article is dedicated to the analysis of the characteristics of the juridical object of the offences related to the illicit traffic of drugs and its precursors. The generic juridical object and the special juridical object of the crimes provided by art.217-219 of the Criminal Code of Republic of Moldova are examined. There are brought strong arguments for the thesis which says that the public health is not the one to endure damages from the illicit traffic of drugs and its precursors. More than that, there is given attention to the idea of legal circulation of drugs and its precursors. As a consequence of the accomplice of the situation, it is strongly recommended to introduce a distinct chapter in the Penal Law of the Republic of Moldova, which would incriminate the deeds mentioned above.

Noua societate promovează ideea statului bazat pe lege, democrație și respectarea drepturilor omului, în cadrul căruia se realizează buna conviețuire a tuturor membrilor societății. Scopul legii penale devine, astfel, ocrotirea tuturor valorilor sociale fundamentale ale societății bazate pe economia de piață și, implicit, apărarea idealurilor noii societăți care promovează pluralismul, democrația, drepturile omului și respectarea necondiționată a legii.

În context, menționăm că în doctrina penală este pe larg susținută concepția, potrivit căreia obiectul infracțiunii îl reprezintă valoarea socială și relațiile sociale formate în jurul și datorită acestei valori, care sînt vătămate sau puse în pericol prin săvîrșirea faptei socialmente periculoase.¹ În conjunctura investigației noastre prezintă interes ilustrarea concepției promovate de către M.L. Prohorova: „Sănătatea publică evoluează drept „nucleu”, în jurul căruia, aidoma electronilor pe orbitele cuantice, „se rotește” (adică se formează și se pune în mișcare) un întreg sistem de relații care sînt îndreptate spre asigurarea stării de securitate sau a stării de apărare împotriva diferitelor influențe negative. Pentru a aduce atingere „nucleului”, infractorul trebuie să „penetreză” defensivă constînd în diverse măsuri adoptate de socium și stat; de exemplu, să eludeze prohibiția legală vizînd săvîrșirea operațiunilor ilegale asupra mijloacelor

narcotice sau substanțelor psihotrope...”² Un punct de vedere similar îl exprimă E.H. Hasanov.³

În doctrina penală națională, fundamentarea științifică consistentă și amplă a concepției, potrivit căreia obiectul infracțiunii îl formează valorile sociale și relațiile sociale, care necesită apărare penală, în a căror consolidare și dezvoltare este interesată societatea și cărora, prin comportamentul antisocial al unor persoane aparte sau al unor grupuri de persoane, li se aduce atingere esențială, a fost realizată de către S.Brînză.⁴ Susținem întru totul această exegeză argumentată, care conferă valoare de axiomă numitei concepții.

În acord cu această concepție și reieșind din denumirea Capitolului VIII al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova (din care fac parte art.217, 217⁶, 217⁶, 218 și 219), obiectul juridic generic al infracțiunilor, săvîrșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora, îl reprezintă relațiile sociale cu privire la sănătatea publică și conviețuirea socială.

În literatura de specialitate, ca infracțiuni care aduc atingere unor relații de conviețuire socială sînt considerate infracțiunile prevăzute la art.220-222 CP RM.⁵ În legătură cu aceasta, un interes mai mare prezintă sănătatea publică, privită drept componentă a valorii sociale fundamentale reprezentînd obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM. Subliniem că sănătatea publică reprezintă anume o componentă a valorii sociale fundamentale apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art.211-222 (Capitolul VIII al Părții Speciale a Codului penal). Din aceste considerente, nu poate fi sprijinită opinia expusă de D.Dumitrescu și V.Bujor, conform căreia sănătatea publică formează valoarea socială fundamentală reliefată mai sus.⁶ Nu poate fi ignorat faptul că sănătatea publică este complementară conviețuirii sociale. Împreună, acestea formează valoarea socială fundamentală ocrotită împotriva infracțiunilor prevăzute la art.211-222 CP RM.

Ce se înțelege prin „sănătatea publică”?

În conformitate cu art.1 al Legii Republicii Moldova privind asigurarea sanitaro-epidemiologică a populației, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 16.06.1993⁷, prin „sănătatea publică” se înțelege sistemul de măsuri orientate spre prevenirea bolilor, promovarea sănătății, sporirea potențialului fizic și psihic al omului prin canalizarea eforturilor societății spre asanarea mediului de viață, dirijarea cu bolile contagioase, educația pentru sănătate a fiecărui individ și promovarea modului sănătos de viață, organizarea asistenței medicale și de îngrijire, desăvîrșirea mecanismului social de asigurare fiecărui om a accesului la un standard adecvat de viață care asigură sănătatea.

Această definiție legală nu ne poate satisface demersul investigativ, deoarece promovează confuzia dintre obiectul apărării și mijloacele apărării. Această poziție este confirmată de confruntarea definiției reproduse mai sus cu definiția noțiunii „apărarea sănătății publice” din Bazele legislației Federației Ruse cu privire la apărarea sănătății publice din 22.07.1993: „sistemul de măsuri cu caracter politic, economic, juridic, social, cultural, științific, medical, sanitaro-igienic și anti-epidemic, îndreptate spre menținerea și consolidarea sănătății fizice și psihice a fiecărui individ, promovarea modului sănătos de viață a acestuia, acordarea lui a asistenței medicale în cazul pierderii sănătății”.⁸

În condițiile în care legiuitorul nu oferă o interpretare adecvată a noțiunii „sănătatea publică”, să vedem cum este definită această noțiune în literatura de specialitate.

Într-o primă opinie, prin „sănătatea publică” se înțelege, pe de o parte, totalitatea condițiilor și măsurilor menite să asigure cât mai deplin sănătatea unui grup social organizat – comună, oraș etc. – iar, pe de altă parte, starea pe care acel grup o are sub aspectul sănătății sale.⁹

Din motivele menționate mai sus, considerăm relevant doar cel de-al doilea aspect specificat în această opinie. Din aceleași motive, nu putem agree părerea, conform căreia ocrotirea sănătății publice reprezintă valoarea socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri.¹⁰ Or, este illogică afirmația potrivit căreia legea penală apără un proces de ocrotire sau anumite măsuri de protecție. Acestea nu au nevoie de apărare, odată ce constituie ele însele factori de ocrotire (protecție).

După P.S. Matîșevski, prin „sănătatea publică” se înțelege sănătatea unei părți a populației, a unui grup mare de persoane, într-o localitate determinată.¹¹ În opinia lui E.H. Hasanov, prin „sănătatea publică” se înțelege starea și funcționarea sferelor fizice și spirituale ale populației întregii țări, a unei regiuni a țării sau a unui grup numeros de populație.¹² Conform părerii prezentate de N.A. Miroșnicenko și A.A. Muzîka, sănătatea publică constituie fasciculul de relații sociale omogene, care asigură dezvoltarea armonioasă a indivizilor pe calea respectării anumitor reglementări privind ocrotirea sănătății, îndreptate spre protejarea sănătății unui cerc nedeterminat de persoane, în cazul acordării și primirii asistenței medicale calificate.¹³ În viziunea lui V.N. Smitienko, prin „sănătatea publică” trebuie să înțelegem acel fascicul de relații sociale care apar și se desfășoară în legătură cu punerea în valoare a valorilor fizice și psihice aparținând populației, care asigură funcționarea și dezvoltarea normală a societății.¹⁴ După G.V. Sereda și I.M. Sereda, sănătatea publică este starea desemnând acel segment al vieții sociale care asigură condițiile necesare pentru îndeplinirea funcțiilor biologice și de muncă.¹⁵

Sintetizând opiniile enunțate mai sus, putem defini noțiunea „sănătatea publică” ca fiind starea de sănătate fizică sau psihică a unui grup relativ numeros de persoane nedeterminate, reprezentând în unele cazuri o comunitate locală sau populația întregii țări.

Pot fi oare confundate noțiunile „sănătatea publică” și „sănătatea persoanei (individului)”?

Am formulat această întrebare, de vreme ce, în preambulul Legii nr.382/1999, ca obiectiv al acesteia este declarat, inclusiv, „ocrotirea sănătății omului”. De asemenea, în doctrina penală a fost exprimată părerea, conform căreia infracțiunile, legate de traficul ilicit de droguri, aduc atingere sănătății individului.¹⁶

Nu putem fi de acord cu o astfel de poziție. Noțiunea de sănătate publică trebuie deosebită de noțiunea de sănătate a persoanei.

În vederea argumentării acestei aserțiuni, este necesar să menționăm că drogurile sînt caracterizate, printre altele, de criteriul social. Astfel, după E.A. Babaian și M.H. Gonopolski, acest criteriu se manifestă prin faptul că consumul nemedical al drogurilor atinge asemenea proporții, încît obține o relevanță socială.¹⁷ N.A. Miroșnicenko se exprimă și mai explicit: criteriul social al drogurilor se exprimă în aceea că abuzul de ele pune în pericol sănătatea publică.¹⁸ Într-o manieră apropiată se pronunță A.Iu. Martînovici: „Criteriul social al drogurilor constă în aceea că, în rezultatul traficului ilicit de droguri, consumul lor medical sporește în permanență și, ca urmare, apare pericolul pentru sănătatea unei părți considerabile a populației”.¹⁹

Dezvoltînd această idee, T.Dima și C.Turianu susțin că, în cazul infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri, legea ocrotește sănătatea în raport cu toți membrii societății (*ut universi*), socotind că este un interes vital pentru însăși existența societății ca întreaga colectivitate să se afle la adăpostul pericolului pe care îl prezintă nerespectarea regimului stabilit de lege pentru droguri.²⁰

În alți termeni, toți acești autori consideră că abuzul de droguri a atins o asemenea amploare, încît aduce atingere sănătății publice; dacă o anumită substanță corespunde nu doar criteriului medical și juridic, dar și criteriului social, acea substanță este considerată drog, implicînd un pericol nu doar pentru sănătatea persoanei, ci deja pentru sănătatea publică.

Deși noțiunile „sănătatea publică” și „sănătatea persoanei” nu sînt noțiuni echipolente, nu înseamnă că ele nu sînt și interdependente. Or, scopul ocrotirii sănătății populației nu este unul abstract, odată ce se exprimă prin păstrarea și fortificarea sănătății fizice și psihice a fiecărui individ, în promovarea modului sănătos de viață de către fiecare individ în parte, în acordarea acestuia a asistenței medicale în caz de necesitate.

Însă, aceasta nu influențează în nici un fel faptul că sănătatea publică rămâne sănătatea unei anumite mase de oameni, a unui sumum nedeterminat de indivizi neperșonați.

În literatura de specialitate este exprimat punctul de vedere, conform căruia recunoașterea, în condițiile actuale, pentru narcomanie a semnificației de epidemie permite formularea concluziei că obiectul juridic generic al infracțiunilor, legate de traficul ilicit de droguri, îl formează securitatea țării în planul reproducerii unei generații sănătoase de oameni; după caracterul prejudiciabil, traficul ilicit de droguri se aseamănă cu genocidul.²¹ Bineînțeles, nu putem accepta o asemenea poziție, în care emoțiile iau locul argumentelor.

De lege lata, așa cum rezultă din denumirea compartimentelor corespunzătoare din legile penale ale Republicii Moldova, Federației Ruse, României etc., obiectul juridic comun al infracțiunilor, legate de traficul ilicit de droguri, îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea publică. Este oare întemeiată poziția legiuitorului moldovean de a concepe anume în această manieră obiectul juridic comun (și, implicit, obiectul juridic generic) al respectivelor infracțiuni?

Așa cum am consemnat anterior, considerăm oportună constituirea, în Codul penal al Republicii Moldova, a unui capitol aparte, care să fie consacrat infracțiunilor săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora. Care sînt considerentele noastre în această privință?

Înainte de a formula răspunsul final la această întrebare, vom specifica că, în viziunea lui A.Iu. Martînovici, „obiectul juridic special al infracțiunilor, legate de traficul ilicit de droguri, îl constituie relațiile sociale care asigură circulația drogurilor în condiții de legalitate și de securitate pentru sănătatea populației”.²² În aparență, o asemenea abordare nu poate suscita reticențe. Totuși, această opinie nu își descoperă în întregime conotația, dacă nu o privim în conexiune cu altă opinie, a aceluiași autor: „Relațiile sociale, care asigură traficul licit de droguri, este o parte componentă a relațiilor sociale care asigură sănătatea populației, raportîndu-se față de acestea ca parte la întreg”.²³

Într-adevăr, relațiile sociale cu privire la sănătatea publică, în calitate de obiect juridic comun, înglobează tot ceea ce este comun tuturor, fără excepție, obiectelor juridice speciale care derivă din el. Adică, însumează valențele care se repetă în fiecare din aceste obiecte juridice speciale. Dar se atestă oare o astfel de corelație în privința obiectelor juridice speciale ale infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM?

Urmărind reevaluarea naturii obiectului juridic generic al acestor infracțiuni, semnalăm abordările contradictorii privind conținutul acestui obiect în doctrina penală.

Astfel, E.H. Hasanov consideră că obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul 25 al Codului penal al Federației Ruse din 24.05.1996 (în continuare – CP FR)²⁴ îl reprezintă relațiile sociale cu privire la sănătatea publică și moralitatea publică.²⁵ R.G. Gunaris este de părere că același obiect îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea publică, securitatea publică și ordinea publică.²⁶ La rîndul său, M.L. Prohorova susține că obiectul juridic generic al faptelor infracționale prevăzute în Capitolul 25 al CP FR îl formează relațiile sociale cu privire la securitatea publică.²⁷

Nu mai puțin contradictorie este identificarea obiectului juridic special al infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri. Astfel, V.Kuharuk consideră că acesta are același conținut cu al obiectului juridic generic al acestor infracțiuni.²⁸ Practic, pe aceeași poziție se situează și A.Borodac.²⁹

Bineînțeles, nu putem sprijini asemenea luări de poziții. Ele vin în dezacord cu postulatul că „obiectul juridic special derivă din obiectul juridic generic și nu poate să coincidă cu ultimul”.³⁰ În același sens, V.S. Prohorov, referindu-se la corelația dintre obiectul juridic generic și obiectul juridic special, susține, pe bună dreptate: „Particularul se integrează în ceea ce este general și îl caracterizează. Generalul nu există în afara particularului, însă particularul nu este echivalent cu generalul”.³¹

Desigur, în dorința de a te sustrage eforturilor de a identifica obiectele juridice speciale ale fiecăreia din infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri, este mai ușor a afirma că acestea coincid cu obiectul juridic generic al numitelor infracțiuni. Însă, a evita soluționarea unei probleme nu înseamnă a o rezolva.

Încercînd să rezolve problema în cauză, E.L. Strelțov, în contextul legii penale ucrainene, propune următoarele soluții de identificare a conținutului obiectului juridic special al infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri:

- sănătatea publică, precum și ordinea stabilită a circulației legale a drogurilor (pentru infracțiunile de contrabandă a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor lor, precum și de utilizare a mijloacelor obținute din circulația ilegală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora);
- sănătatea publică, precum și ordinea stabilită de producere și fabricare a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora (pentru infracțiunile de producere, fabricare, transportare, expediere sau înstrăinare ilegală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor acestora, precum și de producere, fabricare, procurare, păstrare, transportare sau expediere ilegală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor lor, fără scop de înstrăinare);

- securitatea sănătății publice, precum și ordinea stabilită de producere și fabricare a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope și a analoagelor acestora (în cazul infracțiunii de sustragere, delapidare, extorcare a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor acestora, ori de dobândire a lor pe calea escrocheriei sau abuzului de serviciu);
- securitatea sănătății publice (în cazul infracțiunilor de semănat sau cultivare a macului somnifer sau a cânepei, de îndemn la consumul de mijloace narcotice, substanțe psihotrope sau al analoagelor acestora, de consum public ilegal al mijloacelor narcotice, precum și de organizare sau întreținere a locurilor pentru consumul, producerea sau fabricarea ilegală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor acestora);
- sănătatea publică (în cazul infracțiunilor de introducere ilegală în organism a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor acestora, de fabricare, falsificare, folosire sau vânzare ilegală a documentelor false în vederea obținerii de mijloace narcotice, substanțe psihotrope sau precursori, precum și de eliberare ilegală a rețetei cu dreptul de procurare a mijloacelor narcotice sau substanțelor psihotrope);
- relațiile sociale cu privire la ordinea stabilită de circulație legală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora (pentru infracțiunea de încălcare a regulilor stabilite de circulație a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora) etc.³²

Examinarea atentă a punctului de vedere reprodus mai sus ridică mai multe semne de întrebare:

- 1) nu este clar, de ce natura relațională a obiectului infracțiunii este reliefată numai în ultima ipoteză? Or, așa cum susține just S.Brînză, o asemenea natură o au, fără excepție, toate obiectele juridice ale infracțiunilor;³³
- 2) de ce, în cazul procurării ilegale a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope sau a analoagelor lor, fără scop de înstrăinare, se aduce atingere sănătății publice, iar în cazul sustragerii acelorși bunuri se aduce atingere securității sănătății publice?
- 3) de ce, în cazul semănatului sau cultivării macului somnifer sau a cânepei, se lezează securitatea sănătății publice, iar în cazul fabricării documentelor false în vederea obținerii de mijloace narcotice, substanțe psihotrope sau precursori este lezată sănătatea publică?
- 4) dar, mai ales, cum este posibil ca – în ipoteza infracțiunii de utilizare a mijloacelor obținute din circulația ilegală a mijloacelor narcotice, substanțelor psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora – să fie vătămată sănătatea publică? Or, însuși E.L. Strelțov recunoaște că esența acestei infracțiuni constă în „spălarea banilor murdari”³⁴

Avînd efectul de deusolare, concepția lui E.L. Strelțov pare elaborată la întîmplare, lipsită de sistematicitate și principii coerente de fundamentare.

La fel de neconvingătoare apare concepția propusă de către E.H. Hasanov, care evidențiază patru categorii de obiecte juridice speciale vizînd infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri, prevăzute în Codul penal al Federației Ruse:

- 1) relațiile sociale cu privire la securitatea sănătății publice, care apar în legătură cu mijloacele narcotice sau substanțele psihotrope finite, gata de întrebuițare;
- 2) relațiile sociale cu privire la securitatea sănătății publice, care apar în legătură cu mijloacele narcotice sau substanțele psihotrope (ca materie primă sau semifabricat), ori cu alte substanțe, instrumente sau utilaj, folosite pentru fabricarea mijloacelor narcotice sau substanțelor psihotrope;
- 3) relațiile sociale cu privire la securitatea sănătății publice, care apar în legătură cu rețetele sau alte documente ce acordă dreptul de obținere a mijloacelor narcotice sau substanțelor psihotrope;
- 4) relațiile sociale cu privire la securitatea sănătății publice, care apar în legătură cu plantele care conțin mijloace narcotice.³⁵

Este justificată încercarea lui E.H. Hasanov de a se folosi de obiectul material al infracțiunii, pentru a caracteriza obiectul juridic special al infracțiunii. Or, „obiectul material al infracțiunii servește pentru indicarea asupra obiectului corespunzător al apărării penale”³⁶ Însă, care este cauza că, în derivația de la obiectul juridic generic spre obiectul juridic special, sănătatea publică a evoluat în securitatea sănătății publice? Luînd în considerație raportul „întreg-parte” dintre obiectul juridic generic și obiectul juridic special, securitatea sănătății publice ar urma să fie percepută ca parte a sănătății publice. Dar nu este așa: securitatea sănătății publice este o parte a stării de securitate, nu o parte a sănătății publice.

Considerăm că eroarea pe care o comit E.L. Strelțov și E.H. Hasanov este, în linii generale, aceeași: ei încearcă să adapteze realitatea juridică la tiparul reglementărilor juridice în materie. Chiar dacă își dau seama că acest tipar este imperfect, nu întreprind eforturi să-l perfecționeze. Cel mai pregnant aceasta se observă în cazul concepției promovate de E.H. Hasanov.

Astfel, în Codul penal al Republicii Azerbaidjan din 30.12.1999³⁷ normele privind infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri sînt plasate în Capitolul 26 „Infracțiuni legate de circulația ilegală a mijloacelor narcotice și substanțelor psihotrope”. În acest plan, E.H. Hasanov menționează că obiectul juridic generic al infracțiunilor corespunzătoare îl constituie relațiile sociale cu privire la circulația legală a mijloacelor narcotice și substanțelor psihotrope.³⁸

Totodată, același autor afirmă următoarele: „Analiza normelor privind infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri denotă că sănătatea publică este apărată împotriva impactului negativ al mijloacelor narcotice și substanțelor psihotrope de către normele situate pe diferite orbite în jurul nucleului, pe care îl formează sănătatea publică. Aceste orbite, aflându-se la distanțe diferite de nucleul amintit, compar în calitate de straturi protectoare ale sănătății publice... Pe orbita cea mai proximă se situează norma care prevede răspunderea penală pentru consumul mijloacelor narcotice fără prescripția medicului, ori procurarea sau păstrarea ilegală a mijloacelor narcotice, fără scop de înstrăinare, în proporții mici. Această normă apără sănătatea publică împotriva influenței nemijlocite și efective (sublinierea ne aparține – n.a.) a mijloacelor specificate... Toate celelalte norme privind infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri se situează pe orbite mai îndepărtate, distanțate progresiv una de cealaltă... Prin intermediul acestor norme, sănătatea publică este apărată împotriva influenței mijlocite și eventuale (sublinierea ne aparține – n.a.) a mijloacelor narcotice”.³⁹

Însă, cele afirmate de către E.H. Hasanov nu confirmă, ci infirmă teza, conform căreia sănătatea publică trebuie considerată valoarea socială asupra căreia atentează infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri. La baza calificării lor, în funcție de capitolele din legea penală care le prevăd, trebuie puse „numai acele valori și relații sociale care sînt supuse ineluctabil (sublinierea ne aparține – n.a.) pericolului de vătămare în urma unei anumite activități infracționale și care sînt luate în mod special (sublinierea ne aparține – n.a.) sub ocrotirea legii penale”.⁴⁰ Analizînd punctul de vedere al lui E.H. Hasanov, remarcăm că acestei cerințe îi corespunde numai infracțiunea de consum al mijloacelor narcotice fără prescripția medicului, ori de procurare sau păstrare ilegală a mijloacelor narcotice, fără scop de înstrăinare, în proporții mici. Însă, în legislația Republicii Moldova răspunderea pentru această faptă este prevăzută nu în Codul penal, dar în art.44 al Codului cu privire la contravențiile administrative.

Din toate contravențiile administrative, legate de traficul ilicit de droguri, numai aceasta este prevăzută în Capitolul 5 „Contravențiile administrative din domeniul protecției muncii și ocrotirii sănătății populației” (sublinierea ne aparține – n.a.) al Codului cu privire la contravențiile administrative. Cît privește contravențiile administrative prevăzute la art.105¹-105³ din numita legiuire, ele sînt sancționate de normele din capitolul dedicat contravențiilor administrative săvîrșite în domeniul agriculturii sau constînd în încălcarea regulilor sanitaro-veterinare. În fine, art.152¹³ din Codul cu privire la contravențiile administrative este situat în capitolul

consacrat contravențiilor administrative din domeniul comerțului, finanțelor și industriei meșteșugărești.

Deși în Codul cu privire la contravențiile administrative nu există un capitol care ar viza doar contravențiile administrative legate de circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora, trebuie totuși să recunoaștem că este mai reușită concepția obiectului juridic generic al faptelor prevăzute la art.44, 105¹-105³ și 152¹³ din Codul cu privire la contravențiile administrative, în comparație cu aceeași concepție pe care legiuitorul o promovează în cazul infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM.

În privința nici uneia din aceste infracțiuni nu putem susține că, în mod ineluctabil sau, în alți termeni, nemijlocit și efectiv, s-ar aduce atingere sănătății publice. Nici măcar în cazul faptei incriminate la art.217⁶ CP RM – introducerea ilegală intenționată în organismul altei persoane, împotriva voinței acesteia, a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor acestora. Or, săvîrșirea acestei fapte poartă un caracter izolat. Ea nu are un caracter de masă și nu este îndreptată împotriva unei mulțimi nedeterminate de oameni. De aceea, nu putem să nu susținem opinia, conform căreia obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la art.217⁶ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei.⁴¹ Nu trebuie să confundăm criteriul social, ce caracterizează drogurile, cu pericolul social al unor fapte pentru sănătatea publică. De fapt, dacă analizăm toate opiniile exprimate anterior cu privire la criteriul respectiv, vom observa că și în acestea se menționează despre consumul (abuzul) de droguri.⁴² Într-adevăr, tocmai consumul de droguri afectează, în mod nemijlocit și efectiv, sănătatea publică. Toate celelalte fapte care sînt legate, într-un fel sau altul, de traficul ilicit de droguri nu pot să afecteze această valoare. În context, are dreptate A.Iu. Martînovici cînd afirmă: „Traficul ilicit de mijloace narcotice și substanțe psihotrope este doar una din condițiile consumului lor nemedical de către populație. Însă, numai această condiție nu este suficientă, fiind necesare și altele (doriința persoanei de a consuma drogurile, existența posibilităților materiale de a le procura etc.)”.⁴³ Adică, este vorba de circumstanțe care nu depind de voința făptuitorului. Chiar dacă făptuitorul urmărește scopul final ca victima să consume drogurile, nu s-ar putea afirma că traficul ilicit de droguri aduce atingere sănătății publice. Or, așa cum susține just S.Brînză, pentru identificarea obiectului apărării penale trebuie cercetate toate semnele obiective și subiective ale infracțiunii.⁴⁴ Deci, nu numai scopul infracțiunii.

În concluzie la cele menționate, trebuie să consemnăm că faptele legate de traficul ilicit de droguri sînt situa-

te pe „orbite” prea îndepărtate pentru a prezenta vreun pericol pentru „nucleul” reprezentat de sănătatea publică. Sănătatea publică și relațiile sociale din jurul acesteia pot fi considerate obiectul mijlocit (imediat) al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM. Însă, identificarea obiectului juridic generic se face prin derivația către obiectul nemijlocit al infracțiunii, adică obiectul juridic special.

Totodată, producerea, procurarea, păstrarea, transportarea și alte asemenea operațiuni ilegale, săvârșite asupra substanțelor narcotice, psihotrope sau analoagelor acestora, ca și cultivarea plantelor care conțin astfel de substanțe, precum și celelalte fapte legate de traficul ilicit de droguri, nu pot de felul lor să lezeze sănătatea publică. Aceasta este lezată prin consumul repetat de droguri. Iar consumul ilicit de droguri nu este penalmente pedepsibil. Mai mult, noțiunile „consumul de droguri” și „traficul de droguri” nu se intersectează.

Ceea ce trebuia de demonstrat.

Iată de ce, ne reafirmăm poziția de a fi reevaluată natura obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM. Este necesar ca toate normele, care prevăd infracțiunile săvârșite în sfera circulației legale a substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor sau precursorilor acestora, să fie concentrate într-un capitol aparte, denumit „Infracțiuni săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope sau precursorilor acestora”. (Odată ce am argumentat anterior necesitatea eliminării din textul legii penale autohtone a sintagmei „analog al substanțelor narcotice sau psihotrope”, nu facem mențiunea despre analoagele acestor substanțe în denumirea capitolului proiectat).

Faptul că prin aceasta se contribuie la „fărâmițarea sistemului Părții Speciale a Codului penal în capitole mici”⁴⁵ nu-l putem accepta ca argument. Capitolul XI „Infracțiuni în domeniul informaticii și telecomunicațiilor” din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova numără patru articole. Inițial, numărul lor era de trei. De ce nu există un capitol în care să fie adunate laolaltă aceste articole și articolele din capitolul consacrat infracțiunilor în domeniul transporturilor? Doar există afinități între informatică și telecomunicații, pe de o parte, și transporturi, pe de altă parte. Existența unui Minister al Transporturilor și Comunicațiilor ne demonstrează aceasta.

Ceea ce dorim să dovedim este că, în unele cazuri, legiuitorul manifestă prea multă exigență la conceperea unui capitol din legea penală, care conferă fizionomie distinctă unui grup de fapte infracționale. Alteori, însă, o asemenea exigență parcă nici nu există. Problema identității generice a infracțiunilor săvârșite în sfera circulației legale a substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și

precursorilor acestora, a cărei soluționare am propus-o *supra*, este o dovadă elocventă în acest sens.

Așadar, am punctat că, în plan prospectiv, relațiile sociale cu privire la circulația legală a substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora trebuie considerate obiectul juridic generic al infracțiunilor corespunzătoare. *De lege lata*, sîntem nevoiți să afirmăm că relațiile sociale cu privire la circulația legală a substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora reprezintă obiectul juridic comun al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM.

Dar care este obiectul juridic special al fiecăreia din aceste infracțiuni?

Amintim că această categorie de obiect servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup.⁴⁶ Urmînd schema de determinare a obiectului juridic special în conținutul incriminării, propusă de S.Brînză,⁴⁷ considerăm că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la:

- circulația legală de plante care conțin substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva operațiunilor ilegale cu astfel de plante, săvârșite în proporții mari și fără scop de înstrăinare (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.217 CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale lor, apărute împotriva producerii, preparării, experimentării, extragerii, prelucrării, transformării, procurării, păstrării, expedierii, transportării ilegale a acestor substanțe, săvârșite în proporții mari și fără scop de înstrăinare (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.217 CP RM);
- circulația legală de plante care conțin substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva semănatului, cultivării, prelucrării sau utilizării a astfel de plante fără autorizație, săvârșite în scop de înstrăinare (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.217¹ CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale lor, apărute împotriva operațiunilor ilegale cu asemenea substanțe, săvârșite în scop de înstrăinare, precum și împotriva înstrăinării ilegale a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.217¹ CP RM);
- circulația legală a precursorilor utilizați pentru producerea sau prelucrarea substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor (în cazul infracțiunii prevăzute la art.217² CP RM);
- circulația legală a materialelor și utilajelor destinate producerii, preparării sau prelucrării substanțelor

narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor ori culti-vării plantelor care conțin aceste substanțe (în cazul infracțiunii prevăzute la art.217³ CP RM);

- circulația legală a substanțelor narcotice sau psihotrope, apărute împotriva sustragerii sau extorcării acestor substanțe (în cazul infracțiunii prevăzute la art.217⁴ CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale acestora, apărute împotriva consumului ilegal de asemenea substanțe, săvârșit în mod public sau pe teritoriul instituțiilor de învățământ, instituțiilor de reabilitare socială, penitenciarelor, unităților militare, în locuri de agrement, în locurile de desfășurare a acțiunilor de educație, instruire a minorilor sau tineretului, a altor acțiuni culturale sau sportive ori în imediata apropiere a acestora (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.217⁵ CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva organizării consumului ilegal de asemenea substanțe (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.217⁵ CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale acestora, apărute împotriva introducerii ilegale intenționate, indiferent de mod, în organismul altei persoane, împotriva voinței acesteia, a unor asemenea substanțe (în cazul infracțiunii prevăzute la art.217⁶ CP RM);
- circulația legală de preparate narcotice sau psihotrope, apărute împotriva prescrierii fără necesitate a unor astfel de preparate (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.218 CP RM);
- circulația legală de preparate și substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva falsificării rețetei sau a altor documente care permit obținerea unor asemenea preparate și substanțe (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.218 CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice sau psihotrope, de materiale sau utilaje destinate producerii sau prelucrării unor astfel de substanțe, de plante care conțin substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva încălcării regulilor stabilite de circulație legală a oricăror din aceste bunuri, care a cauzat pierderea lor (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.218 CP RM);
- circulația legală de substanțe narcotice sau psihotrope, apărute împotriva organizării ori întreținerii speluncilor pentru consumul substanțelor menționate, precum și împotriva punerii la dispoziție a localurilor în aceste scopuri (în cazul infracțiunii prevăzute la art.219 CP RM).

Desigur, s-ar putea reproșa că construcțiile ce caracterizează obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute

la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM sînt uneori prea masive. Este adevărat. Însă, asumarea acestui unic dezavantaj se justifică datorită asigurării unei maxime precizii în disocierea obiectului juridic special al unei infracțiuni în raport cu obiectul juridic special al altei infracțiuni. Numai pe această cale devine posibil să delimităm: obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(1) art.217 CP RM, de obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(1) art.217¹ CP RM; obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(2) art.217 CP RM, de obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(2) art.217¹ CP RM; obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(1) art.218 CP RM, de obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(2) art.218 CP RM etc.

O abordare simplificată (dacă nu chiar banalizată) a construcției obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.217, 217¹-217⁶, 218 și 219 CP RM, prin renunțarea la procedeul desemnat prin sintagma „apărute împotriva...”, ar însemna o abordare formalistă, de complezență a problemei conținutului acestui obiect. Ceea ce ar influența contraproductiv asupra finalității studiului de față.

De altfel, procedeul specificat este folosit în doctrina penală în mod frecvent.⁴⁸ Aplicarea lui comportă următoarele avantaje, care nu pot fi neglijate:

- 1) facilitează identificarea infracțiunii de care aparține obiectul juridic special în cauză;
- 2) pune în evidență derivația obiectului juridic special din obiectul juridic comun;
- 3) indică asupra necesității reevaluării derivației obiectului juridic special din obiectul juridic generic;
- 4) circumstanțiază obiectul material al infracțiunii.

Referințe:

- ¹ A se vedea: C.Bulai. *Manual de drept penal. Partea Generală*. – București: ALL, 1997, p.195; C.Mitrache. *Drept penal român*. – București: Șansa, 1997, p.85; M.Zolyneak. *Drept penal. Partea Generală*. Vol. II. – Iași: Chemarea, 1993, p.242; I.Oancea. *Drept penal. Partea Generală*. – București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p.166; A.Boroi. *Drept penal. Partea Generală*. – București: ALL Beck, 1999, p.106.
- ² М.Л. Прохорова. *Наркотики: уголовно-правовое и криминологическое исследование*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, p.153.
- ³ A se vedea: Э.Г. Гасанов. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями, связанными с наркотиками (антинаркотизм)*, p.192.
- ⁴ A se vedea: S.Brînză. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.11-86.
- ⁵ A se vedea: S.Brînză, X.Ulianoschi, V.Stati și alții. *Drept penal. Partea Specială*. p.343; A.Borodac. *Manual de drept penal. Partea Specială*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.243.
- ⁶ A se vedea: D.Dumitrescu, V.Bujor. *Traficul de droguri. Reglementări internaționale și naționale*. – Chișinău, 2004, p.64.
- ⁷ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr.9.

- ⁸ Основы законодательства Российской Федерации «Об охране здоровья граждан» от 22 июля 1993 г. // Ведомости Совета Народных Депутатов и Верховного Совета Российской Федерации, 1993, nr.33.
- ⁹ *A se vedea:* V.Dongoroz și alții. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială. Vol.IV.* – București: Editura Academiei, 1971, p.588; A.Boroi. *Infrațiuni contra unor relații de conviețuire socială.* – București: ALL, 1998, p.57; S.Brînză, X.Ulianoschi, V.Stati și alții. *Drept penal. Partea Specială*, p.341.
- ¹⁰ *A se vedea:* A.Boroi, N.Neagu, V.Radu-Sultănescu. *Infrațiuni prevăzute de Legea nr.143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.* – București: Rosetti, 2001, p.55; O.Pop. *Drogurile: un flagel al lumii contemporane.* – Timișoara: Mirton, 2002, p.23.
- ¹¹ *A se vedea:* П.С. Матышевский. *Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения.* – Москва: Юридическая литература, 1964, p.53.
- ¹² *A se vedea:* Э.Г. Гасанов. *Борьба с наркотической преступностью. Международный и сравнительно-правовой аспекты.* – Москва: ЮрИнфоР, 2000, p.172.
- ¹³ *A se vedea:* Н.А. Мирошниченко, А.А. Музыка. *Уголовно-правовая борьба с наркоманией.* – Киев, 1998, p.39.
- ¹⁴ *A se vedea:* В.Н. Смитиенко. *Объект преступлений против здоровья населения.* – Омск, 1973, p.18.
- ¹⁵ *A se vedea:* Г.В. Середа, И.М. Середа. *Незаконный оборот наркотических средств и психотропных веществ: уголовно-правовой и криминологический аспекты.* – Иркутск, 2001, p.6-7.
- ¹⁶ *A se vedea:* Уголовное право Российской Федерации. *Часть Особенная* / Под ред. Б.В. Здравомыслова. – Москва: Юристъ, 1999, p.284.
- ¹⁷ *A se vedea:* Э.А. Бабаян, М.Х. Гонопольский. *Учебное пособие по наркологии.* – Москва, 1981, p.13.
- ¹⁸ *A se vedea:* Н.А. Мирошниченко. *Уголовная ответственность за незаконное изготовление, приобретение, хранение, перевозку или сбыт наркотических веществ.* – Харьков, 1984, p.6.
- ¹⁹ А.Ю. Мартынович. *К вопросу об объекте и предмете преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ* // СибЮрВестник, 2002, nr.3, p.18-21.
- ²⁰ *A se vedea:* T.Dima, C.Turianu. *Dață subiectul activ al unei infrațiuni poate fi și subiectul pasiv al acesteia, cu referire specială la infrațiunile de producere, consum și trafic de droguri* // Dreptul, 2002, nr.1, p.98-102.
- ²¹ *A se vedea:* Ю.И. Бытко. *О некоторых проблемах правовой ответственности за наркоманию* // За диктатуру закона: проблемы региональной безопасности. Вып.2. – Саратов, 1999, p.71.
- ²² А.Ю. Мартынович. *К вопросу об объекте и предмете преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ*, p.18-21.
- ²³ *Ibidem.*
- ²⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации. – Москва: Проспект, 1999.
- ²⁵ *A se vedea:* Э.Г. Гасанов. *Борьба с наркотической преступностью: Международный и сравнительно-правовой аспекты*, p.117.
- ²⁶ *A se vedea:* Р.Г. Гунарис. *К вопросу об объекте преступлений, предусмотренных статьями 228 и 228¹ УК РФ* // Сборник научных трудов юридического факультета СевКавГТУ. Вып.4. – Ставрополь, 2004, p.13-22.
- ²⁷ *A se vedea:* М.Л. Прохорова. *Наркотизм: уголовно-правовое и криминологическое исследование*, p.152.
- ²⁸ *A se vedea:* В.Кухарук. *Ответственность за незаконный оборот аналогов наркотических средств и психотропных веществ* // Уголовное право, 2003, nr.4, p.122-125.
- ²⁹ *A se vedea:* A.Borodac. *Manual de drept penal. Partea Specială*, p.241.
- ³⁰ S.Brînză. *Circumstanțele care ajută la stabilirea obiectului juridic generic al infrațiunilor contra patrimoniului* // Revista Națională de Drept, 2005, nr.4, p.2-6.
- ³¹ В.С. Прохоров. *Преступление и ответственность.* – Ленинград, 1984, p.47.
- ³² *A se vedea:* Уголовный кодекс Украины: *Научно-практический комментарий* / Под ред. Е.Л. Стрельцова. – Харьков: Одиссей, 2005, p.574-605.
- ³³ *A se vedea:* S.Brînză. *Obiectul infrațiunilor contra proprietății: argumente în favoarea naturii relaționale a acestuia* // Revista Națională de Drept, 2002, nr.7, p.5-9.
- ³⁴ *A se vedea:* Уголовный кодекс Украины: *Научно-практический комментарий*, p.574.
- ³⁵ *A se vedea:* Э.Г. Гасанов. *Борьба с наркотической преступностью. Международный и сравнительно-правовой аспекты*, p.118-119.
- ³⁶ S.Brînză. *Obiectul infrațiunilor contra patrimoniului*, p.88.
- ³⁷ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / Под ред. И.М. Рагимова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ³⁸ *A se vedea:* Э.Г. Гасанов. *Ответственность за преступления, связанные с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ: сравнительно-правовой и уголовно-правовой аспекты.* – Москва: ЮрИнфоР, 2002, p.62.
- ³⁹ Э.Г. Гасанов. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями, связанными с наркотиками (антинаркотизм)*, p.192, 193-194.
- ⁴⁰ S.Brînză. *Obiectul infrațiunilor contra patrimoniului*, p.358.
- ⁴¹ *A se vedea:* L.Dumneanu, M.Mutu-Strulea. *Album de scheme. Drept penal. Partea Specială.* – Chișinău: CEP USM, 2005, p.129.
- ⁴² *A se vedea:* Э.А. Бабаян, М.Х. Гонопольский. *Наркология*, p.13; Н.А. Мирошниченко. *Уголовная ответственность за незаконное изготовление, приобретение, хранение, перевозку или сбыт наркотических веществ*, p.6; А.Ю. Мартынович. *К вопросу об объекте и предмете преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ*, p.18-21.
- ⁴³ А.Ю. Мартынович. *Op. cit.*, p.18-21.
- ⁴⁴ *A se vedea:* S.Brînză. *Obiectul infrațiunilor contra patrimoniului*, p.88-96.
- ⁴⁵ Э.Г. Гасанов. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями, связанными с наркотиками (антинаркотизм)*, p.195.
- ⁴⁶ *A se vedea:* C.Mitrache. *Drept penal român*, p.85.
- ⁴⁷ *A se vedea:* S.Brînză. *Obiectul infrațiunilor contra patrimoniului*, p.87-96.
- ⁴⁸ *A se vedea:* O.Loghin, T.Toader. *Drept penal român. Partea Specială.* – București: Șansa, 1999, p.51, 52, 54, 58 etc.; Gh.Nistoreanu, A.Boroi. *Drept penal. Partea Specială.* – București: ALL Beck, 2002, p.25, 31, 33, 38 etc.; Gh.Nistoreanu, A.Boroi, I.Molnar și alții. *Drept penal. Partea Specială.* – București: Europa Nova, 1999, p.46, 53, 60 etc.; T.Toader. *Drept penal. Partea Specială.* – București: ALL Beck, 2002, p.11, 19, 21 etc.

Claudia CRĂCIUN

doctor în pedagogie,
profesor universitar

formator INJ

COMUNICAREA PERSUASIVĂ

The legal representatives usually deal with situations when the communication has to be influential. The persuasive communication represents the interaction between people, when one of the interlocutors intends to influence the other in acting in a certain way, even if the latter does not realize this fact. In this material, the author examines the ways we need to complete the process of the persuasive communication.

După cum știm, comunicarea este interacțiunea dintre doi sau mai mulți interlocutori cu scopul de a transmite informații sau de a realiza o muncă în comun. Uneori, însă, comunicarea este doar un schimb de replici între interlocutori pentru a dezamorsa situația. Însă, deseori, inițiind o comunicare cu un partener concret, intenționăm să-l influențăm astfel încât el să procedeze într-un anumit fel (cum dorim noi). În astfel de situații, comunicarea trebuie să fie persuasivă. Mulți consideră că persuasiunea ține de structura logică a mesajului sau de emotivitatea investită în cele relatate și se străduiesc ca în timpul comunicării să fie emoționali sau să se conformeze legilor logice. Însă, cel mai des efectul nu este cel scontat. Fie din considerentul că partenerii nu au izbit să fie suficient de emotivi, fie că interlocutorul nu „s-a lăsat” captivat de argumentele operate.

În activitatea juriștilor sînt frecvente situațiile cînd se impune o comunicare persuasivă. Respectiv, apare întrebarea: cum am putea deveni un interlocutor persuasiv? În primul rînd, înainte de a începe o comunicare persuasivă cu o persoană anumită, puneți-vă întrebările: „Ce prezintă acest om?”, „Pentru ce i-ar trebui lui acțiunea pe care vreți să o facă?”, „Care ar fi motivația lui să facă ceea ce doriți dvs?”, „Care sînt circumstanțele nedorite pentru el ce vor însoți acțiunea în cauză?”. Răspunsurile la toate aceste întrebări vor permite să selectați argumentele necesare pentru structurarea logică a mesajului.

Dacă aveți răspunsul la aceste întrebări, începeți să formulați un sistem de presupuneri privitor la comportamentul dvs. care trebuie adaptat la particularitățile de

personalitate ale partenerului. Cum trebuie să-i expui o propunere: succint, emotiv, cu entuziasm sau temperat, detaliat, cu argumente *pro* și *contra*? Răspunsul la această întrebare derivă din particularitățile temperamentului interlocutorului. Spre exemplu, dacă el este flegmatic, va trebui să vorbiți temperat, punînd accent pe argument, oferind detalii și fiind gata mai apoi să răspundeți la mai multe întrebări de concretizare. Dacă interlocutorul este coleric, veți formula mesaje scurte, de dorit colorate emoțional (colericul este molipsit ușor emoțional), în același timp veți fi pregătit de faptul că este posibil că el vă va întrerupe pentru a concretiza pe parcurs tot ce îl interesează. Sigur, în funcție de cultura lui, colericul poate să fie franc sau să manifeste reacții impulsive, dacă ceva nu îl va aranja. Ca să ne ajustăm mesajul la un partener sanguinic, va trebui să-l formulăm succint, fără prea multe detalii, să ne străduim să evidențiem partea tentantă a propunerii pe care o facem. Cu un melancolic vom comunica temperat și controlat (nu vom vorbi tare), cu un ton calm, prietenos. Nu-l vom lua prin surprindere, trecînd direct la subiect, ci vom începe discuția întrebîndu-l dacă este disponibil să converseze cu noi. Pentru discuție vom alege un loc special, ca să nu ne sustragă zgomotele sau alți oameni.

Este important să ne întrebăm: care este diferența de statut dintre cel ce inițiază convorbirea și interlocutor? Mai greu va fi să convingem un partener care are un statut social mai înalt ca al nostru. În aceste cazuri trebuie să ordonăm argumentele care îl avantajează și să nu utilizăm expresii de genul „eu consider”, „după mine, asta este...”, „sînt convins că...”. Asemenea expresii trebuie înlocuite cu „specialiștii consideră”, „majoritatea împărtășesc opinia că...”, „este frecventă convingerea...”.

În comunicarea cu persoanele cu un statut ierarhic superior este bine să utilizăm parafrizarea. Această tehnică de negociere este eficientă în orice comunicare, mai ales în cea persuasivă. **Parafrizarea** presupune o rezumare – repetare – a celor spuse de partener. „Șmecheria” constă în faptul că fraza o începem cu repetarea cuvintelor rostite de interlocutor, dar o continuăm cu ceea ce dorim să spunem noi. Auzind de la noi cele spuse de dînsul, el dă din cap afirmativ și este predispus să accepte cele propuse de noi.

Pentru a realiza o comunicare persuasivă este important să cunoaștem și să aplicăm anumite tehnici de manipulare care asigură rezultatul scontat.

Una dintre cele mai simple, dar eficiente tehnici este **„da..., dar”**. Orice ar spune partenerul, fraza de răspuns va începe cu „da” și abia mai apoi aducem argumentele proprii de ce nu putem fi de acord cu el. Spre exemplu, partenerul spune „Nu pot să fac aceasta”, iar noi continuăm **„da, înțeleg că e greu să acceptați din start această propunere, dar...”**. Cînd interlocutorul

aude „da” ca răspuns la fraza sa, el conchide că noi îi respectăm opinia, o considerăm logică și justificată; la rîndul său, el dorește să afle de ce nu putem accepta cele relatate de dînsul. Astfel, el reacționează constructiv la argumentele pe care le formulăm în continuare. Șansele de a-l convinge cresc substanțial.

O tehnică bine cunoscută, dar nu prea reușit aplicată este cea a „**complimentării**”. Oamenii sînt sensibili la laude, dar trebuie să știm că complimentul trebuie să conțină neapărat un suport de adevăr. Complimentele într-o comunicare persuasivă sînt prioritar centrate pe calitățile interlocutorului: „Știi că sînteți un om ager la minte și veți pricepe îndată despre ce este vorba”, „Sînteți un om inteligent și nu-i cazul să ascund veritabila mea intenție”, „Demult n-am discutat cu o persoană atît de versată în problemă”, „Toată lumea știe că sînteți un om responsabil, așa că nu vă amintesc cît de important este să facem totul în termenele indicate” etc. Complimentele obișnuite, triviale pot să supere interlocutorul. Astfel, unii bărbați consideră că femeilor trebuie să le spună că sînt frumoase sau elegante și deseori fac asemenea complimente. Doamna care se „uită în oglindă” și are alte intenții decît să trezească admirația bărbaților din jur prin exteriorul său, auzind un asemenea compliment, va simți un anumit disconfort. Acest compliment în loc să dezamorseze situația, o va tensiona.

O tehnică demnă de aplicat în comunicarea cu partenerii care nu ne agreează se numește „**picioarul-în-prag**”. Dacă vrem să obținem de la cineva o favoare, dar știm că partenerul nu e predispus să o ofere, încercăm, mai întîi, să-l provocăm să ne facă un mic serviciu. Felul în care mulțumim pentru acest serviciu (cordial, afectiv, cu multă căldură) îl face să-și schimbe atitudinea față de noi. Este bine în continuare să ne oferim să facem ceva pentru el și, astfel, apare șansa să inițiem discuția despre propunerea care ne interesa din start. Tehnica „picioarul-în-prag” este numită de psihologi „**manipulare Ben Franklin**” (care a inventat-o) și presupune că, pentru a determina pe cineva să facă o concesie majoră, mai întîi „pui piciorul în prag”, ca ușa să rămîna întredeschisă. Ceri ceva ne semnificativ, dar de aceeași natură și greu de refuzat. Abia după asta formulezi cererea reală avută de la început în vedere. Este o tehnică care solicită răbdare și diplomație, dar aduce efectul scontat.

Cunoscută ca o tehnică de manipulare, denumită de psihologi „**trîntitul-ușii-în-nas**” (negociatorii îi mai spun tehnica „**retragerii după refuz**”), este una dintre cele mai banale și pe larg folosită de oamenii obișnuiți. Conform acestei tehnici, pentru a crește șansele de a obține de la cineva o anumită favoare, vom cere mai întîi o altă favoare, mult mai importantă, dar de aceeași natură, fiind aproape siguri că vom fi refuzați. Abia după refuz, cînd ni s-a „trîntit ușa în nas”, revenim cu

solicitarea pe care o aveam în vedere de la început. Șansele de a obține ceea ce vrem cresc considerabil.

Contribuie la manipularea partenerului tehnica „**intoxicării statistice**”, care constă în vehicularea cu diverse cifre, date, indicii ce ilustrează, adică servind ca avantaje pentru partener, dar care nu pot fi operativ analizate sau nu pot fi verificate.

O tehnică eficientă în oricare confruntare de idei, dar mai ales în comunicarea persuasivă, este cea a **întrebărilor**. Aristotel afirma că *cel care întrebă conduce*. Inițiatorul întrebărilor este acela care obține informații, deoarece orice întrebare are caracterul unei cereri, iar răspunsul este perceput ca fiind o concesie. Arta de a formula întrebări nu constă atît în a avea sau nu dreptate, ci în a ști ce și cum să spui și ce și cum să nu spui. Prin întrebări bine formulate se poate prelua oricînd inițiativa, se pot verifica și clarifica afirmațiile adversarului. Prin întrebări la care cunoști deja răspunsul poți verifica dacă anumite suspiciuni cu privire la atitudinea adversarului sînt întemeiate. „Întrebarea vină n-are” și, deci, o întrebare îl poate face pe partener să înțeleagă că ai priceput intențiile lui ascunse. În funcție de obiectivul discursului, întrebările au caracter diferit. Ele pot fi *libere* sau *dirijate*. Cu ajutorul întrebărilor libere (sau deschise), bine formulate, se poate prelua inițiativa în conversație. Întrebările dirijate (sau închise), la care se poate răspunde „da” sau „nu”, permit să verificăm afirmațiile partenerului. Întrebările *protocolare* ne ajută să menținem o atmosferă agreabilă pe parcursul conversației. Utilizarea întrebărilor are ca scop obținerea informațiilor, dar prin ele mai pot fi transmise și informațiile dorite, spre exemplu: „dvs. știți că noi avem acces la baza de date privitor la...”. Formulînd un șir de întrebări bine structurate putem canaliza oricare discuție în albia dorită.

Am putea conchide că utilizarea tehnicii întrebărilor permite:

- depășirea stării de tensiune;
- menținerea confortului psihic al partenerului;
- cîștigarea de timp pentru adaptarea propriei argumentări;
- evitarea sau amînarea unui răspuns;
- obținerea de informații pentru propria argumentare;
- oferirea de informații partenerului;
- determinarea necesităților partenerului;
- confirmarea că ideile prezentate au fost reținute;
- asigurarea că argumentația a fost înțeleasă;
- clarificarea problemei;
- trezirea interesului partenerului pentru cele propuse;
- determinarea partenerului să reflecteze.

Tehnica răspunsurilor la întrebările partenerului este solicitată de necesitatea de a anticipa situațiile confuze care pot să apară. Pregătindu-ne pentru o comunicare persuasivă este bine să ne preocupăm de formularea preventivă a răspunsurilor la întrebările care ar putea surveni de la partener. La formularea răspunsurilor vom urmări ca acestea:

- să fie formulate clar, concret, convingător;
- să conțină dovezi, fapte, informații;
- să evite referiri la propria persoană;
- să nu expună criticii violente partenerului;
- să nu minimalizeze opiniile partenerului;
- să nu impună sfaturi, avertismente.

În comunicarea persuasivă această tehnică va fi utilizată ținându-se cont de următoarele:

- nu neapărat trebuie să se dea răspuns direct la toate întrebările partenerului, răspunsul poate fi amânat într-un mod decent (invocându-se lipsa documentelor, necesitatea de a se documenta suplimentar);
- trebuie să se evite graba, astfel răspunsul se va da numai în momentul în care s-a înțeles problema și ce se ascunde în spatele ei;
- detalierea răspunsului se va face atunci când acesta vine în sprijinul argumentelor noastre;
- la o întrebare dezavantajoasă se poate da un răspuns condiționat (spre exemplu: „răspunsul meu depinde de...”, dacă percepem întrebarea drept o aluzie la faptul că...);
- la întrebare se poate răspunde cu o altă întrebare (spre exemplu: „Ați citit scrisoarea în care V-am comunicat despre intenția noastră?”, „Știți câte scrisori primim noi zilnic de la cetățeni?”).

Comunicarea persuasivă necesită și o modalitate specifică de combatere a obiecțiilor părții adverse, care presupune:

- folosirea obiecțiilor ca punct de plecare pentru formularea și lansarea contraargumentelor. De fapt, marele secret în abordarea obiecțiilor este acela de a da partenerului satisfacția că a fost ascultat, înțeles și tratat cu seriozitate;
- amânarea sau ocolirea temporară, prin expedierea rezolvării obiecțiilor în care există consens;
- reformularea obiecției, în scopul de a o expune în termeni mai accesibili și de a o rezolva gradual sau în trepte, începând cu aspectele ușoare și sfârșind cu cele dure;
- eludarea și ignorarea totală a obiecțiilor, prin tactici nonverbale, precum tăcerile și ascultarea, atunci când există suspiciuni că obiecțiile poartă caracter formal;

- compensarea sau oferta de recompense și avantaje echivalente care privesc alte părți și secvențe din cadrul acordului final;
- anticiparea obiecției și formularea acesteia înainte de a o face partenerul, având grijă să punem în evidență părțile ei slabe și lipsa de teme pentru a fi înaintată.

Organizarea eficientă a unei comunicări persuasive solicită evitarea unui răspuns negativ la vreo propunere sau rugămintă a partenerului și în această ordine de idei putem utiliza tehnica „**Dacă..., atunci**” care combină două propoziții, structură în care cea de-a doua propoziție o folosește pe prima ca punct de plecare. Prima propoziție este o afirmație precisă asupra unei ipoteze improbabile, care face ca cea de-a doua propoziție să pară aproape imposibilă. Spre exemplu, cel căruia îi solicităm o informație importantă cere în schimb ceva ce nu-i putem oferi, lucru de care sîntem convinși. Dar, în loc să declarăm „Nu, asta nu-i posibil”, noi spunem: „Dacă șefii mei îmi vor permite să fac acest lucru, neapărat voi îndeplini această condiție”. Posibilitatea de a face concesii aparent improbabile este capcana magică întinsă partenerului. Practic, ea permite camuflarea unui refuz.

Dacă știm din start că partenerul ar putea să aducă argumente solide care combat cele propuse de noi, putem utiliza **tehnica exploataării primului impuls**, care se bazează pe faptul că, într-o comunicare lungă și oboșitoare, spre sfârșit sîntem tentați uneori să acționăm pe baza primului impuls. Astfel, cînd avem stabilită o întâlnire pentru dezbaterăa unui subiect concret, se cunoaște și timpul rezervat pentru această comunicare. Avînd un interes sporit față de un anumit aspect al problemei, ne străduim să nu-l abordăm la început, cînd partenerul este atent la toate nuanțele discuției. Ne străduim ca schimbul de opinii să fie destul de dinamic și, pe cît e posibil, destul de tensionat, astfel ca partenerul să-și dorească o pauză, pe care noi sub diferite pretexte o amînam. Mai apoi, cînd vedem că partenerul este surmenat, îi facem propunerea pe care ne-am dorit-o, formulînd-o aproximativ în felul următor: „Acum facem o pauză, dar mai întii rezejor acceptăm...”. Dorindu-și pauza nutrită, partenerul va accepta ușor prima propunere survenită de la partea adversă.

Atunci cînd comunicăm cu un adversar mai puternic decît noi, dispus să se angajeze în tratative dure și prelungite, specialiștii recomandă folosirea unor tertipuri și tactici de „**stresare și tracasare**”. În cadrul acestora se urmărește slăbirea rezistenței fizice și psihice a adversarului, pentru a bloca o argumentare insistentă și imbatibilă. Pot fi folosite fel de fel de manevre laterale care, deși nu sînt, în mod direct, ofensatoare și umilitoare, au rolul de a sîcîi și deranja adversarul, punîndu-l în situ-

ația de a grăbi finalul conversației. Această tactică presupune diverse acțiuni, deseori triviale, spre exemplu: amplasarea partenerului pe un scaun incomod, priverea lui de lumină pleneră, oferirea unui set de materiale multiplicat în care unele pagini nu sînt inteligibile etc. Important este ca el să nu surprindă intenția noastră și să creadă că sînt niște circumstanțe deliberate. Factorii deranjați îl sustrag și el pierde din coerența gîndului, diminuîndu-i astfel capacitatea de argumentare.

Tactica mituirii, mai puțin recunoscută de unii, există și este destul de eficace, însă trebuie utilizată corect. Nu este vorba de o mituire directă, ci de oferirea unor atenții, care la prima vedere țin de protocol, dar nu pot rămîne neobservate de partener. Rolul acestor cadouri este de a amorsa o atitudine psihologică și un comportament favorabil celui care oferă. Micile atenții oferite partenerului (pixuri, calendare, agende, cafele, băuturi răcoritoare etc.) sînt pînă la un anumit nivel firești și au rolul de a crea o ambianță favorabilă schimbului de opinii.

Deosebit de eficiente pentru comunicarea persuasivă sînt tehnicile de programare neuro-lingvistică, despre care vom relata într-un alt studiu.

Referințe:

- ¹ R.Cîndea. *Comunicarea managerială*. – București: Expert, 1996.-298 p.
- ² C.Crăciun. *Teoria și practica negocierilor*. – Chișinău: Prut-Internațional, 2002.-216 p.
- ³ G.Johns. *Comportamentul organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. – București: Editura economică, 1998.-634 p.
- ⁴ A.Mucchielli. *Arta de a influența. Analiza tehnicilor de manipulare*. – Iași: Polirom, 2002.- 201 p.
- ⁵ A.Pease. *Limbaajul vorbirii*. – București: Holding Reporter, 1999.-248 p.
- ⁶ D.Popescu. *Arta de a comunica*. – București: Scripta, 1995.- 230 p.
- ⁷ Șt.Pruteanu. *Comunicare și negocieri în afaceri*. – Iași: Polirom, 1998.-254 p.
- ⁸ Șt.Pruteanu. *Antrenamentul abilităților de comunicare: limbaje ascunse*. – Iași: Polirom, 2005.-282 p.
- ⁹ V.-A. Păuș. *Comunicare și resurse umane*. – Iași: Polirom, 2006.-354 p.
- ¹⁰ G.Rusu-Păsărin, C.Munteanu, D.Barbonie, C.Munteanu. *Fundamente ale comunicării*. – Pitești: Independența Economică, 2007.-186 p.
- ¹¹ V.Tran, I.Stanciugelu. *Teoria Comunicării*. – București: SNSPA, 2003.-327 p.
- ¹² П.Таранов. *Приемы влияния на людей*. – Москва: ГРАНД, 2000.-602 p.

SEDIUL INJ – PAGINI DE ISTORIE

Prezentul este legat prin mii de fire de vremurile trecute. Adevăr ce se regăsește deseori în destine umane, în memoria instituțională. În cazul Institutului Național al Justiției, trecutul și prezentul s-au contopit în mod miraculos și totodată simbolic în edificiul în care își află sediul instituția noastră – o clădire nu doar cu o configurație arhitecturală distinsă, ci și cu o destinație socială deosebită.

Din momentul cînd au pășit pragul acestui edificiu, Eugenia Fistican, Director executiv al INJ și Serghei Crani, șef Secție administrativă și construcții, arhitect de profesie, au vrut să-i cunoască trecutul, pentru a-i reconstitui istoria. La solicitarea INJ, Vera Stăvilă, colaborator științific la Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, a șters praful de pe unele pagini din biografia lăcașului nostru. Astfel, pentru noi a fost o adevărată revelație să descoperim că, acum 85 de ani, în actualul sediu al INJ s-a aflat orfelinatul „Casa copilului”. Ne-am bucurat să constatăm că și noi contribuim, ca și predecesorii noștri de local, la promovarea drepturilor omului, chiar dacă o facem în alt mod.

Această comuniune de preocupări ne-a îndemnat să cunoaștem și alte amănunte din istoria clădirii și chiar am cutezat să identificăm oamenii al căror destin a fost legat de ea. Astfel, am avut o întâlnire cu Tatiana Galbur. Ea ne-a povestit unele lucruri semnificative despre edificiu pe care le-a auzit de la mama, Mariana Gorea. Apoi, l-am cunoscut pe Sergiu Remenco. De la el am aflat detalii despre clădirea de pe strada Marele Voievod Mihai, 1 din Chișinău (azi str. S.Lazo, 1 – sediul Institutului Național al Justiției), în care între anii 1929-1940 era situată grădinița nr.7 (orfelinatul „Casa copilului”), a cărei directoare a fost mama dumnealui, Alexandra Remenco.

Născut în 1933, Sergiu Remenco a fost discipolul acestei instituții. Devenit fizician, astăzi activează în cadrul Institutului de Chimie al AȘM. La invitația administrației, a vizitat în mai multe rînduri INJ, venind de fiecare dată cu neprețuite amintiri.

SERGIU REMENCO: AU FOST CEI MAI FERICIȚI ANI DIN VIAȚA MEA

- *Dle Remenco, din familia Dvs, în afară de părinți și frate, au făcut parte și cîteva zeci de copii care erau instruiți și educați în cadrul orfelinatului.*

Într-adevăr, primii șapte ani din viața mea i-am trăit la orfelinat. Mamei mele, în calitate de directoare, i s-au rezervat cîteva încăperi la etajul întii. În una stătea tata, în alta – eu cu mama, în a treia locuia fratele meu. Atunci cînd după cîteva zeci de ani am avut ocazia să vizitez clădirea, cu niște emoții extraordinare am intrat în aceste camere în care astăzi se află birourile de lucru ale angajaților INJ. Mi-am amintit locul unde era biblioteca tatei și masa mare sub care mă ascundeam atunci cînd făceam vreo șotie, de parcă mi-am revăzut camera cu un pat imens pe care era atît de dulce să dormi... M-am bucurat că au rămas așa cum au fost pe timpuri ferestrele: înalte, cu un pervaz lat. Atîta doar că pe atunci se închideau cu obloane, acum sînt cu jaluzele.

În orfelinat se aflau permanent 70-80 de copii cu vîrsta cuprinsă între 4 și 10 ani. Erau din familii sărace, orfani de unul sau de ambii părinți. Îmi amintesc că odată au fost aduse două surori, ai căror părinți au ars într-un incendiu. Ele au rămas tefere, dar a fost nevoie de mai mult timp ca să-și revină după șocul prin care au trecut. Erau și alte cazuri, la fel de groaznice, de aceea copiii erau consiliați de doctorul Koțovski, medic la sanatoriul pentru afecțiuni neurologice, care se afla nu departe de orfelinat. Copiii erau consultați gratis și de alți medici. Erau și copii grei. Țin minte un băiat și cum mama îmi spunea să mă joc cît mai mult cu el...

– *Cum arăta pe atunci clădirea, interiorul ei?*

Era ca și azi: cu două niveluri, cu două coloane la intrare, cu o scară foarte frumoasă spre al doilea etaj. Scara era din marmoră, foarte lată, ca să le fie comod copiilor să urce și să coboare. Mă bucur mult că ați restaurat-o și că și-a luat înfățișarea de altădată, doar că ați schimbat balustrada – lucru firesc, după atâția ani. La parter era, după cum spuneam, locuința familiei noastre, dormitoarele pentru băieți, cantina și sala festivă, cu niște coloane de toată frumusețea. E bine că le-ați păstrat, dar și că nu ați refăcut scara laterală, cea din metal. Când am pășit pe ea și i-am simțit vibrația, parcă aș fi revenit în acele timpuri. La etajul doi erau dormitoarele pentru fete, sălile de clasă, dotate astfel ca să se poată organiza diverse activități.

– *Pentru noi a fost surprinzător să aflăm că la etajul doi era o bisericuță.*

Da, era în aripa dreaptă a clădirii. Avea un altar în miniatură, cu amvon. Slujbele erau oficiate duminică. Ne ridicam în biserică, ascultam slujba, apoi coboram jos și luam masa. Tatăl meu mai rămânea acolo și discuta cu preotul. Biserica era vizitată și de orășenii care locuiau în preajma orfelinatului. Îmi amintesc că în fața clădirii, sub geamurile bisericuței, era o clopotniță mică unde se trăgea clopotul.

Orfelinatul avea o curte mare unde erau mai multe parcele pe care se creșteau flori și se cultivau legume. Îngrijirea pământului era una dintre sarcinile copiilor. Uneltele agricole erau confecționate special pentru copii, mai mici și mai ușoare. Tot în curte aveam o fermă în care creșteau păsări și iepuri.

– *Cu ce se mai ocupau copiii?*

Activități erau foarte multe! De exemplu, într-o încăpere era amenajată o țesătorie în miniatură, unde copiii erau învățați să toarcă și să țese tot felul de lucruri. În alta era o crescătorie de viermi de mătase. Copiii îi hrăneau, urmăreau cum apar gogoșele, depăneau firele de mătase și făceau pînza. Toamna, toți luau parte la pregătirea magiunului din prune. Focul se făcea în curte. Se scotea un cazan mare, ni se dădeau două lopeți, la fel mari, cu care mestecam pe rînd magiunul pînă se cocea. Dacă mestecai mai mult, aveai dreptul să lingi ceea ce rămânea pe lopeți. Iarna, la desert ni se dădea cîte o bucată de pîine cu magiun. Era ceva deosebit de delicios, țîn minte și acum gustul lui...

Mama și toate educatoarele, printre care Tatiana Macovei, cea mai bună colegă și prietenă a ei, a doua inimă a orfelinatului, țineau foarte mult la disciplină. Cea mai mare pedeapsă era să fii exclus pentru un timp din colectiv. Am și acum o fotografie în care sînt eu și încă un băiat; pentru o năzbîtie pe care am făcut-o împreună nu ni s-a permis să dansăm în horă. Stăteam de o parte și ne uitam cum ceilalți dansează și se veselesc. O atare metodă de educație își avea efectul său.

– *Cum și cu ce erau hrăniți copiii?*

Mîncarea era foarte variată, după un meniu special pentru copii. Supă sau borș în fiecare zi, carne, multă brînză, lapte, mămăliguță, legume... În pod era amenajat un loc special unde se păstrau merele și perele de iarnă. Eram un copil neastîmpărat și mă băgam peste tot. Odată, ajuns pe furiș în pod, am rămas mirat de numărul de lăzi cu de toate ce se păstrau acolo. Rezerve de produse erau pentru multe luni înainte.

– *Din ce bani exista orfelinatul?*

În special, din donații. Fiind o instituție cu un statut aparte, orfelinatul era foarte des vizitat de tot felul de delegații, inclusiv de peste hotare. Țîn minte, într-o zi ne jucam în curte. O văd pe mama alergînd spre noi și strigîndu-mi să mă încălț cît mai repede în pantofii mei de lac cu dungă galbenă. Apar 4-5 persoane, copiii îi înconjoară, dansează, cîntă... Seara, mama era foarte veselă. Flutura o hîrtie și ne spunea: „Acum toți copiii vor avea ghetuțe noi!”. Am aflat că în vizită fusese unul dintre proprietarii firmei de încălțăminte „Dermata” din București. Ne-a văzut pe toți desculți (numai eu, feciorul directoarei, aveam încălțăminte) și a hotărît să ne doneze un lot de papucei și ghete... Acum înțeleg cît de greu îi venea mamei! Și mă întreb: cum de a putut menține în albia normalității activitatea orfelinatului timp de 11 ani? Dar îmi dau seama că acest lucru i-a reușit avînd în preajmă niște oameni extraordinari care se gîndeau doar la binele copiilor. Aduc aici doar două nume: Florica Niță, cunoscut pedagog și publicist, căreia îi aparține ideea fondării orfelinatului „Casa copilului” și soțul ei Sergiu Niță, ministru, nașul meu de botez.

– *Mama D-stră, Alexandra Remenco, a fost și ea un pedagog prin vocație...*

Mama s-a născut la Persecina, Orhei, într-o familie de preoți. A învățat la Universitatea din Odesa, facultatea de matematică. Avea 32 de ani când a devenit directoare a orfelinatului – o instituție unică în felul său. În 1938, dna Maria Montessori, reprezentantul Ligii Națiunilor, a invitat-o pe mama la un congres special ce a avut loc la Roma, solicitându-i să împărtășească experiența de instituționalizare a copiilor din familiile nevoiașe. Tot atunci a vizitat Vaticanul, la invitația lui Papa Pius al XI-lea. S-a întors cu o mulțime de impresii și frumoase amintiri, cu noi planuri de viitor. Totul, însă, s-a terminat în 1940. Odată cu schimbarea regimului, orfelinatul a fost închis.

În timpul războiului, ne-am refugiat în orașul Găești, România. Acolo mama a lucrat ca soră de caritate, pentru care fapt a fost decorată cu ordinul „Crucea Roșie”. S-a stins din viață în 1959. Mereu își amintea de discipolii săi din orfelinat și regreta un singur lucru: că nu a putut ajuta cât mai mulți copii.

– *Ați putea completa multimpresionanta Dvs. istorisire cu careva imagini care ne-ar reda, fie și virtual, farmecul acestor amintiri?*

Da, am mai multe fotografii din acele timpuri, spre regret, îngălbenite de vreme. Vi le donez cu cea mai mare plăcere.

– *Vă mulțumim și Vă așteptăm întotdeauna cu drag la Institutul Național al Justiției.*

*Consemnare: Lidia MARIN,
șef Secție abilități non-juridice,
relații cu publicul și editări*

Cele relatate de Sergiu Remenco reprezintă doar câteva crîmpeie din ampla istorie a clădirii în care astăzi e situat Institutul Național al Justiției, istorie pe care intenționăm să o cunoaștem în deplinătate.

PAȘI ÎN TIMP...

Mama, Alexandra Remenco, directoarea orfelinatului

Sergiu la cinci ani

Tatăl, Dumitru Remenco, jurnalist

ASPECTE DIN VIAȚA ORFELINATULUI „CASA COPILULUI”

MAXIME ȘI EXPRESII JURIDICE LATINE

AD HOC =*Pentru aceasta*

Misiune temporară și precisă, încredințată unei persoane sau unui organ care, pentru a o îndeplini, dispune de puteri limitate.

DE AUDÍTU =*Din auzite***DE FÁCTO =***În fapt (sau de fapt; în realitate)*

Adică, numai cît privește circumstanțele faptice concrete, nu și cele de drept (*de iure*).

CÓNTRA TÁBULAS =*Contra documentului***DÚRA LEX, SED LEX =**

Legea e aspră, dar e lege
Oricît ar fi de dură, legea trebuie respectată.

DO, DÍCO, ÁDDICO =*Dau (dreptul), zic (rostesc verdictul), condemn*

Formulă juridică (*tria verba – trei cuvinte*), rostită de pretor, după caz, prin care își exprimă oficial drepturile și funcțiile.

SÍNE QUÁ NON =

Fără de care nu se poate
Condiție *sine qua non*, adică absolut necesară

ÚLTRA VÍRES =*Peste puteri; peste mijloace***IÁNUIS CLÁUSIS =**

Cu ușile închise
Formulă procesuală juridică.

CÚI BÓNO? =

La ce bun?(sau În ce scop?
Spre binele cui?)
În cazul unor cercetări juridice, anchetatorul își pune întrebarea *cui bono?*, adică cui i-ar putea folosi fapta comisă.

PÁUCA VÉRBA =

În câteva cuvinte
Adică, fără multă vorbă, într-un cuvânt.

SEMIPLÉNA PROBÁTIO =*Dovadă insuficientă***FÁCTUM NOTÓRIUM =**

Fapt bine cunoscut
Fapt care la judecată se examinează ca absolut veridic și de aceea nu cere argumente.

ÍNTERIM =*Între timp*

Situație temporară, stabilită pînă la decizia definitivă. *Interim* era statutul temporar, emis în a. 1548 de Carol al V-lea pentru a regla relațiile dintre catolici și protestanți din Sfîntul Imperiul Roman.

ÁCTUM EST, ÍLICET =

Procesul a luat sfârșit,
puteți pleca
Formulă procesuală de închidere
a procesului de judecată.

ÓNUS PROBÁNDI =

Sarcina de a dovedi
Formulă de drept prin care
reclamantul este obligat să
aducă dovezi într-un proces
civil.

PRÍMA FÁCIE =

La prima vedere
Se folosește în situațiile în care
impresiile, aprecierile, observațiile,
lecturile etc. se fac în grabă.

LÁTO SÉNSU =

În sens larg
Interpretare extensivă,
generică a unui cuvânt sau
a unei dispoziții din lege.

STRÍCTO SÉNSU =

În sens îngust
Interpretare restrânsă a unui
cuvânt sau a unei dispoziții
din lege.

NÉMINE CONTRADICÉNTE =

Neopunîndu-se nimeni
Formulă prin care se constată
unanimitatea la luarea unei decizii.

UT ÍNFRA (u.i.) =

După cum se arată mai jos
În documentele juridice o
trimitere la textul următor.

SÁLVA IŪRE =

Cu păstrarea dreptului

SIC! =

Așal! Întocmai
Cuvânt care se pune între
paranteze în cuprinsul unui
text sau la sfârșitul unui
citat, pentru a arăta că este
conform cu originalul,
cu greșeala sau ciudățenia lui.

LÓCUS RÉGIT ÁCTUM =

Locul determină acțiunea (juridică)
Orice procedură juridică se
desfășoară conform tradiției locale.

UT SŪPRA =

Ca mai sus
Formulă juridică utilizată în
acte, pentru a ne trimite la
actul precedent.

IGNORÁNTIA IŪRIS NÓCET =

Necunoașterea legii este dăunătoare
Adică, referirea la necunoașterea legii
nu poate fi pretext de nerespectare a ei.

ERRÁRE HUMÁNUM EST =

A greși este omenește (Seneca)

ÚLTIMA RÁTIO =

Ultimul argument (sau
ultima încercare)

CĂRȚI NOI DE SPECIALITATE

- ✓ *Modele de acte contravenționale*. Vol. I. – Chișinău, s.n., 2007.-235 p.
- ✓ *Modele de acte contravenționale*. Vol. II. – Chișinău, s.n., 2007.-232 p.
- ✓ *Culegere de practică judiciară a Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție (2005-2006)*. – Chișinău: Cartea juridică, 2007.-608 p.
- ✓ *Noua legislație penală și procesual penală (realizări și controverse. Impactul asupra detenției)*. – Chișinău, s.n., 2007.-240 p.
- ✓ *Acte normative: concordanța cu Legea privind accesul la informație*. – Chișinău, s.n., 2007.-290 p.
- ✓ D. Chiroșca. *Conținutul și natura juridică a dreptului subiectiv de autor*. – Chișinău: AGEPI, 2007.-190 p.
- ✓ A. Barbăneagră, V. Gamurari. *Crimele de război*. – Chișinău: Reclama, 2008.-500 p.
- ✓ J. Charrier, A. Chiriac. *Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului*. – Chișinău, Balacron, 2008.-724 p.
- ✓ V. Babără. *Drept internațional privat*. Vol. II. – Chișinău: Elena V.I., 2008.-310 p.
- ✓ Gh. Golubenco. *Criminalistică: obiect, sistem, istorie*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2008.-216 p.

*Informație prezentată de
Biblioteca Publică de Drept*

- ✓ Ioana Florina Costin. *Infracțiunea complexă*. – București: Lumea, 2007.
- ✓ Cristina Elena Rădulea. *Efecte juridice ale tratatelor internaționale*. – București: Lumea, 2007.
- ✓ Rodica Ion Roșca. *Cercetarea interdisciplinară ca metodologie a științelor*. – București: Lumea, 2007.
- ✓ Victor Duculescu. *Protecția juridică a drepturilor omului*. – București: Lumina LEX, 2008.
- ✓ Daniela Marinescu. *Tratat de dreptul mediului*. Ed. a III-a revăzută și adăugită. – București: Universul Juridic, 2007.
- ✓ Constantin Stătescu, Cornelia Bîrsan. *Dreptul civil – teoria generală a obligațiilor*. – București: Hamangiu, 2008.
- ✓ Ion Craiovan. *Tratat de teoria generală a dreptului*. – București: Universul Juridic, 2007.
- ✓ Dr. Kamil Idris. *Proprietatea intelectuală – un instrument puternic pentru dezvoltarea economică*. – București: Osim, 2007.
- ✓ Ioan I. Balan. *Motive de recurs în procesul civil: Monografie*. – București: Wolters Kluwer, 2007.
- ✓ Ion P. Filipescu, Andrei I. Filipescu. *Tratat de drept internațional privat*. – București: Hamangiu, 2008.

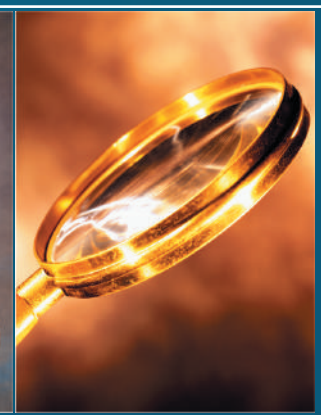
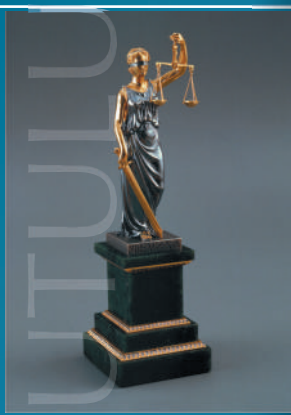
După site-ul: cartejuridica.ro

- ✓ А.Бойков. *Этика адвоката*. – Изд-во „Юрлитинформ”, 2007.
- ✓ В.Д. Федчук. *De facto зависимость de iure независимых лиц*. – Изд-во „Волтерс Клувер”, 2008.
- ✓ Ю.И. Стецовский. *Адвокатура и государство*. – Изд-во „Юристъ”, 2007.
- ✓ А.И. Стахов. *Право безопасности как подотрасль административного права*. – Изд-во „Юнити-Дана”, 2008.
- ✓ И.В. Тимошенко. *Административно-процессуальная деятельность*. – Изд-во „Феникс”, 2007.
- ✓ М.Ю. Тихомиров. *Претензии и иски*. – Изд-во „Тихомиров”, 2007.
- ✓ Б.Хаскельберг, Д.Тузов. *Гражданско-правовые исследования*. Вып. 3. – Изд-во „Статус”, 2007.
- ✓ Д.А. Сорокотягина, И.Н. Сорокотягин. *Практикум по юридической психологии*. – Изд-во „Феникс”, 2007.
- ✓ И.И. Аминов. *Юридическая психология*. – Изд-во „Юнити-Дана”, 2007.
- ✓ Е.А. Иванов. *Социальная философия для юристов. Очерк истории*. – Изд-во „Волтерс Клувер”, 2007.

După site-ul: elite.bz

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission Européenne

*Prezenta publicație este finanțată de Comisia Europeană și Consiliul European.
Opiniile expuse în publicație nu reflectă poziția oficială a Consiliului European
sau a Uniunii Europene. Consiliul European și Comisia Europeană
nu-și asumă responsabilitatea pentru conținutul publicației.*